

Aplicado a la librería de
Nuestra Señora de los
Ángeles de Convento de
San Pedro Abbatía

R. D. Roberti Caroli de
Sicis
Sermones.

pis
clz

so igitur ut conspiciamus gentiles ve-
ra philosophia nonuisse. Erubescant
igitur christiani qui sapientiam pre-
termittunt: et si philosophie studio
intendant: soluz querunt apparatus
verbales et instructiones non exqui-
runt morales. Nam socrates et sene-
ca sic studio sapientie vacarunt qd dif-
ficultatibus naturalium bonos mo-
res premiserunt. Unde socrates ad
corrigendos mores universam philo-
sophiam applicavit: ut testatur aug.
viii. de ciuit. dei. cap. lii. et hiero. con-
tra iouinianum in suis epistolis. Un-
de hiero. epist. vi. Quod inquit dauid
extorsit de manu hostis gladium: et
golie caput proprio mucrone trunca-
uit: ut dicitur primo regum. Hoc si
quidem philosophi proprijs dictis
egerunt: tanq̃ dicat qd philosophi su-
is documentis malos mores sic sup-
presserunt: sicut dauid goliath gigan-
tem suppressit. Dicamus igitur phi-
losophorum sanam esse doctrinam
dummodo quedam superflua abra-
dant. vñ hiero. vbi supra quid inquit
miru si sapientia seculari ppter uen-
ustate eloqui ancillam israheliticam fa-
cere cupio. Na quicqd in ea mortuu
est idolatriæ uel voluptate prescindo
vel rado: et tunc ex ea uernaculos ge-
nero dñio deo sabaoth. Ibiq̃ multa
enumerat exempla de sacris doctori-
bus qui uel sunt philosophia ad ec-
clesie utilitatem. Ili igitur sileant qui
veraz phiam reprobat dicentes phi-
losophorum dicta inutilia fore. Si
nichil enim non credunt. salte3 hiero.
credant. Nullum enim incoueniens
apparet cuiuscunq̃ gentis dicta col-
ligere3 suo proposito rationabiliter ap-

plicare. unde seneca. epistola. i. Non
mireris inquit ex eade3 materia suis
studijs quenq̃ aprem colligere. In
eodem enim prato bos herbam querit
canis leporum: cyconia lacerta: quas
si diceret nullius doctrinam spernē-
dam esse: qz sapiens in quolibet que-
rit quod bonum est: et ita proficit3 re-
probat quod malum est et ita id col-
lit quod alios inficit. Quanq̃ igitur
sacra eloquia qbuscuq̃ philosopho-
rum dictis stabiliora3 merito laudabi-
liora sint: nullatenus tamen depumē-
da. Unde isai. xlii. Erubescet sydon
ait mare super quo verbo gregorius
primo moralium in sidone. inquit fi-
guratur stabilitas positorum in lege
in mari autem uita gentilium. Erubescet
igitur sydon ait mare: qz ex uita gen-
tilium redarguitur uita sub lege possi-
torum. atqz ex actione secularium cō-
funditur actio religiosorum. dum illi
etiam promittēdo nō seruant quod
in preceptis audiunt: et isti uiuendo
etiam ea custodiunt in quibus nequa
q̃ legalibus preceptis astringuntur
iuxta illud roma. ii. Gentēs enī que
leges non habent que legis sunt fa-
ciunt. Que omnia ideo allegata sunt
qd dicta gentilium philosophorum nō
sunt cōtemnenda: qz prodesse sepius
inueniuntur. Et si mala intentōe aut
causa laudis flagellauerint: eorum
exemplo redarguimur si pro eterna
felicitate ea ferre cōtendimus que p
terrena uoluptate pertulerunt. In
ipsis ergo eorum malis instruimur nō
qd imitationem mereant3. sed qz poti-
us ea ppter deum facienda sunt que
ipsi propter inanē gloriam et uolupta-
tem peregerunt. Unde aug. v. de ci-
bii

B 116

uita. del. ca. viij. Postq̃ romanorū
acta magnifica narrauit: cōcludit q̃
si romani p̃ ciuitatis terrene gloria
tanta fecerunt nos potius pro eter-
na. vnde chrisosto. sup̃ matheū ome-
lia. viij. ante finem. Excogitate iquit
grecozū philosophorū acta z tūc sci-
etis q̃to supplicio sum⁹ digni eo q̃
leges diuinas trāsgredimur. Quib⁹
oib⁹ attētis p̃z qm̃ philosophia do-
ctrinā utilis est Ipsamq̃ reuelatā gē-
tilib⁹ philosophis referūt plures: vt
tagit aug. xviij. de ciui. del. ca. xlvij.
Mempe gentiles infideles gentilituz
testimonijs alliciunt quibus quāq̃
scriptura sacra non egeat. Illi tamen
egent qui cum sint gentiles absq̃ te-
stimonijs gentiliū conuerti recu-
sant. Unde iulian. Apostata volens
subuere ecclesiam dei interdixit fi-
lijs galileorum: poetarum atq̃ phi-
losophorum legere disciplinas. No-
uerat etiam in ipsis multa contineri
legis testimonia. Concludimus ita-
q̃ gentiliū dicta in via vere sapien-
tie prodesse.

¶ Capitu. xliij. de dignitate et utilita-
te sapientie.

Sepe dictum est sa-
pientia philosophie
amor est cui vere phi-
losophi inhererūt. Eo
q̃ teste seneca ad lu-
cillū ep̃la. xciiij. A sa-
pientia inq̃t nūq̃ recedit religio iusti-
cia z pietas que nullū putat bonū ni-
si quod honestū est. que nec fortune
nechois deleri pōt numerib⁹: cuius
hoc precū est nō posse p̃cio capi. Q̃
tgit quātus est sapientie amor: cui⁹ stu-
dio nūl occurrit preferendum: cuius

adeptio nulli potest p̃cio cōparari
Iō puer. viij. 82. Quid p̃dest stulto ba-
bere diuitias cū sapientia emere non
possit. Reuera nūl sapientia meli⁹: cu-
ius ver⁹ amor philosophia est. De q̃
tul. li. ij. d̃ officijs. c. j. qd̃ ei est p̃ deos
optabilius qd̃ p̃stantius: quid meli⁹
quid hoīe digni⁹ sapientia qua phi no-
minant. Nō est inq̃t aliud phia p̃ter
studium sapientie: cuius nomen adi-
pisci nō merentur hi quoz stultavi-
ta est Unde olim nō decebat aliquēz
philosopū appellari nisi vitauit uerē
honestā. Uñ a. gel. li. xviij. abhominā-
bile inquit fuit apud phos nobiles
q̃ vita ignobiles siue de generes ap-
pellaretur phi: nec immerito q̃ phi
nomē sanctū est: de quo loquēs tul.
in tuscūlanis q̃stionib⁹ li. ij. ca. liij. phi-
losophia inquit medet animas ina-
nes sollicitudines detrahit a cupidit-
atibus liberat pellit timores. Et se-
ne. ad lucil. ep̃la. xvj. hec inquit quie-
ta est et contemni non pōt. quinimo
apud pessimos honoris est. Et augu.
xliij. de ciui. del. ca. xliij. phia inquit vlt
sapientia est donū dei et auxiliū cōtra
miserias huius vite. De qua loquēs
apuleius in li. de deo socratis in fine.
hac inquit comitate omnia horreda
vlixes subiit: oia aduersa superauit:
ea quippe ad iutrice demeauit ad in-
feros: sed ascendit sylla nauiganit sz
ereptus est: charibdim transiuit: nec
detentus est. ad lothophagos acces-
sit nec remansit: sirenes audiuit nec
accessit. Nec enim aliud in eodē vlti-
xe omerus docet: nisi q̃ semper ei co-
mites voluit esse prudentia quā poe-
tico ritu minervaz nuncupauit. Nun-
quid ergo sapientia amabilis est: que

aduersis succurrere solet. Reuerasit
 Ipsi aut amor ut sepe dixim⁹ phi-
 losophia est. De qua tullius in tusculan-
 tis questio. li. v. Philosophia inquit
 est vite dux: virtutum indagatrix: in-
 uentrix legum. magistra morum et di-
 scipline. Nam ipsa est lex vite: ut in-
 quit sene. ad lucil. epla. xcviij. Ipsi
 ergo studium commendabile est: dum
 modo licet: terminet sine quod nichil p-
 dest philosophari nisi finis sit ad-
 optio vite beate. Unde refert augusti.
 li. sermo. sermone. lxxviij. de quoda
 philosopho iohanne. cui cum quere-
 retur quare philosopharetur: respondit
 propter vitam beatam: et querenti qui
 haberet illam. respondit cum hoc cor-
 pus reliquo in terra. Itaque finis phi-
 losophie vite honesta est. per quam vi-
 ta beata potest adipisci. Ideo sene.
 epistola. xcviij. i. fine eple. scribeyt du
 scribts: legas omnia ad mores et se-
 dandam rabiem effectum. Et illi er-
 go philosophi nuncupari non merentur
 quorum finis non est correctio morum.
 Unde polycratus li. iij. ca. ix. loquens
 de philosophis sic ait. In ipsis inquit
 fuit imago virtutis: ut inaz inuenta
 tur in nobis qui virtutis imaginem
 teneat. Quis umbras virtutum indu-
 it quibus videmus floruisse gentiles
 Quis enim themistoclis diligentiam
 frontonis gravitatem: continen-
 tiam socratis: fabritij fides pudicitia
 scipionis: loganimitatem: iuris: catho-
 nis puritatem titi pietatem imitatur.
 Hi enim laudabiles viri quasi quedam
 seculorum suorum sidera splendue-
 runt illustrantes tempora sua. Nec
 ille quis ergo sapientiam amicam si-
 bi non constituet ex quo laudem et

omnium bonorum genera prestat.

Cap. xliij. de famosis illustribusque
 philosophis qui sapientiam amauerunt

lurimi philosophi sa-
 pientie studio flo-
 runt. Inter quos septem
 precipui dicti sapien-
 tes extiterunt: ut tan-
 git aug. xviij. de ciuit.

dei. ca. xx. quorum muneribus subli-
 mata est ciuitas athenensium: quo-
 rum responsis tanquam celestibus ora-
 culis totus orbis certificatus: et tan-
 quam septem planetis non erraticis il-
 lustratus. Philosophorum tamen no-
 mina queso et laudes specificemus.
 Refert enim a. gel. li. xxi. quod solus fu-
 it vnus ex septem sapientibus qui pri-
 mus athenensibus legem instituit.
 Et ut refert pompeius libro. ij. Athe-
 nenses loco legum libitum habebant
 sed fuit solon vir insignis electus: ut
 leges ciuitati propicias eaderet quod
 fecisse non dubitatur. Sic autem stu-
 diosissimus extitit proximusque mor-
 ti sapientie indagator vacabat ut refert
 valerius libro. viij. cap. viij. Rursus
 veritatem dicere non timuit: quem
 prout refert tullius libro de senectute
 phisistratus tyrannus cum inter-
 rogauit. qua spe fretus tamen audacter
 sibi responderet: respondit senectute
 Quasi diceret pro dicenda veritate se
 paratum mori. Rursus anaxagoras
 sapientiam sic amauit: ut senatus ad-
 eius contemplationem fateretur.
 Qui etiam videns suas possessiones
 desertus minime curauit: ut inquit
 valerius libro. viij. capitulo octauo
 mortemque contempsit. Unde sicut
 refert tullius in tusculan. questionib.

libro primo. Cuiusdam querenti ante mortem: an in patria suavellet deferri respondit: non est necesse. Undique enim ad inferos tantumdem vite est. Ceterum diogenis philosophi sapientiam legimus: qui ob eius amore divitias contempsit: ut refert hieronymus contra iovinianum. omnibusque venditis solum palliolum pro veste reservavit: et in dollo volubilis per domicilio morabatur: ut tangit iuue. libro primo satyra secunda. unde gloriabatur quod fuerat ex diuite factus pauper: nilque sibi deerat: quia nil desiderabat: iniurias quoque non timuit. Unde cum quidam adolescens faciem eius conspuerit iratus non fuit: ut refert seneca libro tertio de ira ante finem. Cuiusque etiam quidam dictus lentulus in faciem eius conspuisset: loco vindicte suam faciem absterxit. Hic etiam mortem non timuit: nec sepulture fastus questus fuit. Quinimo ut refert tullius in tusculanis questionibus libro primo. moriens iussit se prolici inhumatum seu insepultum. Rursus commemoramus socratis laudes qui princeps fuit philosophie: et de celo eam evocavit et in nubibus collocavit ut inquit tullius: ut supra. Hunc autem socrati comes fuit spiritus ipsum in multis erudiens: sicut ait apuleius qui prelibatam spiritum deum socratis credit et ob hoc libro de deo socratis intulavit. Hic autem socrates nil de se presumpsit: immo se nichil scire affirmavit ut ponit commentator super primo libro ethicorum vite quoque sobrius fuit: ut refert a. g. ellius. libro. xxi. Patientissimus etiam fuit: ut refert seneca epistola. xvi. Exemplum

inquit si desideratis. accipite socratem senem per omnia aspera iactatum invictum: quia scilicet in adversitatibus patientissimus fuit. omnesque divitias contempsit: ut inquit tullius. v. de tusculanis questionibus. Unde et princeps philosophorum meruit fieri: idolaque venerari recusavit. Unde tullius ubi supra tacito inquit de philosophis socrate contentus qui in contumelia deorum quercum et canem diligebat. Sed et propterea mortuus est socrates: quia deos destruebat. ut refert boetius primo de consolatione. Et augustinus libro de vera religione. capitulo primo. ipsum commendat: eo quod per deos iurare contempsit. Unde refert commentator boetii quod socrate unicuique deum professus est in cuius nomine venenum sumptum sibi non nocuit: sed in nomine plurimum deorum venenum sumere coactus mortuus est. Sed quis socratem docuit unde desisteret: nisi vera sapientia cuius amator extitit: suisque doctrinis plures sunt ipsius homines illustravit. nec tyrannorum minis terribus est. sed potius eodem vultu quo triginta tyrannos solus aliquando in ordinem redegerat: eodem vultu carcerem intrauit. nec enim poterat carcer videri in quo socrates erat: ut refert seneca ad helianum. Et idem seneca. li. de providentia post principium. Socrates inquit illam portionem publice mixtam non aliud quam medicamentum immortalitatis obduxit et de morte disputavit usque ad ipsam suamque mortem per somnauit. ut refert tullius. li. i. de divinatione. sepulture quoque culmen spernit: ut tangit tullius in tusculanis questionibus. li. i. ante finem.

mem. Ceterum platonis philosophi
 laudes quasi diuini nō premittam⁹
 quem multi referunt nō aliter nisi de
 partu virginis editum. vt refert ana-
 xalides li. iij. philosophie. Cui⁹ nar-
 ratio licet falsa sit. Platonis tamen
 laudes a scribit de quo etiam narrat
 tullius li. i. de diuinationibus q⁹ cuz
 in cunis paruulus dormiret. apes in
 suis labiis confidebat sueq³ futu-
 re facundie signum fuisse responsum
 est. Cuius etiam pertus matris eius
 ex quadam diuina reuelatione inti-
 matus est: vt haetur in li. qui dicitur
 de sua. Sic etiam plato egyptū par-
 tesq³ italie trāscurrit vt philosophie
 doctrinam adipisceretur. Unde ad
 tantam eminentiaz philosophie suo
 ingenio atq³ studio peruenit: vt tam
 antecessoribus q³ etiam successori-
 bus philosophis imperare visus sit.
 vt refert policra. li. vii. c. v. Unde ci-
 cero platonem vocauit deum philo-
 sophorum vt refert aug. contra iulianum
 li. i. ca. iij. ante finem. Sic etiaz
 plato libidinum atq³ concupiscenti-
 arum sectas fugauit: z ab vrbe rece-
 dens villam achademie pro studio
 philosophie elegit. et de morte cogi-
 tans nullam complacentiam in mū-
 do constituit. Unde philosophiam
 meditationem mortis dixit vt refert
 macrobius li. saturnaliū. hunc eti-
 am platonem ceteris phis aug. pre-
 fert. viij. de ci. dei. ca. viij. Et idē au-
 gusti. in li. confessionum fatetur se le-
 gisse in libris platonis principiū euā-
 gelij iohā. vbi habetur. In principio
 erat verbum z verbum erat apud de-
 um. Hunc etiam platonem innume-
 rabiles hystorie commen-⁹ tā: eiusq³

doctrina legitur laudibus digna. nā
 meditationibus sapientie. ita inhe-
 sit: vt cogitando et meditando mo-
 reretur et ipm ad deas translātū esse
 fertur anno vite sue. lxxi. De cuius
 obitu refert policra. li. vi. q⁹ sol e celo
 visus est cecidisse eo die quo philo-
 sophorum princeps plato rebus ex-
 cessit humanis. Rursus aristotelis e-
 ius discipuli sūm q³ philosophi lau-
 des transcurramus qui cum iuuenis
 esset doctrinam eloquentie docebat.
 vt habetur in commentis omeri. et
 cum factus esset. xvij. annorū philo-
 sophi athenis accessit. et cū socrate
 tribus annis moratus est. Et socra-
 te mortuo platoni. xx. annis adhesit.
 Post mortē vero plonis vixit: xxij.
 annis in quibus partiz docuit alexā-
 drum z in parte libros cōposuit. cu-
 ius cōsilio fuit alexander doctus qui
 postmodum toti orbi imperauit. De
 quo aristotele loquens aug. viij. de
 ci. dei. ca. ij. Aristoteles inquit pla-
 tonis discipulus vir excellentis inge-
 nij sectam peripateticam condidit.
 Et tul. li. i. de diuinatione. ca. ij. Ari-
 stoteles inq³ singlari et pene diuino
 ingenio floruit. fuitq³ vite moderate
 z voluptates respuebat respuēdasq³
 dicebat vt inq³ vale. li. vii. c. vii. Hūc
 etiā egregiū phm nuncupat auicēna
 li. iij. sue metha. ca. v. et principē pho-
 rum raby moyses ipm appellat. Cē-
 terū alij philosophi fama grandi et
 noīe floruerunt scz xenocrates mun-
 di contemptor diuitiarūq³ spretor.
 Max alexandri munera repulit. vt re-
 fert tul. in tuscul. qōnibus li. v. Flo-
 ruit etiam phedron socraticus qui li-
 brum de immortalitate edidit: vt res-
 c. iij.

fert a. gel. li. iij. Flowerunt apuleius
pseusippus virtutibus ingenio quo
q3 grandi. Theophrastus quoq3 ar-
stotelis discipulus plurimos scripsit
se libros fertur. Pythagoras quoq3
sapientie studio totam sollicitudinē
suam exhibuit. qui cum interrogaretur
an sapiens esset. respondit q non
sapiens sed sapientie amator extite-
rit itaq3 hoc nomen philosophus ex
tunc manauit. vt ponit tnl. in tuscula-
nis qōnibus li. v. Nam phus amator
sapientie interpretatur. Hic etiam pi-
thagoras musicam adinuenisse fertur
vt ponit macrobius. li. ij. post princi-
pium. Rursus charneades fuit vehe-
mentissimi studij vt ponit valerius li.
viii. ca. vii. Et demosthenes idustrio-
sus extitit et eloquentia prefloruit.
Socrates quoq3 democritus et hy-
pocrates sapientie studio viguerunt
virtutibusq3 summe adheserunt. vt
tangit a. gel. li. ij. Rursus xenon con-
stantia atq3 moderantia et taur⁹ pa-
riētia: stoicusq3 magnanimitate phi-
losophi illustres floruerūt. Rursus
laudes innumerabiles de marco tul-
lio. de chitone. de seneca: d plinio de-
scribi possent quorum laudibus bre-
uitatis causa pretermisissis concluda-
mus philosophos illustres dono sa-
pientie quā dilexerunt extitisse.

¶ Ca. xv. de studijs atq3 sectis philo-
sophorum.

Philosophorum varie
secte diuersaq3 studia
cōmemorantur. Quid
inter sectas famosas
quedam peripatetica
dicta est quam aristoteles condidit.
Alia autem secta philosophorum di-

cta fuit stoicorum cuius princeps fu-
it zeno et crisippus: vt ait a. gel. z re-
citāt aug. ix. de ciuit. dei. ca. iiii. Et se-
neca ad elbiam dicit q azenone in-
cepit rigida et virilis stoicorum sapi-
entia. et apud istos dolor dicebatur
indifferens z non malum. Dicebant
enim q passionēs nō cadunt in sapi-
entem. Et teste tul. li. iij. de officijs.
ca. ij. ij. dicebant sapientes esse amicos
sapientibus et nichil esse amabilius
virtute. vt ponit tull. li. i. de natura
deorum. Dicebant etiam omnes in-
scientes insanire: vt ponit tullius in
tuscū. qōnibus. li. iiii. Ceterum alia
fuit secta achademicorum. qui dicti
sunt ab achademia ciuitate quaz pla-
to pro studio elegerat: z ex qua oriū-
dus erat. qui de singulis dubitabant
nilq3 affirmabunt certum quoruz op-
inionem videtur confirmasse erasti-
tus. Ceterum tamen in hoc defecerunt
quia nil certum crediderunt. quia sal-
tem apud eos certum erat nil certuz
esse prout arguit augu. In plurimis
tamen scientijs et virtutibus huius
secte philosophi claruerunt licet in
predicta opinione defecerunt. Insu-
per alia fuit epicureorum que dicta
fuit ab epicurio atheniense qui posuit
voluptatem esse summum bonum.
vt potuit a. gelli. li. xliiij. Ponit etia3
duo esse bona. scilicet corp⁹ sine do-
lore z animū sine perturbatione. vt po-
nit seneca epistola. lxxviij. ad lucillum
Huiusmodi autem secta si felicitatē
in voluptate carnis posuerat repro-
banda est. si autem in voluptate mē-
tis supportanda est. Et ita posuisse
epicuruz seneca arbitrat. libro de
constantia sapientis et li. iiii. de bene-

fidis. ca. ij. vbi declarat epicureorum
 felicitatem in voluptate mentis cre-
 didisse. His igitur narrationibus a-
 perte ostenditur multiplicem fuisse
 philosophorum sectam. oium tamē si-
 nis fuit attingere sapiam. et licet ad
 diuinam non puenerint. humano in-
 ingento artibus inuentionibusq; hu-
 manis intenderunt. appropinquant
 grāmaticam lune: logicam soli: rhe-
 toricam veneri arithmeticam: mar-
 ti musicam: ioui geometriam: satur-
 no astronomiam. aliaq; scrutinia a-
 liis conscripserunt. Horum insuper
 quedam famosa studia commemo-
 rantur que olim a pncipibus studio-
 sis exordium acceperunt. Utinā ab
 indoctis principibus casum habere
 nō incipiunt. vnde alexan. nequā lib.
 de naturis rerum memoranda an-
 tiqua tempora sic ait. O felicia anti-
 quorum tpa in quibus ipi imperato-
 res mundū sustentantes seipsos phi-
 losophie dederunt vt alexander: iuli-
 us tholomeus. qui fuerunt viri stu-
 diosi. Et subdit cuiuslibet regni glo-
 ria creuit in immensum qdū artium
 flourerunt studia. victoria enim mili-
 tie et gloria philosophie quasi simul
 cōcurrerunt. Nam ex quo greci ro-
 maniq; studia perdididerunt extunc sem-
 per deciderunt. Unde regnantibus
 athentensibus minerua: id est sapien-
 tia colebat: vt refert aug. xvlij. de ci-
 dei. Numerem² ergo q philosopho-
 rum famosa studia fuerunt et cum hi-
 storisographis tria dicamus fuisse ce-
 teris solēntia studia. quorū primū
 athentense sū romanum et tertium
 parisiense. De studio aut athentensi
 refertur q solennissimū extitit. Un-
 d

ciuitas athenarum nutritrix fuit libera-
 lium artium atq; philosophorum. Unde
 btero. prelibatam ciuitatē cōmedat
 dicens studio apertissimam fuisse. pri-
 moq; leges tradidit. alijsq; ciuitati-
 bus iura transmisit. In qua fuit dio-
 nysius christiane religionis doctor
 eximius. Huius autē studij scilicet a-
 theniensis introitus solis patenti-
 bus pmittebatur. Unde ad portā ciuita-
 tis sedebat senex ad obiurgandum.
 volentes intrare: et si videbat signa
 impatientie repellebant. si autē pa-
 tientie admittebantur. Aliud autem
 studium solēne dictum romanum in
 quo flouruit italicum genus phorum
 Ibiq; refullerunt iulius cesar: catho-
 virgilius tullius. Itā de iulio q flo-
 ruit patet lib. de vita cesaris. De ce-
 thone narrat solinus li. i. Ibiq; do-
 cult rhetoricam aug. vt ipemet fate-
 tur li. v. confessionū. Ceterum aliud
 studium et tertium dictū est parisien-
 se quod florere cepit tempore karoli
 magni quod quidem studium alcuy-
 nus de roma ptulit. Huiusq; studij
 quattuor fuerunt fundatores. scilicet
 rabanus: alcuy nus claudi². et iohā-
 nes scotus. Et prout narrat in chro-
 nicis metropolita. arelatentius tem-
 pore karoli magni duo mōachi sco-
 ti cum mercatoribus ad francias ac-
 cesserunt et interrogabant si quis se-
 pientiam emere vellet. Ob hoc plu-
 rimi stultas ipos parabant Nichilo-
 minus tamē hec verba ad regem per-
 uenerunt quibus adductis interro-
 gavit an septientiam haberent quem
 vendere vellent qui responderunt q
 sic. Quibus rex quid pro ea vultis.
 Qui responderunt tria petimus. loz

cum opportunus. discipulos ingenio-
sos. et victum cum vestitu. Quibus
concessis studium parisiense inceptu
et ex tunc dilatatur est. Tunc vero te-
poris erat quoddam castru dictum
iscos sic dictum a nomine cuiusdam
dee dicte isis que ibi colebatur quod
castrum meldunum nunc vocatur. et
inde parisiis nomē accepit. qz dicitur
parisiis quasi pariseos. Nam in
hoc par erat: quia supra secana que
admodu meldunum sita est. De hac
ciuitate parisiensi loquitur boetius.
l. de disciplina scholarum. In ciuitate
inquit iulij que parisiis dicebatur
multas artes mendicare prospexi-
mus. vbi ait expositor qz iulius cesar
amplauit parisiis. sed nō fundauit.
¶ La. xvi. quō magice artes sint inu-
tiles et reprobande.

Sagice artes nō sunt
nisi seductiones et ad
inventiones diaboli. et
ideo iter nūmex scie-
ntiarum nō debet situa-
ri sed potius refecari
debent tanquā herbe male nullatenus
seminare in agro vere sapie. Solent
autē artes magice noīari septe. Que-
dam enī dicitur geomantia cuius di-
uinationo fit in terra. geos enī idē est
qz terra et mantia diuinationo nuncupa-
tur. Secunda dicitur hydromantia ab
hydros quod est aqua. qz eius diuina-
tio in aqua fieri solet. Tertia dicitur
aeromantia cuius diuinationo in aere fit
Quarta dicitur pyromantia: qz fit in
igne. Nam pyr idē est qz ignis. Quinta
dicitur chymomantia cuius diuinationo
solet fieri in manibus. Nam chyros
dē est qz manus. Sexta dicitur gr-

monantia cuius diuinationo solet fie-
ri in scapulis bestiarum. nam armus
scapula est. Septima dicitur nigro-
mantia cuius diuinationo solet fieri in
inuocationibus demonum qui nigri
cōparatione dicuntur. Harū autem
artium magicarum tāta est supstitio
sitas vt nō solum veritate non cōti-
neāt: quinimo solis mēdantijs. reple-
te sunt nec solum male sunt: qz prohi-
bite: immo potius ideo prohibite. qz
pessime et vsquequaqz friuole sunt.
¶ Tercum qz talium artium amatores
hec dicta voluntaria reputarent: nisi
ratione aliqū ostenderent. Inquirā-
mus ergo an aliq in p̄dictis artibus
veritas cōtineatur et rōnibus respon-
deamus eorum qui ita opinari vidē-
tur. Scrutādo igitur dubietatis hu-
ius veritatem: catholice p̄cōfiteri ha-
bemus p̄dictas artes et quasqz
similes: friuolas inutiles: falsidices
omnino existere. ip̄arumqz studium
nulli sapienti cōgruere. Unde leuiti.
xix. p̄cēpiendo dicitur. Ne decli-
tis ad magos nec ab ariolis aliquid
sciscitemini. Unde saul. Abstulit ma-
gos et ariolos de terra et interfecit
eos qui phitones habebant in ven-
tre. vt dicitur. i. regū. xviii. Postmo-
dum tamē cōsiliū a muliere phito-
nissa accepit et nō sperauit in domino
Ideo interfecit eum dñs et transtulit
regnum eius: vt dicitur. i. paralipo.
x. Rursus et menasses a dño punitus
fuit: eo qz somnia et auguria observa-
uit. magos quoqz et incantatores ha-
buit: vt patz. ii. paralipo. xxxii. vnde
eccle. xxxii. dī qz diuinationo erroris et
auguria mēdante et somnia malefaci-
entū vanitas ē. Et zacharie. x. dicit

q̄ diuini viderunt mendaciūz som-
niatores loquuti sunt frustra. Sed
restat vt rationibus obijcientium re-
spondeamus. Quis enim dicere pos-
set q̄ cum demonibus loqui peccatū
non esset: quia et hoc fecisse christum
legimus: vt patet mathei quinto vbi
habetur q̄ christus demonem inter-
rogauit dicens ei. Quod est nomen
tuum. Qui respondit egio multi em̄
sumus. Si ergo nigromantia cu3 de-
monibus loqui doceat hoc prohibē-
dum non apparet. Huic autem am-
biguitati fas est respondere. Dicen-
do q̄ demonem interrogare nigro-
mantia non est: sed sortem aut spem
cōstituere in demonibus superstitio
sum est quod xpm̄ fecisse: absit vt cre-
damus. ait enim: vade retro sathana
Huic autēz responsioni alludit beda
mathe. viij. Rursus diuinationes que
dam astruunt veridicas. Nam saul
interroganti de euentu futuri belli a
muliere habēte spiritū phitonici re-
sponsus fuit illud quod postmodum
accidit: vt patet. i. regū xvij. Vidē-
tur ergo diuinationes veritatez con-
tinere quod absit. Nā demones qm̄
q̄ vera dixisse non dubitamus: suos
q̄ sectatores s3 subtilissimus ille mē-
dax ideo vera: quandoq̄ pfert vt suis
mendacijs aggreget fautores. nam
mentitus si semper fuisset quis ei cre-
deret nullus. Minus ergo si diui-
natores quandoq̄ verum dixisse le-
gamus. hoc tamē ex se nō habet ars
magica aliqua sed dyabolica astutia
vera quandoq̄ ppliat vt ad supersti-
tiosaz credulitatez hoīes allicitat. vn-
de august. li. de do. christiana cōclu-
dit q̄ omnes tales artes ordinantur

ad malum finez: vt puta ad deceptio-
nem et idolatrie speciem. Sed quid
dicemus de ioseph qui augurari so-
lebat: cū cīpho qui posirus fuit in sac-
co beniamin vt patet genesi xliij. Et
detur ergo q̄ augurari non sit illicitū.
Sic dicemus q̄ ioseph tantum
modo se diuinatorem fingeat vt su-
is fratribus terrorā induceret cō-
fides enim suos fratres cognoscebat. z ta-
men per augurium ipsoq̄ se non co-
gnoscebat simulabat. Rursus quid di-
cemus quoniam in aubis auguria
quedaz fieri creduntur. Vnde hīere.
vlij. dicitur q̄ miluus in celo cognos-
uit tempus suum. Refert etiam eu-
trophius quomodo romulus a vultu-
ribus suum futurum imperium didi-
cit et karolus magnus hoc idē autē
vociferatu accepit. His vero non ob-
stantibus auguria vana sunt. Quia
tamē nature multe sunt z tēporū va-
rietatem quandoq̄ designant nec di-
uinatio est tēporis qualitatem ab a-
ubis accipere. Quinimō vera philo-
sophia est: sed superstitiosa vanitas
tem adhibere vanitas et superstitio
est. Ministerio tamen diuino aut for-
tassis diabolico iuuamine multa mi-
randa cum aubis fieri potuerunt.
Nulla est tamen in augurijs adhibē-
da veritas: nisi q̄tum ex rerum natu-
ris tēporis cōmunes passionēs ac-
cipi possunt. Et hoc est quod credi-
mus. hīeremiā de miluo dixisse velle
Rursus quid dicemus q̄ narrat iose-
phus. ix. li. antiquitatis iudaice qua-
liter in destructione ciuitatis hīerusa-
lē quidā exorcista iudeorum median-
tibus herbis quibusdamz aliquibus
carateribus quēdam demoniacum

a demone liberant: et hoc factum fu-
 ille coram titō et vespasiano refert.
 Potestas etiam hoc faciendū erat ex
 orciſtarū iudeorū put affirmabat: et
 in ſignum expulſionis demonis po-
 nebant peluim aqua plenū z demon
 exiens ſubuertebat: talis aſit ſubuer-
 ſio ſuū exitum designabat. Albertus
 etiā de mirabilibus multa mirabilia
 refert facta in partib⁹ germanie me-
 diantibus characteribus impreſſis in
 lapidibus precioſis. Ex quibus nar-
 rationibus videt⁹ ſortem merito poſ-
 ſe poni in hiſ qui per diuinationem
 ſūt. Nichilominus tñ oportet vt di-
 camus nullā in iſtis virtutem exiſte-
 re. negare tñ nō poſſumus mirabilia
 q̄ plurima mediātibus herbis et la-
 pidibus facta fuiſſe. talū aſit virtus
 nō magica ſed naturalis eſt. De cara-
 cteribus aut dicemus nullā virtutez
 ipſos habuiſſe: ſed oīa que facta ſunt
 aut ex virtute officiū: aut ex fraude de-
 monis peracta fuiſſe credere libet.
 Virtus aut officiū hec potuit eſſe qz
 exorcīſte etiā veteris legis ſub voca-
 tionis et dignitatis rōne quedam a-
 gere potuerūt: z ſicut de noſtris aco-
 litis dicim⁹: ſic fortassis ſuper demo-
 nes aliquale et forſitan magnam po-
 teſtatem habuerunt. Ceterum quid
 dicemus de arte notoria que artem
 magicam ſentire videt⁹. Plures enī
 ipſam aſſerunt validam: veracem: et
 efficacem. Huius autem artis libel-
 los duos vidī mīcht alieno motu ex-
 hibitos: quorum vnus incipit: go ſū
 alpha et o. cuius p̄poſitor tholome⁹
 creditur. Alius vero incipit. aue gra-
 tia plena: cuius inuentor iohannes
 monachus carnotenſis refertur. quo

rum librorum volumina p̄ima facie
 grata apparebant z diuinationibus
 q̄ plurimū fauere videbantur: pluri-
 busq; testimonijs predictorum com-
 poſitorū quilibet ſuum intentum a-
 ſtruebat. Quid ergo dicemus: nun-
 quid arti notorie prebebitus fauo-
 rem etiam diuinationes aſpernādo.
 Hoc nequaq; qz magicis artibus at-
 q; diuinationibus ars notoria valde
 et nimis vicina eſt. Sed reſtat vt ſa-
 tiſſaciamus predictis testimonijs.
 Ipſis autem ſatiſſacere facile eſt. ſibi
 enim mutuo contradicētes ſeipſos i-
 terimunt. Nam iohannes monach⁹
 carno. artē tholomei repudiat z om-
 nino calūniari nititur. eo qz verba q̄-
 dam occulta in arte tholomei inſerū-
 tur: quibus vt aſſeruit: diaboli inuo-
 cantur. Sed mirum vt ipſe iohannes
 hoc dicere nō vereatur. viſo qz ſue ar-
 tis fabuloſum compendium eundez
 continere defectuz inuenitur. verbis
 quoq; extraneis z occultis vtens po-
 tius decipe q̄ iſtruere videt⁹: z ſciētia-
 rum inuſionez ſub tali forma depo-
 ſcit: vt narrare nō niſi deluſio ſit. Hu-
 ius ergo artis cōpoſitores ſibi cōtra-
 dicunt z hoc ideo eſt: qz ex regno dia-
 boli ſunt. omne autē regnum in ſe di-
 uiſum deſolabitur. Nunquid etiam
 ſciētia dei donū eſt: dicēte apoſtolo
 i. cor. ii. Hec inquit oīa operatur
 vnus atq; idem ſpūs ſc̄z ſanctus di-
 uident ſingulis prout vult. Stultuz
 eſt ergo arbitrari ſciētias acq̄rere poſ-
 ſe diuinum deſerendo cultum. Nam
 aug. x. de ci. dei allegat porphirium
 fatentem et dicentem qz ab oparioni-
 bus demonū nō conſurgit purgatio
 anime: nec idoneitas intellectus. nā

soli deo conuenit sciētias infundere
 Sic ei legimus salomonis sapiētiaz
 a dño infusaz fuisse vt dicitur. iij. reg.
 ij. et ij. paralipo. j. Similiter etiā fuit
 ifusa in apostolis. Vñ luce. xxi. Ego
 inquit dabo vobis os et sapiētia: cui
 nō poterunt resistere aduersarij ve-
 stri. Adhuc restat vt dicamus cur de-
 mones nō possint sciētias infundere
 cum possint corpora transmutare vt
 inquit aug. li. j. de trinit. Hic dicimus
 demones multa reuelare posse: deo
 permittente. q̄tum tamen in eis est
 semper decipere petunt. Ab ipsis er-
 go si aliquod bonum pcedat nō ipso-
 rum sed dei donum est. Quis ergo tā
 amens vt deo sp̄reto: pro sciētis di-
 abolum imploret. Omnia etenim dei
 sunt. Vnde augustinus. xxi. de ciuit.
 alliciunt inquit demones per creatu-
 ras quas non ipsi sed deus condidit.
 Si ergo deus condidit omnia quis
 alium inuocabit. Fortassis dices q̄
 ars notoria diabolum inuocare non
 precipit: sed potius ieiunij et oratio-
 nibus vacare iubet. Nec aūt nūquid
 honesta et bona sunt. Dicemus quo-
 niam ieiunare et orare q̄tum ex se bo-
 na opera sunt: dummodo finem bo-
 num pretendāt: sed finis ille non bo-
 nus est: quando quis suis operibus
 fortem adhibet: credens certimonias
 huius virtutis existere vt sciētias in
 momento acquirat. non sufficit ergo
 vt bona opera videant: sed congruit
 vt bono innituntur fini. Vnde aug. li. j.
 de doctrina christiana ceremonias
 magicas malas asserit q̄tumcunq̄
 bone videant: q̄ malo innituntur fi-
 ni. Eadē sententiā tangit chrisosto. su-
 per mathe. Adhuc restat vt de som-

nijs inquāramus: an scilicet reuelatio-
 nem aliquaz inuenire videant. Plu-
 res enim dicunt omne somnium aliqd
 designare futurum vel venturum. Et
 ad hoc roborandum quedam possūt
 allegari. Nam gedeon qui positus ē
 in numero sanctorum vt patet hebre.
 xj. ipse credidit interpretationi som-
 niorum vt patet iudith. vij. Joseph
 quoq̄ interpretatus fuit somnium
 pharaonis: vt habetur genesi. xl. Et
 daniel interpretatus fuit somnium
 regis babilonte: vt apparet danielis
 ij. et iij. Auerrois etiam super libro 8
 somno et vigilia dicit somnia esse ab
 angelis. Nunquid igitur somnia que-
 dam sunt futurorum signa et fere q̄-
 dā p̄sagia. Ex p̄dictis sic apparet. s̄
 obstat illud deutro. xxiij. nō inuenie-
 tur in te qui obseruet somnia. Et ca-
 tho ait. Somnia ne cures. Huius au-
 tem controuersie enodatio talis est.
 Dicimus enī q̄ somnia quandoq̄
 sunt signa futurorum eo q̄ quando-
 q̄ causantur iuxta dispositiones cor-
 poris vel temporis. Vnde alber. ma-
 gnus super li. de somno et vig. narrat
 qualiter quidam somniauit semel q̄
 p̄x nigra fundebatur super pectus su-
 um et in crastinum colerā nigrā emi-
 sit. quāobrem idem alber. cum aristo-
 tele. concludit q̄ medicis prodest de
 somnijs interrogare: quia quandoq̄
 sunt signa qualitatis corporis hoc au-
 tem mō somnia interpretare nō sup-
 sticiosum: s̄ rationale est. Alio ve-
 ro modo cōtingit interpretari somnia
 scdm diuinā reuelationē iuxta illud
 numeri. xij. Si quis fuerit inter vos
 ppheta dñi: apparebo ei: vel p som-
 nia loquar ad illum. Hoc enim mo-

do somnia interpretari magnum et laudabile est: sed nō omnibus cōcessum. Hoc autē modo ioseph et daniel vt pie credit somnia interpretati fuerunt. Si quis autē somnia interprete- tur scdm voluntariam coniecturam: aut supersticiosam adhesionē seu de- monis suggestionem: talis interpre- ratio frivola et vana est: et a religio- ne xp̄iana recedit. His ergo rationi- bus cōcludamus somnia diuinationes: artesq; magicas nullius existe- re utilitatis. quā obrem merito pro- bentur in decreto. xxvj. q. ij. et. v. Et deutrono xvlij. dicitur nō sit qui phl- tones consulat neq; diuinos. Ex q- bus omnibus concluditur predictuz probleuma siue prouerbiū.

¶ Sophologi liber primus finit.

¶ Sophologi liber secundus qui est de inuentione scientiaruz feliciter in- cipit.

¶ Cap. primum de grammatica et ei⁹ inuentoribus.

Grammaticē exordis inuentoresq; narrare expedit. Ad cuius eui- dentiam aduertendū q; grāmatica dicitur a gramma litterarūcos scientia: quia est scientia de litteris et consequenter de idiomatibus. Unde aduertendum q; grāmatica docet idiomata congrua et artificiosa cō- mune nationibus multis que diuise ēnt ad linguagia propria oliz fu- erunt. Unde autem processit lingua- rum diuisio satis patet ex lib. genesi. Isidorus etiam libro. ix. ethicorum narrat diuersitatem linguarum ex-

ortam fuisse in edificatione turris babylonice. Nam quidam memroth dictus superbia tumescens: vt popu- lo dominaretur secretaq; dei audi- re posset: turrim altissimam construxit: sed occasiōe supbie eius linguas diuisisse creditur deus. prius enim li- gua vnica erat. Idiomaticum vero m- titudo secundum aliquos numerata est numero filiorum qui processerūt a filiis noe. Sciendum igitur q; a fi- liis noe processerunt gentes septua- ginta tres: vel secundum aliquos se- ptuaginta due scilicet ab ipso sem x- vij. ab ipso cham xxxj. et ab ipso ias- phet. xv. et totidem lingue diuidi ces- perunt. Aduertendum tamen q; tres sunt lingue principales ceterisq; excellentiores. scilicet hebreæ: græcæ: et latīna. Inter quas linguas prima fuit hebreæ omnis linguarum mater nuncupata. Citatur autē hebrei. xxiij. litteris quarū inuentor credit moyses. Syroꝝ autē et caldeoꝝ littere creduntur ab abrahā inuente fuisse. Hebreoꝝ autē et caldeoꝝ et syro- rum littere in numero et sono concor- dant. solis autē characteribus et figuris discordant. Egyptioꝝ vero litteras isis regina ymachi filia de grece a- nens in egyptum repperit et ab egyptijs tradidit. Clereq; egyptij diffe- rentes habent litteras quasdam scz pro vulgo et quasdam p sacerdotibus. Secūda lingua principalis dicitur græca. Litterarum autē primarū gre- carū vsū primū phenices reppererunt: vt tradit lucanus. Sed cadm⁹ agenoꝝ natus græcas p̄mus in gre- ciā attulit. scz. xvij. et postmodum alie littere addite fuerunt. Nam pas-

nititur finis si licito exerceatur usu. vñ
 augu. li. j. cōfessionū loquens de poe-
 tis sic ait. Didici in eis multa verba
 vtilia. vnde et sacra scriptura fictioni-
 bus vti. quando q̄ inuenitur. Nam in
 li. iudith fertur q̄ ligna sibi regem fe-
 cerunt sed quomodo regem fecerunt
 si loqui nesciāt. Reuera sic fictio fuit
 q̄ significatio intenta verissima fuit.
 Itaq̄ non fuit fictum qđ intenditur.
 Sed fictum est q̄ ex predictis verbis
 prima facie concipitur. De vera au-
 tem poetria conformiter fetebimur:
 cuius finis non est mentiri: sed verbis
 fictis veritatem describere. Verum
 fictionum quedam sunt vane et inuti-
 les: alie autem vtilles. Unde macro-
 bius li. j. sup somnio scipionis. Que-
 dā inquit sunt fabule voluptatis gra-
 tia: et alie sunt exhortationis causa.
 primas eliminavit sapientia: et in ali-
 is quandoq̄ loquitur. Unde sicut di-
 citur in libro de ortu scientiarum san-
 cti doctores in libris suis quandoq̄
 fabulas introduxerunt: sicut ambro-
 sius in. li. iii. de officiis recitat fabulā
 de illo qui iuenit anulū in equo eneo
 sub terra. quem cum haberet in manu
 a nullo videri posset. de qua fabula di-
 cit ambrosius: q̄ et si viz veritatis nō
 habeat. tamen rationem habet vt iux-
 ta eam possit veritas manifestari. Eā-
 dem etiam fabulā narrat tullius. iii.
 de officiis. Tales igit fabule quibus
 veritas pretenditur reprobande nō
 sunt. Unde idem ambrosius super lu-
 cam. ix. Interferit fabulam de illo re-
 ge qui cum aliquid tangeret aurum
 fiebat et sic fercula mortalia sibi fie-
 bant aurū et cibus in ore nō alimēta
 sed vulnera dabat. potū quoq̄ deglu-

titre nequibat. Talia inquit ambrosi-
 us. Sunt beneficia idolorū vti vti
 deantur prodesse plus noceāt. Ecce
 videmus fabulam documētum pre-
 tendisse. Rursus augu. li. ij. sermonū.
 sermo. xxvij. introducit fabulā illius
 de quo fertur q̄ vires sue augebātur
 quotiens terrā tā gebat. Cūq̄ ergo
 pugnaret eo pacto quo aduersarius
 eū prosternebat ille viribus preuale-
 bat quam fictioneꝝ christo conueni-
 se augusti. tradidit: qui cecidit p̄ mor-
 tem: vt gloriosus resurgeret. Cete-
 rum hieronymus epistola. xix. intro-
 ducit fabulam hesopianam de cane
 tenente os in ore. qui cum vidisset ma-
 iorem vmbraꝝ ossis in fonte: os qđ
 tenebat dimisit propter vmbraꝝ. Ex
 his ergo apparet q̄ fabularū quod-
 dam est genus vtile: et in sacris elo-
 quiis quandoq̄ honestum. Sed qđ
 dicemus ad ea que in contrarium ob-
 iici debantur. Dicebat enim a. gellius
 q̄ poetria meretricula est. ratione cu-
 ius plato poetas expulit a roma: re-
 ferente tullio. Dicemus enim quoniam
 am poetria ideo meretricula dicitur
 quia ex principalibus scientiis nō est
 vna: sed inter minus principales nu-
 meratur. Alias enim sapientie non
 assistisset cui tamē assistebat vt etiam
 inquit preallegatus expositoz boetij
 Rursus ad platonem dicemus q̄ il-
 los reprobaui poetas quibus men-
 tiri vsus est: et quorum fictiones tur-
 pia sonant. Alios autem poetas re-
 pudare nō intendit: quorum scilicet
 fictiones veritatem pretendunt. Ali-
 as enim doctores sancti ipsos expo-
 nendo christo non applicassent. In-
 super et philosophos fabulas vti no-

ultimus. Unde apuleius li. de deo so-
cratis fabulam introduxit de coruo
tenente carnem in ore cui cum dixis-
set vulpecula q̄ cignus melius canta-
bat illo. volens coruus probare con-
trarium aperuit os. et sic amisit car-
nem ex ore: et volens cantare potius
erocitavit q̄ cantavit: suūq̄ defectū
publicavit. Hec enim fabula preten-
dit hanc veritatem: quia scilicet multi
se magnificare volentes ultra modū
ruinam patiuntur. Insuper titus lib.
secundo introducit fabulā de p̄spira-
tione membrorū cōtra stomachū: ex
hoc q̄ omnia consumebar in quibus
laborabant membra. Et cum fuisset
ad iudiciū q̄ stomacho nichil daret
membra omnia languerunt. Unde
oportuit stomacho iterū dare neces-
saria ut membris distribueretur. Hec
siquidem fabula hanc pretendit ve-
ritatem: quia scilicet multi aliorū bo-
nis derogant: a quibus tamen sustē-
santur: et cum procuraverint illorū
destructionem: ipsi procurantes in-
digentiores fiunt. illiusq̄ vel illorū
procurant restitutionem: cui vel qui-
bus subtrahendum susceperunt. Hanc
etiam eandem fabulam introduxit
poli. li. vi. ca. ii. Ex quibus omni-
bus clare patet poemata non esse re-
pudianda eomodo quo aliqui poe-
tiam ignorantes repudiant: quia te-
ste eodem poli. libro. vii. capit. ix.
Sicut omnia animalia fuerunt cō-
cessa hominib: excepto q̄ nō debuit co-
medere carnem cum sanguine: ut pa-
ret gene. ix. Sic omnes scripture et
poetarum q̄ gentilitium legi possunt
ad utilitatē exclusis tamen erroribus
qui per sanguinem intelliguntur.

Capitulum sextum de arismet-
tica secundum i sidorum

Arismetica est disci-
plina numerorum. gre-
ci enim numerum rith-
mon vocāt. Quam scri-
ptores secularium lit-
terarum inter disciplinas mathema-
ticas ideo primam esse voluerūt quo-
niam ipsa ut sic nulla alta indiget dis-
ciplina. Musica autem et geometria
et astronomia que sequitur: ut sint at-
q̄ subsistāt: istius egeret auxilio. De
auctoribus arismetice. Numeri. di-
sciplinam apud grecos primū pi-
thagoraz nuncupant scripsisse: ac de-
inde a nichomaco diffusius eē dispo-
sitam. Quam apud latinos primus
apuleius. deinde boetius transtules-
runt. Quid sit numerus. Numer⁹ est
multitudo ex unitatibus aggregata.
Unum semē numeri non nume-
rum esse dicimus. Unde numero nu-
mus nomen dedit: et a sui frequen-
tatione vocabulum ididit. Unus a gre-
co nomen trahit greci enim unum en-
na dicunt sicut duo: et tres: quos illi
dia et tria appellant. Quattuor vero
a figura quadrata nomen sumpserūt.
Quinq̄ vero non secundum naturā
sed secundum placitū voluntatis
vocabulum acceperunt ab eo qui nu-
merus nomina indidit. Sex autē et se-
ptem a greco veniunt. In multis enī
nominibus que in greco aspirationē
habent nos p̄ aspirationes ponim⁹.
Unde est q̄ pro hec sex et propheta
septem: sicut pro herpillo herba ser-
pillum. Octo vero per translationē
sicut illi nos ita. Illi nea nos nouē.
Illi deca nos decem. Dictus est a de-

cem greca etymologia eo q ligant
et coniungunt infra iacentes nume-
ros. Nam decinas coniungere vel li-
gare apud eos dicitur. Porro vigin-
ti sunt decem bis geniti v pro b litte-
ra posita. Triginta q trinario denas-
rio gignantur. sic vsq ad nonaginta.
Centum vero vocati a cētu quod est
circulus. ducenti a duo et centum. sic
et reliqua vsq ad mille. Mille vero
a multitudine. inde et milia. Quid
prestent numeri. Ratio numerorum
non contemnēda est. In multis enī
scientiarum scripturarum locis qtu-
misterium habet elucet. Non enim
frustra in laudibus dei dicitur omnia
in numero mensura et pondere facta
sūt. Senarius namq numerus qui p
tibus suis perfectus est perfectionē
mundi quadam numeri significatio-
ne declarat. Similiter et xl. dies qui
bus moyses et helias et ipse domi-
nus ieiunauerunt sine numerorū co-
gnitione non intelliguntur. sic et alij
in scripturis sacris numeri existunt.
quorum figuras non nisi notitū
artis scire solvere possunt. Datus est
nobis etiam ex aliqua parte sub nu-
merorum consistere disciplina quan-
do horas per eam discimus. quādo
mensium curricula quando spacium
anni redeuntis cognoscimus. Per
numerum siquidē ne confundamur
instruimur: tolle numerorū rebus om-
nibus et omnia pereunt adime secu-
lo computum et cuncta ignorantia
complectit. nec differre possunt a ce-
teris animalibus qui calculi nesciūt
rationem.

¶ La. vii. de geometrie inuentio: lib.
et de vocabulo eius.

Geometria disciplina p-
mam ab egyptijs rep-
ta fuisse dicitur. qz vna
dante nullo z omnibus
possessionibus eius li-
mo obductis initium
terre diuidendē p lineas et mēsuras
nomē arti dedit. q deinde latus a cu-
mine sapientum cū pfecta est et ma-
ris et celiz aeris spacia metunt. Nā
puocati studio sic ceperunt post ter-
re dīensionē et celi spacia querere
qto iteruallo luna a terris a luna sol
ipse distaret z vsq ad verticē celi qz
ta. s. mensura discederent. sicqz inter-
ualla ipa celi. o: bīsqz ambitū p nume-
rum stadiorū rōe pabili distinxerūt
Sed qz ex terre dīensione hec disci-
plina initū sumpsit ex initio suū no-
men seruauit. Nā geometria de terra
z de mēsurā nūcupata est. geome-
tria. n. grece terra vocat latine z me-
tros mensura. Huius discipline ars
cōtinet in se lineamēta interualla ma-
gnitudines figuras dīensiones et
numeros. De diuisione geometrie.
Geometria quadripartita est diuissio ē
planū in magnitudinē rōnalem in fi-
guras solidas z magnitudinē nūera-
bilem. plane figure sunt q z lōgitudi-
ne z latitudine cōtinent q sunt iuxta
plato numero quinqz. Numerabilis
magnitudo est q numer⁹ arithmetice
diuidi pōt. Magnitudines rōna-
les sunt quaz mēsurā scire possum⁹
Irrationales vero quaz mēsure qz
ritas cognita nō habet. De differen-
tia geometrie arithmetice et musice
Inter eas h interest vt media inueni-
as. In arithmetica pmo si queri me-
diū aliquorū numerorū p iungis extre-
cū

ma et diuisis et facis mediū: ut puta
fac extrema eē sex et xij. simul iungis
et faciunt. xvij. partitis media et fa-
cis. ix. quod est analogicū arithmeti-
ce ut mediū. Nam quot monadibus
supat primū: tot supatur ab extremo
supat enī sex tribus monadib⁹. et his
supatur a. xij. fm geometriā vero ita
q̄ris extrema multiplicata tm faciūt
q̄tuz media multiplicata ut puta. vi.
et. xij. sint extrema illa multiplicata
faciunt. lxxij. Media autem que sunt
octo et nouem multiplicata etiam.
tantundem faciunt. secundum musi-
cam ita queris. in qua primi parte su-
peratur mediū a primo ex eadē ex-
tremo: ut puta octo duabus partib⁹
superant sex: que due partes sunt ter-
tia senarij pars. ideo media pars sci-
licet octo in quattuor partib⁹ abvl-
tmo superatur que est xij. cuius qui-
dem numeri tertia pars est quattuor
Quot numeri infiniti existūt. Nume-
rum autem esse infinitum certissimū
est: quoniam in quocunq; numero fi-
nem faciendum putaueris idem spe-
vno addito nō dico augeri immo q̄-
tumlibet sit magnus et quātumcun-
q; ingentem multitudinem contine-
at in ipsa ratione atq; scientia nume-
rorum non solum duplicari. verum.
etiam multiplicari potest. Ita vero
suis quisq; numerus proprietatibus
terminatur: ut nullus eorum par es-
se cuiusq; alteri possit. ergo et di-
spares inter se atq; diuersi sunt. et sin-
guli quisq; finiti sunt. et omnes infi-
niti sunt.

¶ Capitulum octauum de musica et
eius utilitatibus.

Musice mīte sūt
utilitates. Ad cui⁹ de-
clarationem aiaduer-
tendum q̄ teste aristo.
vlij. poli. iuuenes de-
bent erudiri in musica. Nempe iue-
nes plus ceteris hoīm statibus in cō-
tinua mutabilitate deuoluūtur: et la-
sciuis infestant. Ipsis igitur utile est
si operibus de bonorū genere cōpla-
center adhereant. Alias enī iuuenis
lasciue deseruet. Itaq; cum senuerit
impietatis amator erit qm̄ ut dicitur
lib. ethi. in hijs delectari est nobis uti-
lem. in quibus ab infātia delectari in-
cipimus. Si ergo iuuenis in musica
libus eam reperiet complacentiam
quā in vanitatibus querere solet sibi
tunc facile apparebit q̄ praua sunt re-
liuquere et potiori complacentie ani-
mum exhibere. Ex q̄bus colligitur pri-
ma musice utilitas que est iuuenes a
malis cōplacētis reuocare. Alia uti-
litas est. quia letificat tristes et letos
magis ac magis letificat ut ponit ar-
sto. in suis pbleumatibus parte. ix. p-
bleumate primo. Et idem aristote.
vlij. poli. anima inquit naturaliter de-
lactatur in musica. et facit animas sic
intentas. ut nichil aliud cogitent. si-
cut dicit castodorus. Rursus constā-
tinus in suo viatico refert orpheum
dixisse q̄ per suaz musicam mutabat
principium corda de tristitia ad leti-
ciam. Eternz musica excitat dormi-
entes et dormire facit vigilantes.
sanat etiā a melancolia. Unde aristo-
te. in polycrati. dicit q̄ musica est ami-
ca omī etati. et signāter iuuenili. Un-
de musicam amant animalia bruta.
sicut boves cerui aues et pisces.

Nam aues incessanter cantant si audiant canentes et pisces ad melodiam congregantur. Unde refert a. gellius li. xviij. Noctium acticarum q. citharista arion in mari plect^a a delphinis saluatus est eo q. cithara dulcem sonum peregerat priusq. submergeret. et idem refert plinius. Singit etiam ouidius q. orpheus cithare carmine arbores congregauit. Huius autem artis melodiam non perpendens rex mida. aut saltem male de musica iudicans aures suas in aures asininas mutatas habuit. vnde persius. Auricularas asinix rex mida habet. Dixerat enim q. deus pan dulcius harmonizabat cum canis segetalib⁹ q. apollo cum cithara. Et licet hec fictio sit. tamen designat sano intellectui harmoniam placere debere.

¶ Canonum de inuentoribus artis musice.

Uscice restat inuētores designare Ad cuius euidentiam comemorem⁹ ea que legimus. Referunt enim greci pitagorā phm musice artē ex sonis malleorū primū excogitasse. Auditus enim ex malleis sonorum disparitatē aut melodiam causari cōcludit merito harmoniam humana voce p̄amplius fieri posse. Huc etiā narrationi alludūt boet⁹ et macrobius. Alij autē tubal musice inuentorē extitisse volunt. de quo tradūt hystorie q. cu⁹ artē musice ad inuenisset in colūna duplici eam scripsit. quarū vna marmorea et altera lateritia. Audierat enī adā propheta⁹se duo futura mundi diluua. vnu

scilicet aqueū et aliud igneū. Ut igitur ars per eū inuēta nō deleteretur ipsam in marmore scripsit ne per aquā periret. et in laterib⁹ ne per ignem accenderetur. Unde iosephus has duas colūnas narrat in terra syrie hucusq. permansisse. Huius autē narrationi alludit moyses gene⁹. v. Patrem enim musicorū ipm appellat Ceteri aliqui dicunt moysen musice inuentore⁹ fuisse. a quarūq. sonitu harmonias penitus perpendisse. Rursus q. daz veteres philosophi harmonias dicunt a celorum motibus origine⁹ accepisse: affirmantes q. ex celorum motibus maxima cōsurgit melodia ratione cōfricatio⁹ corporū celestium. in quibus credit maxima amicitia: seu cōcordia: vt docuit empedocles. Insuper affirmauerūt q. ab orbibus celestibus maxima causatur melodia: sed nō perpendimus eo q. vt dicunt ab exordio natiuitatis sub orbibus nutriti sumus. et ita assidue audire non credimus. Ad robur autē sue imaginationis inducunt exemplum de ijs quia iuuentute nutriti inter fabros malleorum ictus aut non audiunt. aut saltem se audire nō attendunt. Huius opinioni proxim⁹ videtur fuisse plato. qui super quemlibet orbem celestem ynam syrenem stare putauit. Horum autē opinionē reprobant aristo. li. de proprietatibus elementorū et secundo celi. Harum autē narrationū controuersia nec rōne nec experientia dissolui potest. Nō enim admiratione q. in facto hystoriarum narrationibus credere oportet. nec experientia. q. predictae narrationes nostra t̄pa precesserunt. Arbitrandum

est tamē q̄ multi fuerunt inuētores
iuxta varietatem tēporū et regionē
Si autē q̄ram⁹ quis inter omnes in-
uentores p̄mus existerit. puto q̄ ip̄e
tabul p̄mus fuit. q̄ ceteros tempo-
re precessit. sacra etiā scriptura ip̄m
inuentorem commemorat. alios au-
tem nequaquam.

¶ Capitulum decimum de astrono-
mia: et eius inuentoribus.

Astronomia ē astro-
rum lex que cursus sy-
derumz figurasz ha-
bitudines stellarz cir-
ca se z circa terras in-
dagabilirōne percur-
rit. Astronomiā p̄mtegyptiis inuene-
runt. Astrologiam vero z natiuitatis
obseruantia caldei p̄mi docuerunt
Abrahā autē instituisse egyptiis astro-
nomiā ioseph⁹ auctor accesserit. Gre-
ci autē dicūt hāc artē ab athlātem-
pulus excogitatā. Ideo dictus ē su-
stinuisse celus. Quisq̄ autē ille fuerit
motu celī et rōe animi exaltatus per
temporū vlces. p̄ astroz ratos definit
rosq̄ cursus. p̄ intervalloz spacia
moderata cōsiderauit dīensiones
quas dā et numeros que diffinendo
ac secernendo ordine nectens astro-
logiaz reperit. In vtraq̄z sit lingua
diuersoz sunt quedā de astronomia
scripta volumina. Inter q̄s tholome-
us rex alexandri apud grecos p̄ci-
pius habet. hic etiam et canones in-
stituit quibus cursus astroz inueni-
tur. De differētia astronomiez z astro-
logie. Inter astronomiā entz z astro-
logiam aliud interest. Nam astrono-
mia celī conuersione ornatus ortus
obitus motusq̄ siderum cōtinet vel

qua de causa ita vocent. Astrologia
vero partim naturalis partim super-
stitiosa est. Naturalis duz exequitur
solis z lune cursumz el stellarum cer-
tas temporū stationes. Superstitio-
sa vero ita est quam mathematici se-
quuntur qui in stellis augurant q̄s-
q̄ etiā. xij. celī signa per singula aie
vel corporis membra disponunt sy-
derumq̄ cursum natiuitates homi-
num et mores predicare conant. De
astronomie ratione. Astronomie rō
modis plurimis cōstat. Diffinit entz
quid sit mūdus: quid celū. quid sphe-
re situs et cursus. quid axes celī z po-
li. quid sint climata quid cursus solis
et lune atq̄z astroz.

¶ Ca. vndecimuz de medicina et ei⁹
inuentoribus.

Medicina est que cor-
poris vel tuetur. vel
restaurat salutem cu-
lus materia versatur
in morbis. et vulne-
ribus Ad hanc itaq̄
pertinet non ea tantum que ars eo-
rum exhibet qui proprie medici no-
minatur. sed etiam cibis et potus ex-
regimen defensio omnis atq̄z muni-
tio qua nostrum corpus aduersus et-
ternos ictus casusq̄ seruetur. De no-
mine eius. Nomen medicine a mo-
do id est tēperamento imposituz ex-
stimatur. vt non statim sed paulatiz
adhibeatur. nam in multo contristat-
tur natura mediocriter autē gaudet.
Unde et qui pigmenta z antidota
satis vel assidue biberunt vexantur.
Immoderatio entz omnis non salu-
tem sed periculum affert. De inuen-
toribus eius. Medicine autem artis

actor et repertor apud grecos perhibetur appollo. Hanc filius eius esculapius laude et opere amplificauit: sed ipostrophulminis ictu esculapius interit. Interdicta fertur medendi curaz ars simul cum actore defecit. latuitque per annos quingentos usque ad tempus artabaxerxis regis persarum. tunc eam renouauit in lucem hipocrates asclepeo patre genitus in insula choos.

¶ La. xij. de actoribus legum.

Myses gentis hebraice primus omnia diutinas leges sacris litteris explicauit. phoroneus rex grecis primus leges iudiciaque constituit. Mercurius termegestus primus leges egyptiis tradidit. Solon primus leges athenensibus dedit. Licurgus primus lacedemoniis iura ex appollinis auctoritate confinxit. Numapopilius qui romulo successit in regno primus leges romanis edidit. Deinde cum populus seditiosus magistratus ferre non posset decem viros legibus scribendis creauit qui leges ex libris solonis in latinum sermonum translatis duodecim tabulis exposuerunt. Fuerunt autem hi appius claudius gemellus veterius curatius sextinus iulius maullius sulpicius et omellius posthumus decem viri legum conscribendarum electi sunt. Reges autem redigere in libris primus consul pompeius instituere voluit sed non preuenerit ob decretorum metu. Deinde cesar cepit id facere sed arte interfectus est. Paulatim autem antiquae leges vetustate atque in curia desinerunt: quarum et si iam

nullus usus est. noticia tamen videtur necessaria. Hunc a constantino cesare ceperunt et reliquis succedentibus erantque in iure et iudicate. Postea theodosius minor augustus ad similitudinem gregoriani et armonianian codicem facit constitutionem a constantini temporibus sub proprio cuiusque imperatoris titulo disposuit quem a suo nomine theodolium vocauit.

¶ La. xij. de politice et regimine ciuitatis.

Politica dicitur a polis quod est ciuitas et icos scientia: quia finis politice est ciuitatem bene regere. Unde scientia politica est scientia quam urbes reguntur seu respublica dirigitur: ut patet respublica fruatur: sicut satis innuit augustinus. li. xix. de ciuitate dei. Politica igitur concernit regimen ciuitatis. Est autem ciuitas ciuium unitas et similitudo. xv. ethimo. ciuitas est consors hominum multitudo societatis vinculo adunata que aliquando urbs vocata est et aliquando respublica nuncupatur. Quam diffinitio scipio dicit eam esse rem populi. Populus autem non dicitur quelibet multitudo sed solum illa multitudo que habet communionem et consensum ad communes utilitates hoc narrat augustinus. li. ij. de ciuitate dei. et isidorus. ii. xix. ethimo. Aduertendum igitur quod respublica est sicut quoddam corpus quod diuino minime animatur et regitur ut tangit belinandus in cro. li. ij. Huius autem corporis caput dicitur princeps et senatores locum cordis tenent iudices autem praesides tenent locum oculorum et aurium et oratores locum

lingue ceterisque membris persone ali-
que re ipsa comparari possent. Dicun-
tur autem senatores a senio eo quod an-
tiquitus senes in senatores eligeban-
tur: quorum institutione romulus in-
uenit: et nomina eorum presente popu-
lo in tabulas aureas contulit. Olimque
filij senatorum illi dicebantur qui na-
scebantur tempore quo patres senato-
res erant: alij vero non. Et hoc scrip-
sit vulpius suo libro. ut patet in diges-
tis libro. i. Rursus in politica eligendus
est princeps nisi secundum genturam qui
principatum obtineat: qui princeps
non cupidus aut luxuriosus inuenta-
tur. Unde tullius libro. de paradoxis
quomodo inquit imperabit ubi qui
non potest cupiditatibus imperare.
Refrenet ergo princeps libidines.
spernat voluptates: iracundiam ca-
ueat: auaricia coherceat ceteras ani-
mi labes repellat. Princeps etiam
non debet eligi nimis pauper aut ni-
mis diues. Unde olim prout refert
valerius libro. vi. Duo viri coram scipio-
ne et senatu ad hispaniam mitteren-
tur contendebant: quorum vnus ditis-
simus alter pauperrimus erat de qui-
bus scipio ait. Neuter michi placet
eo quod alter nichil habet alteri nichil sa-
tis est. Ceterum indignus est princi-
patu aut gradu superiori qui se non be-
ne regit in inferiori: ut ponit pompe-
ius libro. xij. Nec debet quis appetere re-
gnum vel principatum: quia teste sene-
ca de beneficiis libro. iij. regnum est nol-
le regnare cum possis. Unde galterus
in primo alexandreidos. Aspertus
nichil est humilis cum surgit in altum
Et gaus. edus. Si vis. beneduci te cer-
to comite duci. Illud tamen oratij se-

pius accidit. In libro enim sermonum
ait. populus quoque stultus honores
sepe dat indignis. Et claudia. in ma-
iori. Jam non ad culmina rerum intus-
tos creuisse querat. Tollunt in altum
ut lapsu grauiore ruant. Quibusdam
princeps nullas placet omnibusque detra-
hit. Illudque sydonij in epistolarum suo
libro. v. dicere videtur si eligimus humiles
vocatur abiectus si erectum superbus
si doctum inflatus: si imperitum irridebit:
si seuerum crudelis erit: si indulgentem fa-
cile culpabit. si simplices despiciet: si
diligentem suspiciosus crederet: si que-
tum ignarus vocabitur. si abstinentem aua-
rus: si bene pascentes gulosus puta-
bitur. His ergo virtus nulla placet.
Quicquid sit tamen virtuosi semper
sunt eligendi in principes quorum con-
ditiones et mores narrat helinadus
ubi supra. Princeps inquit constitu-
tus non multiplicabit sibi equos nec
subditis erit onerosus: neque multipli-
cabit seruos nec canes aut bestias:
sed quod satis est tenebit: histiones
mimos lenones meretrices repudia-
bit: in feriores non corrumpet exemplo.
quia teste claudiano libro. iij. Mobile mu-
tatur semper cum principe vulgus.
uxoresque non habebit plures. litteris
intendet: et cum iudicabit ad alteram
partem non declinabit. deum precipue
colet. munera non acceptabit. suosque
officiales frequenter non mutabit. vnde ti-
berius put refert iosephus. Procurato-
res suos vix aut numquam mutabit. in hoc
ei se dicebat perere phebi. Nam procura-
tores sciens ad modicum tempus se habere
reparationem quicquid possunt rapiunt
¶ La. xij. quomodo principes sub-
ditos suos regere defendere debent.

Nam aues incessanter cantant si audiant canentes et pisces ad melodiam congregantur. Unde refert a. gellius li. x. iij. Noctium acticarum et citharista arion in mari plecta a delphinis saluatus est eo quod cithara dulcem sonum peregerat priusquam submergeretur. et idem refert plinius. Singit etiam ouidius quod orpheus cithare carmine arbores congregauit. Huic autem artis melodiam non perpendens rex mida. aut saltem male de musica iudicans aures suas in aures asininas mutatas habuit. unde persius. Auriculas asinæ rex mida habet. Dixerat enim quod deus pan dulcius harmonizabat cum canis segetalibus quam apollo cum cithara. Et licet hec fictio sit. tamen designat sano intellectus harmoniam placere debere.

¶ Canonum de inuentoribus artis musice.

Musice restat inuētores designare Ad cuius euidentiam cōmemoremus ea que legimus. Referunt enim greci pītagorā p̄m

musice artē ex sonis malleorum primū excogitasse. Audiens enim ex malleis sonorum disparitatē aut melodiam causari cōcludit merito harmoniam humana voce p̄amplius fieri posse. Huic etiā narrationi alludūt boetius et macrobius. Alii autē tubal musice inuentorē extitisse volunt. de quo tradūt hystorie quod cum artē musice ad inuenisset in colūna duplici eam scripsit. quarum vna marmorea et altera lateritia. Audierat enī adā prophētasse duo futura mundi diluuiā. vñ

scilicet aqueus et aliud igneus. Et igitur ars per eū inuēta nō deleteretur ipsam in marmore scripsit ne per aquā periret. et in lateribus ne per ignem accenderetur. Unde iosephus has duas colūnas narrat in terra syrie hucusque permansisse. Huic autē narrationi alludit moyses gen. v. Patrem enim musicorum ipm appellat Letex aliqui dicunt moysen musice inuentorem fuisse. a quarumque sonitu harmonias penitus perpendisse. Rursus quidam veteres philosophi harmonias dicunt a celorum motibus origines accepisse: affirmantes quod ex celorum motibus maxima cōsurgit melodia ratione cōfricatiois corporū celestium. in quibus credit maxima amicitia: seu cōcordia: vt docuit empedocles. Insuper affirmauerūt quod ab orbibus celestibus maxima causatur melodia: sed nō perpendimus eo quod vt dicunt ab exordio natiuitatis sub orbibus nutriti sumus. et ita assidue audire non credimus. Ad robur autē sue imaginationis inducunt exemplum de iis qui a iuuentute nutriti inter fabros malleorum ictus aut non audiunt. aut saltem se audire nō attendunt. Huic opinioni proximū videtur fuisse plato. qui super quemlibet orbem celestem vnam syrenem stare putauit. Horum autē opinionē reprobatur aristo. li. de proprietatibus elementorum et secundo celi. Harum autē narrationū controuersia nec ratione nec experientia dissolui potest. Nō enim ratione quia in facto historiarum narrationibus credere oportet. nec experientia. quia predictæ narrationes nostra ipsa precesserunt. Arbitrandum

est tamē q̄ multi fuerunt inuētores
iuxta varietatem tēporū et regionē
Si autē q̄ram⁹ quis inter omnes in
uentores p̄mus exstiterit. puto q̄ ip̄e
tabul p̄mus fuit. q̄ ceteros tempo
re precessit. sacra etiā scriptura ip̄m
inuentorem commemorat. alios au
tem nequaquam.

¶ Capitulum decimum de astrono
mia: et eius inuentoribus.

Astronomia ē astro
rum lex que cursus sy
derum et figuras et ha
bitudines stellarū et cir
ca se et circa terras in
dagabilis rōne percur
rit. Astronomiā p̄m̄ egyptiī inuene
runt. Astrologiam vero et naturae
observantiā caldei p̄m̄ docuerunt
Abrahā autē instituisse egyptiis astro
nomiā ioseph⁹ auctor accesserit. Gre
ci autē dicūt hāc artē ab arabiantem
p̄mus excogitatā. Ideo dictus ē su
stinuisse celū. Quisq̄ autē ille fuerit
motu cell et rōe animi excitatus per
temporū vices. p̄ astroz ratos defini
tosq̄ cursus p̄ intervallozū spacia
moderata cōsideravit dimensiones
quasidā et numeros que diffinendo
ac secernendo ordine nectens astro
logiaz reperit. In utraq̄ autē lingua
diferſorū sunt quedā de astronomia
scripta volumina. Inter q̄s tholome
us rex alexandria p̄m̄ grecos p̄cis
p̄us habet. hic etiā et canones in
stituit quibus cursus astrozū inueni
tur. De differētia astronomie et astro
logie. Inter astronomiā enī et astro
logiam aliud interest. Nam astrono
mia celli conuersione ornatus ortus
obitus motusq̄ siderum cōtinet vel

qua de causa ita vocent̄. Astrologia
vero partim naturalis partim super
stitiosa est. Naturalis dūz exequitur
solis et lune cursum et stellarum cer
tas temporū stationes. Superstitio
sa vero illa est quam mathematici se
quuntur qui in stellis augurant̄ q̄
q̄ etiā. xlii. celli signa per singula aie
vel corporis membra disponunt sy
derumq̄ cursum naturae homi
num et mores predicare conant̄. De
astronomie ratione. Astronomie rō
modis plurimis cōstat. Diffinit enī
quid sit mūdus: quid cellū. quid sphe
re situs et cursus. quid axes celli et po
li. quid sint climata quid cursus solis
et lune atq̄ astrozū.

¶ Ca. vndecimū de medicina et ei⁹
inuentoribus.

Medicina est que cor
poris vel tuetur. vel
restaurat salutem cu
sus materia versatur
in morbis. et vulne
ribus Ad hanc itaq̄
pertinet non ea tantum que ars eo
rum exhibet qui prop̄ie medici no
minatur. sed etiam cibis et potus ex
regimen defensio omnis atq̄ muni
tio qua nostrum corpus aduersus et
ternos letus casusq̄ seruatur. De no
mine eius. Nomen medicine a mo
do id est tēperamento impositū ex
stimatur. vt non statim sed paulatim
adhibeatur. nam in multo contrista
tur natura mediocriter autē gaudet
Unde et qui pigmenta et antidota
satis vel assidue biberunt verantur.
Immoderatio enī omnis non salu
tē sed periculum affert. De inuen
toribus eius. Medicine autem artis

actor et repertor apud grecos perhibetur appollo. Hanc filius eius esculapius laude et opere amplificauit: sed ipostq̃ fulminis ictu esculapi⁹ interit. Interdicta fertur medēdi curaz ars simul cuꝝ actore defecit. latuitq̃ per annos quingentos vsq̃ ad tēpus arthaxerxis regis persarum. tunc eā reuocauit in lucem hipocrates asclepeo patre genit⁹ in insula choos.

¶ La. xij. de actoribus legum.

Myses gēns hebraice primus omniū diuinas leges sacris litteris explicauit. phoroneus rex grecis primus leges iudiciaq̃ constituit. Mercurius termegestus primus leges egyptijs tradidit. Solon primus leges athenensibus dedit. Ligurgus primus lacedemonijs iura ex appollinis auctoritate confirmavit. Numapopilius qui romulo successit in regno primus leges romanis edidit. Deinde cum populus seditionis magistratus ferre non posset decē viros legibus scribendis creauit qui leges ex libris solonis in latinum sermonum translatas duodecim tabulis exposuerunt. Fuerunt autem hi appius claudius gemicius uertius curatius sextinus iulius maullius sulpicius omelius posthumus decem viri legum cōscribendarū electi sunt. Leges autē redigere in libris primus consul pompeius institueret voluit sed nō p̃seuerauerit ob decretorū metu. Deinde cesar cepit id facere sed arte interfectus est. Paulatim autem antiqui leges vetustate atq̃ in cursa desinerunt: quarum et si iā

nullus vsus est. noticia tamē videtur necessaria. Moue a cōstantino cesare ceperunt et reliqs succedentib⁹ erāt q̃ p̃mixte et iordinate. Postea theod. minor augustus ad similitudinez gregoriani et armogintiani codicē factum p̃stitutionem a cōstantini rēpoubus sub proprio cuiusq̃ imperatoris tytulo disposuit quem a suo nomine theodolium vocauit.

¶ La. xij. de politicaz regimine ciuitatis.

Politica dicitur a polis quod est ciuitas: icos scientia: q̃ finis politice est ciuitatez bene regi. Unde scientia politica ē sciētia qua vires regūtur seu respública dirigit: vt patet respública fruetur: sicut satis innuit augustin⁹. li. xix. de ciuit. dei. Politica igitur cōcernit regimē ciuitatis. Est autē ciuitas ciuitum vnitas. et finis idorum. xv. et bimo. ciuitas est consors hominū multitudo societatis vinculo adunata que aliquādo vrbis vocata est. et aliquādo respública nūcupatur. Quam diffiniens scipio dicit eam esse rē populi. Populus autē nō dicitur quelibet multitudo sed solum illa multitudo que habet cōmunionem et cōsensum ad cōmunez vtilitatem hoc narrat augustin⁹. li. ij. de ciuit. dei. et isidorus. li. xix. et bimo. Aduertendū igitur q̃ respu. est sicut quoddam corp⁹ quod diuino minime animatur et regitur vt tangit belinand⁹ in cro. li. ij. Hui⁹ autē corp⁹ caput dī p̃nceps senatores locū cordis tenēt Iudices autē p̃sides tenēt locū oculorum et aurium et oratores locum

lingue ceterisque membris persone al-
 que re ipsa comparari possent. Dicun-
 tur autem senatores a senio eo quod an-
 tiquitus senes in senatores eligeban-
 tur: quorum institutione romulus in-
 venit: et nomina eorum presente popu-
 lo in tabulas aureas contulit. Olimque
 filij senatorum illi dicebantur qui na-
 scebantur tempore quo patres senato-
 res erant: alij vero non. Et hoc scrip-
 sit vlpianus suo libro. ut patet in diges-
 tis libro. i. Rursus in potentia eligendus
 est princeps nisi secundum genturam qui
 principatum obtineat: qui princeps
 non cupidus aut luxuriosus inuenta-
 tur. Unde tullius libro. de paradoxis
 quomodo inquit imperabit ubi qui
 non potest cupiditatibus imperare.
 Refrenet ergo princeps libidines.
 spernat voluptates: iracundiam ca-
 veat: avaritiam coherceat ceteras ani-
 mi labes repellat. Princeps etiam
 non debet eligi nimis pauper aut ni-
 mis dives. Unde olim prout refert
 valerius libro. vi. Duo viri coram scipio-
 ne et senatu ut ad hispaniam mitteren-
 tur contendebant: quorum unus ditis-
 simus alter pauperrimus erat de qui-
 bus scipio ait. Neuter michi placet
 eo quod alter nichil habet alter nichil sa-
 tis est. Ceterum indignus est princi-
 patu aut gradu superiori qui se non be-
 ne regit in inferiori: ut ponit pompe-
 tus. libro. xij. Nec debet quis appetere re-
 gnum vel principatum: quod teste sene-
 ca de beneficiis. libro. iij. regnum est nol-
 le regnare cum possis. Unde galterus
 in primo alexandreidos. Asperius
 nichil est humili cum surgit in altum
 Et gaufredus. Si vis. beneducite cer-
 to comite duci. Illud tamen oratio se-

pius accidit. In libro enim sermonum
 ait. populus quoque stultus honores
 sepe dat indignis. Et claudia. in ma-
 iori. Jam non ad culmina rerum intus-
 stos creuisse querat. Tollunt in altum
 ut lapsu gravioze ruat. Quibusdam
 princeps nullus placet omnibusque detra-
 hunt. Illudque sydonius in epistolarum suo-
 rum. v. dicere videtur si eligimus humiles
 vocatur abiectus si erectum superbus
 si doctum inflat: si imperitum irridebit:
 si severum crudelis erit: si indulgentem fa-
 cile culpabit. si simplices despiciet: si
 diligentem suspectus credet: si quie-
 tum ignarus vocabitur. si abstinentem aua-
 rus: si bene pascentes gulosus puta-
 bitur. His ergo virtus nulla placet.
 Quicquid sit tamen virtuosus semper
 sunt eligendi in principes quorum con-
 ditiones et mores narrat helinadus
 ubi supra. Princeps inquit constitu-
 tus non multiplicabit sibi equos nec
 subditis erit onerosus: neque multipli-
 cabit servos nec canes aut bestias:
 sed quod satis est tenebit: histriones
 mimos lenones meretrices repudia-
 bit: inferiores non corrumpet exemplo.
 quod teste claudiano. libro. iij. Mobile mu-
 tatur semper cum principe vulgus.
 uxoresque non habebit plures. litteris
 intendet: et cum iudicabit ad alteram
 partem non declinabit. Deum precipue
 colet. munera non acceptabit. suosque
 officiales frequenter non mutabit. unde ti-
 berius put refert iosephus. Procurato-
 res suos vix aut numquam mutabit. in hoc
 ei se dicebat perere phebi. Nam procura-
 tores scientes ad modicum tempus se habere
 reprocurationem quicquid possunt rapiunt
 Ca. xliij. quomodo principes sub-
 ditos suos regere defendere debent.

vero liberos suos non instrunt cuius
opus oppositum augustus cesar fecit
selegitur. Nam filia suaz et nepotes
suos iussit lanificio insisterentur ponit
suetonius li. ij. de. xij. cesaribus. Rur
sus paterfamilias suos debet discre
te regere seruos. non spernendo sed
amicabiliter alloquendo. unde sene
ca ad lucillum epistola. xl. ij. Illos in
quit rideo qui turpe estimant cum ser
uis suis cenare. hoc enim superbia fa
cit ut cenante domino stantium seruorum
turba circumstet. Unde didimus rex
bragmanorum ad alexandrum ma
gnum in homines nostri similes ser
uitutem non ponimus. Alioquin senti
tia est in obsequio cogere eos quos
nobis fratres eadem natura proge
nuit. et quibus a deo patre communis
bonorum spondetur hereditas Ser
uis ergo non sunt imponenda grana
onera. unde narrat valerius li. iij. q.
cum plato aduersus seruum suum pro
pter delictum vehementer exarsisset
ne vindicte modum haberet. castiga
tioneque sui serui pseusippo amico suo
comisit. unde plautus. ve autem apud
quos domini vigilias multam in no
ctem protrahunt. tantum enim seruis
de vita quantum de nocte auferunt.

Ca. xvij. quomodo paterfamilias debet
sibi acquirere amicos.

Paterfamilias amicos
sibi vendicare debet.
Nam teste sene. lib. iij.
de benef. nemine tam
alte secula posuerunt.
ut non illi amicis eoma
gis desit quo nichil absit seu abest.
Et idem sene. li. de remedijs fortuito
rum. Quere inquit amicos inter bone

sta officia: quare in laboribus. Ad meas
res ista non queritur. nam modicus ami
cus est qui duntaxat est amicus mense
De tali amico dicit sapiens. vnum no
num amicus nouus. Expediit ergo
sapienti economico amicum vel ami
cos bonos conquestare: nec de facili
pretermittenda est incepta amicitia.
quod teste tullii. li. de amicitia. Ceter
rima amicitia sicut vnum. vetus di
citur esse suauissima. Maxima enim
est vis vetustatis et consuetudinis.
Eligat ergo sapiens amicum quem
semp custodiat. et cuius sibi ipsi cre
das alius enim non est amicus ut inquit
seneca epistola. iij. ad lucil. Sed talem a
micum difficile est possidere nisi bo
nus sit qui amat et qui amatur. Quem
orbem amicitia deliberate contrahen
da est. sed contracta cum fuerit man
tineri debet. unde suetonius li. ij. de
xij. cesaribus narrat. quod augustus cesar
amicitias non facile admisit. sed con
stantissime retinuit. ideo plautus in
aulularia in amicitia inquit et fidem
stultum ne receperis. Nam insipien
tium atque improborum facilius odium
quam collegium. Qui ergo sapiens est bo
nus insequitur et amicum eligit pruden
tem quem multi non reperiunt. quod mul
tos amicos habere voluit et ignotos
notis preferunt. quibus contradicte
theoфрастus. expediit inquit amicos
tam probatos amare: non amatos p
bare. unde catho. Ignoratus tu tibi no
li preponere notis. Et sequitur. Cum
tibi vel socium vel fidum queris ami
cum. Non tibi fortuna bonis sed vi
ta petenda est. Est cum amicum etiam
bonum sapiens inuenerit commodum
diligat. unde catho. Dilige sic alios

ut sis tibi carus amicus. Sic bonus esto bonis ne te mala damna sequantur. Ceterum amico non sit onera imponenda incongrua ne forsan perdat unde macrobius in li. saturnaliu. ita amicus habere: ut inimicum posse fieri putet. Et salustius. Ceteros inquit amicos neque armis cogere neque auro parare queas. sed officio et fide parantur. cum quibus amicis breues rationes et longas amicitias habere oportet. Exordium autem amicitie est bene loqui et principium inimicitie maledictio est. Amicus enim cito amittitur et raro acquiritur. hec socrates. Ceterum economicus bona que possidet prudenter distribuere debet. Unde maior est in conservandis rebus quam in repeliendis adhibenda cautela: ut ponit cassiodorus epistola. xxxiiij. unde claudius. In maiori volumine plus est inquit servasse repertum quam quesisse novum. unde philosophus quidam dictus domas. amico inquit me rogari si dederam pecuniam mutuo. et ipsum et pecuniam pro dote quod intelligendum est apud avaros itaque bona discere sunt distribuenda. Ceterum ita: men qui mutuo capit gratis reddere dabit. Unde ex proverbia sapientie colligitur. quod fraus est accipere quod non possis reddere. Et ambrosius in li. de theobaldia. Paupertas inquit non habet crimine sed debere verecundus est et non reddere verecundius. et subdit. Si dives es nullam patiaris petendi necessitatem. si pauper es solvendi considera difficultatem unde seneeca in li. de beneficiis. primo docendi sunt qui libenter accipiunt libenter reddere quia si beneficia gratis collata reddenda sunt. multo fortius mutua. Alii autem sermonibus munere non

dissuadetur nisi non amicis aut his qui reddere nolunt. Unde augustinus in li. de doctrina christiana docet amicis succurrendum esse. cum inquit omnibus prodesse non possis. his potissime succurras qui tibi tempore sue opportunitatis commune quadam sorte iunguntur. quia scilicet amicis bona propria mutuo vel dono sunt distribuenda.

Sophologi liber.
secundus finit.

¶ Liber tertius qui est de amore virtutum feliciter incipit. cuius sunt tredecim capitula.

¶ Capitulum primum quomodo virtutes sunt naturaliter appetende.

Virtus medicina est corporis pariter et anime virtutesque appetere. unicuique naturale est. Cuiuslibet igitur studium pro adipiscendis virtutibus debet applicari. Unde boetius libro de consolatio. Omnis inquit mortalium cura quam multiplicitate studiorum labor exercet. diverso quidem calle procedit. sed ad unum beatitudinis finem nititur pervenire. quo quis adepto nichil ultra desiderari queant. est enim cuncta intra se bona continens. Hoc enim bonum medio virtutis adipisci potest quod multi credentes obtinere ista minus virtuosa sectati sunt. unde augustinus in li. de ciuitate dei narrat qualiter philosophi quidam suam finem in voluptatem constituerunt. ut aristippus. Alii in virtute ut antisthenes. Alii in sensibus corporis. Omnes

tamen aut a sensu naturali defecerunt aut bonum et virtutem appetierunt. Nam virtus sua dignitate antimum trahit: sicut arbor diligitur: propter fructum: ut ponit tul. in rhetorica prima. Nam omnia honesta concordant rationi inquit aristo. in ethica noua. et quintil. de oratoria institutione. li. i. nichil inquit potest placere quod non decet. scilicet voluptati non corrupte. Bonum enim appetere naturale est: unde sene. ad lucillum epistola. xlvij. Omne inquit honestum voluntarium est. Non enim potest honestum esse quod non est liberum. et libro de beneficiis. li. i. Rerum honestarum precium in ipsis est. Et in suo edippo ubi inquit turpis est medicina que sanari piget. ex quibus aperte concluditur quod voluntas seu libertas humana virtutes et honesta petit naturaliter. unde tullius. li. de officiis. Id ipsum quod honestum decorumque dicimus per se nobis placet: animosque omnium sua natura commouet. Idem ponit libro. li. i. quia scilicet natura id petit quod honestum est aut saltem videtur appetere. si autem iudicium fallit peccatum hoc agit. unde tullius lib. de parado. quod inquit honestum est: id solus esse bonum stoici restantur. Unde heceton stoicus omne inquit honestum in arduo est: quia scilicet mens ardescit: ut quod honestum est habeat cuiusmodi est virtus: quia teste tul. in libro de amicitia nichil est virtute amabilius nichil quod magis alluceat ad diligendum. Nam propter virtutemque probitatez et eos quos nunc vidimus: diligimus. virtus igitur omnino amabilis est. Nempe ipse tullius in rheto-

rica prima. Virtus inquit est habitus anime iudicio rationis consentaneus et ibidem. Virtus est habitus a quo quis bonus existit: et opus suum bonum reddit. Et tullius lib. de legibus virtus est recta ratio. Unde aristo. li. ethi. virtus est que habentem perficit et opus suum bonum reddit. et li. de fine boni et mali. tullius inquit. Virtus est habitus conformis iudicio rationis. Libro quoque de officiis primo. Virtus est per quam laus in actione consistit. Ipsa tamen virtutis comes est inuidia: quia scilicet virtuosos multi inuident. unde africanus virtus emulos comparauit: ut inquit tullius in rhetorica. li. i. Nichilominus virtus omnia vincit quoniam virtuti omnia pariter ut ponit salustius in catilinariis per virtutem opus redditur facile: resque prius apparens impossibilis redditur possibilis: ut fertur dixisse isocrates in suis exhortationibus narrate caldulo in problemis super thymeu platonis. Sapiens igitur virtutes querat per quas obliuisci poterit dānorum que gessit. unde seneca ad lucil. epistola. xliij. Quādiu inquit virtus salua fuerit non senties quod abscesserit. Nam ira: cupiditas: pericula: pro virtutez preterunt. Et idem seneca. Nulla inquit virtus latet: et si lateat non est ipsius dānum. venit enim dies qua publicabitur. unde idem seneca. li. de maturatione morte. vna inquit res est virtus que nos immortalitati donare potest: et pares facere deis. pro virtute enim homo sapiens fieri potest. vñ lactan. li. de falsa sapientia. Virtus inquit cum scientia constituta sapientia est. Mirum ergo si virtus iuxta problemata appetenda est.

Capitulum .ij. qualiter natura cupit
virtutes.

Virtutes tanq̃ perfe-
ctissimas et conveniē-
tissimas perfectiones
natura innata est sus-
cipere. vnde aristo. li
bro. .ij. ethi. Neq̃ inq̃t
a natura neq̃ p̃ter naturā sunt vir-
tutes: sed innatum est nobis per assu-
etationē recipere ipsas. Ex similib⁹
enim actibus sūt similes habit⁹. vñ
prosper in li. epigram. nos hortat di-
cens. Ad patriam vite de noctis vel-
levocati virtutū gradibus scandite
lucis iter. Omnis virtutū semper sub-
stantia salua est. Intuitus xp̃i mune-
ra nemo rapit. Rursus gaufredus in
sua poetria noua: sectemur inquit ho-
nesta ⁊ mala vitemus: quia virtus op-
tima rerum: pessima res vitūz nichil
eque p̃ciosuz. Et iuvena. li. .ij. sary-
ra prima. Mobilitas sola est atq̃ vni-
cavirtus. Quis ergo virtuosus fieri
nō desiderabit. Nam teste maxima-
no fuluo: virtus p̃ciosior est auro:
nec putrescit sed in aduersis crescit:
vt inquit lactan. lib. .ij. Si ergo virtu-
tis amator esse cupis: attende quom-
am virtus nichil aliud est nisi exēplar
honesti: vt inquit lactā. li. .ix. Nempe
virtus ridet in aduersis. Studeat er-
go vnusquisq̃ in virtutibus abunda-
re: vt in se habeat quod in alijs amat
prout ex puerbijs sapientum edoce-
virtus enim ad beatā vitāz perducit
vnde tul. li. .j. de legibus. virtus iquit
est perfecta ratio q̃ certe in natura est
itaq̃ nichil p̃stabilius hac natura pe-
tit: q̃ constat nos ad iusticiā eē na-
tos. virtus enīz omniū animos natu-

ra sui cōmouet. inquit tull. .ij. de offi.
Reuera multo magis et fm naturāz
cōmunitas iusticia et libertas q̃ cu-
piditas aut voluptas. nichil enim tā
secundū naturam est q̃ humanitas
Hec tull. .ij. de officijs Si ergo lau-
dabile est naturā imitari: nunquid vir-
tutes habere desiderandū est. Idem
tul. li. de ami. Illos viros bonos ap-
pellandū putemus qui assequunt q̃
tum homines possunt naturam op-
timā bene viuendi ducem. quintil. li.
.j. de oratoria institutione. Omnia que
ars cōsummauerit certū est a natura
initia duxisse. Nobis igitur ad virtus
tes sunt quedam semina nature con-
cessa etiā anteq̃ doceamur. Si ei in
virtutibus foret anxietas: et crimini-
bus solum insistere delectabile esset:
fortassis virtuose viuere penosum fie-
ret: et bene agendi excusatio p̃be-
ret. sed in virtutibus gaudiūz p̃fectū
habetur et homo ex cōditione sue na-
ture ad honesta ducit: nullatenus er-
go excusatur. sene. ad luc. habet hoc
optimum in se generosus animus q̃
cōstitur ad honesta magnarum re-
rum spes ad se vocat et attollit doc-
lesq̃ natura nos edidit ⁊ rationē des-
dit imperfectam: que in virtutibus per-
fici posset: hec sene. epla. lxxvij. Rur-
sus si virtuosum fieri coactionis op⁹
esset: laudabile bonū fortassis non vi-
deretur. Nullus enim laudabilis est
in eo quod vitare nequit cum vellet.
Sed proculdubio opera virtutum li-
bere fiunt naturaq̃ spontaneo coassu-
muntur: vt ponit didimus in episto-
la ad alexandrū. Nullum inquit vir-
tutis iudicium est quod vitari nō pos-
sit. nam ad bene viuendum liber oīa

estamur arbitrio. sed plurimū virtutes
opinantur graues: quia bene viuere nolūt
sed queso ut hi saltē doleant eo quod bo-
na voluntate carent. Si enim boni fi-
eri cuperent: virtutibus facilliter insi-
sterent. nulla enim tā facilis res quin
difficilis sit quam inuitus facias: in-
quit terentius. Utinā igitur huiusmo-
di libenti animo bona desiderarent.
Utinam saltem mala que facere ne-
queunt non appeterent iuxta illud te-
ren. poete. Quandoquidem id nō po-
tes facere quod vis id velis, quod possis. Ita
quod mala que cupis explere si nō uales
bona tūc facias que peragere potes.
Sed aliqui dicunt ad plurima ope-
ravitiorū seicogi. qui si uerum dicant
stulti reputandi sunt: quia teste tullio. de
parado. Soli sapienti conuenit ut ni-
chil faciat inuitus nichil dolēs nichil
coactus. Unde stoici dixerunt ea so-
la voluntatē desiderare que rationalis
sunt. unde et in solo sapiente vo-
luntatem esse dixerunt: ut refert tul-
li in tuscula. questionē. li. iij. Si ergo est
in stultis libido inuitata aut cupiditas
effrenata nō voluntas est rationalis
sed appetitus est brutalis: quia uolun-
tas ratione dirigitur et appetitus sen-
sualitate decipitur. O utinam qui ma-
li sunt: saltem boni fieri cupiant. nam
magna pars bonitatis est uelle fieri
bonum ut inquit seneca ad lucil. epi-
stola. xxxiij. Si autē dicas hoc uelle
nō posse: audi tull. li. de fato. mor^o in-
quit. Voluntarius eam naturā conti-
net in se: ut sit in nostra potestate nobis-
que pareat. nam oēs honestū voluntariū
est. nō enim honestū esse potest quod non
est liber: ut inquit seneca ad lucil. epi-
stola. lxxj. Sed probo dolor plures nec be-

ne agunt: nec quod magis dolendus
est emendari uolunt. Verū tamē ma-
gna pars profectus est uelle profice-
re inquit seneca epistola. ij. Nunquid
ergo laudabile foret si que deo pla-
cent homo solo uelit. unde seneca ad
lucil. epistola. lxxiij. placeat homini
quicquid deo placet. sed multis hoc
graue est: nec de facili posset eorum
impletas reuocari quia teste quintil. li-
bro. iij. de oratoria institutione nichil
facile persuadetur iuitis. Si quis eti-
am aliquid inuitus agat: laudez non
promeretur. unde narrante ualerio
libro secundo. Si quis olim bona in-
uitus fūdebat pro republica. maior
laus dabatur exigenti quā pstanti. Ex
inuito enim opere laudez nullus re-
portat. nec tamen hi laude priuan-
tur qui bonum quod cupiunt. facere
nequeunt. Unde ouidius de ponto.
Sponte sua probitas officiumque su-
uat si desinit uires. tamen est laudan-
da uoluntas. Rursus et inter eos qui
bene agunt. hi laudabiliores qui bo-
na faciunt amore quā timore. Qui etia-
am mala pretermittit charitate plus
quā qui formidine. Singulis tamen li-
cet non equalis iaus datur. De quib-
us oratius in epistolis Oderūt pec-
care boni uirtutis amore. oderūt pec-
care mali formidie pene qui mali etia-
am quandoque mala dimittunt eo quod
ipsa facere non possunt. Unde maxi-
mianus. Amplecti mundum quorū-
dam vota laborant: sed uotis obstat
verbera trita caro. Nam nos a uitijis
mundanis sepe retardat. Corporis
anxietas damna flagella fames. De
talibus enim fatendum apparet quod
peccata non deserunt: sed potius a-

peccatis deferuntur: quia si spōte de-
fererent nulla mutatione facta q̄tuz
ad labores ipsorum eo pacto mere-
rentur quo demerentur. Discat ergo
sapientis virtutes acquirere quas na-
tura petit: quibus etiam totus per-
ficitur homo.

¶ Ca. iiij. quomodo virtutes non que-
runt mercedem temporalem.

Virtus non ita perfice-
ret si ex sua conditōe
seruilez hominē red-
deret: aut si tempora-
lis fructus mercedē
dūtaxat cōquestaret

Sunt igit̃ virtutes propter se diligē-
de. sic tamen vt propter aliud creatū
nō querantur: sed increato bono soli
referātur. vnde sene. li. j. de clemētia.

¶ Ratione factorum id est operum vir-
tuosoz verus fruct⁹ in ipsis est: nec
vllum precium virtutū dignum illis
extra ipsas est quod de precio creato
accipiendum est. Idem sene. liij. d̄ be-
ne. rerū honestarū precū in ipsis est
vñ plinius in epistola ad cautulium.

Magnitudo animi nichil ad ostenta-
tionē sed oīa ad cōsciētā refert recte
q̄ facti nō ex populi sermone merce-
dē sed ex facto petit. Illi igit̃ virtutes

fortassis nō habent qui ex opib⁹ mer-
cedem tpalez expectāt. vñ tul. in dia-
logo ad hortensium. Nulla quidē virt⁹
esse pōtissi gratuita sit. Nā si merce-
de aliqua ad officiū impellit non est
virtus sed fallax quedā imitatio ac si-
mulatio virtutis. Tul. idem li. j. de le-
gibus. Idip̄ quo q̄ iustissimū est iu-
sticie mercedē non querere. Et clau-
dianus in maior. Perdurat nō em-
pta fides nec pectora merces alligat

ipsa quidē virtus precū sibi sola q̄ la-
te fortune secunda nitet: nec fastibus
vllis. erigitur plausu nec vult claresce-
re vulgi nō querit precū vltā qui de-
bet amoris gaudia premissi cumulāt
in opina dolores. Proch dolor igit̃
multorum opera suspitione non cas-
rent qui bene agere secreto non cu-
rant: sed palam ideo bonam faciunt
vt laude fruantur publica. fortunā
q̄ mundi preferunt virtuti. Vnde o-
uidius de ponto. Et cū fortuna stat
q̄ caditq̄ fides. Nec facile inuenies
multis in milibus vnum. Virtutem
precium qui putet esse sui. Ipse de-
cor recti facti si premia desint. Non
mouet et gratis penitet esse probus.
Nil nisi quod prodest carum est. ex
detrahe menti. Spez fructus auide:
nemo petendus erit. et subdit. Spō-
te sua probitas officiumq̄ iuuat. Ju-
dice te mercede caret per se q̄ peten-
da est. Exterius virtus in comitata
bonis. Nūquid ergo detestabile est
si quis ea faciat que virtuosa viderē-
tur: et ex desiderio premij tēporalis
operū suorum fructum perdit. Dole-
dum est enim: qz nullus virtutē com-
plectitur p̄mia si tollas: vt inquit lu-
cena. li. liij. Nichilomin⁹ tamē vir-
tus debet fortune preesse: nec est ap-
petenda virtus: vt fortune munera
succedant. Tullius in rhetor. li. sola i-
quit virtus in sua p̄tate est: omnia q̄
p̄ter eā sub fortune subiecta sunt do-
minatione. Nam virtutis diuile pe-
disce sunt. illeq̄ liber est mandus
est qui nulli turpitudini seruit. Et er-
go omnes cupiūt homines liberi fo-
re: cur virtutib⁹ ablectis diuitias ser-
uiles preferunt. Sic enim agere ma-

ultima in se ipsa est. qz teste tull. d. epa-
rador. Omnis sapiens liber ois stul-
tus seruus. Quid est eni libertas ni-
si p^{ra}s viuendi vt velis. Quid igitur
vult vt vult nisi qui recte sequit^r qui
gaudet officio cui viuendi via p^{ro}side-
rata atqz p^{ro}uisa est: qui legibus qui-
dem nō propter metuz paret s^{ed} spon-
te eas sequitur atqz colit qd salutare
maxime esse iudicat q^{ui} nichil dicit ni-
chil facit: nichil deniqz cogitat nisi li-
benter ac libere. Quis oia cōsilia ref-
qz omēs quas gerit ab ipso proficis-
cūtur eo dēqz referunt. Soli igit^r hoc
contigit sapienti vt nichil faciat iul-
tus nichil dolēs nichil coactus. Si
enim seruus sit sicut est obedientia
fracti animi atqz abiecti et carentis.
suo arbitrio: quis neget omēs leues
hoies omnes cupidos omnes denti-
qz improbos seruos esse. An nichil il-
le liber videt. cui mulier imperat. cui
leges imponit cui p^{re}scribit iubet et
vetat quod ei videt. nec ille imperā-
ei aliquid negare potest nichil audet
recusare. Ego vero inquit tull. istum
nō modo seruuz s^{ed} nequissimū seruū
appellandū puto etia^m si in amplissi-
ma familia natus sit. Omnis enim
animi debilitas et humilis fracta ri-
miditas seruū^{us} est. hec ille. Que igit^r
restat gloria amassis vneris. q^{ui} tunc
maxime famulant^r etia^m fedissime tur-
pitudini. q^{ui} eoz iudicio maxime glo-
riant^r. itaqz sensu eoz ita habeatur
vt ignominia gl^{ori}am credant z seru-
tutem p^{ri}ncipatū. h^{ic} etenim suomet vi-
tio miseri fiunt. qz teste sene. epistola
lxxxviij. Nemo nisi suovisio miser est
Si igitur cupis liber fieri vitia eutra
Nam liber et gulosus esse nō potes

inquit marcialis cocus. Et subdit cō-
tentusqz tua si potes esse toga. liberi
us vtiqz regere viuere potes. Ques-
antur ergo diuites seculi bulus qui
se putant liberos. et maxime subser-
uiunt non quidem deo nec hominis
bus. sed nummis et pecudibus suo-
rumqz aratorum et familiarum curā
gerunt tanta sollicitudine. vt quietē
perdant. nec tamē sana sollicitudo re-
probanda est. sed illa quā cupiditas
infert. que vtiqz hominē seruile red-
dit. Unde seneca in thieste. Nescitis
quo regnum cupidi laceat loco regē
non faciunt opes nō vestis tyrie co-
lor non auro nitide trades Rex est q^{ui}
ambitio vulgiqz fauor. non mouet.
qui est in tuto positus loco et omnia
infra se videt. Et claudia. in maiori
Si metuis si praua cupis si ducis
ira seruitij patiere iugū: tolerabis ini-
quas interius leges. Et subdit tunc
omnia iure tenebis cum poteris rex
eris. Nam illi soli liberi sunt qui se
ipsis dominantur. Quid ergo ho-
minibus prodest molestiarum cau-
sas aceruare. Hoc eni^m faciūt qui de-
lictorum occasiones laboribus que-
runt. nunc seminarum imitando col-
legia. nunc pomparum assumendo
fastigia nunc bonorum cupiendo en-
cenia. Hec enim omnia ruinosā et la-
bilia sunt libertatem auferunt et cri-
minum morbos ampliant. seruitus
tem aggrauant. et ab omni bono re-
tardant opere penam inferunt. Nam
cernimus diuites eo fieri ad bonum
tepidores. quo fiunt dictiores. Unde
de prozper in libro epigram. Quid
inuat in longum causas producere
morbi. Cur dubium expectat cres-

hodierna salus. Scim⁹ correctis veniam non esse negandum. Sed nulli nostrum est ultima nota dies. Libertas nulla est maior: maior vepotestas. Quā servire deo. cui bene servit amor. Absq³ iugo posita ē ditionis amica volūtas. que vigeat affectu non gemit imperto. Et gaufrid⁹ in poema nona. Liber ē a vitijs qui nō inseruit. abundans cui satis est qd habet. pauper est qui plus cupit. Ecce ergo patet virtutē seruilē nō esse. nec mundi sperare premia. q̄ premia nō nisi bonis deficiūt. Unde eunodius. Sēper enī studijs merces resecat honestis. Qui vult ergo fieri liber virtutum querat ornatum mundanis a se abiectis.

¶ Ca. quartum quomodo virtus consistit in medio.

Glontaz in medio tā q̄ in centro boni consistit virtus effectus. ergo virtutis ē medium tenere et ad extrema nō verti. vñ. Oratius libro epistolarū. Virt⁹ est medium virtioz vtrūq³ redactum. qz scilicet virtus recedit ab oībus vitijs. Et seneca epistola. lxxvi. Omnis virtus in medio est. Illi igit virtuosī nō sunt qui extrema querunt. Mā et bona quedam faciunt sed non bene. qz quod nīmū est assumunt. Nempe letunare bonum. sed nīmīs letunare. virtus nō est. Virtus enī semper medium querit. In prouer. sapientū dicitur q̄ bonarum rerū nīmīa consuetudo pessima est. Omne enī quod est nīmū vertitur in vitium. Sed miraris quō in bonis possit esse nīmē

tas. Nam si nīmētas fuerit iam res bona nō est. Attende queso quia res multe bone sūt et famaz ex se sed fortassis in te bone nō sunt. eo q̄ a te bene nō fiunt. Quis enī formidat penitentiam non esse bonā. si tamen indigere eam feceris: in te bona nō est. Ita q̄ penitentia ex se hominē perficit sed hō incipiens per eam nō semper perficitur. Sic enī experimur q̄ ventus suavis nutrit ignē sed excessus extinguit vnde. Quidius secundo de reme. Ueto nutritur vento restringit ignis. levis alit flāmas. grandior aura necat. Sapiopter ouidius secundo metha. Medio rutissimis ibis. Et maxī. maior enī medijs gratia rebus adest. Et gaufridus in poetria noua. In omnibus vna est virt⁹ seruare modū iuxta illud prouerbio rum commune. Omnibus adde modum. modus est pulcherima virtus. Sapientis igitur virtutes acquirat vt medium et modū in omnibus teneat quia teste oratio in libro sermonum. Est modus in rebus sunt certi denique fines. quos ultra citraq³ neq̄ consistere rectū vnde. Aristote. libro primo ethicologiarū ostendit q̄ virt⁹ tollit superfluum et tenet mediū itaq³ liberalitas est mediū inter auaritiā et prodigalitatez. Sed fortassis queris an inter vitiā aliquod mediū sit quod si fuerit virtus esse putabit. Sic vtiq³ dices omne peccatū fore extremū. licet alterū altero sit extremius. virtus autē mediat. qz peccata vndiq³ repudiat. Māz omnia cupere vitium est. omnia indebite erogare stulticia est. quod autem congruit tenere et quod licet hilariter distribuere

liberalitas est. mediū ergo in omni-
bus sapiens teneat. Unde omerus.
virtutē immitte. furori et furores vir-
tute erige. Uerū plurimi mediū te-
nere nesciunt. vñq; vitiūz extremū
vitare volentes. in aliud extremū in-
cidunt. Nam plurimos vidi tanta te-
meritate superbos: vt ceteros asper-
nerentur. et rursus de prehenſi aut p-
pria imaginatione ducti ita se prosti-
tuebāt vt potius abiecti q̃ humiles
viderentur. eorumq; humiliatio lo-
cum non habebat: Alios vidi furio-
sos. vbi tñ occasio non mouebat. Et
rursus beuiuoli et taciturni videban-
tur. vbi tñ deprehensionis stimulus
non aderat. De talibus ora. li. sermo
ait. Dū stulti vitāt vitia in contraria
currūt. oibus hoc vitiūz est cātorib⁹
inter amicos vt nunq; inducant aim-
cantare rogati. z idē ora. in eplis. Al-
ter in obsequium plus equo pronus
et alter rixatur de lana sepe caprina.
Si ergo. queris virtutes habere me-
diū queras quos pluribus tenere
difficile est: signantur quando tristitia
occurunt. Unde teste. aristo. iij. ethi-
co. Mollies inquit est fugere labo-
riosa. Difficillius tñ est tristitia sufferre
q̃ a delectatōibus retinere. itaq; dif-
ficilis est quando inuētiō mediū quā-
do scilicet grauis imminet anxietas.
Reperibile tamen est mediū si as-
sit bona voluntas. Uerūq; virt⁹ est
circa difficile. peccare autē facilimus
est. nec mirum qz cadere possunt qui
sunt impotentes. resurgere autē ne-
queunt: peccare enīz deficere et cade-
re est: sed virtuosē viuere potentia est
Unde seneca de naturali. questio. li.
vij. Difficilis inuentus est virtus dux

ducem rectoremq; desiderat sed sine
magistro vitia discuntur. Unde out.
de arte. li. ij. Nulla nisi ardua virtus.
Idem oui. de ponto tendit in ardua
virtus itaq; virtus in arduis z neces-
sarijs pbatur in quibus homo perfici-
tur. Unde prosper in epigrā. Am-
plis incedit spatijs terrēa voluptas.
Augusto virtus limite celsa perit. qz
scilicet vte oblique sunt multe s; via
recta et vna que petit celsa scilicet di-
uina: que via ad tenendum difficilis
est nisi homo gratia dei roboretur. qz
teste patronio. nichil est tam arduūz
quod improbitas nō extorqueat. Vir-
tutum ergo via difficilis est. sed recta
atq; in omnibus mediā.

¶ Ca. quintum quomodo mens na-
turaliter respuit vitia.

Si peccare a lege diui-
na aut humana aut a
liā quis phibitum nō
eēt adhuc peccata hu-
mane displicerēt mē-
ti non corrupte p que
ipsa mens laceratur et concutit. Uñ
quintilia. de oratoria institutione. li.
viij. nichil est inquit tā occupatū taz
multiforme tā varijs affectibus cōci-
sum atq; laceratuz sicut mala mens.
Nam et cū insidiat vt malū agat la-
bore cōstringitur et cū sceleribus in-
tendit tūc sollicitudine penarūq; ex-
pectatione torqueret. Igitur pecca-
re si penosum est nunc et imposteruz
cur mens humana tāto desiderio stu-
det ea facere quibus auxiat. Reuera
hoc facit animus eger q̃ cupere non
desinit. vt ponit tullius in tuscu. que-
stio. li. iij. Sed peccator diceret q̃ re-
rum occasione peccat vt fortassis qz

diuile animi eius allicitur. Reuera
sic dicens friuole se excusat. Unde se
neca epistola. xviij. Non est inquit in reb?
vitiu sed in ipso animo. Et illud quod
paupertate nobis grauem facit diui-
tias etiam graues facere potest quasi
dicat quod ab animo procedit omne vi-
tium et redium. Et subdit quemad-
modum nichil differt verum egrum in
lecto ligneo. aut aureo colloces quo-
cumque enim transtuleris eum morbum
suum secum trahit. sic nichil refert ut
eger animus in diuitiis aut in paup-
tate ponatur. Malum enim suum ubique
sequitur. Idem epistola. xxviij. Si vis
omnia tibi subicere te subice rationi.
Multos enim reges si te illa repperit
et ab illa discas. quemadmodum et quod
agere debeas. hec ille. Fateatur igitur
peccator non a rebus peccatum suum
procedere sed a corrupto animo suo
qui animus de peccato in peccatum
cadit. In peccatis tamen nunquam rede-
cit. in sola enim virtutes quies est. unde
tullius. li. iij. de natura deorum versus
eos eos apello quorum celeriter mens
versatur cuiusmodi sunt peccatores
quorum mens inquietata est. Quod tur-
pe spectaculum animus eger. ut po-
nitur in prouer. sapientium. Et reuera
spectaculum deforme est quando ani-
mus a quo vires procedere habet ho-
minem totum in ruinam ponit. De ta-
li animo seu mente loquitur ovidius li.
de tristibus. Omnes peruersas pos-
sunt corrumpere mentes. sunt tamen
illa suis oia tuta locis. Tanquam diceret
quod non a rebus sed ab ipso animo
corrupto peccata disruiant. O utinam
animus peccantis virtutes adama-
re disponeret. Utinam si peccator deum

diligere negligit saltem se diligat suamque
pacem quare. Attende. n. pacem in pec-
catis non haberi. unde psalmus in li. epi. Falla-
ces curis semper torquent amaris. et
mala mens nunquam gaudia pacis habet.
Et tibullus li. i. Sollicitant pectus
facta nefanda rerum. unde ovidius.
primo sine titulo. multa mihi timeo
quod feci multa proterue. Exemplumque
metu terreorum ipse metus et oratius li. iij.
O quam permania currit mens ignara bo-
ni. et persius. O curue in terris ani-
me et celestium inanes quasi diceret
quod anime curue scilicet male sunt inanes
et inaniter celestis sedes. permittit eis.
Sapiens igitur peccata respuat que
mentem affligunt et virtutibus inten-
dat quibus prestantibus requies hic
datur et eterna pax procuratur. valerius
li. ix. Quid vitis sedulus. quid etiam
danosius: quibus virtus atteritur vi-
ctorie languescit sopita gloria in in-
famiam conuertitur: animique pariter
et corporis vires expugnantur. unde boe-
tius de consilio. li. iij. Qui inquit virtu-
te deserta homo esse desinit cum in di-
uinam conditionem transire non possit
vertitur in beluam scilicet in bestiam. Quis
igitur quilibet dicat hominem se velle
fore. cur per delicta facit homo ut be-
stie comparetur. Nam et yox luxuriata
in vaccam peruersa fingitur ab ovidio
li. i. methamorphosis. Abscedant igitur vitia
inimica virtuti humaneque conditioni.
Septius enim vitia videntur amicare:
sed obsunt etiam immerito commendamus.
Nam superbos sepe honorabiles
dicimus tracundos animosos
auaros pudicos. Etiamque sub pellevula
pina peccata nos inuadunt et quasi
virtutes essent. ita nobis suo appa-
ra

tu applaudunt. tulli. in prima retho.
 Unicuique virtutis vitium reperitur vici-
 num scilicet apparatus. sed est reuera con-
 trarium. sic enim per audacia fama per-
 tinacia et pro religione superstitio. Sed
 nichilominus virtutis vitium contraria est:
 licet apud vulgos per vitio virtus capta-
 tur. Hec tamen virtutis conditio est vitia
 expellere. vitiis quoque repellunt vir-
 tutes. unde lactant. lib. de vero cultu
 Porro si virtutes inferas vitia spon-
 te decideret: si vitia existimas virtutes
 vitio subibunt. sic enim bonorum et malo-
 rum constituta est natura ut se semper
 expellant. Hoc tamen peccatorum expul-
 sionem maxime obijciunt: quod scilicet plurimi
 peccata quedam etiam graua non dete-
 stantur. nam suas libidines et crapulas
 dogmatizant. Verum tamen teste aug.
 liij. de ciui. Illi philosophi qui veritati propius
 accesserunt: ista atque libidine vitiofas
 animi partes esse confessi sunt. Cur er-
 go scelerati quidam ex delictis non ve-
 rentur. Cur veritate audita non conuer-
 tuntur. Obscurata est enim mens eorum
 veritatem si audiunt: eius tamen lumen
 non concipiunt. Boet. i. de consola. Rubi-
 b' atris p' d'ra nullum fundere possunt
 sydera lumen: quasi diceret quod quendam
 modum nubes lumen non accipiunt. sic
 mentes vitiis obscurate veritatis lu-
 mine se non corrigunt. Quod vitia hi for-
 midarent tempore mortis vite casum ge-
 nitura turpitudine. His enim considera-
 tis vir sapiens reuocabit animum suum
 peccare quoque timebit et virtutibus in-
 det. unde per se II epigram. Scire vo-
 lens in qua sis rerum parte locatus
 Discute quod timeas quodve sit quod amas
 Nam cuncti gemino nascuntur fomite
 motus Respondent quoque suis germina

principijs quod verba nil aliud sonant nisi
 si quod sapiens disponere volens quod sit fa-
 cturus respicere his quid amat et quod
 timet. ex his duobus fontibus omne
 opus manat opaqueque suis iungunt pri-
 ncipijs: quod quilibet fuerit timor aut amor
 tale opus erit. Qui igitur recte viues-
 re cupit timeat quod timendum est: et
 amet quod amandum. Nam deus est qui
 pre ceteris est amandus pariter et ti-
 mendus. nam timendus quod iudex ama-
 dus utique: quod beneficiorum omnium colla-
 tor est ipse qui prestat animi ut ratione tra-
 mur perfecta. Quod igitur velle si pecu-
 niis assimilamur: si omni virtute carea-
 mus vult. li. ij. de parado. Tu cum si-
 bi siue deus siue mater ut ita dicam res-
 rum omnium natura dederit animi quo nichil
 est prestantius neque diuinum sic reipsus
 abijciat atque persternes: ut nichil inter-
 rez quod drupedes putes iteresse. Idem
 tulli' in philippicis. Eo inquit quo
 maior est vis animi quam corporis eo gra-
 uiora sunt mala que animo concipiuntur quam
 que corpore ferunt. Miser est igitur qui
 peccatum concipit quod facere nequit licet sit
 vterque miser. Sed unde cecitas tan-
 ta ut sit bona ita euerfus ut et sue cre-
 ationis non reminiscatur: sequi rationalem
 ope non ostendat. Hec enim facit dile-
 ctio ceca claudis. in maiori. Hec quoque
 cecus inest vitiis amor. qui amor sce-
 lera procreat et procreata cum fuerit in
 maiora tandem commutat in peiusque des-
 siderijs corpus et animam pariter mor-
 tificat. sene. epistola. liij. In his quo-
 que morbis quibus afficiuntur animi
 quanto quis peius habet tantominus se-
 rit. nam quodlibet vitium suum pre-
 mium etiam placitum afferre videtur. nam
 auaritia pecuniam promittit. luxuria

voluptatem: ambitio pompam. ita-
que vitia peccatorem sua mercede ex-
secant: ut tangit idem seneca epistola
lxxix. His ergo persuasionibus conclu-
ditur vitia fore deserenda. Unde ma-
theus li. de thobla. Est gravis meri-
tus pena quam pena necari. In cruce cre-
do minus quam meruisse crucem Quid er-
go dicturi sunt seculi amatores qui de
peccatis puniri non timet: deumque ip-
sos videre fortassis non putant. seneca. li-
bro de moribus. Nichil interest quo
animo facias quod vitiosum est fecisse.
quoniam et si deus atque primus ma-
lum non viderent minime tamen facien-
dum esset. unde tul. li. liij. de offi. Cer-
te inquit si omnes deos hominesque cela-
re possemus. nichil tamen iniuste vel libidi-
nose faciendum est. quoniam vir bonus
non solum non facere: sed nec cogitare
quidem audebit quod non audeat pre-
dicare. Ex quibus patet vitijs spiritus
virtutibus esse insudandum: ut sana
ut poscit natura.

¶ Capitulum sextum de honestate vite in-
tus et de foris.

¶ Viri virtuosos cum non
sint hypocrite interius
exteriori virtuosos esse
debent. Interiori cum
deus videat Exteriori
ut primum instruatur. se-
ne. epistola. x. Sic viue cum hominibus tanquam
deus videat sic loquere cum deo tanquam homines
audiant: zepi. xxiix. Multo magis tibi
expedit nosse quasi sibi videaris quam
qualis alijs. iuxta illud cartho. Plus
alijs de te quam tu tibi credere noli. Al-
ios igitur virtuosos esse dubitamus:
quibus bene viuere tedius est nisi lau-
des ab hominibus impendantur eis

Quinam attenderent illud seneca. epistola
xli. Sacer inquit spiritus inter nos se-
det malorum bonorumque nostrorum ob-
seruator et custos. hic prout a nobis
tractatus est ita no tractat. Si enim
bene egeris tibi sufficiat conscientie tue
testimonium: quia non est bene agendum
ut de te loquatur homines: sed ut ip-
se tecum loquaris inquit seneca. epistola.
lxxviij. Nempe miser es si conscientie
tue contemnis testimonium. ibidem epi-
stola. xliiij. Sed multi coram hominibus
parent et solitarii deum pretermittunt:
quia virtus in eis non est. cum tamen
seneca ubi supra epistola. lxxxiij. dicat: sic
certe viuendum est tanquam in conspe-
ctu alicuius viuamus. Quid enim o-
best ab homine aliquid esse secretum
Sufficit enim quod deo nichil clausum
est: coram ergo illo bene agere suffi-
cit: quia coram illo cum agimus: tunc
sumus coram iudice omnia cernente:
ut tangit boetius quinto de con-
solatione. Sed plurimi famam. Pau-
ci vero conscientiam verentur: ut ha-
betur ex puerbijs sapientium. vñ tibul.
libro. j. Nec tibi celandi spes sit pecca-
re parati. Est deus occultos qui vetat
esse dolos. ouidius primo de arte In-
nocentie semper vult nomen adest. Nec
autem omnia adducta ideo sunt: quia vir vir-
tuosus gloriam ex opere non querit
sed deum petit in iudice et seipsum in te-
stimonio non coram hominibus sed coram deo quod te-
stimonia nouit. Erubescat ergo ho-
mo etiam solitarii peccare presumens
quia et si deum non timeat saltem sue
conscientie testimonio erubescat. se-
ne. li. de moribus. Nullum peccatorum tu-
orum conscientius magis timearis quam
teipsum. alium enim effugere poteste

autem nunquā. Sed nunquid virt^{us} de
foris testimoniū petit. Reuera testi-
monio nō eget sed de foris in exēplū
testes si habuerit prodest. Nam sicut
solis radius sparsis pluribus proficit
reb^{us}: sic vita beata vidētib^{us} prodest
vnde terent. In adel. Inspicere tanquā
in speculo vitas hominū iubeo. sene.
epistola. vii. Cū his versare qui te me-
liores faciunt sunt. Illos admittē q^{ui}s
tu potes facere meliores. Optimum
quidem est maiorū vestigia sequi: si
recte p^{re}cesserunt. Latho. Proximus
esto bonis si nō potes optimus esse.
Nam teste oul. iij. de arte. Tunc bene
foris equus reserato carcere currit:
cū quos p^{re}tereant quosq^{ue} sequat^{ur} h^{ic}.
Nimirū ergo si dñs in euangelio di-
cat. luceat lumen v^{ost}rum corā hominib^{us}.
Tunc enī lumē lucere dicit^{ur} cū
bonum opus de foris in exemplum
ostendit^{ur} p^{ro}p^{ri}et^{as} p^{er}iculo cauere assi-
stens instruit. quā ob rē tul. li. ij. Felix
quicunq^{ue} dolore alterius didicit pos-
se cauere suū. vnde gausfred^{us} in poe-
tria. Syrenes exemplar habet doce-
aris in illis. Lasibus in letis semper
petora cauere. Nam syrenarū cātus
letificat: sed submersio nauigantium
sequit^{ur} frequēter. Quid est tñ q^{ui} mul-
ti se virtuosos dicūt sed nec exēplū
exhibent nec inceptis bonis continu-
ant. Hoc fortassis ideo est q^{ui} virtuosī
non sunt sed tales putantur.

¶ Ca. vii. de bona consuetudine.

Quod noua testa ca-
pit inueterata sapit.
ergo fiat virtuosa iu-
uēt^{er} Uerū l^{ib}z iniquaz
malasuetudo vitaz
praua solita animum retardat ab o-

nis teste galtero. vi. alexandreidos.
Consuetudo potēs est s^{ed} natura for-
tior est ip^{sa}: itaq^{ue} malasuetudo allu-
cit sed nō necessario vincit. Rursus
si mala psuetudo superare pōt^{est}: fac vt
tua cōsuetudo. bona sit. vñ eunodi^{us}.
Tpe difficiles veniūt ad aratra iunē-
ci. Tpe lenta pati freno docent^{ur} equi.
Ferreas assiduo psumit anulus vsu.
et subdit. Nichil assuetudine mai^{or} q^{uam}
male fers assuesce feres bene. Ex quib^{us}
verbis cōcluditur q^{ui} sicut equus
per assuefactionem nō renuit frenū:
anulusq^{ue} ferreus ex frequēti vsu con-
sumit^{ur}: sic per amplius hō docilis bo-
na cōsuetudine mediāte virtuosus ef-
ficatur. vñ sene. li. j. de moribus. Edu-
catio ac disciplina mores facit: et id
sapit quisq^{ue} q^{uod} didicit. itaq^{ue} bona cō-
suetudo excutiat q^{uod} mala instruit.
et idē li. j. de naturali. q^{uestio}. Quis nō
intelligat oīa cōsuetudine vñ p^{er}dere
suam. et ibidem li. iij. q^{uod} tu decurrūt
solita magnitudinē eorū cōsuetudo
subijcit. Qui cupit ergo virtuosus fi-
eri cōsuetudinē sibi querat honestam
vñ aristo. j. metha. Illud quidem ad
quod assueti sum^{us} in agis animo est
applicabile. vñ multi per assuefactio-
nem audiendi apologos et fabulas:
anīmū a veritate diuerterūt: q^{uia} teste
iulio cello. li. ij. Omnīū rex magister
est vsus. et salustius in iugurthi. Plu-
ra sunt q^{uam} licet graua sint: tñ ex psue-
tudine p^{er} nichilo habentur. Unde q^{ui}
plures peccādī cōsuetudinē habent.
ideo p^{ro}p^{ri}ā graua non vident^{ur} eis. si tñ
virtutibus p^{ro}formiter adhesissent faci-
litatē bene agendi z equaliter z p^{ro}am-
plius inuenissent. vnde tul. in philip-
pica. vi. Omne malum nascēs facile

opprimi. Inueterati aut plurimu
 fit robustius. Mala igit ante q̄vete-
 rata sunt extirpari debent: q̄ consue-
 tudinis maxima vis est. inquit tul. in
 tuscu. q̄stio. li. ij. z li. liij. d̄ diuinatione
 cōsimilē sententiā ponit. vnde tpe tul.
 in oratione p cornelio vallo Celsus in-
 quit assidu⁹ vni rei deditus z ingent-
 um z artem vincit. Quē obrem serua-
 rum rerū cōsuetudo pessima z gravis-
 simum: q̄ est imperiū cōsuerudinis.
 Max cōsuetudo est altera natura vt
 inquit aueris in plogo. liij. phisico-
 rū. z oratus in epistolis eadē t̄ ḡt
 sententiā epistola. ij. ad lollū di. ens.
 Ira furor brevis est aī m rege q̄ nūq̄
 paret. Imperat hunc frentis hūc tu
 cōpelce catena. Singit equū tenera
 docilez ceruice magister. Breuiam
 quā mōstrat eques venatic⁹ ex quo
 tpe ceruinam pellē latrant in aula.
 Militat in siluis catulus nūc adhibe
 be puto. Pectorē verba puer nūc te
 melioribus offer. Quo semel est ibu-
 ta recens seruabit odorem testa diu.
 Nec oia sapientē instruit: vt assues-
 cat viuere sancte: prudenter loqui: q̄
 teste quintil. li. iij. Cōsuetudo est certis-
 sima loquēdi magistra. Discat igit sa-
 piēs virtutibus lucescere: vt morib⁹
 et vita sibi ceterisq̄ valeat proficere.
 Ad q̄ faciendū prodest honesta so-
 cietas q̄ virtutū exempla docet. sene-
 ca epistola. vij. sic inquit. Erā t̄ cū so-
 crate viue cū zenone cū crisippo cū
 possidonio. hi tibi tradent humano-
 rū diuinorūq̄ noticiā. Subebunt in
 ope expedire: vt nō t̄m scias eloqui
 in oblectatione audieris verba tacta
 re sed et aī m indurare et aduersus in-
 iurias te erigere. Merito ergo ap̄s

prime ad corinth. vi. dicebat. Molo
 vos esse socios demoniorū. i. pecca-
 torum qm̄ cū peruerso puerteris iux-
 ta prophetam. Quicunq̄ ergo in vir-
 tutibus perfici cupit bonos et prude-
 tes insequatur viros. Ambrosi. in lib.
 de offi. Pulchra est societas seniorū
 et adolescentiū. Alij testimonio alij
 solatio fiunt: alij magisterio: alij dele-
 ctatione conuiuant. Si quis enī ho-
 minem vitiosum in sociū elegerit ip-
 se cum illo peribit. prouer. xxiij. Noll
 esse amicus homini tracūdo: nec am-
 bules cum homine furioso ne discas
 semitas eius. Super quo verbo gre.
 omel. ix. alt. Infirmi debent declina-
 re societatem prauorū: ne mala que
 frequenter aspiciunt et corrigere nō
 valent eos amplius inficiant. et si de
 infirmis hoc cauet⁹ potius ergo de sa-
 nis hoc accipi debet ne suam sanctas-
 tem scilicet morum honestatem ali-
 orum exemplo perdant.

¶ Ca. viij. quomodo vitanda est mas-
 la vita: et mundi vanitas.

¶ Num pctm̄ aliud tra-
 hit. nam et scriptū est
 per pphetā. Abissus
 abissuz inuocat. Itaq̄
 nisi scelus corrigatur
 homo totus in abisso
 merge⁹ delictorū. s̄z seculi vanitas plū-
 mū correctōez ipedit. sene. ep̄la. lxxij.
 Cogito mecū q̄tus ad spectaculū
 lusorū fiat pcurus. quāta sit ptra bo-
 nas artes sollicitudo q̄ imbecillit̄ aio-
 sint quorū humeros lacertosq̄ mira-
 mur: quia scilicet vanitas seculi pec-
 cata consuetudinemq̄ peccandi ges-
 nerat. seneca idē epistola. xlvj. Vbi
 causa sublata est peccandi adhuc lo-
 cum peccati m̄ tulimus consuetudo

nis causa nam felicitia amant. ut po-
nit idē sene. in hercule. et idē sene. in
agamēnone. His ponere mores se-
culum fuge. Per scelera enī transire
tutū iter nō est nec scelus vnū erit
vñ sene. li. v. de benefi. Dicitis o stoli-
ci oēs stulti mali sunt. et qui vñum vi-
tium habet et oīa qđ si est nonne vn-
dīq; humano generi. puitiuz est. Nō
ne publica querela est bñficia peris-
se. et paucissimos esse qui de beneme-
rentibus nō inulcē pessime mereant
Nescio inquit qui nō ex pñorum do-
mo clamat. z subdit nō est hospes ab
hospite tut? nō socer a genere fratrū
qđ gratia rara est imminet exitio vñ
coniugis illa mariti. Beneficia in sce-
lus veria sunt et sanguini eorum nō
parcitur. p quibus sanguis fundēd?
est. Nec ille ex qbus verbis cōcludi-
tur qđ mundus tot? in maligno posi-
tus est omnisq; virtus perijt et pctā
president vñuerse genti nec grauis.
ex pñitudine putant: ut tangit salu-
in tugur. vñde plautus. in aulularia.
patientia deside acrimonia crudeli-
tati assignatur. sic euertuntur omnia.
Itaq; pctis omnes seruūt boe. liij. de
pño. Quātas rex lubrica versat for-
tuna vices. et sequit. At peruersi resi-
dent celso mores solio sanctaq; cal-
cant iniusta vice cola nocentes later
obscuris condita virtus clara tene-
bris. Itaq; moribus sacris preferun-
tur crimina que nō a rebus sed a ma-
lis pdeunt hoībus dicēte tul. de pa-
dor. Nō autē pctā rerū euentu sed vi-
cijs hoīm. Urina autē attenderent
hoīes quo pacto veteres sublimati
sunt. Nō enī operib? filibus nostris.
vñde salu. in catilina. Malores et pñ-

decessores plurima bona fecerunt. qđ
nobis nulla sunt. Nam apđ eos nū-
la fuit domi industria for? iusticia ani-
mas in consulendo liber immunitas a
delicto. libidinis odiū. Pro his autē
mō habemus luxuriam atq; auariti-
am et subdit. Omnia virtutis premia
ambitio possideret domi est volup-
tas. sortis autē nō iustitie sed pecunie
seruitur. Nūqd ergo illud ovidij de
tristibus verificari pōt cū inquit alta
labentur ab equore retro vñda dabit
flāmas et dabit ignis aquas. terra fe-
ret stellas celū scindit aratro omnia
nature prepostera legib? ibunt. om-
nia itaq; fient fieri que posse negabam
qđ verba nil aliud sonant nisi qđ mun-
dus vñs obliquis ambulat et oīa le-
ge versa fiunt. Lucanus li. v. Itur in
omne nephas sauat et nocentes idē
facinus quos inquinat equat. Ouidi-
us. l. de arte. Cur est sua cuiq; volu-
ptas. Idē li. de tristib?. Rubila sunt
nostris tpa nostra malis. et idē. l. me-
thamor. Est odiunt opes irritamēta
malorū. Itaq; nocens ferruz ferro
qđ nocentiūis aurū. et sequit. Filius
ante oīez patros inquit in annos.
victa facer pietas et subdit. Quo ma-
re quo tellus correpta qđ regia celi ar-
deat. et mūdī moles oposa laboret. z
sequitur. Signitur excessus quia duz
caro clamat eamq; spūs axaudit cō-
sensu culpa creat. Inq; creādo nefas
caro sit vir spūs xpi. Nec enim grā-
dis abusio est spm carnī subijci quod
tñ peccatū facit. Et vñda ergo sunt
peccata ne per ipsa dissipetur homo
ratioq; pereat.

¶ Capitulum. ix. quomodo vitanda
est peccati opportunitas.

Durimi ideo peccant.
q: cōtradictōres non
habēt. itaq; scelera cō
mittunt: q: peccandi
oportunitatē habent

Si aut peccare ipsis phibere. aut si
mali agendi facilitatē nō inuenirent
sepi⁹ male agere desisterēt. vnde pro
sper in epi. Cum dat insusto peccan
di oprata ptās. vt mala mēs prauuz.
qđ cupit efficiat. Ira est magna dei q
multos sic q; punit. vt quibus exul
tant criminib⁹ pereāt. z sequitur. Nū
quid erit morbi qđ dominabitur illi.
cui supera auxiliū tā medicina negat
Quicūq; ergo filios aut familiares
recturi sunt caueāt ne eis oportunit
tatē peccādi exhibeāt. q: nefas p̄mis
sum velle fit sepi⁹ inquit maxl. Pecca
re etiā nō insipierib⁹ cauta phibitio
faciēda est: ne phibitōnis occasione
malū cogitare incipiant quod prius
factibile nō ppendēsit. aut ne phibi
tione aspera iminente vetitū experiri
studeant. Quidius. li. iij. sine titulo.
Plurimur in vetitū semp cupimusq;
negata. Rursus alij plures licentiaz
peccandi se habere putāt eo q; repre
hensores nō habēt. Fortuna enī sic
eos sublimauit vt qđ pauperes iracu
dia incitante faciunt. id superba au
ctozitate p̄sumunt. vnde salu. in cati
lina. Sepe alta alijs licentia est. quia
magno p̄dicti implo qđ volunt agunt
et q; apud alios iracundia dicitur hec in
eis supba crudelitas appellatur. In
fortuna tñ etiā maxima peccandi ni
mia licētia ē. Tul. in philippica xliij.
Id licere dicimus quādo legib⁹ in
stitutisq; maiorū p̄ceditur. neq; enī
q; quisq; pōt id licet eis. aut si nemo

obstat nec p̄pterea permittitur. s. pec
candi licētia. nam z plato dixisse fert
Illa est verissima iusticia q; erga infe
riores seruat. nam triūphus innocē
tie est nō peccare vbi liceat posse. In
q̄tum ergo plus potes peccare desi
ne. q: scilicet peccādi ptās legitimū
opus nō reddit vñ clandi. in maior.
Proclitioz vsus in petora dat suas
detq; licentia luxū. Non tibi qđ pos
sis sed quid fecisse decebit. Occurrat
mentēq; domet respectus honesti.
Et p̄sper vbi supra. Qui se pctis gau
det feliciter vñ infelix nimis est p̄spe
ritate sua. Plurimi tñ licētie occas
sione a pctis se excusant non q; nō fa
ciant sed dicūt ea impune facere pos
se. nullū tñ vitiū licitam excusationē
habet tūc enī pctm nō esset. vnde in
puer. sapientum dicitur. Omne pec
catum est voluntariū. Omīte ergo
excusationē. nemo enī inuitus pec
cat. Tales enī malunt sua vitia ex
cusare q; effugere. vt ponit sene. in de
clamationibus li. v. Alij vero mala
faciunt sperantes postremo excusari
de quibus idē sene. in edippo. Malo
rum praua spes est. et teren. in eunu
cho. Si quis post factam iniuriā se
purget parum michi p̄dest. Seplus
tamen peccāt aliqui ventam obtine
re nō diffidētes itaq; dicunt q; pec
casse nunq; placuisset si remittendus
pctm suū nō putassent. Unde ventā
culus amore a delictis tenebātur de
sistere criminibus apud eos videtur
excusationez prebere. Contra quos
loquitur oul. li. de ponto. Ne factus
defendas tuum: mala causa silenda
est. nil nisi sollicitē sint tua verba pre
ces. ne tua si fletu findant verba no

cebit. Interdū lachryme pondera vo-
cis habent. que verba nil aliud sonāt
nisi q̄ peccator potius lachrymis q̄
excusationibus intēdere d̄z suumq̄
delictū fateri. vnde martialis cocus
simpliciter pateat vitū fortasse pusil-
lum qđ regl̄ maius credimus eē ne-
fas. Sed in hoc aliqui pereūt. q̄ pec-
cati sui qualitātē nō cognoscunt: cu-
rari ergo non p̄nt eo q̄ incognitum
vulnus medelā nō cepit. Marti. non
intellecti nulla ē curatio morbi: si q̄s
ergo pct̄m sentiat fateatur ip̄m excu-
sationūq̄ deuta nō querat. vñ fuigē-
tius li. iij. Mitologiarū formidolo-
sa suspitio semp̄ excusandi suffragia
querit. et subdit. Ignorantiam turis
absoluat venia que culpā scire nō cō-
suevit. q. d. q̄ excusatio nulla est. nisi
vbi ignorātia etiā inuincibilis habet̄
¶ Ca. x. de cautela vitandi et cogno-
scendi peccata.

Multa sūt vitia q̄ si co-
gnoscerent vitaretur
in hoc vero decipiūt
hoies. q̄: multa sunt
vitia q̄ virtutis spēm
habent a quibus ca-

uere difficile est. nisi caute q̄s attēdat
quintil. de oratoria institu. li. ij. Est q̄
dam vitiorū virtutūq̄ vicinitas qua
temerarius p̄ forti et effusus seu p̄di-
gus pro copioso accipit̄. z sene. eplā
xlv. Vitia nobis sublatēter virtutū
nomine occurrunt. Nam temeritas sub
titulo fortitudinis latet. moderatio
vocatur ignorantia pro cauto timi-
dus accipit̄. In hijs enī magno peri-
culo erram⁹. et idē eplā. lvi. Omnia
vitia ad modū morbi in aperto leuio-
ra sunt et tū. sunt perniciosissima qñ

simulata sanitate succedūt. Quacun-
q̄ ergo agimus cū magna delibera-
tione faciēda sunt opūq̄ cōsiliū q̄
rendū p̄gruit. vt mature fiat opus. it̄
cur tangit salu. in catilina dicēs. Pri-
usq̄ incipias p̄sulto et vbi cōsuleris
mature facto op⁹ est. vnde tul. in ca-
lina. Habuit iquit catilina viros im-
probos sub vmbra virtutum optūis
q̄ viris se iunctum simulabat. nū q̄s
inquit tale monstrū in terris vllum
fuisse puto. z subdit. Quis enī clario-
ribus viris qñq̄ locū ditor. quis tur-
piorib⁹ cōiunctor. quis cuius aliqui
melior. quis hosti ciuitati defitor. q̄s
in voluptatibus inquinatioz. quis in
laboribus patientioz. quis in rapa ci-
tate auarioz. quis in largitione effusi-
or. Illud q̄ in eo erat mirabile natu-
ram suam versare et regere ad tēpus
atq̄ huc et illud torquere. flere cū tri-
stibus: seruire cū remissis. cū luxurio-
sis luxuriose viuere. hec ille que oīa
designant pctōres et pctā sepius dis-
simulari. nec facie priā cognosci. Se-
pe etenim cū viris optimis iunctus
eē putabis. et cū vitiorū amatorib⁹
residebis. Inquirat igitur sapiēs qđ
pct̄m vt caueat q̄s peccator vt se non
p̄iungat. qđ faciebat sidonius: vt pa-
ter in suo eplari. li. iij. de quodā enī
sic dicebat. Est hic ip̄e loquax aut dī-
cax ridiculus vel letus. arrogās aut
cōstans curiosus vel p̄spicax. Talia
enī de eo querēda sunt: si nō verbo
saltē mente cū quo viuere petis. q̄ tū
timidus qñq̄ leuocat cautū. et tam p̄-
dignus parcū. vt expuer. sapientū col-
ligitur. Mū quid enī seplēbra de au-
rata sepe vidimus in q̄bus nisi putre-
do latet. Aspectu quidē pollita sunt

Intus sordida. Sic et vitia quedā honestatis spēm gerunt. et tñ ab oī lege atq; iure recedunt q̄ nō obstante suo apparatu vitanda sunt. qm̄ teste ouidīo. i. de reme. et mala sunt vicina bonis errore sub ip̄o p vitio virtus carmina sepe tulit. vñ iuena. li. v. Fallit enim vitioz spēs virtutis et ymbra. **Gaufre.** In poetria. Fel modicum totum mel amaricat. vnica menda totalem faciē diffamat. Quāq; ergo vitia honesta videant. qz tñ in se maculata sunt merito aspernant. quā nīmo et bona accipi nō debent: nisi fine bono suscipiant. vnde lactan. li. de vero cultu. Etiam ea que bona sunt fines suos hñt. quos si excesserunt in vitia labunt. Nam pstantia nisi p virtute accepta sit obstinatio est. qz fortitudo in temeritatē cōuertit. His igitur attentis crīa sunt p̄cauenda et bona q̄ sunt iusto fine exequēda. al's enim vir efficitur criminuz amator sicut de iulio legimus. vñ tul. ij. de offi. In illo cesaret tanta libido peccādi fuit vt peccare ip̄m delectaret. etiā si cā non esset. Idem etiā tul. cōtra catilinā absentem dicebat. Sic enī iam tecū loquor non vt odio p̄ motus eē videar: quo debeo. s; misericordia q̄ tibi nulla debet. Neq; enim his es vt te aut pudor a turpitudine aut met⁹ a periculo. aut rō a furore reuocauerit. Ibi enim mala plurima cōmemorat tul. ptra catilinā que sine vera sint sine non. fallaciter tñ in p̄ctis submergit qui peccare nō veret. Arbitror tñ tullium in p̄dictis satis ample locutum fuisse. qz poss⁹ forsan vt salustio suo contradictori cōtradiceret q̄ vt veritatem modeste scriberet. Et de sa-

lustio ptra tul. Idem opinor. vñ salustio ptra tul. Homo leuissim⁹ suplex inimicis ptumeliosus amicis. modo harum modo illarū partū patronis p̄nus mercennarius. culus nulla pars corporis a turpitudine vacat lingua vana manus rapacissime: gula imensa pedes fugaces q̄ honeste noīari non p̄nt in honestissima. his enim verbis parum adhereo Sed ex predictis sit iste fructus qz vitia sepe virtutes apparent et peccare q̄ assuescit vitia vitare nequit Nec tñ credas omīa opa esse vitia. qz et si decipit q̄ vitia virtutes credit etiā deficit ille qui oēs malos iudicat actus vnde multi dicunt illud gaufredi in poetria noua. Presens blanditor absens detractor amicus apparēs hostis rectus possessor. auarus exactor diuus. p̄edo grauis ambitiosus institor. Itaq; de bonis malis paria iudicia formāt qd̄ minime faciendū est. sed bonū a malo discernēdū. maloq; p̄termisso bonū eligendū. Plures tñ sunt quibus sufficit si boni credant boniq; fieri nō curant. Tales enī sunt hoīes nō re. sed noīe vt ponit tul. li. de offi. Si enim ambitionē p̄ mercede querit. sic enī de alexandro legimus qz tribus insolentie gradibus sua felicitas exultat narrante valerio li. ix. Caueat ergo vnusquisq; ne cōparet ei de quosidonius in suo eplari libro iij. Et hic importunus petendi derogator. negati emulatoz. accepti callid⁹ reformandi querulus: fragitanti garrulus. restituti venditor. prestiti publicator. occulti infictator soluti sectator epularum de bene viuente nullā bonam proferens suam. hic audus bibēdi

quidior detrahēdi: et huiusmodi que omnia
que procheckboxolor de multis verificantur
¶ Ca. xj. quomodo sunt vitanda peccata
leuiora ne contingant grauiora.

Vitia quicunque parua vitanda sunt. quia si in se magna non sunt semina tamen sunt malorum. unde Ovidius. iij. de reme. Parua nec at moris spactosum vipera taurum. Accane non magno sepe tenetur aper. Sic etiam vitia quae parua videntur hominibus frequenter ad interitum ducunt: multaque peccata grande gignunt et nutriunt. unde Ovidius. ibidem. Collige de multis gradis aceruus erit. Quo tua non possant offendere pectora facto. Forsitan hoc alio iudice crimen erit. Gradia per multos glomerantur flumina riuos. Illigitur attendant qui peccata ventralia minime ponderant quod amant deum omne peccatum pondus est. Ovidius met. iij. Minium est quod amantibus obstat. et tui. j. de offi. Que qui dem parua videntur esse delicta si a multis intelligi non possunt: his vitia sunt declaranda: quia peccatum quicunque paruum nocet. signanter his quorum fragilis est animus vitia lesa. unde Ovidius. iij. de reme. Infirmis causa pusilla nocet. Et maritialis coctus. Simpliciter pateat vitium fortasse pusillum quod tegitur magis creditur esse nefas ut alibi dictum est. Quis tamen diceret peccata que cumque vitare non posse cum catho dicat. Memosine crimine vixit. Hic dicendum quod oia si vitare non possit: saltem sub spe venie etiam parui delicti peccare non presumas. Si autem ex lapsu

leuiter peccare te contingat tua etiam perdidisse merita non creas: quia peccata quae ventralia nuncupantur sic obsunt: quod diuine gratie munus grandiaque merita non tollunt. Unde Prosper. in epigram. Non merita obstruat gratia culpa leuis. Illi igitur laudabiles qui sine peccato viuunt si qui fuerint tales: nec tamen illaudabiles quorum desiderium est peccare nolle: quibus multum prodest si carnis subiciantur motus a quibus lex membrorum tota dissoluitur: quos motus reprimere difficile est: nisi amor christi preponatur menti. unde Prosper li. preallegato. Mens nullos poterit carnis comescere motus: nisi fuerit christi semper amore potens. Fideles ergo christum in exemplar accipiant. Passio enim sue commemorent misterium: ut caro mortificata fletibus vitia non germinet. Nam facilius est virtutum initia prohibere quam impetum regere. Quia prius de reme. Terra salutaris herbas eademque nocentes nutrit et vitice prima sepe rosa est: vitale propositum est seuas extinguere flammam. et subdit. Dum noua sunt subito mala semina morbi non mora dat vires: teneras mora procoquit vias. qui non est hodie cras minus apertus erit. Vidit ergo quod primum fuerat sanabile vulnus dilatum longe dante tulisse more. Que verba nil aliud sonant: nisi quod absque dilatione motus carnis sunt depumendi: cupiditatesque subiciende. unde ex puer. sapientia colligit quod fortior est putandus qui cupiditates subiicit quam qui hostes: ut autem cupiditates subiciantur multum prodest si oculus et auris a perceptione mundanorum subtrahantur. unde

sene. ad lucil. epistola. lxx. Qui pone
revult desideria rerū oīz quarū cupi-
ditate flagrant et oculos aures ab
his auertat. nā cito affectus quocun-
q; se vertit rebeilat. Et idē sene. epistola.
lxx. Prohice quecūq; cor tuū dilaniāt
que si aliter extrahi nequeant cor ip-
sum cū illis euellas. iuxta illud enā
geli. Si oculus tuus scandalizat te
erue eum et prohice ab te.

¶ La. xij. de sinceritate vite antiquorū

Este scriptura nostri
antecessores bonū cu-
pierunt. Cicero in tu-
scu. q̄stio. li. v. stoici
finē bonorū esse sense-

rūt cōgruū naturez cū eo cōueniēter
vivere. nā teste apuleio li. de deo so-
cratis. nichil est deo grātius et simi-
lius q̄ vir aīo pfectus et bon⁹ qui ce-
teris antecellat. His igit̄ testimonijs
deducit: veteres bonā vitā collauda-
se. vñ tullii. in oratōe p ligario. Nichil
tā populare q̄ bonitas. z lactā. li. de
falsa religione. Benedicere quidem
ad paucos pertinet: bene aut̄ vivere
ad oēs. nam q̄ male viuunt naturam
offendunt qui aut̄ bene viuūt naturā
dotant. tullii. li. de amicitia. Illos bo-
nos vīros appellādos putemus qui
assequunt̄ q̄tum hoies possunt na-
turam optimam bene viuendi duces
Et in tuscu. q̄stio. li. iij. Amplissima
omniū artū est bene viuendi discipli-
na: quā vita magis q̄ litteris quidāz
psecuti sunt. Ad hoc enī natus est ho-
mo vt virtutibus pficiat. vnde varro
in suis sentētijs Oratores non essent
nisi vt eant sic vita non sine causa fit
sed vt in ea aliquid preclarū fiat. Et
epistola. lxxvij. sene. ad lucil. Vita nō est

imperfecta si honesta est. et cōcludit
q̄ tam vita longa est q̄ longa et diu-
turna sunt bona op̄era. Antiquos ei
nouimus virtutibus intendisse. vite:
q̄ honestatem precommendasse. Ho-
rum igit̄ ur exemplo bene viuere chri-
stiani discāt. q̄bus ex iure maior obli-
gatio comperit. Nam teste oratio in
sermonibus. Homo factus est ad be-
ne viuere: q̄s vita eius legibus pre-
cisis circumculata est. Dices fortassis
te bñ viuere nō posse ppter obloqua-
ces quibus mos est iustorū desiderare
simplicitatez deuotos hypocritas
nuncupare: cultū q̄ in derisum p̄viri-
bus subuertere. Queso tñ vt horum
loquacitas a bono animū tuū nō re-
uocet quorū friuola sunt obloqua stul-
ta et irrita nulloq; pōdere digna. vñ
catho. Cū recte viuas ne cures ver-
ba malorū. Arbitrij nostri nō est quid
quisq; loquat̄. Proptinus esto bo-
nis si nō potes optimus esse Orati⁹
in carminib⁹ nichil est ex oī pte bea-
tum. Tutum est igit̄ primorū exem-
plo doceri. Attēdat igit̄ vir prudens
vt eius vita bona sit et caueat ne vir-
tutes acquirere cesset. Vnde petrus
riga in biblia versificata Te decz hic
vt eas festino currere gressu virtutū
semp ad meliora celer. vñ teste oul-
lij. de arte. Magnū opus est mores
cōposuisse bonos. Sed reuera teste
claudia. in maior. Inquinat egregi-
os adiuncta supbia mores: q̄. i. plas-
rimorum vitā supbia deducit ad rui-
nā: aut q̄ sua p̄sumptio impedit eos
ne deū timeāt: aut q̄ sua temeritate
vita acerbitate attrēptant quā manu
tenere nō valent. Omnis enī virtus
bona: omniū q̄ virtutū opa licita sūt

sed nullus oia facere pōt. vnde virgil-
lius in bucco. Fraxinus in siluis pul-
cherrima pinus in ortis. Populus
in fluuijs abies in mōtibz alis. Et
subdit. Non oia possumus oēs: qz. s.
sicut nullus arbores oēs attingere:
vñ secare pōt: sic nemo vltorū virtutes
oēs pōt adipisci. sicut vñ omniū ope-
ra magister exerceat. omniū tñ virtu-
tum habitibus pōt illustrare. Sz qz
diebus istis bene viuere valebit. Nam
peccare pudor non est: sed potius vi-
uere sancte irrisio videtur. Delictorū
quoqz innumerabilia currūt exēpla.
quis ergo resistet. Reuera tunc bene
agere laus est qñ virtutes depri-
munt. nūquid laudat certamen militū
dum hostes irruunt. nūquid parū lu-
minis sydus in nocte cādescit et can-
dela exigue suffragio domus gran-
dis illustrat qui nullū in die prebent
obsequiū. Sic enī tua lucebunt opa
si in tenebris huius tpsis fiant: si bo-
nis tpsibus malis inuentaris. iuxta il-
lud marcialis cocti. Tpsibusqz malis
ausus es eē bonus qd laudabile est
vt quāto asperior est fortuna. viuen-
diqz norma difficilior: tanto quis sit
melior. Bonitas vero in moribz bo-
nis cōsistit. de quibus sene. li. de. iij.
virtutibus. Non sis arrogās nō au-
das ad mone libēter. rēphēde patē-
ter: cōtēdētī cede: cunctis esto begni-
gnus. et hūmōl: que sene. ibidē extēst-
us docet. vñ idē sene. epistola. v. Id
agamus vt meliorē vitā poti⁹ seque-
mur qz vulgus. et subdit. Temperet
vita inter bonos mores et publicos
qz teste aug. Turpis est omnis pars
vniuerso suo nō congruens. Nec tñ
deceat virū prudentem quorumlibet

moribus se cōformare: quot enīz ca-
pta tot sensus gestus sufficit enīz
voluntati dei se sponte submittere.
Quis enī posset tot hoīm voluntati-
bus obedire. Nam teste persio mille
hominiū spēs z rerum dūcolor vñs.
velle suū cuiqz est: nec voto viuif vno
z sedulius li. j. Sic loquit nimis ille
tacet hic ābulat hic stat. Alter amat
flet: alter risus querit: diuersisqz mo-
dis pars est vesania cūctis. Itaqz ho-
minum non eadem est volūtas. Ip-
sis ergo nō oportet alludere vt bene
vivaat: qz teste onidio primo de arte.
Non eadē tellus parit oia vitibus il-
la conuenit hec oleis hic bñ farrā vi-
rent. Decoribz mores tot sunt quot
in orbe figure. Qui sapit innumeris
moribus aptus erit. Sz difficile est
vt quis oēs mores sapiat. Sufficit
enī ad bonam mortalitatem virtu-
tibus intendere: et pacis gratiam cō-
proximis obseruare. alieneqz com-
pati angustie z prosperitati applau-
dere. iuxta illud oratij in poetria: vt
ridentibus arident: ita flentibus af-
sint humani vultus.

¶ Ca. xliij. de odio peccati.

Shoies mortem odi-
unt: ergo nobis pctā
odiosa sint. exēplo p-
phete dicētis. Iniqui-
tate odio habui: et ab-
hoīat⁹ suz. legē autē tu-
am dilexi vñ hugo. li. ij. de sacris pre-
xliij. ca. x. Vicia odiosa sunt. nā super-
bia aufert hoī deū: inuidia primū: tra-
seipz: accidias poliat: auaritia flagel-
lat: gula seducit: luxuria subijcit. z se-
quit aīa rōnalis in sanitate sua vas ē
solidū z integrū nullā hñs corruptio

nez. ipsa tñ virtū de rumpātze corrūpūt
 Mā per supbiā inflat: per inuidiā are
 scit: per irā crepat: per accidiā frangi
 tur: per auaritiā dispergit per gulaz
 inficit: per luxuriā cōculcat et in lu
 tūz cōuertitur. In his ergo exercen
 dis pudor et verecūdia est. Cuz entz
 iudicas q̄ male agis nec tñ desistis.
 nunqd̄ teipsum iudicas: nunqd̄ tu tibi
 cōtrarius es. Si ergo erubescētia est
 p̄p̄ia sentētia: cōdēnari atqz sibi īri
 art: omni ergo pctō pudor est. iō di
 ctū ecl. xxi. Quasi a facie colubū fu
 ge pctm̄. et sequit. Dētes leonis dē
 tes illius interficiētis aīas hoīz qua
 si r̄p̄heabis accuta hoīs iniquitas.
 vñ ad romanos. vi. Per peccatū em̄
 serui estis: cui obedistis scilicet diabo
 lo. Sed nunquid erubescētia est crea
 turaz rationalē subīcti demoni obīti
 nato: nunquid turpe est vt tibi domi
 nē qui sui ipsius dominus non est.
 Hāc tamē seruitutē atqz cōfusione
 crimina inducūt. iō seneca epistola.
 xli. dicebat. Desiderio cōtra ambitio
 nē cōtumeliose agere: cupio luxuriā
 obīgari et huiusmodi. Consideret
 igitur peccator qua morte moritur p
 peccatum: quia sicut ait aug. de dua
 bus animabus: tunc anima moritur
 quando a deo deserit: aut quando a
 dei cognitiōe se auerit. Idē ait ip̄e
 met aug. xlii. de ciuit. dei. cap. i. Nē
 pe detestabile est: vt te viuente p cul
 pā p̄p̄iā moriaris: atqz in tuo sen
 su erubescas per peccatū quando. s.
 id non agis quod te facturum nosti.

¶ Sophologi liber tertius
 finit feliciter.

¶ Sophologi liber quartus in quo
 egitur de quattuor virtutibus theo

logicis incipit. Culus nouem sunt
 capitula.

¶ Cā. p̄mū quomodo credendum
 est articulis fidel. etiaz quodāmodo
 in lumine naturali.

Lumīe naturali q̄
 dā articulozū euidē
 tia potest iueniri. ad
 culus declarationez
 p̄mo videndū est qd̄
 sit lumen naturale z
 dicunt aliqui q̄ est vis anime cōsides
 rata secundū latitudinem eorūz que
 ex puris naturalibus perpēdere pos
 test. Hoc autem lumen vocat̄ intel
 lectus agens qui se habet ad intelli
 gibilia: sicut lumē ad visibilia. Et. si se
 intellectus agens nō est intellect⁹ in
 telligēs: sed eius officiū est spēs illu
 strare et intellectum actuare. Cū
 aut aliqui ponūt q̄ est quoddā acci
 dēs innatū et cōcreatū sed credo me
 ius si dicamus q̄ est ipsamet anima
 cōsiderata prout seipsa actuat. Vñ
 si oculus esset in se luminoso extrin
 seco lumine nō egeret sed mediāte se
 ipso visibilia videret. Et tamē alia ra
 tione diceret̄ oculus et alia rōe lumē
 vñ luminoso. Sic suo mō de anime
 imaginabit̄ scilicet qz ipsa est lumen
 et cū hoc potentia intellectiua secun
 dum diuersos respectus. His autē
 p̄missis probatur p̄dicta proposi
 tio signanter: quo ad quattuor articu
 los fidel. vnde sic arguo. Articuli tri
 nitatis in carnationis creationis z re
 surrectionis in lumine naturali quos
 dāmodo perpendunt. ergo proposi
 tio vera. p̄sequētia patet: qz isti sunt
 articuli: de quibus minus videtur: s̄
 antecēdēs probatur et p̄mo de ar

articulo trinitatis. nam in lumine natu-
 rali cognoscitur imago trinitatis in tri-
 bus potentis aie q sunt vna essentia
 ergo. vñ aug. iiii. de trinit. ca. xv. z. ix.
 de trinit. ca. vi. z. xlii. hoc mō. s. p. ima-
 ginem venat articulu trinit. Item in
 alijs rebus est vestigiū trinitatis co-
 gnoscibile in lumine naturali. Unde
 aliq posuerunt vestigiū consistere in
 numero pōdere z mesura. sicut sapie-
 scō. Aliq posuerūt illū pncipiū me-
 diū et finē sicut pithagoras Alij mo-
 duz et species z ordinē. sicut aug. iiii.
 super gene. Alij substantiaz virtutez
 et operationem. Juxta imaginationem.
 Aristoteles pñio celi et mundi
 Itaqz in omnibus rebus est vestigi-
 uz trinitatis. Res aut sunt cognosci-
 biles in lumine naturali ergo. Item
 dicimus in naturalibz q effectus ha-
 bent vestigiū superiorū causarum
 sicut patet de niuibz cadentibus.
 sub forma stellari ab influxu stellarū
 patet etiaz de natis sub signis que ha-
 bent condiciones signozū ergo a pñ-
 ma etiaz causa res producte habent
 similitudinez pñme cause scilicet tri-
 nitatis. Item pñi naturales in lumi-
 ne naturali ad noticiāz trinitatis per-
 uenerunt. vnde cōmentator. xij. me-
 tha. refert aliquos phos poruisse in
 diuinis ternarium. z arist. primo ce-
 li et mundi numeruz ternariū diuinū
 vocat. Itēz ang. ix. confes. ca. ix. re-
 fert ex libris platōis suaderi q in pñ-
 cipio erat verbum vsqz ad illud z ver-
 bum caro factum est. Et hermes de
 verbo eterno monas monadem gē-
 gnit et in seipso suum reflectit ardorē.
 id est pater generat filium ex q-
 bus procedit ardor scilicet gratia spi-

ritus sancti. Item quilibet scientia in
 lumine naturali possibilis fore in ter-
 nario fundari videt. Itā congruitas
 grāmaticalis supposituz cuz apposi-
 to triplici cōditione cōcordat. Logi-
 cus termino propositione atqz figu-
 ra formaliter concludit. Rhetoricus
 et poeta triplici vtunt stilo. Geome-
 tria a triagulo figuras rectilineas in-
 cepit. Astrologia a puncto meridie
 et planetarū motu inuestigat. Mu-
 sicus in tribus pñio harmonizat. Ar-
 thmeticus numeruz ternariū pñmē
 completum tradit. vt etiam dicit ar-
 sto. primo celi et mundi. quia pñmus
 numerus est habens pñcipiūz me-
 diūz et finēz. Philosophus tribus pñci-
 pijs naturam construi docet. Mirus
 ergo si scie naturales in ternario fun-
 dentur. et in lumine naturali trinitas
 non perpenditur. ergo. Itē sic creatū
 intelligendo et volendo actū pñdu-
 cit: cur deus etiaz intelligendo non
 produceret filiū et volendo spiritūz
 sanctū. Alterius hoc idēz probatur
 de articulo creationis mundi. Nam
 sicut inter res est naturalis ordo per-
 fectionis et depēdentie sic debet esse
 durationis in se signanter quoniam
 pñia causa nō agit naturaliter s. libe-
 re. vnde arist. ordinem dicit esse op-
 timū bonūz. vt patet. vii. politi et re-
 darguit aristipum negantē ordinem.
 Et alacē secundo perspective dicit
 bonum vnusquisqz rei ex ordine de-
 corari. Item nulla est ciuitas cuius
 actor nō inuentat ergo. Item pñi na-
 turales qui fidez non habuerunt. ad
 noticiāz huius articuli perueniunt.
 vnde hermes quē arist. o. patres pho-
 ruz nūcupat libro suo de verbo eter-

no ca. ij. Res inquit nō erant aū mū-
di creatōem nisi in ipso deo vnde na-
sci habuerunt. Item galienus in sua
alchimia narrat hermetem dixisse q̄
in tabula smagradina i vetustissima
littera scriptum munerat mundum
creatum fuisse. Item augu. vi. de ci.
ca. ix. refert platonez in suis libris fe-
re de verbo ad verbum dixisse verba
moysi. In principio creauit deus ce-
lum et terrā. Vterq̄z aliqui dicūt pla-
tonem descendisse in egyptum et vi-
disse libros hieremie. Sed augu. ibi-
dem probat ex intentiōe hoc fieri nō
potuisse ex vicissitudine temporum.
Item arabes et sacerdotes egyptii
dicunt solem creatū in signu leonis
vt refert solinus li. suo de mirabilib⁹
mundi. quod refert plato in thimeo.
Item tholomeus in. ij. plogo almas
gesti post multas laudes aristo. con-
cludit q̄ in hoc sibi nō cōsentit q̄ mū-
dum creatum nō dicit. Verumq̄z ex
rimo aristo. nō putasse mundū eter-
num a parte ante. licet etus verba so-
nare videant. que sunt intelligenda
sic q̄ mūdus q̄tum est ex natura po-
test perpetuari. vnde aristote. deum
creatorem nuncupat. li. suo de regi-
mine principium quē edidit ad peri-
tionem alexandri narrante pho eius
translatore. et li. de secretis secreto: si
pariter cōsentit deum esse creatorez
quem libru aristo. edidit testante sobā-
ne translatore eius. I3 multi obstant
Item hypocras li. suo ebdomadaru
dicit planetas eodē modo mouerit
tut ab exordio mouebant. ergo exor-
dium habuerunt Item albumasar li.
i. de cōiunctionibus differentia priā
dicit mundu ante diluuium solū du-

rasse per duo milia annorum cu3 du-
centis viginti sex annis vno mense:
tribus diebus et quarta parte vnius
hore. Et differentia. viij. Creauit in-
quit deus hominem et fecit ipm no-
bilissimum animalium. et differentia de-
cem refert heraclitum cōcessisse mū-
dum originem habuisse. Item refe-
runt q̄ quidam sacerdotes egyptius
solon philosopho dixit qualiter lap-
dem viderat ex delubris egyptioru
delatum in quo scriptum erat q̄ mū-
dus nouem milibus durauerat. Et
eandem sententiam scripsit sacerdos
quidam magistri alexandri. Egyptio-
rum. quoq̄z multi mundum centum
milibus annoru duraturum putave-
runt: vt refert augu. xvij. de ciui. dei.
Que omnia et si falsa tamē mundu
exordium habuisse p̄sentunt. Vnde
ouidius licet poeta. i. metha. Ponit
mundi exordiu per quattuor etates
atq̄z diluuiuz et. Vltterius de incar-
natione hoc idem patet. quia viso q̄
deus potest supplere quodlibet ge-
nus cause cur non porent eque bene
vnire sibi naturam humanam sicut
supposito creato vnit accidentalem.
Quo facto eque bene denoiabitur na-
tura substantialis vt puta humani-
tas deum esse homines. sicut albedo
facit socratem denominari album.
Plura et quasi innumerabilia sunt re-
stimonia et p̄mitus veteris testamen-
ti. vnde isa. lxvij. dicebat Utinam dis-
rumperes celos et descenderes. et da-
nie. viij. Aspicebam inquit in visione
noctis et ecce cum nubibus celi quā-
si filius hois veniebat. nec tamē soli
fideles xpm incarnandum speraue-
runt. quinimo et gentiles olim mirā-

da de xpo futuro cōscripterunt. Unde albumasar in suo maiori introductorio differentia prima narrat q̄ in celo apparuit virgo honesta et munda proluxa capillis facie pulchra in manu tenens duas spicas sedens super stratum nutrebat puerū cui exhibebat sollicitē ad comedendum. Hec enim visio nil aliud designat nisi q̄ virgo incorrupta virtutibus ac genere clara duas spicas id est naturas in se cōcepit et sedens sup stratum id est sup mundi machinam qm̄ luna sub pedibus eius ipsa siquidem puerum scz xpm̄ ex purissimis sanguinibus spiritu sancto cooperante nutrit. Huius autē visionis maiorez attestacionem narrat. Orosius dicens q̄ cum ontamanus rome impararet orbem totum sua virtute fecit sibi tributarium quem ob rem pplus romanus sibi applaudere cupiens honores diuinos sibi impendere disposuit. q̄ tamē cognoscebat q̄ nō in propria sed in diuina virtute orbem subiecerat. Ideo predictos honores suscipere destulit. z tyburtinā sibillam qd̄ super hoc facturū esset interrogauit que multiplici rōne suasi ne diuinos suscipet honores. Unde hoc ip̄a suadende celū illico apertum est splendor q̄ nimis effulsit super eū vndiq̄ in celo virginem pulcherrimā stantem sup altare tenentē puerū in brachijs suis. sed cū octauiam admīraretur. vocem audiuit dicentem hec ara filij dei est. Quibus verbis auditis octauianus statim se in terraz proiecit. et virginem cum filio pariter adorauit. Hoc autē mirabile rome accidit in camera octauiani in qua nunc est ec-

clesia minorum. Igit̄ ppheta in persona dei dicebat archus meus in columna nubis. q̄ scz xpm̄ futurū in celo paruit. Nec tñ mirabile si virginē xpm̄ peperisse fateamur. q̄ narrat plinius. viij. natura. Abiq̄ masculis equas grauidari. cui alludēs solin⁹ li. iij. de mirabilibus mūdi. hoc dupliciter fieri docet. Unomodo flarib⁹ vētorum alio modo solo masculi odoratu. et dat exemplū pforme de perdicibus europe. Insup virg. in geor. similem suam attestat dicens. scilicet ante omnes furores est insignis equarum. continuoq̄ audis. vbi subdit flamma medullis. vere magis q̄ vere calor reddit ossibus ille. Ore omēs verse in zephyrum stant rupibus alatis exceptantq̄ leues auras. et sepe sine vllis. cōiugis vento grauide mirabile dictu. Sara p z scopolos depressas et cōualles diffugiunt. ouidius. ij. de vetula virginem parturam p̄dixit que dyaphebes vocabat. Discibat enī nasci debere pphetam absq̄ natis cotu. cuius erat cōcoris cōplexio preuta future. et ibidem notatur a quibusdam expositōrib⁹ q̄ per sex ānos cū modicis hortis ante christi aduentum gloriosa fuit cōiunctio iouis z saturni in principio arietis q̄ dei et hominis cōiunctionem instituauit. et hoc videtur quasi prophettasse ouidi⁹. vt aliqui dicunt zc. Eodem etiaz tempore decima reuolutio saturni cōpleta fuerat quare mundū diuinum debebat renouari quia principatuum varietas penes decem reuolutiones saturni maxime attenditur. prout dicit albumasar. li. ij. de cōiunctionibus differentia. viij. Virg.

nis etiam partum valeri. li. viij. Ap-
probat referens virginē fusā oratio
ne cribrum aqua plenuz de tybri ad
templum dee tulisse. sic etiam maria
rorem celi portavit Insuper solinus
de mirabilibus mundi narrat. Quē
laz voto castitatis meruisse principa
tum pudicitie Quidius etiā li. iij. de
fastis cybelen virginem matrem dea
rum appellavit. Narrat insuper pau
lus dyaconus q̄ cum romulus pala
tium rome construxisset dictum pro
tunc palatū pacis: statuam ibidem
posuit dicēs nō cadet hec statua do
nec vīrgo pariet. Die autē natiuitatē
xp̄i etiam a romanis perhibet coru
isse. Narrat etiaz eutropius q̄ circus
lus similis celesti qui dicitur yrīs ea
dem die apparuit circa soles atqz in
taberna meritoria fons de terra illa
rota die emanauit. Et sic iuxta vati
cīnium isaye idola egypti corruerūt
quia nullum templum fuit. quin sal
tem aliquod idolum caderet ipsa die
natiuitatis. Quātum vero de articu
lo resurrectionis ex multis probatur
rationibus etiam naturalibus. et pri
mo ex perpetuitate anime. Nam ani
ma dicēda est perpetua. vt patet ter
tio de anima. et hoc q̄ reflectitur. et
consequenter est spiritalis et immor
talis. Unde plato eam circulo supra
se conuerso assimulauit. Item algas
sel. viij. phisice sue. capi. vltimo dicit
animam rationalem esse immortalē
Item hermes de verbo eterno. ca. iij.
Idem dicit et concludit animam bo
nam deo consigi. Idem sentit aristo
te. libro de secretis 2 li. de pomo. Et
plato in thimeo futuram gloriam et
infernum expresse fatetur. Item s̄s

tus pithagoreus fatetur. futuras fe
licitatem adesse bonis. Item macro
bius libro de somnio scipionis circa
exordium ait. Beatos eterna gloria
frui. Item varro et porphirius quos
dam resurrexisse mortuos ferunt. vt
aug. narrat. xxi. de ciui. dei. ca. viij. vn
de plinius. viij. naturalium feminam
examinez refert ad vitam rediisse. et
puerū quinquaginta annis post mor
tem vixisse. Item rul. li. de repu. vi. fina
git q̄ post mortē scipionis vidit eū
scipio minor cū suis p̄decessoribz q̄
somnia exponēs macro. pcludit bea
titudinē: Idēz sentit tholome⁹ in i
almagesti. plogo 2 albumasar in. vi.
articulo introductorij differētia. xxvi
et auicenna. viij. metha. Item ouidi⁹
Flumina infernalīa sepe commemo
rat cuius verbaliter transumptiua.
nō tamē mendosa. Item de combus
tione corporis abiqz cōsumptione
satis sunt exempla naturalia. vt pos
nit aug. xxi. de ciui. ca. iij. De mons
tibus sicilie qui ab exordio cretonis.
combūntur nō minuant. Item de
lapide locustos fit pannus in combu
stibilis vt refert albertus magnus li.
de mirabilibus. Ex quibus omnibz
concluditur q̄ articuli fidei sunt de
ducibiles in lumine naturali. et hoc
circa demōstrationē. Sicut tamen nō
tandum q̄ aliqui dicunt q̄ huiusmo
di auctoritates vel nichil faciūt ad p
positum articulorū vel ipas fuisse re
uelatas. Nichilomin⁹ tamē existio
q̄ et licet plures philosophi habue
runt reuelationes. n̄ in lumine natu
rali multa de articulis fidei excogi
tare potuerunt. Porest etiaz dici q̄
philosophi quo ad aliquē viderūt li

bros prophetarū. Sic em̄ refert aug. ij. de doctri. xp̄lana. ca. ij. q̄ plato vidit libros bteremie prophete.

¶ Ca. ij. de cultu et veneratione dei.

Ulcunqz laudabilia possidemus a deo acceptim⁹. Si igitur serui dñis obsequuntur si boes possessorē noscat pamplic⁹ fidelis deus

colere debet: dicēte cathone. Si de⁹ est aī nobis vt carmina dicūt. Sic tibi p̄cipue sit pura mente colendus. Unde mercurius termeglistus ad asclepiū solū inquit. aīa homo duplex est: qz scz inter aīalia hō solus ex duplici cōstat natura. s. mortali z eterni. z subdit mercuri⁹. Illa pars simplex. s. aīa diuine similitudinis formā bz. ergo humanitas semp memor naturez originis sue in deitatis imitatione pseuerat. Nos igitur agentes gratias adoremus deum. hec inquit sunt summe intēctōnes dei cū gratie agunt a mortalibus hominū adorātibz et laudibus. Que verba clare innuunt hoīez debere deū colere tāto celebrius q̄to plura beneficia a deo suscepit. z q̄to sublimior factus est ceteris rebus p̄ imaginē dei quas accepit. Unde sirtus p̄thagoricus in suis sentētijs. Deus libertatē arbitrij hoībz p̄misit vt pure ac sine peccato viuētes similes fiāt deo. Nā tēplū dei est mens pura z altare optimū est ei cor mundū. Vir castus sine peccato prātem accepit a deo eē filius dei p̄ adoptionē. hec ille. Ecce vides o tu hō qm̄ templū dei es. Si ergo in templo cultus deo d. beatur nunqd deū tuū mens colere dz. Nāz

in puerbjs sapientū dicit. Non aspiat q̄ plenas sed q̄ puras quis deo manus offerat: qz nō alter nisi optimus antinus pulcherrimus dei cultus ē. Nil ergo refert si munera grādia offeras deo: sed tua deuotio tue orationi valores imponit. Plus enī paupcula era duo exhibēdo placuit deo q̄ cresus talentorum ex munere. Illa siquidez magis placuit nō q̄ magis obtulerit: sed maiori conatus deuotōe q̄ affectiori eravel obulum obtulit q̄ cresus talenta: vt satis refert hīero. in fine prologi bible. Placēat ergo hominī quod deo placet: vt monet sene. ad lucil. episto. lxxiiij. Tūc enī in hoc placet hominī quod deo placet quādo cultū exhibet q̄ debetur ei. Quod fecisse p̄hi leguntur. Nam sicut ait plato p̄hus est amator dei: vt narrat aug. viij. de ciui. dei. Amator autē dei p̄hus nō esset: si cultum dei sibi debitūz subtraheret. Unde prosper in libro epigrā. Hac desiderij deus est pietate colendus sua sticle vt merces tota sit ipse deus. Optima vota deo quorū est dator ipse vouētur. et subdit. Libertas nulla est melior maior ve prās q̄ seruire deo cui bene seruit amor: absqz iugo posita est ditionis amica voluntas. Que viget affectu non viget imperio. Ecce clare innotescit q̄ qui deum amat ipsūz etiā colit. prout subz catholica fides. Nam et pecudes suis balatibus elephātesq̄ suis flexionibus celsa venerantur: arbores crescendo sursum eleuant: eleinēta celorum z impressionibus obediūt semper leges suas celozū orbes obseruant. Quibus attentis mirū si fidelis mas

loribus dotatus gratijs obedientia
pariter et reuerentiam deo exhibere
pretermittat: nec solum hoc mirum
sed ingratitude signu est. Eos tñ
nō arbitror fore dignos laude q̄ de-
um dū colunt plus ceremonijs q̄ af-
fectibus intendunt. Et que putatur
eorum deuotio sepe supstitutio est de
quibus cicero in orōne Est etiam q̄-
dam religionis modus. et subdit. Mi-
nimumq̄ supstitutus esse nō oportet
Eos etiā cōmendandos nō reputo
qui diuino cultui licet assistant. scele-
ribus tñ vsquequaq̄ pleni sunt. qua-
le enim p̄t horū esse obsequiū. Regi
enim nō placet iniquus seruitor. quō
ergo deo placebit iniquus peccator
tales enim p̄fanatores videntur san-
ctuarij dei. Unde ouidi. li. epistolaz
Done deos et q̄ tangendo sacra pro-
fanas nō bene celestes impia dextra
colit. Rursus redarguendi hi appa-
rent in diuinis sacrificijs quisse inge-
runt: altaribusq̄ sacris temerarie se-
iungunt contra quos tibullus lib. ij.
Vos quoq̄ abesse p̄cul iubeo disce-
dat ab aris cui tulit besterna gaudia
nocteven⁹. Itaq̄ veteres deos suos
colebant. Et q̄q̄ erroribus sublace-
rēt. apud oēs tñ famosum erat deos
debere coli dicēte philosopho. Dijs
nō possumus aliud reddere cōdignū
Illi ergo qui fidē p̄fessi sunt deū po-
tissime venerari debent. Sed quere-
res qd̄ deum colere sit aut quō vene-
rari debeat. Attende queso qm̄ diui-
nus cultus orōne perficit̄. vnde por-
phyrus. Deus omniū pater nullius
indiget: sed nobiscū bene est cuz per-
iusticiā et castitatez euz adoramus
ipsaz preceꝝ ad eum fundentes per

imitationē et inquisitionē de ipso In-
quisitio enim purgat. imitatio deifi-
cat affectionē ad ipsuz optando. vñ
didimus ad alexandruz. Verbo de⁹
ppiciatur orātib⁹ quoq̄ dei solum
est cū hoīe suaq̄ similitudine delecte-
tur. His ei sermonib⁹ apparet q̄ de-
um colere ipsuz orare est. vñ teste va-
lerio. li. vij. Socrates humane sapiē-
tie oraculū cōgrue dixit. a dijsq̄ im-
mortalib⁹ nichil petēdū esse arbitra-
ba: nisi vt bona tribuerēt eo q̄ sciūt
quid vtile nobis. Cuius contrarium
faciūt hi qui certa munera dei oran-
do petunt: seq̄ nō credūt exauditos
nisi habeāt id numero qd̄ postulant
Diuine enim p̄uidentie remittere sin-
gula tenent̄. sperando id dei factus
rum quod melius erit: iuxta p̄libatū
socratis documentū. Rursus plures
ignorātes aut voluptatibus execati
deo supplicāt vt eorū impietati co-
adiuuet: vt etiā vires prestēt quibus
sua mala exercere possint. Q̄ stul-
ta deprecatio a iusto iudice petere sce-
lus deiq̄ putare consciū malorū.
vnde antenodorus stoicus. Nichil i-
quit deuz roges. nisi quod possis ro-
gare palaz. et iuuenalis. liij. satyra. j.
Si cōsiliū vis permittes ipsis ex-
pēdere numinibus quid cōueniat no-
bis: rebusq̄ sit vtile no stris. naz pro-
locundis aptissima queq̄ dabūt dijs.
Carior ē illis homo q̄ sibi. et subdit
Orandus est vt sit mens sana in cor-
pore sano. Fortem polce animum
mortis terrore carentez. Qui spaciū
vite extremum inter munera ponat.
Natur: qui ferre queat quoscūq̄ la-
bores. Nesciat trascti cupiat nichil et
poriores berculis erumnas credat:

sanescq; labores. Et venere et cenis et
pluma sardanapali. Mos igitur fide
les deum colamus et deprecemur quo
niam teste ouidius primo de arte. Fle
ctitur iratus voce rogante deus et li.
de ponto. Confugit interdum templi
vlo lato ad ara nec petere offensus nu
minis horret opem: quia scilicet veteres of
fensis numinibus veniam poscebant. Deo
igitur per amplius id faciendum est:
quia ipse inestimabilis pietas et pote
stas. Sed parum cultus et oratio per
sunt nisi cor sentiat quod expriment
voces. Unde prosper li. epigramma.
Laus verace deo de promissa ore pec
cantis. Si qua falsa voce fluunt inti
ma cordis habent. Qui dedit ut que
rat addit ut inuenias. Sed deus effe
ctum precibus non prestat iniquis.
Quem bonum sine fine bono persis
tere reperto. Querere non habeant
talium vota modum. Nam quia nullo
sacrum munere credit egere. Crescere non
cupiens perdit adempta tepens. Que
verba nil aliud sonant: nisi quod ut catho
licus iugiter deum orare debet: et non
existimare quod nullo egeat: quia sic opti
nari prescriptio et non oratio est. Et
autem orationi fideles melius vaca
re possint: sacris diebus cultus preci
pitur exhiberi: ut quod ceteris feriis ho
mo pretermisit diebus suppleat co
lendis. unde sene. ad lucillum episto
la. xviii. Festiuis maxime diebus ani
mo imperandum est: ut a voluptati
bus maxime abstinere. ouidius li. de
fastis. Prospera lux oritur linguis
animisque fauere: lite vacent aures in
sanaque prorsus absint: quia scilicet die
bus sacris paci et orationi est insisten
dum. unde tibullus li. ii. Luce sacra

requiescat huius requiescat orator
grauis suspensio vomere cessit opus.
et subdit. Omnia sunt operata deo non
audeat vlla lanifica penis imposui
se manus: itaque nullus operibus sacris
diebus intendere debet. Absit tamen
ut credat aliquis ab operibus pietatis
se fore excusatum. Nam qui pietatem
pretermittit iniquus est. nullo autem die
iniquus agere licet. unde prosper in epi
gram. Non recto seruat legalia sab
bata cultu: qui pietatis opus credat
in his vetitum. Nulla dies actus ho
minum non datur iniquos. Omnia con
ueniunt tempora iusticie. Ex quibus
omnibus concluditur quod sacris diebus sic
a labore est desistendum: ut pietatis
munera non pretermittant. Nam in bo
nis operibus cultus dei maxime seruatur.
¶ Caius. de idolatria et de nominibus
deorum et deorum.

Eteres deus inquirere nequientes in qua
plurima turpia dela
psi sunt. unde quia deum
verum non cognouerunt
ideo fingerunt deos si
mulachra depingerunt. sic enim legi
mus hermetem statuas posuisse. Egi
ptius quoque deos posuit ab hominibus
productos. Pompeius quoque
deos fabricauit: quos secum sepeliuit.
Alii quam plurimi deum inquirendo nar
rauerunt: ut narrat augustinus. xlii.
de ciuitate dei. Horum igitur theologia
non est ipsa quam rides profiteretur: sed
ipsa est fabula que sub specie doctri
ne falsissime colorare conantur: ut ra
git augustinus. xlii. de ciuitate dei.
allegando marcum varronem. Dis
cant igitur christiani horum assertio

nes detestari quorum studium fuit
 novos excogitare deos: varijsq; or-
 namētis figmentare sollicitati sunt.
 Nempe dixerūt barbatū ionem im-
 berbem mercurium saturnum semen
 et faustulū floribus pcesse credide-
 runt. Innumerabilibus superstitioni-
 bus deos perscrutati sunt: quoz om-
 nium pater fuit nīnus rex assiriorū
 idolatra pūmus de quo refert petr⁹
 comestor in bystoria scholastica. Re-
 fert inq; qd cum fuisset mortuus be-
 lus paternū. Tunc nīnus ad suble-
 uamen doloris imaginē patris fecit
 Cum imaginē tanq; deo reuerentias
 exhibebat aliosq; exhibere faciebat.
 Quinimo ad se venientibus indulge-
 bat: si qd mali egissent dūmodo p̄ris
 imaginem reuereretur. Dicta autē
 fuit prefata statua aut imago bela
 nomine patris nīni qd belus vocabat
 Cuius rei occasione alienatōes sta-
 tuas erexerunt: et iuxta sua ydīoma-
 ta nūcupauerūt. vnde apud aliquos
 fuit bel. apud alios baal alij baan
 alij belphegor: alij belsebuch accepe-
 runt: vt dicit isido. viij. ethimo. Rur-
 sus apud egyptios isis: apud chretā
 iuppiter: apud mauros iuba: apd la-
 tinos faunus: apud romanos quirī-
 nus: apud athenienses mīnerua: apd
 samum iuno: apud paphos venus:
 apud lemnos vulcanus: apud naxos
 liber: apd delos apolo. Rursus apd
 romanos esculapius deus medicine
 nūcupatus. Babilonijs quoq; bel i-
 dolum acceperunt de quo superius
 Et greci complures precipuum de
 amoniorum nūcupauerunt. Belse-
 buch quoq; de quo supius fuit deus
 in acharon interpretat de⁹ muscar

nam sebuch musca est. Hic ergo sunt
 dii de quibus ppheta. Quoniam oēs
 dii gentium demonia. Rursus quele-
 ginus cōmemorem⁹. Legimus enī
 qd saturnus origo deozū a paganis
 designat. et ideo saturnus dictus est
 a tps lōgitudine seu a saturitate an-
 norum: qz ipm antiquissimuz ferunt
 de quo etiaz fertur qd filios suos des-
 uorauit: patrisq; celij abscondisse genē-
 talia fertur. Alij quoq; dicūt qd ex sa-
 lis genitalibus in mari prolectus na-
 ta est venus. Ceteruz alij iouen a iu-
 uando dictum patrē deorum appella-
 lant ipm q; optimū referunt. Et qñs
 q; fingunt taurum eo qd europam re-
 puit. taurus enim maxime libidinos-
 sus. est. qñq; etiam ipsi fingunt eum
 aquilā modo serpentē modo agnuz
 fm varietatem eozū que fecisse credi-
 tur. Ceterum alij dicunt. ianum celli
 ianitorē seu ianuā deusq; facies ipz
 habere ferunt et ex cōsequenti bifrō-
 tem ipm appellant. Ecce qualis de-
 us monstruosus est. Alij quoq; nes-
 ptunū deū aquarū p̄dicauerūt. alij
 dicunt vulcanū deum ignem. Unde
 vulcanus quasi volicanus: qz sua ve-
 locitate fertur volasse per aera more
 ignis. De isto dicit omerus qd fuit p̄-
 cipitatus de aere in terram. et exinde
 fulmina orti putant. Ipse etiaz vul-
 canus de femore iunonis fingit na-
 tus. Et fertur claudus more ignis qd
 nunq; recte: sed curuatis mouebatur
 ceterz alij platonē deū affirmauerūt
 quē latini vocāt dīes p̄trē. Alij vero
 ozū ipm nūcupāt. et ferē receptator
 mortuoz deusq; iferni a poct. fingit
 alij q; liberū depinxerunt more mu-
 liebi delicatum et deū libidinis ipm

descripserunt. Sed quidam dicunt quod ipse non libidinis: sed potius deus vinum nuncupat qui alio nomine bachus dicitur. ferturque cornutus et corona vitrea coronatus. Insuper alij fingunt mercurium pennas habere ferturque deus sermonis et eloquentie. unde mercurius sermo est. Distingiturque mercurius cum capite canino. et alias in capite et pedibus habuisse fertur fortisque magister creditur. Insuper alij dixerunt martem deum belli. Apollinem deum medicine. quiescentem phœbus sol vel titan appellatur. Ceterum ultra deos alij deas elegerunt. quidam enim dyanam quam dicunt binam. atque virginem susceperunt. et dicitur dyana. quasi duana eo quod die et nocte apparet. et alio nomine lucina vocatur. Alij autem cererem in deas elegerunt per quam terram intellexerunt quam dixerunt magnam matrem atque vehi in curru cum tympanis et cymbalis. Alij autem minervam ut dictum est. Elegerunt ut athenienses qui eam dixerunt multorum ingeniorum inuentricem. Et dicunt eam de capite iouis natam. in cuius pectore fingunt caput gorgonis. Alij autem elegerunt palladem que pallantem gigantem sic dictum interfecit. Alij elegerunt venere ut superius dictum est. Rursus gentiliū aliqui cupidinem que dixerunt deum licet videatur nomen femineum. et hunc depinxerunt sub forma pueri et dixerunt ipsum deum fornicationis. unde et sagittas et facem tenere fingitur: quia lubricus amor more sagitte vulnerat. et more facis inflammatur. Ceterum greci dixerunt panem deum rusticorum quem latini vocant

deum silvarum. et hunc fingunt habere coronam ad similitudinem solis et line. ruberque eius facies ad similitudinem etheris. Et fert: vij fistulas quibus armonizat. caprinaque ungulas habere legitur. Insuper apud egyptios maximus deus fuit dictus serapis. qui cum primo fuisset rex argiuorum dicebatur apis. sed postmodum transiit in egyptum ibique mortuus serapis appellatus est. Ceterum apud paganos faunus fuit deus sic vocatus a fauno es. eo quod faucebat eis et futura predicebat. His ergo delusionibus gentiles adheferunt farsaque sua dixerunt deos et fortunam deam dici non pretermiserunt. Deasque aquarum nymphas appellarunt et deos quos in domo colebant dixerunt penates: deosque inorum manes nuncupauerunt. Itaque in suis erroribus perseverantes viam veritatis ignorauerunt. Rursum poscunt errores de lucideius nationibusque diuisus ascribamus a caldeis incipientes de quibus refert nathor. quod caldei deum nescierunt. sed elementa et creaturas coluerunt. suosque deos custodientes statuerunt. ne a confinibus reparentur. Deu quales dii que custodia egent. Ipsum autem caldeorum plurimum ignem posuerunt deum. eo quod omnia deuorare videtur. sed modica est ratio immo ridiculosa. quia saltem videre potuerunt quod ignis ab aqua extinguatur. Ceterum grecorum errorem narremus qui dicentes se sapientes sibi facti sunt. Elegerunt enim in deum saturnum comestorem filiorum iouem semper eos adulterum herculem bebriosum. ecce quales dii. Ceterum egyptij deoerio

res aialla bruta coluerunt. vt ouem
vitulum hircum et porcum coruū acci-
pitrem vulturē aquilam cocodriliū
lupum symeā draconem et aspidem
Itaq; brutis occasione cuiusdā utili-
tatis vel obsequij sacrificabant vt tā-
git tul. li. i. de natura deorū. de qbus
ysaye. xliij. Facta sunt simulachra eorū
bestijs et iumentis similia. Cete-
rum romani deos ineptos colebant
dicētes eorū ope imperiū suū dila-
tari: vt tangit aug. liij. de ci. dei. Cuz
tū gothorū gēs ipsos opprimeret ido-
lis iuuare nequētibz solo xpī no-
mine mediante euadere potuerunt.
Ita mirū qui cū dij nō essent iuuare
nō poterāt. vnde crisostomus ad dāruū
Quomodo inquit possunt vobis eē
custodes. qui cū nō custoditi fuerint
nocte a canibus vel furibus rapiunt
vnde aug. li. i. confessionū. Nonne er-
go intelligo et tonantem tonē et ad-
ulterantez et vtiq; nō posset hec duo
Geruntamen gentiles eorum deorū
testantur illecebras in quibus confi-
dunt. Horum autem fabulis socra-
tes et plato non adherentes deum
summum et vnū cognouerunt.
¶ Capitulum quartum quomodo p
fidem saluamur.

Fides est fundamen-
tum legis et cōsequē-
ter via salutis. vnde
fides qz plures respu-
erūt: ideo celestis glo-
rie plenitudinem nō
acceperunt. Itempe fides christia-
nos facit hīdes quā tñ multi respu-
erunt. sicut romani quōdam qui infel-
lices per fidem factos se putarunt.
Alij vero fidem susceperūt sed ab ea

recesserunt: et alij fidem quam susce-
perunt retinēt: sed eius opera negli-
gunt. Hec autē oīa faciunt vt liberi fi-
ant serui. heredesq; per tēporalia red-
duntur exules. quia ratio dominādī
porta ē p peccato prout ait aug. li. p.
de ci. c. xv. Rectū illa vera est roma-
norum opinio qui per fidez infelices
se factos dicunt. Reminiscantur que-
so illius hystorie quam narrat salu-
stius apud eos autenticus quā etiā
cōmemorat aug. liij. de ci. ca. xvij.
Narrat enim qz res romana seu ciui-
tas romana aū fidei susceptionē a hā-
nibale sic oppressa fuit. totq; milites
romani exercitus corruerunt qz han-
nibal inuasor ipsorum tres modios
plenos militū romanis in quibus tan-
tummodo annulerant qui de digitis
militū romanorum extracti fuerāt
qui quidem milites omēs corruerāt
Quis enim casum grauiorem legit.
nec tamē fidei xpīane quam nōdum
nouerāt imputare possunt. Potius
ergo studeāt imputare peccatis. qm
vt ait aug. in suo tractatu de exordio
romane vrbis. deus permisit roma-
nos flagellari. qz seruus sciens volū-
tatem domini et non faciens plagis
vapulabit multis. luce. liij. Nam in
ignem ponitur aurum vt purificetur
et cuz tribula triticum purgatur. sic
enim puniti fuerunt vt puerterētur.
vnde iosephus iudeos alloquens sic
inquit. Si vobis obest longeva per-
secutio. quid dicam ignoro. nisi quia
scio qz illis bene est cū quibus deus.
quasi diceret qz si eis male ē hoc ideo
eis accidit: qz ipsos ppter pctā deus
deseruit. Quemobrez ipse iosephus
egesippus. li. vi. sic dicebat. Deus in

quis vos deseruit. qz pietatis cultum deseruistis. speratis eni dñm sed qui vos defendebat migravit ad hostes q autē colebatis romani venerantur vos autē offendistis. Hec enim verba diriguntur iudeis existentibus in captivitate romanorū. unde ibidez subditur. Non in multitudine. sed in timore dñi ab abaz penetravit egyptum dormiebat abrahaz et torquebatur pharao. Moyse contra egyptios orabat. Josue gedeon ezechias nō virtute sed orōne pvaluerunt. qm nō in multitudine exercitus belli victoria. sed de celo est fortitudo. vt dicit. i. machab. ii. et iud. viii. Si deus nobiscus est. cur apprehenderunt nos hec omnia. i. mala quasi diceret q mali non habent qui cū deo sūt perfidem. Quapropter aug. epla prima fidei xpiane impugnatores sic alloquitur. Qui eni ausi sunt fidem christianam impugnare dent precor sine fide tales mites. tales ritus tales iudices aut reges quales christiana lex cōmendat. Exibeant p: o laboribus talem mercedē sicut fides promittit. Nostra siquidem lex continentiam beniuolentiam iusticiā atqz concordiam predicat. Nūquid eni hec omnia hōesta sunt. Fortassis tamē ignara mens sit querula cum illa audit rationem quorū ignorat. illa qz credere recusat experimento que nō videt. Horum enim ignominias redarguit aug. xxi. de ci. ca. illi. dicens stultum fore eorū que creduntur. postulare rationes. quia in naturalibus plerū fatemur quorū rationē ignoramus. Cur eni intratis si audis corp⁹ igne cremari. nec tamen consumit. Nam si

cilie montes vsqz nunc. et deinceps flammis estuant et integri perseuerant. Non ergo cōsumitur omne qd ardet. Nō est ergo incredibile hominū corpora sempiterno supplicio in igne puniri sine detrimento. Unde ibidem augustinus. Quid inquit nisi si deus dedit carni pavonis. vt non putrefiat. quod tamen auditu incredibile videtur. Accipit vt apud cartaginē hec avis cocta nobis apponeretur. de culis pectore seruare iussimus hec tamen aliquid putredinis inuenimus. Unde post dies plusqz triginta nulla corruptio inuenta est. nisi qd aliquantulum corpulentie siccioris et contractioris fuit. Quid inquit augustinus. Dedit palee. vt poma immatura maturer. vel vt obuias nives seruet quid est q ignis cui pulcherrimus sit calore lignum denigrat et lapides dealbat. quid est q aqua frigida que intumescatur igni calcē feruere facit. oleum tamen quod magis est fomes ignis nulla sui perfusione feruere facit. Hoc eni mirabile si de aliqua indie regione legeremus siue audiremus et in nostrum experimentum viuere nō posset perfecte vel mendacium putarem⁹ vel grāditer miraremur. Quid de magnete dicemus qui ferrū rapit. si tamē adamas ei iungatur. tunc ferrū quod rapuerat mox remittit. hec ang. Que omnia hic adduxi qz nō est quorundam experientia eorum que creduntur nec minus credenda sunt experimento si careant unde genef. xv. dicitur q abrahā credidit deo et reputatum est ei ad iusticiā.

¶ Ca. v. de consolatione spet.

Spes cōsolat mēte
et vīres eluat labo-
res pariter ferre lar-
gitur vñ seneca in hy-
polito. *Spes aman-
tium credula et luca.*
li. ij. liceat sperare timēti. nā spes p̄bet
opanti vīres terminādī op⁹. vñ oul.
li. ep⁹ az. Spes bona dat vīres. spes
*bona vīcta timore capit. fallit augu-
rio spes bona sepe suo. Ex q̄bus ver-*
bis apparet q̄ spes bona consolidat
operātes qua deficiente tepescit. vñ
tibullus li. iij. Spes fouet et melius
cras fore semper agit. Itaqz per spē
sperant oēs bonū eis affuturū. Sed
frivola spes est illozū qui bonum ex-
pectant quod mereri nō student. gal-
terus in gestis alexādrī magni. spes
quam meritum propriū nō preuenit
a spe deuīat et verum dat ei presum-
ptio nomen. Cur enim in eo speras
quod tibi meritis acquirere non vis
Cur enim speras nisi desideres. et si
desideras. cur nō queris. Itēvera nō
queris si habenti quod petis nō sub-
seruis. Q̄ vana spes multozū est.
Polares enim credunt deum propi-
cium eis cuius precepta contemnūt
Alii quoqz iunentutis pretereūt di-
es absqz operibus bonis et in dieb⁹
senectutis se bene facturos confidūt
Sed quis de longena vita securus
est. Stultus ergo est qui spem in vi-
te sue diuturnitate ponit. et q̄ sub spe
vīte brevis alterius successionem ha-
bere confidit. Stultus etiaz qui suis
somnijs spem adhibēdo credit bonū
affuturum. Quos omnes redarguit
cato. Somnia ne cures nam mēs hu-
mans quod optat. Duz vigilat spes

rat. per somnium cernit idipsuz. Stul-
ticia est in morte alterius sperare sa-
lutem. Tempora longa tibi vite pro-
mittere noli. Quocunqz Ingrederis.
sequitur mors corporis vmbiam.
Non igitur hec spes habēda est. sed
illa de qua propheta. Beati qui spes-
rant in domino spera in eo et ipse fa-
ciat. Plures autem in deo spes non
ponunt: sed abiecia spe future glorie
omne quod possunt hic gaudium li-
cet vanum accipiunt. Dicit enīz quis-
tū. causa p̄ima. Nichil esse difficulte-
us q̄ differre gaudium quod verum
est de his qui vīsa tantum modo cre-
dunt. et licite sperādīs animas suos
minime allicitunt. Dicunt enim illud
oul. iij. de tristibus. Deniqz non pos-
sum nulla; sperare salutez. Cuz non
sit pene causa cruenta mee. Hoc enīz
plurimi dicunt. Duz enīz affliguntur
se causaz habere omnes negant et q̄
prauius est. de salute nō sperāt. Ut
nam dicerent illud oul. iij. li. de pon-
to q̄. nūc sit semper meritis indebita
nostris. magna ramen spes est in bo-
nitate dei. Nam teste seculio in car-
mine paschali li. iij. Nil difficile ē cō-
ferre deo cui adest. facultas. vt scilicet
possit planare curua mitigare dura.
et quicquid natura negat se iudice p̄-
stat. Et in carmine de mediatore. Hic
homo qui deus est spes est. antique
p̄lorū spes in fine pijs hic homo q̄
deus est. quia scilicet christus spes fuit
antiquozū patruz. Est etiam spes
finalis iustozum. Nam et ipse homo
et deus est. Deus autem spes cūm
p̄fiteretur. vnde orator li. ii. Certe que
humanum transcendunt gaudia vo-
tum. hoc facile est p̄stare deo cuius

neris vsus fit potior que nemo putat
 Stulti ergo sunt qui se bona habitu
 ros diffidunt: ea si fecerint que debet.
 sed fortassis ideo confidentiam per
 dunt: qz incessanter cupiunt et quod
 possident perdere metuant. Contra
 quos seneca epistola. v. ad lucillum
 Apud carbonem nostrum inueni cu
 piditatu finem etiam ad timoris re
 media proficere. Desines iquit time
 re si sperare desieris: qz scilicet illi cu
 timore viuunt qui semper sperant ea
 ea que secuta non sunt: nec sperat in
 eo cuius est prouidere cunctis. Fe
 lices eni esset: si spe pretermissa vano
 rum fiduciam totam in domino ap
 ponerent. Nam teste sene. epistola.
 xij. Ille beatissimus est et securus sui
 possessor qui crastinum sine sollicitu
 dine expectat: dicente domino ieuā
 gelio. Nichil sollicitis sitis. Ue igit
 tur illis quoru spes posita est in mi
 do. Labilis ergo et caduca: sed pau
 pertas experditra est et secuta: ut po
 nit seneca epistola. xvij. Omnis eni
 qui confidentiam mortalibus prebue
 runt maioris sue necessitati succurere
 non valuerunt. unde narrat valerius
 li. vij. qz cum rex ganges vel fm alios
 giges rex lydorum opulentissimus
 etiam ab appolline petijt: an aliquis
 mortalium ipso felicior esset: voce qz
 audiuit dicentem agilaum sophidū
 eo feliciorē. qui tamen agilaum
 pauperrimus erat: etate qz senex: et
 tamen sui campi merbas nunqz ex
 cesserat. Ratio vero cur felicior erat:
 hec est qz pauper iste securior. rex au
 tem prefatus in fortuna timidior. 40
 Lucanus li. v. O vita tuta facultas
 pauperis. et iuuenalis li. liij. Lanta

bit vacuus coram latrone uiator. Ita
 qz in diuitijs spes nullatenus consti
 tuenda est eo qz in ipsis nulla est se
 curitas. Unde tibal. li. j. Diuitias ali
 us fuluo sibi congerat auro quem la
 bor assiduus vicino terreat boite. et
 subdit. Me mea paupertas vita tras
 ducat inerti dum mens exiguo luce
 at igne focus. Et ibidem li. ij. Non
 me regna iuuant non lidius aurifer
 amnis: nec quas terrarū sustinet or
 bis opes. hoc alij cupiunt liceat mi
 chi paupere cultu securo uite munes
 re posse frui. Que oia cōcludūt nul
 lā in terrenis fore securitatē. In qb
 tamen fere oēs spem suam constitue
 runt. quē obrem in spe falluntur sua.
 eo qz in bonis eternis cōsolationem
 sibi affuturā nō prestituunt: in quoz
 spe ois consolatio solidatur.
 ¶ La. vi. de perpetuitate anime et de
 spe uite future.

Alma de nichilo crea
 tur et nō educit de po
 tētia materie: ut plu
 res putauerūt heretici
 dicētes qz cū cor
 pore generalis natura

li. semine corrupto qz corpore corru
 pt. itaqz post hanc uitam nullā alia
 sperantes lubricitatē atqz voluptatē
 summas felicitatē crediderunt. Cui
 opintonis fuit aristippus: ut in p
 bus passibus narrat aug. de ciuit. dei.
 De talibus loquit tui. li. ij. de tuscula
 nis qst. o. Quides iquit nō nullos pe
 cunie cupido et glorie multos libidi
 num seruos. Et pollicratius. lib. viij.
 ca. i. Mundū dimēsi sunt nature va
 rias scrutati sunt causas et quasi mo
 la gigantes intumuerunt induruerūt

qz bellum gratie dei. sed delecti sunt
 dum alleuaretur. vnde ad romanos
 primo. Deus illis manifestauit: z tñ
 euauerit in cogitationibus suis. et
 obscuratū est insipiens cor eorūz di-
 centes se sapientes stulti facti sunt.
 Mirū enī si philosophi post hāc vlti-
 tā naturali dictamine dicere tenean-
 tur aīam nō perpetuari. Mirū insup
 si post hanc vitā alia non debeat spe-
 rari: qz legebā nuper aristo. lib. de po-
 mo dicentes animā virtuosaz suo de-
 beri creatori: cōiungi: hoīeqz vliente
 affirmant animā in carcerari. Itē pla-
 to in thimeo dicit qz aīa ad hoc con-
 iuncta est corpi: vt scētiāz virtutes
 teneretur. Si autē venerit cum feno-
 re magno a suo creatore begine su-
 scipietur: si aut non religabitur ad in-
 ferna. Ex his ergo cōcludit qz natu-
 rales philosophi dicere tenent aīaz
 humanā creatā de nichilo fieri: z ex
 cōsequēti ipāz ppetuari. Pro cuius
 ampliori declaratione quattuor oc-
 currunt rōnes. Prima rō est: qz ani-
 ma inte! lectua est indiuisibilis: ergo
 est incorruptibilis: psequētia clara
 est: qz indiuisibile non potest alterari
 vel attingi ab aliquo corpālīz antece-
 dens patet p aristo. iiij. de aīa dicen-
 tem qz intellectus est simplex immix-
 tus et ppetuus. Item patet rōne: qz
 aīa intellectua est locus specierū vt
 dicit iiij. de anima. Si ergo spēs lo-
 cum nō occupat vt deducit: sequitur
 qz aīa est indiuisibilis in qua recipiū-
 tur: qz quicquid recipit in aliquo reci-
 pitur ad modū recipientis. Sed qz
 species nō recipiant occupariue sa-
 tis patet. Quis enī tam ebes est vt
 dicat spēs seu conceptus humanos

locum occupare. Nam tunc dicere
 oportet virū multū sapientē nō posse
 se sapientiozem fieri: qz sui concepti
 totaz eius animā occuparent. Itaqz
 noui cōceptus non possent supaddi
 quod dicere ridiculū sū est. Ideo dice-
 bat actor sex principiorū qz aīa nul-
 lum locū occupat. Secunda rō est
 qz anima libera est eo qz habet liberū
 arbitrium: vt patet per boetūz. v. de
 cōso. Ergo non subest influentijs su-
 perioribus: z p cōsequēs nō est corru-
 ptibilis. Itaqz si eis subesset: tunc etiā
 tanqz brutū scōz diuersitatē influen-
 tiarūz necessitare ē: cuius oppositūz
 experit. Ideo sene. in suis tragedijs
 li. iij. narrat qualiter oīa entia natu-
 ralia in certi legibus stabilitas sunt
 quas non possunt relinquere. homo
 vero nullas habet leges quas nō frin-
 gere non possit. Concludamus ergo
 cum aristote. primo de anima. qz ani-
 ma seu intellectus est quid diuinum
 et immortale. Tertia ratio est. qz ani-
 ma seu intellectus reflectitur supra
 se qz experimur qz aīa cognoscit se co-
 gnoscere p actūz reflexūz quod non
 potest facere aliqua virtus seu poten-
 tia organica vel corporalis. ergo aīa
 est res spūalis z cōsequenter incorru-
 ptibilis. Ideo dicit aristo. ii. de anima
 qz intellectus est separat⁹ an alijs po-
 tentijs sicut perpetuum a corruptibī-
 li. Quarta ratio est: quia iusticia est
 virtutum preclarissima: vt dicitur. v.
 ethi. Debet igitur maxime cōuenire
 primo enti. cūz ergo experimur in vlti-
 ra presenti plures impios sublimari
 et iustos calūniari z opprimi ponē-
 da est vita post hanc vitam in qua iu-
 sticia vultūz fiet. alijs enī dicere

oportet vniuersum per iusticiam non
regulari atq; supremum iudicem in
iusticia non illustrari quod incredibile
apparet. Ex his ergo rationibus con-
cludere possumus animam esse perpe-
tuam. aliamq; vitam post istam de-
bere sperari. Ex quo sequitur qd ante
ma de potentia materie non educit-
tur: sed potius de nichilo creatur: vt
prius notabat. Ideo dicebat theop-
hastus philosophus: qd iter omnia mi-
randa in rebus naturalibus miran-
dum est de anima. Hoc enim narrat
commentator auerrois primo de a-
nima. His rationibus tamen non ob-
stantibus: plures in speculis vanitas
mundum vt paradisum elegerunt
qui similes sunt tygridi: de qua nar-
rat plinius naturalis qd a venatoribus
per specula frequenter decipitur. vn-
de venatores catulum suum sibi vo-
lentes auferre in via specula ponunt
cunq; venatores catulum suum depor-
tant ipsa tygris venatores insequit-
ur. sed in via specula inueniens in eisq;
suam similitudinem perspicuens catulus
suum putat se inuenisse. sicq; catulus
suum perdit et deportari permittit.
Similiter faciunt mundi amatores
q; leticia vanam cum habuerint pa-
radisum inuenisse credunt: et ita catu-
lum scilicet animam eis collatam dam-
nari permittunt. Unde venatores sci-
licet demones humanam fragilitatem
cognoscentes eorum oculis specula
mundane humanevanitatis prepo-
nunt: vt in eis delectari atq; quiesce-
re studeant: celsamq; felicitatem acq-
rere pretermittant.

**Capitulum septimum de charitate
et bona amicitia.**

Amicitia omnis boni
exordium est si bona
fuerit: tunc bona vero
est: si inter bonos ex-
stiterit. Alijs ei amicitia
nuncupari non vide-
tur: qm amicitia preciosissimum gen^{us} est
diuitiarum. Inimicorum autem fedus
non preciosum sed vile est. Ergo ami-
ci fieri studeamus: amicitiaq; in chris-
to sit. Tunc enim prosperabimur in spi-
ritu mutuis monitionibus et orationibus
et in corpore mutuis subsidijs atq;
adiutorijs tunc eadez erit voluntas
idem desiderium. Quid enim melius
aut optabilius his. quem obrem seneca
epistola. i. j. dicit qd ubi est idem velle
idem nolle ibi dulcissimum et honestis-
simum manere est. quoniam concu-
sus sensuum et unitas voluntatum tan-
tum rivuli amicitie scaturiant. Unde
ambrosius. iij. de officiis. Custos inquit ple-
tatis est amicitia que facit vt superio-
rum inferiorum se exhibeat equalem: et in-
feriorum superiorum. inter enim dispares non
potest esse amicitia. Plurimum ta-
men amicitia fallax est et in momen-
to deficit. Et ideo ecclesiastici. xij. di-
citur qd non cognoscitur amicus in bo-
nis: nec inimicus in malis: sed lex ami-
citie hec est: vt non plus vel minus ve-
lit diligere qd diligat: vt inquit tullius. li. j.
Mempe beatus augustinus. li. iij. confessio-
num. verum amicum se habuisse nar-
rat. Unde ipso mortuo plangebatur
dicens qd perdididerat dimidium vite.
Et ibidem concludit qd non est vera
amicitia nisi fuerit conglutinata cha-
ritate. Huius enim amicitie christus
exemplum dedit. luce. xxi. dicens. Non
dico vos seruos sed amicos seneca

epistola. ciiij. Quēdam plangentē fili
redarguit dicens. Quid inquit face-
res si amicum perderes: ex quo paruu-
lum incerte spei sic plangis: quasi di-
ceret q̄ filio preferendus est amicus
si verus fuerit. Sicut tamen dicit tul-
lius li. i. de offi. In amicitia nulla pe-
ssimatoz est q̄ adulatio et vitiosa si-
mulatio que verum iudiciū tollit et
amicitiā adulterat. vnde aug. x. cō-
fessio. dicit q̄ amici adolantes ami-
citiā pervertunt: et inimici litigantes
plurimum corrigunt. Nec tñ amici
sunt quoz bona diuidunt: quoniam
sicut dicitur ix. ethi. et cōmentator ibi
de3. Amicis est anima vna et omnia
cōmunia. nec est amicus: nisi amico
cor suū prebeat: vt ponit tul. vbi su-
pra. et aug. iij. cōfessio. dicit q̄ amici-
tia dulcis est propter bonitatem ani-
mōz. et qui amicus est amico omnia
cōmunicet. Prima tñ lex amicitie ē:
vt ab amicis honesta petamus. inq̄
tul. vbi supra: vnde valerius li. iij. ca.
vj. de pluribus narrat quoz vnus
pro alio hostibus se obtulit. Itē nar-
rat de duobus qui dicebant damon
et pithas qualiter cum dionisius ty-
rannus voluit vnum occidere alius
exposuit se morti. quod cum vidisset
tyrannus admiratus supplicium re-
misit. Nam et aug. iij. cōfessio. de a-
mico loquens dicebat. Nescio inq̄
an vellē pro illo mori. Similiter em
legitur de horeste et pilade q̄ magis
eligebant simul mori. q̄ non simul vi-
uere. Et enim si attendamus homo-
em natura amari debet quoniam dicit
seneca li. iij. de benefi. Hominem
nō faciunt ungues neq̄ dentes terri-
biles: sed nudus natus est: vt nulli vi-

deatur inimicus. et ibidem concludit
q̄ societas dedit homini dominū ani-
malium et imperium gentium. His
itaq̄ sermonibus patet q̄ utilis sit
societas atq̄ amicitia quam plurimi
veteres habuerunt. Vnde fertur de
duobus mercatoribus qui ita se dile-
xerunt: vt vnus eorum qui egyptus
erat uxorem propriam pulcherrimā
alteri amico relinqueret: eo q̄ ipse
amore languebat: quam tñ uxorem
ipse egyptus nunq̄ cognouerat In
processu vero tēporis contingit egy-
ptiū propter homicidiū mortis cōdē-
nari q̄ sciens amic⁹ qui beneficiū su-
sceperat venit dicens homicidiū fe-
cisse: et loco illius se moriturū obtu-
lit malebat enim pro amico mori q̄
amicū mortis irremuneratū. Ideo sa-
piens dicebat: si inueneris amicum
fidelem sit tibi sicut anima tua. Sed
reprobandi sunt hi qui amicos que-
runt vt ab eis illicita obtineant. Cle-
runt tamen teste tul. lex amicitie est vt
non rogemus turpia nec faciam⁹ ro-
gari. Sunt etia3 redarguendi qui om-
nes putāt amicos. Ideo sapiēs. mul-
ti inquit sint tibi pacifici: vt vnus sit
consiliarius ex mille. Amicus tu⁹ de
de quo attēdas q̄ bonus sit. Mā ma-
ximū genus infortunij scias tibi cō-
tingisse si de pueris amicum facias: aut
si amicum te habere putes cū nō habe-
as. Sed nunquid experimur malos
frequētius ceteris amicari: feruētio-
riq̄ federe sibi inuicē adherēt q̄ pluri-
mi quoz fama virtuosa p̄mulgatur
Vltimū tamen teste tull. iij. de offi. In
malis fictio est: in bonis vero amicitia.
vnde aristot. viij. ethi. describens
tres species amicitie ostendit ipsas

cōsistere in triplici genere boni. Omnis ergo amicitia in bonis est. Unde augustinus confessionum. Statim post principium dicit quod non est amicitia nisi inter habentes charitatem. Qui enim ex charitate se amant. sunt de numero eorum de quibus hieronimus dicitur. Omnis amicus fraudulenter incedit. tales non charitate sed utilitate sepius federant iuxta illud ovidij de ponto. Vagus amicitias utilitate probat. Quemobrem talis amicitia minime durat aut saltem necessitatis tempore. ut communiter non perseverat. Verum naturalis amicitia bene perdurat. Nam declarat aristoteles. vij. ethi. Fratres se diligere mutuo debere. quia eandem naturam communicant. Et signanter illi qui in christo fratres sunt atque legem christi nam professi sunt. illi potissime diligere debent. quoniam frater qui iuvatur a fratre quasi firma civitas. ut inquit scriptura. Narrat enim valerius li. v. ca. v. quod cum quidam miles in castris pompeii alium quendam militem interfecit ipsumque facientem spoliaret. statim ut suum fratrem germanum esse cognovit. deos de tanta impietate victorie criminari cepit. Unde preciosa veste fratrem suum operuit mortuum et proinus eodem gladio suo quo illum interfecerat pectus suum penetravit. et super corpus fratris sui sepelendo flammis seipsum cremandum exhibuit. Idem etiam narrat augustinus lib. ii. de ci. ca. xvi. Insuper valerius ubi supra narrat de fabio qui triumphus victorie sibi oblatum respuit. quia frater suus in illo prelio ceciderat. Si ergo christiani lege et natura fratres sint per seipsos merito certare debent. nullaque discēssio

inter fratres debet oriri. nam li. vii. ecclesiastice historie ca. xix. narratur de duobus qui ipsi stagnum unum commune habebant. sed concordēs esse non poterant. unde bella mortalia que plurima commiserunt. Ad quos divina providente gratia greg. cesariensis pervenit. et videns fratrum furiam pro modici stagni divisione sic dicebat. Nolite o filij rationales animas vestras pro mutis animantibus scilicet pro piscibus violare: ne queso fraternam pacem cupiditas dissolvat. Et subdit ibidem pro oratione fusa aque illius stagni evanuerunt. et ubi erat stagnum usque in hodiernum dies campus habetur. Sic etiam ipse postulabat ne fraterna pax dilueretur Insuper narrat pompeius li. ii. quod perces se deberere gem esse affirmabat. sed cum frater suus obliteret ipsi pariter causam afferre paterno suo commiserunt qui cognita causa perces preposuit. cuius frater contentus extitit Itaque omne litigium sopitum fuit muneraque sibi invicem dederunt. Merito igitur increpandi sunt christiani qui pro similibus tota die pugnant nec fratrem liberare sed potius invadere petunt. ¶ Capitulum octavum de vera amicitia et de eius utilitate atque fidelitate.

Certe tullio de amicitia. Amicitia omnibus rebus humanis proponenda est nichilque est nature tam aptum tanque convenientius ad res prosperas vel adversas quanta sit vis amicitie. et subdit. Est autem amicitia nichil aliud nisi omnium divinarum humanarumque rerum cum benivolentia et charitate communi

senso. Idem tullius in rhetorica se-
cunda. Amicitia est voluntas erga ali-
quem bonarum rerum illius ipsius.
causaque diligit cum pari voluntate.
Ex quo aperte apparet quod amicitia
paritatem semper pretendit. Unde
secundus philosophus. Quid est a-
micitia. equalitas animorum. Quid
amicus desiderabile nomen. homo
vix apparens infelicitatis refugium
inde finis felicitas. Nempe amicus
raro inuenitur. in penuria propicius.
et indefinenter amicitur. Alias enim
amicus non est. Aliqui autem amicos
se dicunt cum bona dederunt quedam
sed amicus non es. nisi te ipsum ani-
mumque dederis. Unde seneca li. vi.
de benefi. Nescis quantum sit amicitie
precium: si non intelligis te et datu-
rum quem diligis. Item seculis rarum
que non alibi magis deest quam ubi cre-
ditur abundare. quia sepius creditur
amicitia magna ubi nulla est. Ceterum
tamen amicitie munus omnium vir-
tutum munera confert. et quod duo sunt
ad unum redigit. mirabilique paritate
disperes vnit. Unde calcidius in pro-
hemio super thimeo platonis. Tan-
ta ut opinor est vis amicitie quod pari-
ficat res ex se diuersas. cum alter ex
amicis alteri voto complaciti ope-
ris administrat effectum nam amici-
tia multos dispares coadunat. Nec
tamen vera est amicitia eorum qui quis-
dam stulte diligunt. atque volendo a-
micitie donum exhibere se ipsos dan-
tificant et concurrunt. quos redargu-
ens catho sic ait. Dilige sic alios. ut
sis tibi carus amicus. Sic bonus esto
bonis ne te mala damna sequantur.
Talis igitur absit amicitia. sed vera

et discreta non pretermittatur. quia
teste eodem cathone. Utilius regno
est meritis acquirere amicos. Et he-
ceton stoicus quicquid profecti hoc est
quod amicus esse cepti. Nil igitur amicitia
utilius. nil in rebus humanis des-
iderabilius. unde quintilianus cau-
sa. viij. Non reperio in rebus huma-
nis aliquid prestantius amicitia. Et
subdit. Quid enim fore humano ge-
neri felicius. quam si omnes possent
esse amici. Omnia enim mala disces-
derent. Unde in prover. sapientum
dicitur. Quid dulcius quam habere ami-
cum cum quo omnia audeas. quem
sic credas ut te. cui sic loquaris ut te
cum multi tales amicos habere vo-
luerunt et ipsi tales esse non possunt
unde tul. li. de amicitia preallegato
cōsimilem ponit sententiam. Rursus pa-
amici prodest. nisi amicorum constans
et fidelis adhesio fuerit. unde seneca
in thieste quos verus amor tenuit te-
nebit. unde augustus cesar amicitiaz
non facile amittit sed constantissime reti-
nuit ut refert suetonius li. ij. Nam a-
micus non est qui cito deserit amicum
nec amicus qui de amico cito male iu-
dicat. Tullius li. de amicitia boni vi-
ri et sapientis est hec duo tenere. in a-
micitia primum est ne quid fictum aut
simulatum sit. nam aperte odisse ma-
gis laudabile est quam occultare sententi-
am. Deinde suspicionis non debet ef-
se nec existimare aliquid ab amico ef-
se violatum. Nempe cum suspicatur
tam amicum habere non arbitrat. Heu
quot sunt verbales amici qui tem-
pore necessitatis recedunt qui nullum
diligunt nisi quantum beneficia suscipi-
unt. Cum valerius li. iij. Dicat siue

re fidei amici precipue in aduersis rebus cognoscuntur. In quibus quicquid prestatur a constanti beniuolentia proficiscitur. nam gratum beneficium est quod mercedis suspitione caret Absit tamen ut aliquis credat amicorum occasione se peccare posse aut obsequendo ea debere agere que prohibentur. nam teste tul. li. de amicitia. Nulla est excusatio peccati si amici causa peccaueris non debet ergo in malis amicus obedire amico. unde valerius lib. vi. ca. liij. narrat quod cum rutilius amico indigna petenti non obediret. tunc amicus dixit. Quid michi est opus amicitia tua. si quod rogo non facis. Cui rutilius imo quid michi tua. si propter te aliquid in honeste facturum sum. ideo catho dicit. Quod iustum est petito. vel quod videatur honestum. Nam stultum est petere quod possit iure negari. Non ergo exigit amicitia cura pro se multo committi nichilominus teste claudiano in maioribus multis delicta fuerit nexus amicitie. quia scilicet multis amicorum occasione peccauerunt. Hoc tamen absit quia teste tul. de officiis. amicis non tribuere quod recte possis et tribuere quod non sit equum contra amicitie officium est. itaque saluo conscientie iure. amicus amico succurre debet: ea postponendo que possessio continet terrena. Unde sidonius li. ij. non magis cordi esse debet. aut voluptati ager cum redditibus amplius quam amicus aut vicinus sibi ipsis equalis. Omnis enim amicitia paritatem pretendit. Si ergo par est amicus tibi quomodo preponas amico tuas opes. si te sibi parez plus opibus dili-

gas. Hoc enim si feceris nec paritas nec amicitia est. cum galterus in alexan. lib. viii. dicat quod inter equales. et inter pares est nodus amoris. Diligamus ergo animo equo amicumque moribusque sanis eligamus. ne vitio ruz eminente turpitudine amicitiam iure deserere oporteat. Nam quod honestum est amare natura postulat quod autem obliquum deus diligere rationi molestum est. unde tul. li. ij. de officiis. quod inquit id ipsum quod honestum decorumque dicimus per se nobis placet Idcirco illos in quibus hoc esse arbitramur naturaliter diligere cogimur. et li. de amicitia nichil est ratio aptum nature tanquam conueniens sicut amicitia. Sed hanc scio debere in solis bonis esse. Sed precor vereantur qui vere amicitie fedus seruare recusant. Nam minime attendunt quomodo diligant dummodo etiam quod diligunt sub titulo proficiant nec attendunt si bonus sed si diues et in obsequiis prodigus Ea autem que possident ipsorum ita sunt ut communicare non audeant. nisi si communicando sua bona ampliari videant. amicorum tamen omnia debent fore communia. Terentius in adepheis vetus verbum hoc est communia esse amicorum inter se omnia et salustius in catilina. Idem velle. et idem nolle ea demum vera amicitia est. itaque etiam si quis a culpa vacuus in amicitiam prauorum incideret quotidiano. usu atque illecebris facilliter similis ceteris efficitur Laueat ergo qui amat ut quod diligit bonus sit. in malo enim amicitia non est. Unde idem salustius in iugurthino. Omnes eadem cupere eademque odisse inter bonos amicos

tia. et inter malos fictio est et non ami-
 citia. Quomodo enim amicitia esset
 ex quo peccatur eos copulat. Mem-
 pe vnum vitium aliud trahit. et si au-
 rus fuerit amicus forte superbus erit
 si autem superbus ira superueniet. ec-
 ce qualis amicitia. nulla enim est ex
 quo peccato maculatur. Quis enim
 diuisit angelos amicos supbia. Quis
 fratres primos auaritia. Sic et plu-
 res qui putantur amici similibus ex
 causis dissoluntur. Nam inter ami-
 cos debet fore charitas sine temerita-
 te. comunitas sine cupiditate. unde
 seneca epistola. xlviii. Consortium re-
 rum omnium inter nos facit amicitia.
 et subdit. Omnia cum amico comunita
 amicus habebit. Nam pythagorico-
 opinio fuit amicorum omnia esse com-
 munita et amicum esse alterum seipsum.
 ut refert hiero. contra rusinum unde
 ovidius li. de tristibus. Hi duo corpo-
 ribus mentibus vnus erant et loquitur
 de amicis. et arator libro. ii. repel-
 lit in diuersa trahens cum spiritus effi-
 cit vnus queuantitas ex concordia ve-
 nit. Concordia vero in bonis est. unde
 prosper. li. epigram. Moribus in-
 iuncti pulchra est concordia pacis. O-
 igitur posco inquiramus quo pacto
 queat vera amicitia vendicari. Audi-
 amus ovidium li. ii. de arte ita dice-
 tem. Et amaris amabilis esto. dulci-
 bus est verbis alliciendus amor. Un-
 de matheus li. de thobia. Est brauius
 dignus amoris amor. et hecaton sto-
 icus si vis amari ama. Ex quibus ap-
 paret quod nullo laqueo amor tam cito
 capitur sicut amore qui obsequio-
 dulcedine conseruatur. unde catho.
 Vincere cum possis interdum cede so-

dali. Obsequio quoniam dulces retin-
 entur amici. Ira odium generat con-
 cordia nutrit amorem Sunt quidam
 qui ferre decet patienter amicum.
 Itaque metuis patientis amicabile
 conuictus seruatur verbisque beniuo-
 lis exhortationibus et iustis increpa-
 tionibus inter sapientes amor solida-
 tur. unde tul. li. i. de off. Vita victus
 consilia sermones exhortationes in-
 terdum. et obiurgationes maxime in
 amicitia vigent. illa quoque est iocundis-
 sima amicitia quam similitudo con-
 iugauit nec mireris si libeat redargu-
 ere te amicum. quia redargutio amo-
 re prolata sapienti placet. Ceterum
 suscitetur cur inter homines amicitie
 non parent. Aut enim homines sunt
 quales non fuerunt: aut veteres sicut
 nec presentes se mutuo dilexerunt quod
 absit. Quod igitur dicendum libeat
 non occurrit nisi quod imparitas volun-
 tatum et distinctio desideriorum amicitie
 detrahit. Nam teste oratio in suis
 epistolis. Oderunt hylarem tristes tri-
 stemque iocosi. Sedatus celares agi-
 lem quantumque remissi. Potiores bibu-
 li media de nocte valent. Oderunt
 porrecta negantem oculos. Itaque gulo
 si ab cenosis non amant nec lubrici ca-
 stos Quobrem appetituum varietate
 confundit amor. Impiis ergo non
 est fedus amoris exhibendum. eo quod
 contrarii amoris impedimentum ha-
 bent. unde plautus in aulularia. Con-
 uentus bachorum et ioca frivola non
 quero ut amore partiant utinam nichil
 odiosum darent. Talibus igitur in-
 eptis desideriis vere delectationis con-
 tradicit sepe. Rursus aduertit fre-
 quenter quosdam fore amicos non ho-

minuz sed munerū. Hi sunt sodales
nō amicitie sed fortune de quoz ami-
citia iquit seneca. epla. lx. Qui vtilita-
tis causa assumptus est tā diu place-
bit q̄ diu vtilis fuerit. Nam circa di-
uites amicorū turba circūfedit: sed
circa euerfos solitudo est: q̄ tales fu-
giunt amicitūbi probātur. vnde var-
ro in sententijs suis. Si vis amicitū ex-
periri calamitosus fias. et quintil. cā.
xy. Nescis iquit an diligat cuius ex-
perimēta nō habet nisi felicitas. plu-
res enī in felicitate diligunt. sed ad-
ueniente infortunio disparent: q̄ de
est fortuna gratia cuius amabant.
boetius de cōso. iij. Quēcūq̄ felici-
tas amicū fecit: infelicitas faciet eē
inimicum: nulla pestis efficacior ad
nocendū q̄ familiaris inimicus. Nā
causa deficiente amoris nūmrum si
deficit zelus antiquus. Nam tarqui-
nus exilio datus. tunc primo cogno-
uit quos fidos habuit amicos. In
prosperitate enim nō cognouerat vt
narrat tullius libro de amicitia. De
talibus ait ouidius li. de pōto. Cui
gus amicitias vtilitate probat. Re-
uera tamen prout dicit idē oul. Tur-
pe se qui casuz et fortune credere a-
micū. Et nisi sit felix esse negare su-
um. vnde ipse ouidius in exilio pos-
tus libro de tristibus suis amicis di-
cebat. Uix duo tres ve michi de tot
superestis amici. Cetera fortune nō
mea turba fuit. Illud amicitie sanctū
et venerabile nomen. Re tibi pro vi-
li sub pedibus iacet. Donec eris fe-
lix: multos numerabis amicos. Tē-
pora si fuerunt nubila solus eris. et
petronius. Cum fortuna manet vul-
tuz seruatis amici. Quz cecidit tur-

piuertitis ora fuga. O qualis amicitia
reuera ficta est nulliusq̄ precij nē-
laq̄ sollicitudine querenda est. naz tes-
te carbo Una dies qualis fuerit mō-
strabis amicus. Proch dolor tamen
vt dicit matheus in libro de thobla.
Fluctuat ad sensuz venalis amicus
egenuz nec verus refouet nec fabul-
catus amor. Marcialis coc^o hic quē
mensa tibi quez cena parauit amicitū
Apruz amat et pullos z sumenz o-
strea non te. Taz bene si tener est nō
iter amicus erit. Tales enī amici sūt
empticij sermonibusq̄ tantū modo
continguntur. Mentē vero vel factū
minime adherēt. vnde tullius lib. ij.
Ne vos decipiat pēdētia brablia col-
lo Ne capiat blanda sordida lingua
prece: quia scilicet a talibus cauendū
est. Unde sedulius in carmine pa-
sca. libro quinto. Traditor immittis
ferus proditor impie latro. Quid sa-
nuz simulas et amicitū fraude salutas
Deu quales q̄ ficti amici. Nam pre-
sentibus fauent et post tergum insi-
diantur. Horatius in libro sermonū
Absentem qui rodit amicus qui non
defendit alio culpante sodales fin-
gere qui non visa potest commissa ta-
cere qui nequit: hic niger est: hunc tu
romane caueto. Naz cauendi sunt q̄
nec secretum tenere sciunt: nec assiste-
re laudibus nisi presentibus eis. Cō-
similium itaq̄ discedat amicitia quo-
rum finis interitus est. Unde tullius
libro de amicitia. Preceptendū
est bonis: vt si in prauorū amicitias
ignoranter ceciderint ne existiment:
ita se alligatos vt ab amicis in repu-
blica peccantibus nō discedāt: quia
nulla tenēda est amicitia q̄ recto nō

confungitur finis. Sim autē finis de
us est gratia cuius cetera dñt amari
¶ Ca. ix. de correctione charitativa.

Non est amicus q̄ pec
cantem amicus non
corrigit: Amicitia ei
in christo esse debet:
sed non est in christo
sic peccata libenter permittit. unde
catho. Nunq̄ mones aliquem nec se
velit ipse moneri. Si tibi sit carus no
li desistere ceptis. Quod nosti factū
nō recte nolo tacere. Ne videare ma
los imitari velle tacendo. Vulnera
dum sanas dolor est medicina dolo
ris: quia teste oratio in epistolis. Et
neglecta solent incendia sumere vi
res: quia scilicet peccata non corres
cta de facili crescunt. Ideo tul. lib. de
amicitia. Monendi inquit sunt sepe
amici et obiurgandi: sic tamen ut mo
nitio acerbitate et obiurgatio cōtus
mella caret: et tunc beniuole fiunt.
¶ Meruntamen mos est hodie plurimū
corrigi nolle. Ipsis enim veritas est
odium. iuxta illud terentij in andria
Obsequium amicos veritas odium
parit. maxima autem in eo est culpa
qui fraudem querit et qui scilicet ve
ritatem spernit. salustius in iugurthi
no: Odium querere extreme dēmen
tie est. Illi vero odium querunt qui
veritate audita correctionis charita
tive sub pretexto impatienter audi
unt: nec reputant amorem nisi eorum
faueatur etiam illicite voluptati. Cle
ritamen qui fidelis amicus est a cor
rectione charitativa non desistat. iux
ta illud seneca. ij. de clementia. Ma
lo inq̄t verbis offendere veris q̄ adu
lando placere. Meruntamen corre

ctio charitativam frequenter ab ami
cis pretermittit: atq̄ curam de alijs
minime habent. Dicunt enim in cor
dibus suis: quid michi qd alij agant
iuxta illud terentij. Et quid aliena cu
res que ad te non pertinent. Alij ve
ro corrigere pretermittunt q̄ ipsorum
amici suscipere correctionē recusant
sed minime recusare debent. Omnis
enim tempore correctio bona est.
¶ Tunc enim beniuola dicitur quan
do asperitati aliqua dulcedo misce
tur. Unde in prouer. sapientum dici
tur obiurgationi semper aliquid ad
misceas blanditijs: zelumq̄ dei com
memores et in te peccantibus misce
rearis. sed plurimorum aures clausę
sunt: et veritate ab amicis audire ne
queunt. Unam attenderent illud. se
nece epistola. xxv. ad lucil. Mutua
inquit emendanda sunt vitia nec amo
illum si proficere non curo malo em
michi successum etc. q̄ fidem deesse.
Ideo tul. in oratione pro celio. Ad
moneo enim te ut a rerum turpitudi
ne caueas et ne in alterum dicas que
cum dixeris dixisse: erubescas. Sed
quis audebit amicum aut alium re
darguere. nam infidi tanta superbia
est ut nullus redargui velit: non solū
privatim aut personaliter: quinimo
ea que publice dicuntur in opprobri
um delictorum plures male accipi
unt: et p̄ seipsis dici paralogisant. cō
tra quos plautus in aluraria. Nemo
inquit sibi met arbitretur dici q̄ nos
dicimus populo neq̄ sibi met causas
cōstituet cōmunem ex loco. Aduer
tant aut alios q̄ corrigere petunt: ne
corrigendo ea tangant quę nouerūt
corrigi nō posse. obstinatis enī predi

care nō pdest. Fortassis enim eorum peccata crescūt eo pacto quo cōmes morant et peccādi voluntas et repēbentiōe frequēter illis accrescit. Iuxta illud outdij li. de ponto. Vulneris id genus est quod cum sanabile non sit non contractari tutius esse puto. Curando fieri quedaz maiora videmus vulnera: que melius non terigisse fuit. vnde idem li. ij. de tristibus Eripit interdum modo dat medicina dolorē. itaq; correctio non omni tēpore prodest: sed persona et mensura consideranda est. Ubi tamen quis amicum sentit corrigere non desistat: etiam si moleste capiat quod ei dicitur. Durus enim animus assiduus correctionibus ad lachrimas quandoq; inducitur. ipsiusq; furia correctionis acerbitate moderāda est. Iuxta illud outdij primo de reme. Duz furor in cursu est currenti cede furor. Difficiles a ditis impetus omnis habet. et subdit. Inpatiens animus nec adhuc tractabili arte respuit: atq; odio verba monāis habet. Et ideo sequitur Aggrediar melius tunc cum sua vulnera tangi tam sinet et veris vocibus aptus erit. Cum dederit lachrimas enimū. p. implenerit. grum. Ille dolor verbis et moderandus erit. Temporebus medicina valet: data tēpore profunt. Et data nō apto tempore vīna nocent. Itaq; allum corrigere cupiens: presertim amicum temporis opportunitatem querat et medio crem acerbitem obseruet: ne superbie f. gnaculum aut rancoris manerem continere videatur: sed potius charitatus et amicabile perpendatur.

Pietatem humanā suadet natura. oēs enim homines vnus nature sumus. quem obres penes omnes pietatis opera sunt exhibenda sene. in thieste. Nulla vis maior pietate vera est. q̄s cunq; enim verus amor tenuit: hos pietas tenebit: quasi dicat q̄ hi alios non amant nisi pietatis officio eos confoueat. Attendamus enim qm̄ qui pius est: alijs pietatez pro seipso impetrat. valerius li. v. ca. llij. 2. v. humanitatis dulcedo et infrenata barbarorum ingenta penetrat et hostili oculos molit et inter districtos mucrones placidum iter reperit. Nulla inquit acerbitate fortune: nullis sordibus precū care pietatis euilescit. Unde ibidez narrat de muliere quada ingenui sanguinis que apud tribunal capitali crimine dānata fuit: sed carceris custos misericordia motus nō eam prius strangulauit prefateq; mulieris filiam ipsaz audire permisit. sicut n̄ vt nullus cibus ei exhiberetur. Existimans futuruz vt medicos cōsumeret. Transactis ergo plurib; diebus mirabat carceris custos cur mulier nō moreret: sed curiosius obseruata filia aiaduertit: q̄ filia sua vberē experto famen matris lactis suis subsidio lantebat que pietas iudicibus innotuit: et prefate mulieri vengam impetravit. similisq; hystoria de quadam alia filia ibidez narrat que patrem suū cū mona cōsimili fortuna affectum patris custodie traditum atq; senissimum pariter gubernante ventēq; et sua pietas cōformiter im-

petrauit. Nil ergo magis propicius
 ut delictorum obvineatur ventis q̄ pie-
 tatis exercere opas: putat charitas pe-
 tit. Rursus idē valerius ibidez refert
 q̄ cum rex darius cōtra scythas im-
 perum faceret: interrogauit eos per
 legatos quem finē fugiendi: aut qd̄
 illi. Num pugnādi facturi essent: respō-
 derūt nec vrbes villas nec agros cul-
 tos habere p̄ quibus dimicarent sed
 cum ad parentū suorum monumēta
 venissent: sciturū quēdam modum scy-
 the prellari solerent. Quo dicto im-
 manis et barbara gēs ab omni ferta-
 ris discrimine se redemit. **P**rima er-
 goz optima rex natura pietatis ma-
 gistra est que nullo vocis ministerio
 nullo viuū literarū indigēs p̄p̄is vi-
 ribus charitatem parentū liberorū
 pectoribus infundit. Si enim quis
 etiā loqui nesciat. nichilomin⁹ a na-
 tura amare pietatē docetur. vnde va-
 lerius vbi supra. Quis enī plaustris
 vago et siluarum latebris corpora
 sua regentes in modū q̄ ferarum la-
 nari pecudū viuētes: sic dario respō-
 dere docuit: quasi diceret q̄ natura q̄
 docet pietatem inuenire: et si nō ver-
 bis: opibus tamē. Quequidēz natu-
 ra filiū cresci loquendi vsu defectū ad
 protegendā patris incolumitatem
 ministerio vocis instruxit. **N**eminpe in-
 ter oēs pietas esse debet et signanter
 si cōsanguineitas aut parentela ha-
 beatur. vnde statius tebaídos lib. x.
Proliis amor crudeli avincit pecto-
 ra. et tul. rheto. p̄ma. **P**ietas est per
 quā sanguine cōiunctis patrieq̄ be-
 niuolis officiū et diligēs cultus tri-
 buitur. vnde petronius. **M**axima
 rerū pietas hominū turissimā vtr⁹

que pietas in hoste p̄batur: vt inquit
 ovid. iij. de tristibus. **H**is ergo attrē-
 tis erubescant fideles in quibus mo-
 dicavel nulla pietas est. **S**orassis ei
 gentiliū prelibatam pietatez non
 imitant: q̄ nō solū pietatez negant
 his quibus insimulant: sed etiā quib⁹
 se amari iactant qd̄ fecisse vcteres
 tyranni legunt. **V**alerius enī vbi su-
 pra ca. j. narrat q̄ cum quidā adole-
 scens accensus esset amore filie p̄sis-
 trati. atheniensū tyranni i publico
 obuiam sibi factam osculatus fuit. p̄-
 fati ergo tyrāni suadebat vxor et cas-
 pitali supplicij puniretur. **C**ui tyran-
 nus sic eos inquit qui nos amāt inter-
 ficimus: quid his faciemus quibus
 odio sumus. **H**ec enī vox ex ore tyrā-
 ni de humanitate manauit. **I**n hunc
 itaq̄ modum filie tulit iniuriam: ac
 multo laudabilius suam. **R**ursus de
 eodem tyrāno refert valerius vbi su-
 pra q̄ cum trasippus eius amicus in-
 ter cenam sine fine cōuitio eum lace-
 rasset et insuper concitate temulētie
 impetu euectus os ei⁹ spūto resper-
 sisset: nec it̄ in vindictā sut valuit euz
 accendere. **Q**uinimo suos filios vio-
 late patris maiestati subuenire cupi-
 entes retraxit: posteroq̄ die trasip-
 po se humillante in puluinum sedus
 amoris eū sibi reconciliavit. **C**eterū
 idē valerius de pirrho rege refert:
 q̄ cum audiuisse quosdā in cōsilio
 tarentinorum turpia de ipso loquens
 res percontari cepit a quodā qui cō-
 silio interfuerat: an talia de ipso dis-
 xisset: qui respondit. nisi inquit vinūz
 nobis defecisset: ista que tibi relata
 sunt p̄hibs q̄ de re locuturi eramus
 lusus ac loc⁹ fuissent. **Q**uo dicto tēz

urbana crapule excusatio veritatisque
 simplex confusio iram regis couertit
 in risum per fatique regis clementia ob
 tinuit. ut et tarentini sobrii gratias si
 bi agerent. et ebrii bene precarentur
 Audiamus ergo pietatem id adeptam
 fuisse quod crudelitas obtinere non soli
 ta est. Illi ergo se homines non dicant
 qui pietatem humanitati debitam non
 habent. nec debet putari magnitudo
 animi virtus sed crudelitas si comes
 non fuerit pietas. unde tul. li. i. de offi
 cijs. Porro magnitudo animi remo
 ta pietate et coniunctione humana fe
 ritas quedam et inhumanitas est. et
 idem libro. iij. Sicut quidam membra
 ambulant si languere spiritu carere
 ceperint ne noceant reliquis partibus cor
 poris. sic ista in figura hominis feritas et
 immanitas belue a cetera rationis huma
 nitate se gregaria est. Nam pietate con
 ditio humana observatur. et indigna
 tus homo mitigatur. Nam teste horatio
 in epistolis. Nemo adeo ferus est ut
 non mitescere possit. His ergo conclu
 datur sermonibus. charitatis opus pie
 tatem esse naturamque pietatem querere.
 ¶ Ca. xi. de pace et concordia

Charitatis filia pax est
 nec mutuo carum sunt.
 qui concorditer non vi
 uunt. unde tul. philip
 pica secunda. Nullus
 armatorum presidium
 est nisi beneuolentia et charitate sit su
 sceptum nomen certe pacis est dulce et
 ipsa res salutaris nec est aliud quam tran
 quilla libertas. Illa tamen non est reputan
 da pax que uicijis consentit. unde sene.
 li. de moribus pacem habeto cum homi
 nibus cum uicijis bellum. et fulgen. li. mi

tologiarum. ij. Sapientes uiri maiores
 cum uicijis quam cum inimicis pugnam ge
 runt. Namque ergo lamentandum occur
 rit. si ut plurimum pacem se habere dicant
 his quorum voluntates presentaneae sunt in
 malum. Quomodo enim pax erit ubi princeps
 discordie diabolus regnat. quomodo
 etiam pax est tecum. si tua voluntas tue
 rationi contradicat. si aliud uis et aliud
 te debere uelle iudicas. In nullo enim
 scelere pax est. Rursus pacem habent
 aut qui rem publicam prospere rege
 re petunt. Nam teste salustio in iugur
 thino. Concordia parue res crescunt
 discordia maxime dilabuntur et var
 ro in suis sententijs. Alit autem concor
 dia mores et cohabitantium animos
 format. Sapienter igitur rem publi
 cam non regunt. qui non nisi prelia
 querunt. Non sunt enim querenda pre
 lia nisi ut pax melior habeatur. Qui
 autem bellant ut pacem habeant non
 discordiam sed pacem querunt. quia
 si pacem haberent utique non pugna
 rent eorum alit pugna uia pacis est.
 Qui uero pugnant pacem non intentam
 dissipatores communitatum sunt. Unde
 tul. li. i. de officijs. Quare inquit susce
 pienda quidam sunt bella ob eam cau
 sam ut sine iniuria in pace uiuant. itaque
 bellum suscipiatur ut nichil aliud
 nisi pax haberi uideatur. unde dictu
 mus ad alexandrum. Nos bella non
 gerimus sed pacem moribus non ui
 ribus confirmamus sola fortuna est
 aduersus quam sepe pugnamus. et
 semper uincimus. itaque non contra pa
 cem sed contra fortunam pugnant
 sic enim pugnantium scilicet contra pacem
 praua intentio est. Unde merito a ve
 teribus mos usque ad presentia tempo

ra habetur. ut nullus pugnare liceat
nisi tractatus pacis precedat. Unde
tempus ante pugnam prefigit in quo
pars una alteram alloquitur. Si autem
pax inde haberi non possit prelium com-
sequitur. Si qui autem ad huiusmodi
tractatum se flectere noluerint arbi-
trando se omnia obtinere possent nisi
rum si casus contingat illis. unde tullius
celsius in libro de bello gallico ipsi
us cesaris libro tertio. Inter duos in-
quit bellantes hoc unum tempus age-
di de pace est. dum sibi uterque confi-
dit. quod si alteri paululum fortuna tri-
buerit: ut uterque conditionibus pa-
cis qui superior videtur. nec equa pa-
te contentus erit qui omnia credit se
habiturus. Sed proculdubio qui pa-
cem abnegat iure meretur ruinam.
Ille tamen pacem non abnegat. qui
suo renunciare iure recusat. Aliquan-
do tamen utriusque melius est iuris par-
tem relinquere quam sui occasione ani-
mas perdere quia pace nihil melius est
unde prosper in epigram. Moribus
in sanctis prelorea est concordia pa-
cis. Spernamur mundi prelia pace
des. et lucanus li. i. Qui bella ge-
runt. et subdit. Impia et eternam ru-
perunt secula pacem et de; lucanus
li. ij. Minime rerum discordia pacez
turbat. et lib. 3. Nulla fides pietasque
viris qui castra sequuntur. Glenales-
que man⁹ sibi. fas vbi maxima merces
que seque plures armigeri. o⁹ illud repu-
tant eis licitum quod est incribendum. Ab-
sit igitur discordia quicquid a nobis que re-
ste carho. Ira odium generat discordia
nutrit amorem et prudenti⁹ pax plenum
virtutis opus pax summa laborum pax
belli exacti prelii que periculi nil pla-

ditum est sine pace deo. nec munus ad
aram et subdit. Omnia perpetitur pa-
tiens atque omnia credit. nihil quod lesa do-
let cuncta offensacula donat. Ex qui-
bus apparet quod vir sapiens est pacifi-
cus. Viri autem pacifici munera deo
placent. litigatorum nunquam.
¶ Capitulum duodecimum de vero
et ficto amore.

Flectio ficta vel decipere querit vel sal-
tem obsequi non in-
tendit quicquid tamen
fuerit fictus amor. p-
ditione suspectus est

Ab sit ergo talis sed verus amor affi-
stat. quod singula verus amor iungit of-
fensas mutuas cauet. obsequia quo-
que impendere facit virg. Illus in buco-
licis. Omnia vincit amor. et nos ces-
damus amor. Et virgilius de amo-
re loquens ait. Quis non mortalia pe-
ctora coctis improbe amor. ovidius
in epistolis. Res est solliciti plena ti-
moris amor. Credula res amor est.
auribus interdum voces captamus
Rempe qui amat sollicite placet et
nocere timet protegere querit. Unde
ovidius libro sine titulo. Felix quod
amat defendere fortiter audeat
Quid non amor improbus audeat
ponit idem ovidius li. de fastis. Para-
civerunt tamen bene amare scilicet. Ra-
roque verus reperitur amor. quoniam
amare et sapere vir a deo conceditur
ut ex prover. sapient. colligitur. Plures
etenim idem amant. quod periculum ex amice
re sperant. tales autem non hominem sed
eius munus diligunt. quod ut ponit ovi-
dus li. pallegato de fastis. non querit
prectum vita qui debet amare. et pro

sper in epigrā. Ancipitis vite qui vis
superare labores. dilige quod semp
verus amor habet qz scz homo debz
contentari de eo quod amicus habz
nec debet pretermitti amor si mune
ruz copia desit. vnde teste sidonio in
suis epistolis. li. v. Perfecta dilectio
nō tam debet recolere quod officioz
soluerit q̄ meminisse qđ debeat. qz
scilicet pfecta dilectio benefactorum
q̄ritatem nō cernit sed voluntate cō
tentatur. naz teste matheo in thobia
Gratia dum nubit nature tunc frus
ctus amoris plenior est. Nullus enī
amor melior q̄ ille cuius radix non
est cupiditas. sed gratia que vrinam
in xpo terminet. vnde sedulius. For
tia vincula dedit peccati seu a potestas
Dulcis amor xpi fortia vincula dedit
Sed pculdubio q̄q̄ teste p̄ho omia
bonum appetunt plurimoz tamē in
est nō xpo sed vitij amor. nam in q̄
bus nutriti sunt hec diligunt omnes
Si habeāt ergo mali quod diligunt
abutuntur amato. si aut careant tūc
victorū flāma grandiori estuat amo
re vnde et q̄ pauperes quādoqz sunt
absentia bona avidius cupiunt. et q̄
venereis actibus imposterū cōinqui
nari expectant feruentiori amore li
cet prius anhelant. ovidi. iij. de arte
Mora semper amantes incitat. et li.
iij. metha. Tempore crescit amor. q̄
magis tegitur tango magis estuat
ignis zc. et idem li. vi. Nec capis in
clusas pectore flāmas. Iste est mū
danorum amor qui nō. clarescere sed
pallere facit iuxta illd ovidij primo
de arte. Palliat omnis amans. hic
est color aprus amanti. O vrinam a
cordibus iste recedat amor. nō solus

allidit sed infidit. pmo placet. Tandē
displicet: magno labore vendicatur.
et cum gaudio exiguo possidet. talis
eniz est oīuz terrenoz amor. Discat
ergo fidelis bona spūalia vere ada
mare. in quibus dū sperant et nō ha
bentur est plenitudo desiderioz et
cum possidentur est amplitudo gau
diorum. Rursus discant hoīes mu
tuo se amare in xpo. Alius enī amor
cito deperit. Experimur enim tot in
seculo se p̄dicare amicos inter quos
sola fictio est. qz eozū amor nō in xpo
sed vanitate est. Amor aut van⁹ sem
per est fictus et amor vanitatis mox
decidere solet. Hoc enim amore libe
ri plures suos diligūt parentes. quo
rum mortē fictis lachrimis plangūt
sed vitā eozū non diuturniores cupi
unt. de quibus sene. ep̄la. lxij. Quis
autem ferat hos qui negligentissime
cum amicos habeant miserrime lu
gent. nec amant quēptam nisi perdis
derint. Ideo tūc effusus mererēt qz
verentur ne dubiū sit an amauerunt
De ipozum lachrimis inquit tullius
nichil lachrima citius arescit. et iuue
nalis li. v. in satyra p̄ma. Et maiore
domus gemitu. maiore tumultu plā
guntur numi q̄ funera. nemo dolore
fingit in hoc casu vestez deducere sū
maz contētus vexare. oculos humo
re coacto. ploratur lachrimis amissa
pecunia veris. itaqz tales amici non
diligunt. sed diligere fingunt. nec lu
gent pro amico sed pro dāno flere
videntur et dolere. sed hoc faciūt vo
luntario more. vnde ovi. ij. de reme.
Ut flerent oculos erudire suos z gal
terus alexandreido svi. Leue tibi la
chryme veniunt leuiusqz recedunt. et

subdit. Impendunt lachrimas misse
ris arcibus illis. q. scilicet tales. se-
ipsos arcant et cogunt. vt fleant. vti-
naz tales seipsos primum fleret eo
q. fingunt qd minime habet. horati⁹
in poetria. Si meus flere dolandus
est primum ipse tibi. Tristia mestum
vultum verba docent. Hāc hmoi plo-
ratores stultis feminabus cōparan-
tur. vnde catho. Femina duz plorat
hominē superare laborat. Audiuim⁹
ergo reprobandū amorem quorum
fletus pro amicis ficti sunt. et appa-
rentes. sed eorum etiā reprobandus
est amor quorum ficta sunt gaudia.
De quibus tibullus. Hui⁹ q. difficile
est mutare gaudia falsa. Difficile est
tristi fingere mente locum. Non be-
ne mendaci risus componitur ore.
Non bene sollicitis ebria verba so-
nant. vnde sidonius in epistolis li. v.
Quasi inquit quidam barbarissimus.
est moruz sermo locundus et anim⁹
afflictus et tui. de officiis Turpe ē
valdeq. vitiosum in re seuera conui-
ulo digna verba aut delicatū aliqūē
inferre sermonē que omnia faciunt fi-
cti amici in quibus nulla veritas est.
Valerius narrat de rutilo qui nole-
bat facere quod euz amicus suus fa-
cturum rogabat. q. non erat iustum.
quapropter amicus hoc videns ruti-
lo dicit Quid michi ergo op⁹ est tua
amicitia quandoquidem id nō facis
quod te peto cui rutili⁹. Sed quid q.
so michi valet amicitia tua si propter
te aliquid inhoneste facturum suz vñ.
de narrat alfunsius qualiter vn⁹ phi-
losophus de arabia petijt a filio suo
quod amicos haberet cui fili⁹ respō-
di. multos se habere. et tunc pater.

Miror inquit quia tam senex sum et
in tota vita mea non potui michi ac-
quirere nisi vnum solum. Petens a
filio an ipse non magnū reputaret
multos habere. et dicens ei q. bonum
est amicos habere probatos. sed an-
te est probare q. amare. et ad probā-
duz amicos precepit filio suo porcū
occidere: et occiso in saccum ponere
fingereq. hominem esse quem occi-
disset et c. Idem alfunsius narrat de
duobus mercatoribus vno de bal-
dach. et altero de egypto simul ma-
nentibus in egypto: quorum egypti-
us volebat vxorem ducere: quam ta-
men ille de baldach. adamabatur vbi
vero hoc sensit egyptius vxorem ei
dimisit cum dote sua: malens vxorem
perdere q. amicum. Paulopost ille
de baldach repatriauit secū ducens
vxorem suam: et diues maxime effe-
ctus est. Alter vero in tantam paup-
tatem deuenit: vt hostiatim panem
quereret: et panem querendo perue-
nit vsq. ad illuz locum vbi ille de bal-
dach manebat. ibiq. irruit ecclesiā
et eo dormiente ante ostium ecclesie
homo quidā interfectus fuit. et duz
homicida nō inueniret. ille per suspi-
tione captus confessus est homici-
dium. malens mortem obire quā diu
tantam sustinere miseria. Tunc ip-
sum amicus suus de baldach cogno-
uit duz ante iudices adducebatur ad
condemnandum alta voce exclamā-
do q. ipse interfecerat hoīez alter autē
ex opposito instabat se fecisse. quam
piissimam altercationem videns ille
qui homicidiuz veraciter commiserat:
compunctione tactus et videns
innocentes condemnari velle narra-

ait veritatem: et iude p vbi factum sci
re comperit propter amicorum ne-
cessitudinem homicide indulgit.

C. xliij. De adulatōe q̄ ē ficta amicitia

Adulatio veritati in-
mica est: et omnis adu-
lator verbo vel nutu
mentitur. ideo vete-
res sapientes nō solū
adulari. s; etia; adu-

latores nuncupari timuerunt. tul. in
rhetorica. ij. Nolo esse laudator ne vi-
dear esse adulator. et socrates. Pre-
sentem minime laudare decet. Nam
adulator est diabolus blandus et sy-
reni mortifere comparatur. nā blan-
di f̄ auribus et interitum querit. vñ
seneca li. viij. naturalibus questionib;
adulatoribus latus non prebe-
as. sunt enī artifices ad captandos
superiores. Hoc enī habent adula-
tionū blandicie q̄ etia; cūz reijciunt
placent: et ad id iam dementē veni-
mus: vt qui parce adulatur pro ma-
ligno sit. Ipse tamen seneca adulari
respuebat ipso dicente. hi de clemē-
tia. malo inquit veris offēdere q̄ ma-
lis adulando placere. Raro enī hec
simul cōtingunt vt eade; vox sit dul-
cis et solida. teste ipso seneca in decla-
mationibus. li. iij. Qui ergo sapiens
est adulatorib; minime credat fictis
enī sermonibus adulantur homi-
nes: sicut p̄textu pabuli bamo capi-
untur pisces. vñ de pretonius adula-
tores ficti cum cenas diuitū captāt.
nichil prius vel postertus meditan-
tur q̄ id quod grauissimum adulatori-
bus putant fore. Sidor. in episto.
li. iij. Sectator epularum laudaliles
profert sententiam: nō de bene viuē

te sed de bene pascēte. tales enī cū
aliquid volunt prius laudāt postmo-
dum postulant. vñ de varro in suis sē-
tentijs. Adulationis species est cum
laus postulationē precedit. Vt inā
tales ficti adultores nō essent. nam
errores in principibus generant suo
q̄ veneno suau: aspidis more morē
dormitando cogunt p suum venenū
sc; orōnē blādā: quo veneno pasci di-
ogenes recusauit. vñ narrat valerius
maximus q̄ diogeni olera lauātī ar-
stippus dixit Si diogenisio adulari vel-
les ista nō esses Cui diogenes. Si tu
ita esse velles diogenisio adulari nō cu-
rates. Rursus philosophus qdā di-
ctus pseusippus. q̄ fuit nepos plato-
nis ex sorore adultores contēpisse
legitur. Vñ de cuidā adulātī sic dice-
bat. Nichil inquit proficis cum te in-
telligam. et merito qm̄ teste pruden-
tio. latitat lupo ore cruento: lacteo
lam mentitus ouem subvellere mol-
li. Mēpe quicquid adultores dicant
decipere nichilominus semper intē-
dunt quorū impia verboritas in pec-
catis detinet multos. vñ prosper li.
epigram. Lingua assentatrix vitiorū
peccātis aceruat: et delectatum cri-
mine laude liguat. Mirū igit cur sa-
piēs talib; mēdacib; credat. S; mi-
rabilius si quis ex laude sue turpitu-
dinis gloriā accipiat qd̄ hi faciunt
qui ex peccatis gloriānt. de quibus
propheta Quid gloriaris in malicia
qui potens es iniquitate. Vñ enī
gloria nimis vana est. Bonus igitur
si fueris ne pro mercede adulatorū
mendacia suscipias. Si autē pecca-
ueris ve tibi: si adulatori credideris.
Absit enī vt alieno sermoni plus q̄

tue consciētie credas dicente catho-
ne. Plus alijs de te q̄ tu tibi crede-
re noli. Cuiuscunq; ergo gradus ex-
titeris adulatorē respicias. vnde se-
neca li. de quattuor virtutibus. Taz
tibi triste sit laudari a turpibus q̄ vt
lauderis obturpia. Difficilissimum tñ
opus cōtinentie assentationes adu-
latorum repellere quorū sermones
anīmū quadā voluptate resoluunt:
nullūq; per assentationē amicitia
merearis: nec aliū tuū obtinere si-
nos. et subdit. Non acerbā sed blāda
verba timeas. His tamen diebus a-
dulatores pmouentur. licet polica-
ricus li. iij. ca. j. Dicat q̄ omnis adu-
lator virtutis inimicus est sequelam
habet: et tamen fraudez perditionē
semper intendit. Cū igitur diligunt
tales et veraces odio habent. vtina
adulatozū consortia tanq̄ veneno-
sa vitarentur. Exēplo vixis de quo
refert seneca episto. liiij. q̄ claudēbat
aures syrenibus quibus adulatores
intelligunt Ideo idē seneca epistola
lxvj. Venit ad me p amico blandus
inimicus scz adulator. Adulatio aut
cū fit ipm infatuat: vt dicit idē se-
neca epistola. lxiij. Quo igitur abijt ma-
gnatū sapientia. Vocibus enī adu-
latorum infatuati sunt: si aut sapien-
tes existerent: adulatozū oleo non
impingerent. vnde ppheta. Oleū
peccatozū nō impiguet caput meū
super quo verbo dicit augu. Lingua
adulatozū alligat homines in pec-
catis. Quēobrez polica. li. iij. c. xliij.
loquens augusto dicebat. Si dece-
ptores istos id est adulatores istos
exterminaueris deos te pcellere nō
putabis. Hāz adulatores suis men-

dacijs hoies mortales deficiant. hi
enim sunt scorpiones facile blandie-
tes cauda percutientes: vt inquit hie-
rony. epistola. lxxxliij. Absit igitur illud
ezechi. iij. Tibi merito posse dici cū
scorpionibus habitas semper super
quo verbo grego. lib. j. omel. ix. Adu-
lator tanq̄ scorpīo palmando ince-
dit: sed cauda ferit: z sicut apīs mel i
ore gerit sed pungere querit. Et idē
grego. moralium quattuor aduato-
res inquit lactant illos quos laudat
sed attende quid sapiens prouerbio-
rum primo dicat. Si te lactauerint
peccatores ne acquiescas eis. vñ isa-
ie. iij. Popule meus qui te beatū di-
cunt te seducunt. super quo hierony.
Adulatores sunt hostes et scintille
dyaboli. propinant aut pocula mor-
tis. Quapropter alexander nequā li-
bro de naturis rerū. Adulationē vo-
cat venenū melle mixtum. Hi tamē
hominibus placent: quia blandicias
licet mendosas exhibent.

¶ Ca. xliij. de hospitalitate.

Caritas exigit vt fra-
trē pxiū in hospi-
tio suscipiam. nā a-
brahā hospitalitatē
amator existit. Unde
tres angelos q̄s cre-
debat hoies begnīne suscipiēs refe-
cit. Quēobrez meritis q̄ plurimis as-
pud deū claruit. Attēdamus enī qm
et aialia irrōnalia hospitalitatē hñt:
putat ambrosius in suo exameron
omelia. v. Discant ergo hoies hospi-
talia seruare iura. et ex quibz cogno-
scant quid hospitibus sit deferendū
que obsequia deputanda: quibus scz
hospitibus cornices pericula sua ne

gare non soleant. Unde ibidē narrat qualiter cornices ciconias sibi inimicas in hospitio recipiunt. et ideo christianis loquēs ambro. dicit. Nos inquit hospitibus iannas. claudim⁹ quibus aues aīas suas pferūt. Insuper narrat policra. li. viij. ca. xij. q. in fideles etiam ppositos hospites consueverunt in hospitio suscipere. Unde apud eos lex habebat q. qui hospiti negabat hospitium etiā vsq. ad quartum diem infamis erat. esto etiam q. esset hostis regionis vel ciuitatis. si tamē ultra quattuor dies hospitem quis detinebat crimen incurrerat. Ceterū li. vij. ecclasti. hystorie. ca. xxvij. narratur quomōdo sacerdos q. erat custos idolorum et inimicus regionis christiane. nichilominus grego. ep̄m gratis suscepit. Cum tamē grego. ab eo recessit. tunc sacerdos ille more solito ad suum idolum ibat. vt responsa ab eo haberet. sed cum nichil respōderet. sacerdos multiplicabat victimas nec tamen ei proderat. q. idolus semper tacebat. Accidit tamen vt de nocte demō sibi reuelaret qualiter grego. ep̄s. ip̄m de templo p̄cecerat nec ingredi audebat nisi grego. eum licēciaret. sed tunc ille sacerdos ad ep̄m accessit supplicans vt ppter hospitalitatem dānum non incurrat. Petebat igitur vt idolū suum loqueretur. vt prius. et tunc grego. ep̄lam in hec verba scripsit appollini scz dyabalo permitto tibi ad locum tuū redire et agere que consueuisti. quaz ep̄laz de tulit sacerdos ille. z tunc idolum mediante demone sicut prius loquebatur qd vidēs sacerdos cogitauit qm gregorius idolo suo fortior erat atq.

ei impabat. Relictis ergo idolis ad gregorium cucurrit. et baptisatus in fide tm̄ profecti q. in ep̄atu sibi succedere meruit. Ecce q. bona hospitalitas que hospiti salutem ministrat. Quapropter tull. ij. de benefi. recte inquit. laudāda est hospitalitas. quia valde est decorum domū hominum patere hominibus. Unde narrat ibidem de quodam qui symon dicebat q. hospitalitatem summe amauit. et suis subditis imperauit. vt hospitibus de oibus prouiderent. et grego. li. ij. omel. iij. dicit q. hospites. non soluz sunt inuitandi. sed trahendi. Unde cassian⁹ li. ij. collatio ij. narrat de quodam qui si per quinq. dies hospites nō habuisset. tunc refectionem suam deferbat. et in sabbato ad ecclesiam pergēs. an essent aliqui peregrini diligenter inquirebat z pietate motus humana hospiti prouidebat. Jō pri. ma petri. iij. dicitur hospitales inuicem sine murmuratiōe. sene. iij. de beneficiis. ca. xxvij. de quodam milite narrat. qui cum benigne fuit suscept⁹ in hospitio cuiusdam fere tribus diebus tunc recessit dicens. Faciam tibi gratiaz si me contingat videre domum meam. Cum ergo puenisset ad philippum regem macedonū. petijt sibi dari p̄dia sui hospitis que sibi placuerant et suuz hospitem expulit. cū tamen regi narrata fuisset militis inagratitudo p̄dia fuisse restitui prioz possessori. scilicet hospiti. Amāda est igitur hospitalitas que tanta beneficia confert. Unde augustinus ep̄isto la. lxxvi. Omnes inquit sunt recipiendi ne boni excludantur.

Sophologi liber quart⁹ feliciter finit

¶ Incipit liber quintus in quo agitur
de quattuor virtutibus cardinalibus.
et continet decem et septem capitula.

¶ Capitulum primum de vera iusticia.

Iusticiam sibi qui in
suo iure. aut causa p-
spera fieri petit iusti-
cie debz amator esse
vt scilicet vniciqz qd
suum. est redat iuxta
illud ambrosii. Iusticia est que vnici-
qz suum reddit. alienum non vendicat
vtilitatem propriam non negligit. vt
equitatem custodiat communem. que
scilicet iusticia rectissime cardinalis
dicitur. quia circa illam omnes alie ver-
santur. Nec tamen iusticia valet in eo.
qui timet. ratione cuius timoris iusti-
ciam facere non audet. Tullius libro
ii. de officiis. Nemo iustus esse pot.
qui mortem. qui dolorem. qui exilium
qui egestatem timet: aut qui ea que sunt
contraria his equitari antepont. Ne-
pe iusticia est vna omnium domina re-
ginaqz virtutum. vt ponit idem tul-
lius libro iiij. Fortassis iusticiam mul-
ti facere recusant. quia minas vel mu-
nera sentiunt. Si etenim instinctum
nature subuertunt. quia teste tullio li-
bro primo de legibus. Nichil prestat-
ius qd intelligi nos ad iusticiam es-
se natos. Non enim opinione sed na-
tura ius est constitutum. seneca libro
de quattuor virtutibus. Iusticia est
nature tacta conuentio in adiutorii-
um multorum inuenta. Illi ergo ve-
reantur in quorum manibus iusticia
posita est. eodem tamen pacto quo iu-
sticiam deserunt naturam propriam
et alienam offendunt eo qd ius proxi-
mis non impendunt. Iustinianus li.

i. institutionum. Iusticia est constans
animi voluntas ius suum vniciqz
tribuens. Hugo iusticie opus est mo-
tus mentis rationalis qui secundum
deum incedit a cordis conceptione.
surgens et foras vsqz ad actionem cor-
poralem procedens. Absit igitur vt
quis iusticiam pro muere subuertat
quia teste tul. li. pallegato de legibus
Iusticia est obtemperatio legibus scri-
ptis institutisqz populorum et subdit.
Id ipsum autem iustissimum est. iusti-
cie mercedem non querere. Qui enim
pro iusticia mercedem querit iustus
non est. eo qd stateram suis muneribus
ex altera parte traheret. omnes tamen
quo ad iusticiam equales sumus. Ab-
sit igitur vt proprio comoditate quis
seductus in iusticiam alterius faciat.
vnde mercurius termegistus. Iusti-
cia inquit nichil est aliud qd dei voca-
tio. Et subdit deus qui hominem gene-
rat et inspirat omnes pares esse vo-
luit. eandemqz viuendi conditionem
omnibus proposuit. in mortalitate.
omnibusqz sponondit. nemo apud
eum seruus est. nemo dominus. nes-
mo pauper est nisi qui iusticia indiget.
nemo diues nisi qui virtutibus ple-
nus est. ea propter lacian. li. de vero
cultu. Primum iusticie officium est con-
iungi cum deo. Secundum est con-
iungi cum homine. sed illud primum
religio dicitur secundum vero huma-
nitas nominatur. Itaqz tam deo qd
proximo iusticia debetur. Iudex er-
go sic iudicet. vt deum non offendat
et proximum non iniurietur. Non est
enim iusticia vbi crudelitas exerceat.
Nempe cambises rex seuerus fuit vt
in iustum iudicem excoartari fecerit et

super iudiciariam cellam pelles eius
fuit extendi filiumque eius pro iudi-
dice sedere mundavit ut iniuste iudi-
care timeret. ne simile iudicium pate-
retur. prout narrat elinandus li. xv.
Hec siquidem magna seueritas fuit.
quia quamque iusticiam debuit tubere
conseruari. asperitas veruntamen fu-
it fortassis iubet excoari. Sua igitur
sententia quo ad zelum iusticie san-
cta fuit. sed executione nimis aspera
ut quidam affirmant. Quibusdam ta-
men alijs placet nimio rigore iustici-
am seruari non posse. unde valerius li.
vi. ca. vi. narrat de zelanco quod cum fi-
lius eius propter adulterium utroque
oculo puerari deberet. ne lex quam edi-
derat ipsius occasione violaretur sibi
vnu et filio alterum oculos erui fecit.
Et ita videndi vsum utriusque relinques
debitum supplicii modum legi reddidit
equitatis admirabili temperamen-
to se inter misericordem patrem et iustum
legislatorem partitius. ecce quod si recte iu-
sticiam seruauerunt. Unde arbitror
quod ex me impium iudicem quasi as-
pere nimis punire non posse quod teste
oul. primo de arte. Nec enim lex equi-
or vlla quod nescis artifices arte perire
sua. Nam iudex damnatur cum ne-
cens absoluitur. nimirum igitur si iu-
dex lege pareat sua. Cur enim condi-
te sunt leges nisi ut obseruent. nam
lege recta qui peccat puniendus est
ille signanter qui leges quas condi-
dit violauit. unde narrat valerius li.
viii. ca. vi. quod cum licinius lege senxi-
set. ne quis amplius quam quingenta a-
gri iugera possideret ipse mille copar-
auit. ut tamen crimen simularet filio
dimidiam partem emancipauit. Ob-

hoc a marco pompilio accusatus pri-
mus lege sua cecidit. docuitque nichil
aliud debere precipi nisi quod prius in-
perauit quisque sibi. Nam teste tercia-
liano in apologetico suo suspecta est
lex que probari non vult: aut quod probata si
fuerit non ornatur. tanquam dicat quod lex si
bona est. obseruanda est signanter ab
eo qui eam constituit. unde catho. Pa-
tere legem quam tu ipse tuleris. Iudi-
cis auxilium sub iniqua lege rogato.
quoniam et lex si bona non fuerit adhuc te-
menda est Mala lex tamen non meretur
lex nominari. quod teste tul. li. i. de legibus
Lex est ratio summa insita in natura quod
iubet ea que facienda sunt prohibetque
contraria. et ibidem. Lex est recta ratio im-
perandi ac prohibendi quam qui igno-
rat iniustus est. et subdit. Iusticia est
obtemperatio legibus scriptis institutis-
que populorum. Ipse tamen idem tullius.
Leges proprie non putauit humanas.
sed bone si fuerint quasi a deo sunt unde
tul. li. ij. de legibus. Hanc inquit
video sapientissimorum virorum esse
sententiam legem nec hominum inge-
nijs excogitari. nec aliquid esse po-
pulorum. sed eternum quoddam quod
vniuersum mundum regeret imparan-
di prohibendi que sapientia unde idem
tul. philippica. ij. Lex nichil aliud est
quam recta ratio a lumine deorum tra-
cta imperans honesta et prohibens
contraria. Legum ergo seruanda est fi-
des ut ponit virgilius in georg. li. iiii.
Aliqui tamen stulti iudices voluntatem
pro lege sumunt. unde iuuenalis li. ij. Sic
volo sic iubeo sit pro ratione voluntas.
In his autem nulla iusticia est.
¶ Capitulum secundum de eloquen-
tia aduocatorum.

In iusticia exequenda aut saltem dirigenda cum nō omnes clerici queant esse. oratoresz aduocati cōstituti sunt quorū eloquētia nō nī si iuri fauere debet. **U**le igit hōz eloquētie que nō nī si fallere petit. vnde didimus ad alexandrū. **A**rtem bene loquendi nō discimus neqz facundie rhetorum oratorūqz operam dam⁹. quorum officiū ē phaleratis sermōnibus figmentare mēdacia. innocētie fidez cōferre criminibus paricidijs qreos assignare piissimos qui dum putāt aliene fraudis fructū per iūquā victoriā rapuisse. nesciūt se munimētum sue pscie pdidisse. **M**empe hmoi plures aduocati reperiuntur. sed vti nam multitz bene viuerent q̄ bene loquuntur. vt supplicat lactātijs de vera religione et sapia. **S**ed phdoloꝝ multis mortifera est sua faciūdia vt inquit iuena. li. iiii. vnde prosper in epigrā. **N**on pdest cuiqz solis bona dicere verbis. **I**mpla mens habeat quod bene lingua sonat. **N**am fari recte misex est z viuere prauē. **P**arum igitur prodest facundiam habere et fauorū delictay ipam applicare. **P**arū insup pdest elegantiam verbi obtinere et sapiētia nō pollere vñ tullius in plogo rhetorice prime. **S**apientia quidē sine eloquētia paruz prodest. **E**loquentia vero sine prudētia nunq̄ pdest. sed plurimū nīmūmqz obest. **S**tudeāt itaqz oratores et fari facunde in subsidij iuris. **N**am grata elegātia veritatē detegit et ipsius ad amorē auditores allicit. vnde qui oratorum fungunt officio. vt elegan

tes fiāt studiosissime laborare debēt. vnde narrat valerius lib. viij. c. viij. q̄ cum demosthenes primam litteram artis rhetorice proferre non posset. **Q**uis sui viriū tanto studio expugnauit. vt nullus expressius qd volebat proferret suāqz voces gracilē nimia exercitatione p̄tinua ad naturum et gratum auribus sonū pduxit. **A**tten dat igitur lector. vt in eodem li. ca. x. valerius dicit q̄ eloquentia ornamēta in pronuntiatiōe apta z coueniēte corporis motu cōsistūt. nec debet orator magnas querere moras. quia teste seneca in edippo. qd verba queris. veritas odit moras. **N**on debet etia in singulis propositis insistere multum. alias enim qd p̄ncipaliter intendit p̄termitteret. vnde varro in suis sententijs. **N**usq̄ deueniet qui quod videt nō sequit̄ calles nec debz orator detrahare veritatē nutib⁹ aut verbis. nam sepe veritas offenditur ex modo narrandi. terentius in phormio. **N**ichil est tam bene dictum qn male narrando possit deprauari. **E**t tul. li. de paradox. **N**ichil est tam incredibile quod nō dicendo fiat p̄babile. nichil tam horridū atqz incultū quod nō splendescat oratione. **S**ed orator attendat ne sua eloquentia sic abutatur. **D**ebet enim plano vti sermone: qz teste quintil li. primo. **O**rator debet vti publica forma. visitatis enī tutius vtimur nouaqz verba nō sine periculo fingimus. **R**ursus debet fore breuis. quia teste tul. rhetorica prima. **B**reuitas est cum nulum nisi certum assumitur verbū qd oratori facere congruit nec licet abut̄ itea re qua ceteris bestiis preponit̄

mur scz eloquētia. vnde tul. in prolo
go rhetorice prime. Quz hoies mul
tis i rebus sint meliores bestiis hac
in re maxime videtur preeffe bestiis
q loqui possunt quare michi qdaz
preclaruz videtur adeptus qui in ea
re hominibus antecellit qua in re ho
mines bestiis presunt. Si ergo elo
quentia sit dos oratoruz erubescat si
abutantur ista sceleratorū adherēdi
impierati: quod fortassis plurimi fi
unt. vnde plaut⁹ in aulularia. Da mi
chi aduocati gratiā. z subdit. Glende
vocē vende linguā. Nec tamen qui
buldaz eis sufficit vt suū vendant elo
quiuz: sed etia vendunt silentiuz. vn
de refert helinandus libro. ij. q cum
demothenes aristodiu auctores fa
bularuz interrogasset qtuuz mercedē
pro suis fabulis accepisset: respōdit
talētū accepi. cui demothenes. Id⁹
inquit recepi vt tacerem. vnde cum
demothenes a senatu athenensiuz
in patrociniuz et aduocatus petere
tur contra philippum regem mace
donum: respondit se graui infirmīta
te detentum. Ita q non solum elo
quijs: sed etiam silentijs munera sibi
vendicant easasqz confessas etiam
protegunt de quibus quintillianus
capitū. xij. Qui vero confessuz defen
dit: non absolutionez sceleruz petit:
sed licentiā. vnde ouidius libro de
ponto. Non est confessi causa tuēda
rei scilicet peccantis: vnde simachus
libro epistolarum pro optimis viris
si quis interuenit: nō magis illo de
bet iuuare cōmodū q suū cōmenda
re iudiciuz. Cuius contrariuz pluri
mi faciūt nō erubescēdo impiay cau
sarum se fore defensores nuncupari.

¶ Ca. liij. de equitate iudicū.

Iudex equus debet
esse sic: vt ad nullā p
rūz se flectat: nullo
q pacto ita miseris
corz debz: eē aut ita
indulgere vt eqtatez
offēdat. Mā teste tul. ij. de offi. Iudis
cis est sp in causis verū sequi. et li. liij.
Iudex bon⁹ neqz cōtra rēpu. neqz cō
tra iustitāduz seu contra fidez faciet
etia si iudex fuerit de ipso amico: sed
tantū dabit amicitie: vt amici causas
malit esse veram q optimaz: non ta
men q falsam defendat: z pro mode
randa lite tempus quod leges pmitt
unt accommodare poterit: sed iudicet
recte cū meminert se deū testem ha
bere. que verba nil aliud sonant nisi
q iudex amicitie sic fauere non debz
vt equitatez pretermittat. nec debet
prius affligere q sentētiare. vñ tul.
in oratione sua pridie q iret in exili
um. Nemo taz facinorosa iuuentus
est vita: vt nō taz iudiciū prius sentē
tijs comitteretur q supplicijs adijce
retur itaqz iudex repente penas infl
gere non debet: nec fauere muneris
bus. vnde galterus in alexandreide. j.
Si lis inciderit te iudice dirige librā
iudicij nec flectat amor nec munera
palpēt nec moueat stabilē psonē ac
ceptio mentē. muneris arguit: acces
pti cēsor iniqu⁹. munus enī a norma
recti distorquet acumen iudicis: z ter
ta inuoluit caligine mentem. Cum
semel inuoluit vitiorum mater in au
la pestis auaritieque sola in carcerat
omnes virtutum species spreto mo
deramine iuris. Curritur in facinus
nec leges curia curat ligat iustus cu

rat et iniustos absoluit curia mendax
et idē galterus li. viij. Cēsor iniquus
auertit surdas a causa pauperis au-
res: et fouet iniustas corruptus mu-
nere causas. vñ petronius. Quid fas-
ciunt leges vbi sola pecunia re gnat.
Aut vbi paupras vincere nulla pōt.
Ita nunc iudiciū nichil est nisi publi-
ca merces. Autilius est paruo ere rez
pōita recuperare quā is ambigue pre-
bere litivēnalis populus: venalis cu-
ria primū. ipsaq; maiestas auro cor-
rupto latebit. Merito ergo ait tullius
li. j. de legibus. Idipsum quoq; iustis-
simus est iusticie mercedē non quere-
re. Aduertant ergo iudices ne fauo-
re munerū seducant sed equitate p-
sident. Nam sicut colligit ex codi-
ce theodosiano li. j. Equitas est rez
cōuenientia qua cūcta coequiparat
et in paribus causis paria iura desi-
derat. Sed quid dicemus: quia teste
quintil. lib. j. de oratoria institutione
Naturale est iudicibus: vt his quos
libentius audiunt facilius etiam cre-
dant. Quomodo igit iudex suas na-
turam poterit deserere: quā si nō de-
serat: quomō eā iudicabit. Attendat
iudex vt a limitibus iuris nō recedat
vt prauā causas nō defendat. si autē
veritati melius prolate facilius cre-
dat peccatū nō est: aut si amicorū iu-
stas causas sedulius fouet naturale
est. Si aut omnibus paribus causis
eque beneficia impendat hoc ceteris
melius et cōmendabilius esset. Kur-
sus caueat iudex iracundiā. vñ clau-
dianus Ne cunctos paucorū crimi-
ne damnes: qui frust' pena ferus est:
legū q; videt vindictam prestare sibi:
cum viscera felle cauerūt dijs proxi-

mis ille: quem rō non ira mouet. naz
quattuor sunt a bono iudice vitanda
scz ira munus timor: fauor: quorū
occasione vel iudicia subuertunt: vel
ad tps indebitū ptermittunt. plura
quoq; sepius fiunt: et predictorū oc-
casione aggregant. vñ nota istos
versus. Quattuor ista timor odiū di-
lectio cēsus. Sepe solent hominū re-
ctos puertere sensus. Cōtra que oia
loques ouidi² li. j. sine titulo ait. Nō
bene cōducti vendūt perituria testes
Ne bene selecti iudicis archa pz Nō
obest: n̄ si iudex sit qñq; tardus qñq;
leges permittunt: vt veritas clarius
innotescat: qz teste eodez ouidio lib.
ij. vbi supra Culpa nec ex facili quā
manifesta probatur.

¶ Ca. liij. de misericordia iudicis

Iusticia sine miseri-
cordia iusticia nō est:
scz crudelitatis spēm
gerit vbi pctōrū non
habet spes cōuersio-
nis scz diffidētia. Ita-
q; iusticia vera terminos hz q miseri-
cordia subintrare pmittūt. Clerū sub
iusticie ptextu iudicis qñq; exercens
suas crudelitates nec se timent casti-
ros aut alijs indigere posse. vñ in p-
uer. sapientū dicitur. Bona presidia
cōparat misericordia. ab alio enī ex-
pectes quod alteri feceris. habet in
aduersis auxilia qui in secundis idē
p̄speris cōmodat. quintil. causa quā-
ta. In aliena fame sui quisq; miserē-
nam quislibet timere habet ne fames
sibi cōtingere possit. hominū enī est
miseros fieri posse. Se igitur hoīez

abnegat qui alteri nō compatit̃. vñ
 seneca in hercule furente. Quencun-
 q̃ miserū videris hominē scias. Ideo
 cassio. epla. xxxviii. Proclutor sēper
 ad misericordiaz vīa bonis mentib⁹
 patet. Lactan. li. de vero cultu. Nul-
 lus opera indigere se putat qui suaz
 alteri denegat. qui perituro succurre-
 re pōt et nō succurrit occidit. vñ oul-
 dius de pōro. Regia crede michi res
 est succurrere lapsis. Anima duertāt
 igitur iudices vt reos misericorditer
 puniant ne sint de numero illorum.
 De quibus galter. in alexandre. Despe-
 rare solent alios i tempore duro qđ
 multi faciunt desperationis occasio-
 nem criminosis tribuētes. Attendāt
 enim illud tull. in oratione sua p̃ q̃n-
 to ligario. Nulla de virtutibus plu-
 rimis administrabilior nec gratior mi-
 sericordia. Homines enī ad deos
 nulla re propius accedunt q̃ dando
 misericordiaz hominibus. nichil ha-
 bet fortuna melius q̃ vt possis. nec
 natura melius quaz vt velis seruare
 q̃ plurimos. Itaqz bona natura ne-
 mini nocere petit. S; queres que sit
 misericordia. Ad hoc respondit tul-
 lius in tuscu. qōnibus. lib. iiii. Misericor-
 dia est egritudo ex miseria alteri⁹ in-
 iurta laborantibus itaqz ille miseretur
 qui aliene compatitur anxietate. vñ
 de quintilla. causa q̃nta. Voluit nos
 ille immortalis artifex deus in cō-
 munē succurrere p̃ mutuas auxilio-
 rum vices quēqz in alterū conferre. S;
 igitur iudices clementia vestris iudi-
 cīs astitricēz facite. his indulgere ac
 quiescatīs quorū conditio vestra est
 quibus etiā similes fieri potestis. Si
 vos sublimauit fortuna naturaz que-
 so propiā nō negligatis memēote

vos cupere deī propiciū iudicem
 habere s; quo pacto meremini si nul-
 li miseremini. Attendite illud ouidi.
 de ponto. Parcendū est aio misera-
 bile vulnus habenti. Queres fortas-
 sis cur iudices aliqui indulgere con-
 tēnunt. Miror inq̃ et non miror mi-
 ror qz legi nature obulant. sed nō mi-
 ror qz isti ipsi nō indulgēt. seqz pec-
 catīs onustos nō attendunt penarū
 qz infernalium flagella nō redimunt
 vñde. galte. in alexan. li. viii. Non ve-
 rissimile est alieno parcere cuiqz qui si-
 bi nō parcat. Merūtamen vbi sibi nō
 parcunt. alijs adhuc misereri tenētur
 iuxta illud senece. De moribus alie-
 ri semp ignoscito tibi ipsi nunq̃. quia
 scz vnusquisqz se punire debet p̃m ea
 que cōmissit delicta. Etiam igit̃ hij
 qui multos cōcussisse gloriānt̃ mul-
 tis pepercisse letarent̃. qz teste sene. li.
 de quattuor virtutibus scito honesta-
 tum et magnuz esse vindicte genus.
 Ignoscere. ouidius li. de arte. Dexte-
 ra precipue capit indulgētia mentes
 asperitas odium seu aqz bella mouet.
 et. li. de tristibus. Quāto quis maloz
 tanto placabile tre et faciles motus.
 mens generosa capit. Idem. li. sine ti-
 tulo. Si sapias indulge dñe vultusqz
 seuerus exue. nec rigidi ima tuere vl-
 ri. Ex his tamē arbitretur nullus ita
 misereri oportere. vt iusticia p̃termi-
 tatur. vñde sene. li. de clemētia. Tam-
 oibus ignoscere q̃ nulli crudelitas
 est. Modū tenere debemus sed quia
 difficile temperamētū est. Ideo quic-
 uid in partē humaniorē preponde-
 rat. magni animi propriuz est. In iuris-
 as atqz offensiones despiciere viri ē.
 muliebri autē litigare et morē tre sue-
 gerere. Ex quibus aperte apparetqz

cum misericordia iusticia faciēda est
potius tamē miseranduz ubi iusticia
nō contradicit. Nam ex puer sapien-
tum colligitur. Optimus est semper
ignoscere tanq̃ si ipse quotidie pec-
ces. Res inquit magne clementie est
indulgentia peccata potius q̃ iudi-
cando corrigere et horatius in li. ser-
monum. Equus est peccatis ventas
poscenti reddere. Kursus et assit re-
gula peccatis q̃ penas irroget eq̃s.
Itaqz sic indulgentus vt etiam cor-
rigendū. His autem precipue indul-
gentus est. quibus adest sincera ve-
niam petendo humilitas quam ha-
bere hī debent indulgentiaz obtine-
re qui petunt. Exemplo ovidij. ij. de
tristibus dicentis. His precor exem-
plis tua nunc fortissime cesar fiat ab-
ingentio mollior ira meo. Illa quidē
iusta est. nec me meruisse negabo. sed
nisi peccasses. quid tu concedere pos-
ses. Materiaz venie fors tibi nostra
dedit. Si quotiens peccant homines
sua fulmina mittat iupiter. exiguu te-
pore inermis erit.

¶ Capitulu quintus de virtute tem-
perantie habenda.

Moderata corp⁹
exterminat vitia con-
gregat hominē de fi-
dē facit hominū itel-
lectum deprauat. sen-
sum ebetat et totū ho-
minē ignominia stulticie deturpat
nec meref quis rōne dotatus censeri
qui agenda moderamine libzato nō
tēperat nā teste tul. Tēperātia est in
aio cōtinens moderatio cupiditatū
et idē tul. rhetorica. i. Temperātia ē
rōnis in libidinē et i alios nō rectos

impet⁹ animi moderata et firma dñā-
tio. et idem in tuscu. qō. li. iij. Omnis
pturbationū fons est intēperantia q̃
est a recta rōne defectio. Ambrosius
autē dicit q̃ temperantia est virtus
que modū et ordinez eorū que oīcen-
da vel agenda sunt seruat. Mac igit
virtute eget sapiēs oīs eo q̃ sine ipā
recte viuere nō ptingit. vñ sene. epi-
stola. xxxiij. Omnia dicta et facta tua
inter se congruant ac si respondeant.
q̃ non est animus rectus. cuius acta
discordant q̃ intemperatis cōtingit
eo q̃ immoderata opa mutuo discre-
pant. Si enī qui capientes sunt tem-
perantie valorē attenderent eius re-
gulas nunq̃ infringerēt. vnde. a. gel-
lius li. i. refert socratē tante tempan-
tie extitisse. vt omnia tpa vite sue va-
lide obtinuit. q̃. socrates dicebat mul-
tos homines propterea velle viuere.
vt ederent et biberent sed docet eos
comedere et bibere vt viuant. q̃ nec
potatiōes nec comestationes nec co-
pule feminaz. nec copia piscium vi-
tam faciūt. s̃ moderata sobriazqz nu-
tritio. Multe enī ex deliciaz epulis
molestie generant. vnde gaufridus.
in poetria noua inquit. In omnibus
vna est virtus seruare modū et habi-
tum. Modus enī maxime est seruandus
erga tres criminuz insultus scilz
erga libidinē cupiditatem et ir. . la-
ctantius de vero cultu. Poete tres
furias esse dixerunt que mentes ho-
minis exagitant. Nam iracundiam
desiderat. cupiditas opes. libido vo-
luptates. sed deus limites statuit. q̃s
transcendere non licet. In remediuz
ire data est iusticia. In remedium li-
bidinis coniugiu pro sobole propa-

ganda. In remediis cupiditatis data sunt necessaria nobis. Sapiēs igitur modeste viuat. per quas modesti am virtuosus effici poterit. tullius rhetorica prima. Modestia est per quas pudor honestus clarus et stabilis comparat auctoritatem eius quod habere instituit. Ideo tullius de officiis. Non nimis ornanda est domus. non nimis corporalis forma. Sufficit enim ut fugiat in humanam negligentiam. In vestibulis autem modestitas optima est. Cauendum itaque est ne in ingressu tarditatibus mollioribus utamur. ne pomparum ferculis similes videamur. ne nimiam celeritatem in festinatione suscipiamus. in quibus est insignificatio inconstantie. Et subdit. Sit vox loquentis dulcis et non contentiosa: nec languens neque canora videatur si de seriosis seueritatem adhibeat. si de locosis leporem. In omnibus itaque modestia seruanda est unde seneca de quattuor virtutibus cardinalibus de continentia. Si continentie studeas habita non amene. sed salubriter. nec dominum velis esse notum a domino sed domum a domino. hoc magis obserua ne qua paupertas tibi immunda sit. nec preciosa sordida nec simplicitas neglecta nec leuitas languida. Si autem res exigue tibi sint. non sint tamen angustie. nec tua defleas. aut aliena miseris. sermones utiles magis quam faceros et affabiles ama. rectos potius quam obsecundantes miscebis interdum serijs locos. sed temperatos ac sine detrimento dignitatis ac verecundie. Nam reprehensibilis est risus si est immodicus si pueriliter effusus si multi-

ebriiter fractus odibilem quoque facit hominem risus si superbus et elatus si malignus et furtiuus si malis alienis euocatus. et subdit. Si vox sine clamore: incessus sine tumultu. quies sine desidia et dum ab alijs luditur. tu aliquid sancti honestique tracta non sis erogans non audax ad mone libenter reprehende patienter dicenti. esto tacitus auditor requirenti. facile ride. prendenti facile cede. hec ille. claudius in maiori. Non tibi quod liceat sed quod fecisse debet occurrat mentemque domet respectus honesti. Hec omnia vanitatum amatores si conspicerent ebrietatibus. et castri margijs non vocarent. sed legibus ritibus vitam suam moderent. Apuleius lib. de deo socratis. Solet apud prudentes viros esse in operibus elaboratis iudicatio. In rebus autem subitanis ventura prolixior. Nulla inquit res potest eadeque esse festinata et examinata: nec est quisque qui simul habere possit laudem diligentie et gratiam celeritatis. itaque cum moderamine omnia sunt facienda. Nam quicquid bene fit satis cito fit. ut dicebat augustus cesar narrante suetonio libro de xiij. cesaribus. et in prouer. sapientum. dicitur quod mora omnis odio est sed facit sapientiam. unde socrates vel ex consilio sequitur penitentia. maximeque consilio contraria sunt festinatio et ira. et varro in suis sententijs. Imperitare signum est. exigere difficillimum fieri cito. Que omnia designant cum moderamine et maturitate singula esse peragenda. unde gaufridus in poetria. Si quis habet fundare domum non currat ad actum impetuosa manus intrinseca linea cordis premedi-

tetur opus seriemq; sub ordine certo. Ante tot prescribi homo rotūq; figurat. Que verba nil aliud sonant nisi q; sicut artifex sapiēs mature precogitat quid facturū sit. sic in moribus moderate procedendum est outdus in epistolis. Ha nūmūm pproperas z adhuc tua messis in herba ē. Et tibullus. Quid fraudare iunatvitem crescentibus vuis. Et modo nata malavllere poma manu. vnde petronius. Nolo quod cupio statim tenere nec victoria michi placet parata. quia teste claudiano. Sepius incaute nocuit victoria turbe. Absit tamen vt hi temperatos se credant. in quibus vita temperatīe negligentia est. quia et sinocet festinatio nīma et immoderata. Minime etiam prodesse creditur pigra et somnolenta operatio. Sepius tamē pigri maturi credūtur. Humanaq; iudicia in hoc falluntur. Nam omnis virtus in medio consistit. vt alibi deductum est. Ille ergo temperatus resistit qui nec festinatione deducit. nec corpore seu desidia detinetur vnde lucan⁹ libro primo. Semper nocuit differre paratis et in prouer. sapientū. Et tam celeritas in desiderio norma est. Plin⁹ ad cornelium tacitū. Est gratioz multactio brevis. et simacus in epistolis. In re aperta piget esse prolixus. In arduis autē causis et rebus multum. Itaq; vera temperantia medium in agendis tenere debet. valerius libro iij. ca. ij. Nichil tam preclarū aut taz magnificū est quod nō moderatione tempari desideret. Illa ergo potentia rata est que viribus suis modum imponit. Vnde pitheacus moderatū

one pectus suum instructum habuit sic q; poeta alceum cōtra se pertinacissimū cū posset affligere non curauit. sed tantūmodo quid in opprimēdo posset admonuit vnde statius in thebaidos li. x. Da spaciū teneq; moram. male cuncta ministrat imperus et idem li. xi. Hic misere furor est instare periculo. quod faciūt intemperati in agendisq; subiri.

¶ La. vi. de modestia lingue.

Quid lingua agat in q; mō

In qua iniqua pacē perturbat. vicinū scandalizac. secreta reuelat. infamiam procurat. germinat lites. incenditq; iras. Ob hoc pre ceteris membris temperamento maxie indiget. vnde quiti. li. de causis. Nichil difficultius credo q; silentij virtutem habere. Facilliter enī sermone promptissimo delinquimus sed tacendi constantiam ferre non possumus. quam obrem in prouer. sapientum dicitur. Reminē cito accusaueris vel laudaueris. nullus sine teste loci putaueris. quod tacitum esse vix nulli dixeris. quia non poteris ab alio silentium exigere si tibi ipsi non prestas. libentius ergo audias q; loquaris. nam tacere qui nescit. loqui nescit. Hec tamen dissolutio mundum occupat. ita vt iuuenes sicut senes. femine put viri loqui audeant nulloq; verecundie freno lingue trahitur habena. Eapropter ambrosius li. de offi. Sicut in senib⁹ grauitas et in iuuenibus alacritas. sic in adolescentibus verecūdia velut quidam nature dote commēdatur hoc in ipso corporis motu gestu et inces-

in tenenda est. Nam verecundia est verba superflua reprimere vel respuere. Sed hec verecundia abcessit. qua in nichil gratius est ad consilianduz animos: vt inquit quintil. li. viij. de oratoria institut. one. Heu heu quid dicam: qz senes quibus pre alijs loqui competit: ea turpia enormiaqz pferre non audent que absqz metu verecundie vtriusqz sexus iuuenes quasi effrontes pferunt. Utinam pudor exgereret quo mediate lingua temperatur. sene. epla. xj. ad lucil. Verecundia in adolescente bonum est signuz et epistola. xxvij. Nutriendus est pudor qui qd tu in aio durauerit aliqs bone spei locus erit sed peccantium copiosa multitudo tollit pudore: vt ait tul. de benefi. Pudor inquit tollit multitudinem peccantium. z desinunt esse probata maledicta. Sed indubie negare no possum: huius tps linguas tam maleficas fore vt quasi non nisi turpia placent: fertosaqz pferetes vel odio habent vel silere mortant: nulluqz hominu genus enormibus assistere veretur eloquijs etia continuis. Et utinaz audire sufficeret. et no proferre: quoru omniu occasio defectus verecundie est: que si habetur huiusmodi nefanda vitarent: qz teste vale. li. iij. c. v. verecundia par est omnis honesti consilij tutela omnium solentium officiorum magistratinnocentie: cara proximis: accepta alienis: omni loco: omni tpe fauorabilem pre se ferens vultu. Simach⁹ in suo eplari: quoru mens honesta e: imbecilla frons est Sed effrontes inuentuntur quoru memoria pretacta est: quibus sileresi mos esset: bone

sta conuersatio vigeret: que turpiloquo examinata est. merito ergo catbo dicebat. Pauca in conuiuio loquere. et idem in metro. Virtute primam puto compescere lingua. Proximis ille deo qui scit ratione tacere. et subdit. Inter conuiuas fac sis sermone modestus. Alexander in epistola ad aristotelem Solet turritz equitatis custodire: et partius omia que gesta sunt: qz scilicet optima custodia est linguam scire refrenare. vnde socrates Sepultus apud te sit sermo quem solus audieris. vnde olim pithagorizorum disciplina erat. Discipulos tacere per quinquennium: et postea eruditos loq. vt refert hierony. super ecclesiasticum. Idem comemorat guillermus de conchis in exordio sue philosophie quam duci normanzorum ascripsit. vnde gaudredus in poetria. Non manus ad calamus preceps non lingua sit ardens ad verbum. Quorunda tamen silentia laude indigna sunt: eorum scz qui loqui nesciunt: aut qui tacent vbi loqui congrueret. Que enim gratia tibi si taceas loqui cum nescias. Ma ius no est dixisse quod noueris qz siluisse qd nescieris: vt ponit sidonius in eplis lib. v. Kursus nec laudandi sunt quorum taciturnitas nocet. Expedit enim casibus congruis loqui. ovidius. ij. de arte. Qui sermone placet noctura silentia vitet. Qui canit arte canat: qui bibit arte bibat. Exigua virtus prestare silentia rebus. At contra gravis est culpa tacenda loqui. itaqz tacere quandoqz loqui est Sepe enim taciturnitas interroganti consensuz innuit. Temperet ergo

sic quisq; linguaz et sit mutus: vt nec tacēdo nec verbisando supflua annuere videat. oul. li. ij. sine titulo. Quis minor est vnq; q; tacuisse labor.

¶ Capitulum septimum de vitando mendacio et peritio.

Mendacium linguam reddit infamēz pūritū infidelitatis crimē videtur. Ut plurimū tñ hoies vt filij dyabolū in vaniloquijs z mēdacijs gloriānt: nec curant qd dicant solū vt loquant de quibus seneca epistola. lxxxvij. Jam quidē ē vbi causa sublata est mētunt causa consuetudinis. Querūtāmē oē mendaciū fraus est. teste hugone. Mēdaciū est falsa vocis significatio cuz volūtate fallendi. Omne igitur mendaciū pditionis spēm obtinet. vñ redarguendi sunt qui vtilitatis aut venditionis causa mētiri nō erubescūt. tull. i. de offi. Illiberales et sordidi sunt questus mercenariorum omniū quorūz opa nō quorūz artes emūtur qui dū mercant: nichil se pficere putant: nisi admodum mentiant. Idem tul. lib. iij. Tollendū est ex rebus cōtrahendis omne mendaciū. Simachus in suo epistolari. Minus est alienā sententia z spernere q; a ppra discrepare quod faciunt mendaces qui aliud dicunt aliud sentiunt: verbisq; proprijs menti sue contradicunt. Attendant igit mēdaces mendacium sic peccatū censeri: vt nō solū vitium sit apud amicū sed etiam apud inimicū. Lactan. li. de vero cultu. Vir iustus nō solum huiusmodi amico z familiar: s; inimico z ignoto existima-

bū mentiri nō esse suū: nec aliquādo pmittet vt lingua a suo sensu discor-det. Huius aut ratio est: q; vt preta-cium fuit omne mendaciū vitūz est q; scienter cōmittitur. alias mendaciū nō est. Si aut iocose mentiaris. et si peccatum mortiferū nō est: saltē habitūz preparat mortis. Absint ergo a quocunq; fideli mendacia: quia princeps mendaciorū dyabolus ē cui subseruiunt eius filij mendaces. Inter quos portori correctione indigent qui sua mendacia iuramētis affirmant. Nam teste quintili. libro. xvij. Jurare nisi vbi necesse est gra- uis vīro parū cōuenit. si tamē quis ita iuret: hesitabit lector an iuramento assistere teneatur. Cui dubitanti sa-ne respondendum apparet iuramen-to absq; necessitate minime vtendū. Expedire si tamē iuramētū interue-niat nō semp cōgruit sibi obedire: vt puta illicitū si fuerit. vnde tul. i. de of-ficijs. Est ins bellicum fidesq; iuris- iurandi et cuz hoste sepe seruanda s; nō semper. quod enim ita iuratus est vt mēs fieri oportere ceperit: id ser-uandū est. qd aut aliter si nō feceris nullū pūritū est: vt si pdonius vel pir-rhatis pactus pro redimendo capite non tenueris. Nulla inquit fraus est etiam si iuraueris quod non feceris. Nam cum pīrrhata sit cōmunis om-nium hostis: nec iuramentū nec sibi fides debet esse communis. Idēz. iij. de officijs. Si promiseris alicui te daturū beneficiū et postea scias esse malū aut dabis aut non. Si des sci- ens peccas: si non das etiam peccas. pmisisti enim. Cui dubitanti respon-det q; sapiētes nunq; penitent de eo

quod promiserunt: ut dicunt stoici: hoc tamen verbis superbus est. **N**o est inquit turpe mutare consiliū. idē philippica. xij. Optimus est portus pereunți mutatio consilij. Nichilominus tamen premissa obediētia iusticie astare iuramētis vtr quilibz bonus tenetur. vnde alexander narrante valerio. iuramenta sua violare noluit. vnde cuz irer ad dissipandū ciuitatez nomine lapsarum obuia m habuit anaximenē preceptorem suum. Sciens igitur alexander q pro ciuitate interpellaret iuramento preuenit dicens se non facturuz quod petisset. tunc anaximenes postulauit: ut prelibatā ciuitatez destrueret. qd audiens alexander ciuitatē sue pacti reliquit. **N**unc aut principes sua iuramenta sic nō obseruant: nec solum frangunt ea que ex voluntate psonali fecerunt: sed etiā ea que ex iure regni v l dominij pdecessorū more faciunt. **N**imium igitur si proditorum aut infidelium seruitorum comitiūam habent. suis enī periculis talem promerentur. dicunt ei illud ouidiij. Amplector sanctas que dant bona semina fraudes: qz scz prauas societates amplectant. Sed tandē fraus repellit fraude. iuxta illud ouidiij li. iij. de arte. Iudice me fraus est cōcelsa repellere fraudem. **A**rimaqz in armatos sumere iura sinunt. **R**ursus lector attendat ne mētiri psumat etiaz si vera fuerit mens ipsius: qz nō sinit mendacium in eo qd cogitat: aut in eo qd significant verba que pfert sed tunc mentiris qn fallere intendis auditozem. **T**unc aut fallere tendis qn

id scis nō fore verum qd credis auditozem ex verbis capere tuis. **V**erbis aut. iul. j. de offi. **N**o obstantibus nullo pacto iurare habes qd tenere nolis. Sed caue quid iurabis. **M**ale ei si iuraueris: ut si iuraueris male te vituturum: male iurasti iuramentumqz tenere non debes. iurando tamen te obligasti ad faciendum quod nō debes. **I**usticia autē te obligat ut bene viuas: et te iniusticia tua male vituturum obligauit. **I**taqz contradicētibz obligationibus subiacet: quarū vna irritanda est: nec obedire iure teneris: sed ex opere tuo qtuqz in te est obligaris: que obligatio frivola est. de iuramento tamen et mala obligatione penitere habes.

Ca. viij. d regimine tēpato corpis.

Se tēperie corpis fit homo sanus sapiēs atqz modestus. tam in sermone qz in affectu. **I**taqz reddit homo bonus et a dissolutōe vite fit immunis. nam teste horatio libro sermonum homo factus est ad vnguem: qz scilz sub terminis precis vita ei cōstituta est. ob hoc viuat sub lege precisa: ut moribus cōpositus inueniatur. **N**am magnum opus est mores composuisse bonos. **S**eplus autēz vita fit immodesta te meritate superbie inurgente. **U**nde claudia. i. maiori inquinat egregios edūcta superbia mores. **C**eteres autem non ita vivere. **N**am superbie fastu delicto: commessationumqz et ebrietatuz deglutione spreta: moderamine vitaz duxerunt. **U**nde hiero.

cōtra Iouinianum. allegat stoici nar-
rantem: qualiter sacerdotes egyptij
mūdi negotijs postpositis in tēplo
semper deus coluerunt: rerumq; na-
turas studiosissime cōtemplari sunt
nunq; mulieribus se miscuerunt. nū-
q; cogitatosz propinquos seu libe-
ros viderūt: ex eo tempore quo diui-
no cultui se manciparūt carnibus et
vino se semp abstinerūt ppter casti-
tatem: et panem raro vesciebant ne one-
rarēt stomachū oleū tamē in pulmē-
tis nouerant: et hoc parum propter
nauseaz. cubile eis erat de folijs pal-
marum contextum. Utinā enim tē-
poribus huius viri sapientes p̄cipue
sacerdotes vitam suā pariter mode-
rarent. tunc perirēt excessus aut sal-
tem minuerētur: quibus humana vi-
ta maculat. vnde lucanus li. ij. Inna-
ta creationis secta fuit tenere modū
q; ab exordio reb⁹ singulis vite mo-
deramine inductū est. Unde phivē-
teres humanā vitam tripartitam di-
stinxerūt: vt refert fulgētius li. ij. mi-
tologiarūz primā vitā dixerūt contē-
platiuā: z illam applicauerūt miner-
ue que grece immortalitatis virgo di-
citur: q; sapientia est immortalis. Ip̄a
autē minerva dea sapiētie athenis vo-
cabatur. in cuius memoriā veteres
sapientes noctē elegerunt: eo q; sapi-
entia in tenebris maxime lucet. scz in
anxietatibus occurrentibus. Rursus
aliā vitā dixerunt actiuāz quam at-
tribuerunt iunoni que quasi a iuuan-
do dicta est: que iuno regnis p̄esse
dicit cum sceptro depingit z diuitia-
rum credit mater. In cuius memori-
am pavonē acceperunt: qui diuitijs

cōparatur: eo q; posteriora nudat et
anteriora ornet. sic diuitie ad tēpus
vitā ornant: sz postrema hoīs nuda
deserunt. Rursus tertiam vitāz volu-
ptariam dixerūt quā veneri ascripse-
runt: eo q; dea voluptatis creditur: z
alio nomine dicta afrodīs quasi spu-
ma. fertur enim nata ex vtrilibus sa-
turni plectis in mari. Hanc veteres
nudā depinxerunt: eo q; suos amato-
res denudare solet. In cuius memo-
riam rosas acceperunt: q; sicut rosa
delectat et cito marcescit sic libido.
Aliqui tamē in eius memoriā colū-
bas depinxerunt: cū sint in coitu fera-
uide. Alij vero cōcham marinā: eo
q; libidini tota immixta est. hec hie-
rony. Audistis ergo triplicem vitam
p̄hos descripsisse: quarū p̄ma sapiēs-
tum est et tēperatissima. scdā vero ē
in mundo viuentiū: in qua modestia
cōpetens pōt observari. tertia autēz
vita que voluptuosa dicitur: ipsa est
quam manuducūt vanitatis amato-
res ebrietatem sectantes omnemq;
vite regulam respuentes in qua vita
fama perdit diuitie cōsumunt corp⁹
corrūptū: vita breuiat: visus minuit-
tur: senectus celeratur: sensus dissol-
uuntur: studiū periclitat: et fere innum-
merabilium vtrozū genera huius vitē
occasione aggregantur. Hec enim
vita solum de corpore curat. z nō curā-
do ip̄m exterminant. Q; laudabilis
cura sedum nutrire corpus sac-
cum stercorū tanta muntre custodia
sene. ep̄a. xliij. Multis seruiet q; cor-
pori seruit: qui pro eo nīmum timet
qui ad illud omnia refert quasi dicat
magna seruitus est regere corpus.

Expediit tñ sic ip̄s regere: vt vite honestati nō deroget quod intēperati nō faciunt. vnde idēz sene. vbi supra subdit. Sic gerere nos debemus tāq̄ nō possumus sine corpore sc̄z in vita presentī. et subdit. Agatur cura etus diligētissime: ita tñ vt cū exiges retratto vel fides etiā in ignē mittēdum sit. Idem ep̄la. xxiij. Corpusculum rem necessariat magis crede q̄ magnā. nichil inquit sine illo fieri p̄t. Itaq̄ nutriendū est corpus non ad voluptatem: sed ad necessitatē eo q̄ corpus nō est domus voluptat̄ aie: sed potius cōmodatū hospitū. Idē ep̄la. xvij. Uis aduersus hoc corpus liber esse tanq̄ migraturus illud inhabitata. Expediit igit̄ corpus tēperate regere ne sua intemperies scelera geminet. Si enīz p̄mos refrenare nō possis: saltez occurrenti rationi acq̄scas. Sapientis est tñ qui peccatoruz exordijs obstat. sene. ep̄stola. lxxxv. Facilius victoruz initia prohibere q̄ impetū regere. Sed diceret aliquis qz si corp⁹ domari pōr: animus tñ videtur superari nō posse. Quomodo igitur quis tēperate viuet. cice. Nul la inq̄t est tanta vis corporis que frāgi non possit. Anīmū autez vincere aut iracundiaz prohibere nemo potest: qui enī hoc fecerit nō summis viris sed deo similis est. Que verba innuere videntur animū tēperari nō posse. Hoc tamē non ita credas: nec ex verbis predictis intelliges impossibilitatē sed difficultatem. qz scilicet animi passionēs difficulter reprimūtur ab eo signanter cuius vita dissoluta et intemperata est. Omnes taz

animi motus sedula corporis castigatione discretosq̄ consilio reprimi possunt. Sic saltem vt ad peccatum mortale non ducant.

¶ Capitulū nonum de prudentia acquirēda.

Prudentia dirigit homines in cunctis agendis: et quasi virtutum dicitur oculus. prout dñq̄ homines reddit quo ad ea sine quibus nullos prosperos terminos vite attingere potest. Hec enī prudentia non soluz presentia: sed etiaz preterita et futura cernit. Unde terentius in adelphis. Istuc est sapere nō modo quod ante pedes situm est videre: sed etiam illa que futura sunt prospicere. vnde hierony. contra rufinū narrat p̄thazgoraz dixisse duo tempora maxime prospicienda fore. Intuēda enī sunt illa que acturi sumus: et que gessimus quia scilicet prudens preterita debz meditari vt eorum exemplo delibere queat in posterum que sit factur⁹: et quo fine opus futurum terminare valebit. Boetius. ij. de consolatione. Non quod ante oculos situm est sufficit intueri: sed rex exitus prudentia metitur. quintilli. libro. viij. in institutionū prudētis est. vt sui operi principium intelligat et cur id bonū sit sciat. non vtiq̄ perniciosum est vires fiducia preueniri. qz scilicet stulticia est sic in viribus proprijs confidere vt nō meditetur quid possit accēdere. Unde gaufredus in poetr̄a. Gressus precurrat oculi preconsumēte. Et vires mentire tuas si forz

tis es: aude grādia si fragilis hūme-
ris impone minora: qz scz vnusquisqz
prudens opus debet assumere iuxta
q̄titatē virtūz que suppetunt ei. si iñ
virtus debilis fuerit spe atqz fiducia
debet anuari. Mā sepe fragiles spei
graria viriles sunt. ideo subdit gau-
fredus vbi supra. Si posse sit artum
dilates animum si corpus sit debile
mens sit fortis et exiguas supplere
memento. scz per spez grandez vires
suppleri debet. hoc enī agere magna
ars atqz prudentia est. vnde ouidius
p̄mo de arte. Arte cite naues remis
dirigunt. In omnibus ei ars z pru-
dentia p̄dest. Sed plures prudentie
stulticia preponit nec attendunt id
nocere posse qđ sepius dicunt quos
redarguit ouidius p̄mo de ponto.
Tu modo fac timeas et que tibi leta
videtur Dū loqueris fieri tristia pos-
se puta. Nam teste virgi. p̄mo enel-
dos. Res anīmos incognita turbat.
Prudentes igitur studeant preco-
gnoscere quid sint facturi. Rursus
prudens fieri cupiens veteres cōspi-
ciat dies: et antiquorum exempla su-
is oculis preponat: prout faciendus
instruit seneca. vii. de naturalibus q̄-
stionibus. Nec enī via prudentie
summa est veterum exemplis doceri
proprijsqz periculis corrigi nō opor-
tere: quod minime faciunt seculi sa-
plentes: quorum sapientia stulticia
est. preferunt enī virtutibus inuti-
les diuitias. cum tamen diuitie virtu-
tibus seruire habent. vnde seneca e-
pistola. lxxxj. ad lucillum. Seruiant
detertora melloribus. scilicet virtuti-
bus fortuita que nichil habēt magni

fictum: nisi qz illa mirari cōsueuimus.
si enī diuitie ex se bone essent suum
perficerent possessores sicut virtutes
hoiem reddunt virtuosum. sed p̄cul-
dubio diuitie et opes sepius prauis
assunt q̄ virtuosis. vñ sene. epistola
lxxxvij. Illud inquit qđ cōtemptissi-
mo atqz pessimo cōtingere pōt ex se
bonum nō est. h̄mōi aut sunt opes. le-
nonibus enī cōtingit sepe diuitijs
ob hoc enī non est preintēdendus
Nam teste tul. li. de parado. Ea nō
sunt optima extimanda que nauarra-
gio aut incendio amitti possunt: sed
virtutes p̄clū grande est: qz nec eri-
pi nec subripi pōt: neqz incendio aut
naufragio amittit. Faceat ergo viri-
litas species et valeat honestas: vt
inquit tul. liij. de offic. Absit ergo vt
prudens animū figat in his transitu-
ris que nō sunt nisi forinseca ornamē-
ta hominēqz interitus nō pficiūt. vñ
apuleius libro de deo socratis. Mō
eque diuites spectare solem⁹ vt eqs
quos mercamur: neqz enī in equis
emendis phaleras cōsideramus: sed
ipsuz equū nudū et solū vt sit ad spe-
cies honestus ad cursuz leuis ad ve-
cturaz validus: sed hominū stulticia
hec est. illos prudentes virtuososqz
putare quibus ridet fortuna. Vnde
seneca ad lucillum. Quemadmoduz
stultus est qui equuz emprurus non
ipsum inspicit: sed stratum eius z fre-
na. sic insipies est qui hominem ex ve-
ste aut fortuna extimat. et idem sene-
ca epistola. lxxxvj. loquēs de diuitib⁹
ait. Cum presente populo elati in-
cesserunt: nemo tamen eorum quos
diuitie extollūt magnus est: quasi di-

ceret q̄ sole virtutes a prudentibus
magne existimant. Et iō ep̄la. lxxij.
in q̄t. Abstrahamus a rectitudine di-
uitias honores zc. que op̄ione n̄ra
cara sunt: tūc enīz vilia p̄cio fiant.
¶ La. x. de prouidētia circa fortuita.

Vr prudens cōsiderat
debere presentia p̄es-
rita z futura et bonis
prestitis nō abuti. naz
ex p̄teritis hō doceat
cauere futura z regu-
lare p̄ntia. Stulti autē ista nō cōside-
rāt: sed de presentibus solū sollicitā-
tur. ideo in p̄cessu t̄pis cōmuniter de-
ficiunt. Vir autē prudens qui reb⁹ be-
nevitur tpe oportuno non indige-
bit. ¶ Prudens ergo intueat quid sibi
cōtingere pōt z casibus p̄uideat for-
tuitis. tull. li. i. de officiis. Illud ma-
gni īgenij est cogitatione percipere
et ante cōsiderare quid euenire pos-
sit: et quid agendū sit cū euenierit. se-
neca ep̄la. liij. Aduersus oīa que acci-
dere p̄nt te adhortare z indura. z sub-
dit. Noli hūc tranquillitatis confide-
re. momento enīz mare concutitur.
Lamentandū igitur est: qz rerū pos-
sessores abutuntur eis: tpe q̄z necessi-
tatis sibi succurrere nequeunt eo q̄ p̄-
uidi non sunt. Alij vero p̄uidi fieri cre-
dentes que habent ita custodiunt et
persymonizant q̄ vti eis etiā vbi con-
gruit nō audent. itaqz laboribus assi-
duis et forsan criminibus interueniē-
tibus plurimū opes aggregant quib⁹
bus minime p̄sperantur. Horuz autē
nulli p̄uidi sunt: sed amborū mentes
stulticia occupat. Unus enīz stoli-
da dispensatōe: alius tenacissima bo-
norum detentione insipiens cōpro-

batur vnus peccat: qz se nunq̄ egere
formidat: alius deficit eo q̄ indige-
re sic timeret qd nil sibi sufficit. hora-
tius li. carmī. Non possidentem inul-
ta vocabis recte beatū. rectius enīz
occupat nomē beati qui scit deorum
muneribus saplētē vti: durā q̄ pau-
perlem pati. Ideo q̄ beator est qui
scit pati angustia q̄ qui bonorū am-
plam possidet copia: nec etiam felice
aut prudens esse dicitur qui bonorum
p̄dīgus dispensator inuenit. vnde ci-
cero. Bonorūz mobilitū facultas nō
stat in copia extendenda: sed in bene
vtendo illa. et didimus ad alexandrū
Beatus enīz rerum conditor varias
spēs formauit in mundo: quarū vsūz
humano arbitrio permisit discernen-
dum. Nam hominem deus constitu-
it principem rerum vt eis p̄uideat p̄u-
dētē vtat. et l3 omia bona sint: sepi⁹
tamen nocent hominī bona nō ex se:
sed ex humano abusu. vnde ouidius
ij. de tristibus. Nil p̄dest quod non
ledere posset. ideo p̄sper in epigram.
Et bona que prauis nature dona su-
per sunt augent peccati pondera. cū
cta bonis. ¶ Prosunt quos z mors ip-
sa beatos efficit vt sumant premia. et
maximianus. Non res in vitio s3 ma-
lefacta cadūt. Que verba nil aliud so-
nant nisi q̄ prouide rebus est vtē-
dū alias in rebus peccat homo que
tamen in se bone sunt. Animaduer-
tat igitur prudens quid tempus exi-
git. Naz teste socrate. Melius est ca-
uere q̄ pauere. et in prouerbi. sapien-
tum dicitur: q̄ bonū est in alieno ma-
la fugienda asp̄icere. nec debet pro-
spici solum fortuna presens: licet pro-
spera. vnde terentius in phormione

Dum maxime hominum prospere sunt res: tunc maxime cum meditari oportet quo pacto aduersus erumnam ferat quod improuidi non faciunt: ideo concutiente eos fortuna desperant quam futura non precogitant. unde sene. ad lucil. epistola. lxxxvj. Precogitati mali molis est ictus sed stultis et fortune credentibus omnis videtur noua rerum facies inopia: magna pars est apud imperitios: mali nouitas ideo sapientes assuescit se malis futuris ut qui alteri diu patiendo fiunt leuia: huius leuia fiunt diu cogitando. Quod ei homini improuidus videri. Faculus ei imminetibus fere insensati fiebant: sed prospera manente fortuna tanto applausu titillabant: ut tota eorum facies gaudio mirabili sed incosulto dedita esset. Si ergo prouidus es precognitate te cadere posse. et si casus euenerit tibi: ne putres inopinatum tibi accidisse. cattho. Cum fueris felix qui sunt aduersa caueto. Prospice quod venturum hos casus esse ferendos. Nam leuius ledit quicquid prouidum ante. Quod tibi suspectum est confestim discute quid sit. Nam quod solent primo qui sunt neglecta nocere. Tranquillis rebus qui sunt aduersa caueto. In aduersis melius sperare memento. Ex quibus apparet fortune asperare amicos sibi debere prouidere premeditando casus possibiles eis ut leuius ledant quorum premeditatione alieno experimento optime concitatur. tul. Felix quicumque dolore alterius didicit posse cauere suum. et ovidius. l. de arte. Discite ab alijs vestris mederi querelis: quia ut idem l. de remedijs. que nimis apparent retia vitantur. Sed forsitan congruit ut excogi-

temus causas sapientie hominum huiusmodi sensum. plures enim prouide non viuunt: quia tempus non discernunt a tempore: nec agenda proutis distribuunt horis. Verumtamen teste sapiente Omnia tempus habent omnes negotio tempus est et magna pars prouidentie est tempus opportunitatem obseruare. unde ovidius de remedijs. Temporibus aptis medicamina adhibita prout sunt. Et data non apto tempore nocent. Principijs obsta sero medicina paratur. Cum mala per longas conualuere moras. Que verba nil aliud sonant nisi prouidus sui opis opportunitatem querit: tempus quoque congruo agere disponit. unde cattho. Temporibus mores sapientis sine crimine mutat. Insiptens esto cum tempus postulat anteres. Stulticiu simulare loco prudentia summa est. Itaque omnia tempus habent. ovidius de ponto. Leta quidem letus cecini cano tristitia tristis. Conueniens opto tempus utriusque suum. Utinamque hi saltem qui se doctos putant prouide viuerent: temporibusque congruis singula distribuerent. Dices fortasse quod sapientis non es. tu ergo consilium quere: ut si proprio sensu te regere nescis alio saltem consilio te dirigat ne recuses unde salustius in catilinario. Prout incipias consulto ac ubi consulueris mature facto opus est. tullius de senectute. Non viribus aut velocitate corporis res magne gerunt: sed consilio auctoritate sententia. namque consilio qui non utitur nimirum si opis sui bonum finem non sortitur. tul. philip. xi. malorum consilij est. Prouiderene quid tibi iste accidat: sed animi est fortiter ferre si euenerit. Itaque laudabile est et consilio prouidere tristitia et patienter fer-

re oia. nam recte quintilla. lib. ij. Plu-
rimum in consilijs valet auctoritas.
Nax et optimus et prudentissimus
cōsul haberi debet cui de virtutibus
atq; honestis credere omnes velint
Sed plurimi inconsulte viuunt stul-
torumq; consilia que ita dicti nō me-
rentur querunt. Sapientū enī cōsi-
lia recusant. eo q̄ cōsentire sapienti-
bus non intendūt. Nemo tñ ita pru-
dens ex proprio sensu quī aliō ege-
re possit. Sidonius in suo epistolari li.
liij. Plurimū laudes sic viuētes q̄ su-
is moribus applicāt. quotiens aliqd
negotiatursunt consilia peritorum.
catho. Consilium archaniū tacito cō-
mitte sodali. Vtile consiliū dñi nec
despice serui. Nullius sensus si pdest
spreueris vnq̄. Gaufredus in poetria
Si bene vis ducte certo cōmitte du-
ci. Nec tamē hi consilio vti vidētur.
qui propriē voluntati maxime inni-
tuntur: Nec vota querūt alius vt cō-
sentiant aut vt se dirigāt. sed vt tem-
ptent. aut vt prudentum morē habe-
re videant. de quibus apuleius libro
de deo socratis. Quidā p angiportū
reutantes cōsilia nō ex suo corde sed
ex alienis vocibus colligunt et vt ita
dixerim. nō animo sed auribus cogi-
tant. itaq; aī suū p silijs acceptan-
dū non applicant cū tñ quintilla. li.
viiij. dicat. Mouit quisq; qd facturus
sit non tñ ex pceptis. quinimo ex sui
natura expedit. vt cōsiliū capiat for-
mā de actionis. seneca epla. xliij. Bo-
ni vīr auditas tuta est que se subdit
ex bona cōscientia et honestis consi-
lijs Pauci enī sunt qui cōsilio se sua
q; regant. Ob hoc q̄ more eorū qui
in fluminibus natant nō eunt. sed ses-

runtur. Sed turpe est non ire sed fer-
ri. et subito in medio turbine rerum
stupere. et q̄rere quomō huc ventur
inquit seneca epistola xxxviij. Prudē-
tes ergo cōsilia querant. non precise.
vt audeant: sed etiā vt acquiescant vt
veniente prosperitate leticia substa.
et incognita non sit. vt etiā aduersis
iminentibus terreri nō oporteat. tul-
lius priō de officijs. Fortis animi et
cōstantis est non perturbari in rebus
asperis. sed cōsilio vti et ratione. nec
a ratione discedere. Vñ boni ingenij
est fortunā p̄cipere et ante cōstituere
qd euenire possit et quid agendū sit
dum euenit. Si quis enī hoc fece-
rit. p̄sp̄ritate nō seducetur. et asperē-
tate nō desperabitur ideo in prouer.
sapientū dicitur q̄ diu deliberandū
est quid statuendū est semel. nec ta-
men sufficit consiliū capere nisi ma-
tuum fuerit. Cōsilia enī leuia quan-
doq; non dirigunt sed potius deuiāt
vnde socrates. Cleox consilium se-
quitur penitētia. maximeq; consilio
contraria sunt festinatio et ira.
¶ Capitulum. xi. de facili credulitate
reprobanda.

Prudentis est vt de fa-
cili nō credat cū nō pe-
tat naturitas leuitatē
p̄gruens prudētibz
percontus Nunquam
recte faciet qui cito cre-
dit. Namq; qui cito credit cito ferē-
it cōsult⁹ Itaq; sapiēter nō viuūt. Prū-
dentis igit credulitas nec suspicionis
modū habeat sicut opinio. nec certi-
tudine mor accipiat. s; more medio-
se gerat. quia teste varrone in suis sen-

rentijs. Fides est mediā opinionis
et sciētie neutrū attingēs. Prudens
igitur de facili nō credat etia3 famo-
sum quod audit si existerit. nam plu-
rima sunt famosa que tñ sunt mēdo-
sa. ideo tul. in rhetō. secunda. Facta
non famā3 spectari oportet. et tercu-
lianus in apologetico. Famenō cre-
dit nisi sit inconsideratus sapiens. qz
sapiens nō credit incerto: ne forte il-
lud os mendacis seminauerit qđ se-
pe fit. aut ingenio emulatiōis aut ar-
bitrio suspicionis aut assueta quibus-
dam mentiendi voluptate. vnde ale-
xander didimo. Et didimus alexan-
dro scripserunt fame nō fore creden-
dum. sene. in hypolito contemne fa-
mam. idē. iij. de virtutibus. Prudē-
tis propriū est examinare consilia et
nō cito facili credulitate ad falsa pro-
labi. Sed inquiramus cur tam faci-
lis est plurimū credulitas. Multi enī
facillime credunt etiā si falsum sit qđ
fieri cupiunt. De quibus sene. in her-
cule furente. qđ fieri miserī volūt hoc
facile credūt. hī enī laudēdi nō sunt
qz eorū stulticia credulitate3 gignit.
Sed nec sunt cōmēdabiles qui nul-
lis credere volunt nisi videāt et audi-
unt. Nam teste sene. ep̃la ad lucillū
iij. Utrūq3 vitium est et oībus crede-
re et nulli. et quintilia. cā. xv. Facin-
est illud tñ credere quod est de reb-
humanis actū. Prudentes tñ citius
bona q̃ mala credere debēt ipsorū
qz auris ad crimina difficilis esse de-
bet. vt in prouer. sapientū doceat. Cle-
runtamē bonis potius credēdu3 est.
plurimū tñ potius malis q̃ bonis cre-
dunt. vnde onidius li. iij. de fastis.
Sed nos in vitū3 credula turba su-

mus. ideo catho. Nil temere credē.
vnde p̃sper in epigrā. Non pateant
faciles seuis rumorib- aures que ne
scire tuat credere non libeat. naz cer-
tior aure arbitet est ocul- inquit gau-
fre. in poetria. Sed illud ouidi3 de re-
medijs li. i. verificatur. Dū sibi quisq3
placet credula turba sumus. ideo idē
ou. iij. de arte Non cito credideris
q̃tum cito credere ledat exemplum
nobis non leue proci3 erit. et idem
in ep̃lis. Tarda solet magnis rebus
inēē fides. Quia ergo plurimorū stul-
torū credulitas leuis est ideo pluri-
ma falsa pro veris habent errores gi-
gnuntur et pro tenendis pmulgan-
a quibus discedere facile nō est si cre-
dulitatē exhibueris. sene. li. iij. de be-
nef. Nō est leuitas a cognito3 dāna
to errore discedere. Nam supbestul-
ticie perseverantia est dicere quod se-
mel dixi quaecunq3 sit fixū3 ratūq3
sit. Tales enī suos verent reuocare
errores. nō est tñ turpe cum re muta-
re consiliū3. sene. ep̃la. i. Lecti ducem
querūt nos aut sine duce erramus. z
ideo difficiliter ad sanitatē perueni-
mus. qz nos egrotare nescimus. hec
enī oīa mala faciunt errores qui ex
leui crudelitate sustinent. Nec tamē
dico aliquem hoīem fore errare qui
nō possit. saltem q̃tum ex humana i-
perfectione cōtingit. nec inde tñ lau-
dādu3 sed illaudabilior est. Et vt ve-
rum dicā detestabilis in errore qui p-
seuerat. tul. philip. xii. Cuiuslibet ho-
minis est errare: nullius autē insipie-
tibus pseuerare in errore. Posterior-
res enim cogitatōes vt atunt solent
esse sapientiores. idem tul. li. de legis-
bus. Non est boni errare et diligere

quod per se nō est diligendū. Utinā
igitur erroribus nullus se implicet q̄
bus prudentia offendit et perdit ad
quā etiam obtinenda; homo perro-
res indisponat. q̄ teste vale. li. ix. ca.
ix. Temeritati primus est error. quē
admodū ad ledendū par: ita cui faci-
lius quis ignorauerit. q̄ nō sua spon-
te. sed vanis concitatus imaginibus
culpe se implicat. In hoc quidā etiā
decipiuntur: quia errorū vice veritati
credere putant. Itaq; falsitas veri-
tatis imaginē sepius mōstrat. nun-
quid enim enuntiatio veridica videt̃
que iuramentis affirmat̃ que nutib⁹
et signis solidat̃ que testibus firmat̃
Hec enim omnia q̄nq; falsitas suppe-
tunt. itaq; falsum pro vero sepius ac-
cipitur. nec de facili vnum ab altero
discernit̃. q̄n referens mendosus nō
creditur. aut quādo auctoritate pre-
fictur aut si coloribus verisimilibus
ab ipso prolaturum deductū. Quid igitur
prudēs factur⁹ erit aut falso cre-
det quod non libet: aut discredet. cuz
tamen discredendū color sibi non as-
sit. Reuera si prudens fuerit non de
facili credit. sed deliberatione prehi-
bita. si discredendū causa nō interue-
nerit sub quadam temperie absq; te-
meritate falso sibi nō cognitio cōsen-
tire: aut saltem nō dissentire poterit.
Sapiens autez q̄nq; errasse nullus
formidet vbi precipue falsitas verita-
tis spēm detulit. ovidius lib. i. de re-
medijs. Et mala sunt vicina bonis er-
rore sub ipso pro vltio virtus crimi-
na sepe tulit. z arator. li. ij. Repellit
error in diuersa trahens cuz spiritus
efficit vnum.

¶ Ca. xij. de stulticia fugienda.

Stulticia hominē be-
stius equat. z ab ange-
lorū cetū elōgat. Stul-
ticia rursus hoīem tū-
tubare cogit. z crimi-
num pōdera nō senti-
re facit. Generat vaniloquūz. nutus
incōpositos z dissolutos risus. z om-
niū malefactorū genera de facili stul-
to cōtingūt. vnde lactan. li. de vera tu-
sticia. Stulticia est in factis discretisq;
der ignorantia bent atq; recti erratio
tullius de sene. Tanta inest stulticie
inconstantie atq; perversitas q̄ om-
nes vt senectutem adipiscantur ex-
optant et eandem adepti accusent.
Idem tull. lib. i. de natura deorum.
Stulti nec vitare. venientia nec fer-
ri presentia possunt. Discernam⁹ ta-
men stulticiarum vanitates. quidam
enī stulti sunt: eo q̄ naturalibus do-
nis ab exordio genture carent. Ho-
rum siquidem stulticia excusabilis ē
nec peccata gerit. si etiam post genti-
turaz quis a casu non procuratio in-
eam inciderit. Altorum autem stulti-
cia est voluntaria ex vitiis prauis cō-
tracta quorum desiderium z hystrio-
nes habere: z cachinationibus quo-
usq; irritare in plateis dissolutiones
ostendere atq; tantomagis gloriari
q̄to ab eis turpius fit vel narratur. q̄
bus etiaz nulla adest complacentia.
nisi in turpibus et operibus ab om-
ni rōne discrepantibus. hī enī mīse-
ri et serui sunt. vnde tul. li. de parado-
xis. Stultorū sentētia fuit. q̄ scz ta-
liter sentētiati sunt q̄ omnes insani-
unt z serui sunt. Hī enim aliorūz cri-
mina detegunt et suorum pientia
multitudine obliuiscunt̃. vnde tul. in.

tuscu. qstioni. li. iii. Stulticie pprius
est alioru vitia cernere et suoru obli
uisci. et fello. Stultus si qua refert a
falso nil puto refert. Ip̄ius verba n̄
lo sunt pondere digna. Absit tamen
vt eos stultos puremus quoru cau
rela est stulticiā loco simulare. vt pe
nas euitare queāt. Plures enīz stul
tis nocere non dedignantur. qui ta
men sapientibus emulantur. catho.
Insiptens esto cuz tps postulat aut
res. Stulticiam simulare loco pru
dentia summa est. ouidius. liij. de tri
stibus. Fousitan hoc studium possit
furore esse videri. Sed furor hic aliqd
utilitatis habet. Hi ergo non stul
ti sed sapientes sunt. eorumqz stultici
a prudentia est. Sed hi stulti sunt
quorum finis ineptus quorum desi
deria prauaz mores ihonestatis spe
ciem gerunt. Excessus quoqz conti
nue sectantur z omni prudentie tempe
ramento contrariantur. sene. episto
la. xxxix. magni animi est mediocria
malle q̄ nimia. Necesse est enīz vt ex
ercet cupiditas que naturalem mo
dum transilit. qz scz stultorum appe
titus euanescent: eo q̄ nature limiti
bus nō refrenatur. ideo stulti nuncu
pati sunt quorum leticia improba et
tristicia amentie maneriem ostendit
Unde simachus in li. epistolarū. leti
cia res loquax est atqz ostentatrix sui
quod de leticia stultorum intelligen
dum est. Nam improboz leticia cito
ad perniciem cadit eorumqz laus et
lasciua. nunq̄ habent concordiam.
vt ex prouer. sapientū colligitur. Ne
pe stulti in singulis extremiscāt. et in
suis leticijs indigestis. et inconsultis
ita gloriuntur: vt se posse cadere non

timeāt. sed teste eunodio nulla fides
letis integra nec dubijs. Et gausia
dus in poetria. exemplar syrenis ha
bere docearis. in illis casibus in letis
semper peiora cauere. O igitur stul
ti attendite quoniam vestra leticia tri
sticia est. exultatio casus risus plan
ctus: laus dedec⁹. munera quoqz vo
bis facta vias perditionis vobis mi
nistrant. vestrisqz nupibus stultis ho
minum temporavana de metis. cri
minibus quoqz in vobis z ceteris fo
mērum ministratis. Ouidius primo
de arte. Mens erit apta capi tunc cū
letissima rerum. Et seges in pingui
luxuriatur humo. Decora tūc gaus
dent. nec sunt attrita dolore. Ipsa pa
tent. blanda tunc subit arte venus.
Seu lamentabilis leticia que venes
ri famulatur que stultoz leticia nunc
cupatur. Attende enī illud ouidij.
li. de ponto. Tu modo fac timeas et
que tibi leta videntur dum loqueris
fieri tristia posse puta. quod stulti mi
nime considerant.

¶ La. xliij: de stulto amore cauendo.

Stultus amor iudiciū
impedit rōnis. Et p
pter amores ad seips
in ppria causa frequē
ter vnusquisqz seduct
tur. Amor enīz exces
cat z vera iudicare nō pmittit. P
dens igit si fieri cupis medio iterpo
sito tuā discerne cām et alterū tibi p
stituas. et illo qd iudicaueris de teip
so arbitrare iudicādū. nosti enī teste
aristo. li. de anima. Cūsum causari si
ne medio nō posse et oblectum sensu
suprapositum sensationez impedit. Si
ergo tu tibi ppinquior sis et immedi

etior q̄ res quecumq; vltul supposita
 quo ergo de te vere iudicare poteris
 Tu ergo mediū queras et in alio cō
 sidera quod de te iudicare cupis: q̄
 plurimos p̄p̄ius excecatur amor. nam
 vt ex puer. sapientum colligit. Ama
 re et iapere vix a deo cōceditur. q̄. s.
 raro accidit q̄ homo sapienter iudi
 cet de eo quod amat. vnde varro in
 suis sentētijs. Nullus tam modeste
 sua iudicat sicut aliena. hoc autē ex eo
 accidit q̄ nemo sibi inuidet. nam oliz
 thobares magno alexandro dicebat.
 Natura inquit mortalium hoc mo
 do praua et sinistra dici potest eo q̄
 in suo quisq; negotio ebrior est q̄
 in alieno. z terētius in adelp̄is. Ho
 mine imperito nil in iustis: qui nichil
 rectum putat nisi qd ipse fecerit. om
 niumq; hoīm fere natura est: vt alie
 na melius iudicent q̄ sua. Vir igitur
 prudens vt de proprijs bene iudicet
 aliena consideret. Sed reuera teste
 plinio in epistola ad cornelium taci
 tum sue quisq; intentioni fauet. et q̄n
 tilianus libro secundo. Aliena quo
 q; vitia magis vult quisq; reprehē
 di q̄ sua. Unde lactantius libro de
 falsa sapientia. Nemo potest de se re
 cte iudicare: sed aliena iudicat meli
 us q̄ sua. Et tullius p̄mo. de offi
 cijs. Nescio quomodo fit vt magis
 in alijs q̄ in nobis meritis cernam⁹
 si quid delinquitur. Nec enim oia p̄
 prius facit amor. sene. ad lucilū epi
 stola. xxvj. Una est cathena que nos
 alligatos tenet scilicet amor. Unde
 aliqui sunt qui nil rectum: nisi quod
 placet dicunt: vt inquit horatius in
 epistolis. Quidius de ponto. Illud
 quod fecit quisq; tuetur opus. mar

cialis coctus. Quis damnat sua vota
 libenter: quasi diceret nullus. vnde
 autanus. Sic mos est hominum qd
 quid sibi fecerit ipse: videlicet mane
 at approbat ipse tamen. Ecce audi
 uimus quomodo omnes homines
 in factis proprijs male iudicant. Et
 ideo suorum delictorum correctio
 nez non assequuntur: quia teste quin
 tilian⁹. Maximo nō intellecti nulla
 est curatio morbi. Nec solum tamen
 homines peccata propria intelligūt
 sed etiaz bona quedaz si fecerint sub
 limare valde contendunt. iuxta illud
 petronij. Omnes apertis oculis bo
 na sua computant. Plurimi etiā ali
 os putant velle quicquid volunt: et
 in alijs esse quod in ipsis sentiunt. Ita
 q̄ imprudentissimus ipsorum iudiciū
 est. non tantum quo ad ea que de se
 ipsis iudicant: sed etiam quo ad illa
 que de alijs ex se ipsis arbitratur. vnde
 tullius celsus lib. ij. Que volumus
 libenter credimus: et que nos senti
 mus alios quoq; sentire speramus.
 Horuz autē iudiciuz fallibile est ni
 mis et sepius erroneum. Nec tamen
 reprobō alteri si facias quod tibi fie
 ri petis. alium tamen tuis desiderijs
 conformē nō semper estimabis. At
 tendant igitur sapientes vt recte iu
 dicent: vt proprio amore nō decipiā
 tur: nec etiam vitia virtuti preferant
 iuena. lib. iij. Summus crede nefas
 factus preferre pudori. Quid faci
 unt plures naturalibus desiderijs
 sua crimina imponentes. eodēq; pa
 cto quo de se ipsis male iudicant fr̄s
 uole se excusant. Iden q̄ cecus inest
 vitij amor inquit claudianus in ma
 iori. Prefata veruntamen desideria

nature nullus imponat sed malicie. Nam vitium omne nature metas excedit unde prudens. Summa quies velle nil plus quam postulat usus: sit vitium simplex alimonia vestis et vna. Explerumque in modum nature non trahat ultra. Quia verba nil aliud sonant nisi quod naturale desiderium contentatur habere victus et vestitus. Et si quid ultra desideramus nature transcendimus meras. Absint ergo huiusmodi desideria vana. absit amor inutilis rerum. Unde theodolus. Mortales cuncti quod intendunt ad ipsi nec si perficiant vite discrimine querant: quia scilicet res debent desiderari: ut eorum obtentu delicta committi non habeant. ¶ Ca. xliij. de habenda fortitudine et constantia mentis.

Fortitudo est virtus qua cetera solidantur: et sine qua in bono non perseverat. Expedit ergo volentibus spiritualiter perficere hac non carere virtute ut sint animo fortes: quia fortitudo est qua omnia roborantur. et moderantur. unde aristoteles. ij. ethi. Fortitudo inquit tenet medium inter timores et audacias. et tully. in rhetorica prima. Fortitudo est conceptio considerata periculorum laborumque perperatio. et alibi. Fortitudo est rerum magnarum et humilium conceptio laborisque cum utilitatis ratione perperatio et idem li. iij. rhetorice. Fortitudo est conceptio laboris et periculi cum utilitatis ratione et commodorum compensatione. et idem tully. in tusculis questibus. lib. iij. Fortitudo est affectio animi lege summe perperantis rebus obtemperans; vel conser-

uatio stabilis iudicii in eis rebus que formidolosae videntur subeundis et repellendis vel scientia rerum formidolosarum contrariumque aut omnino negligendarum conservans earum rerum stabile iudicium. Ex quibus omnibus clare apparet quod fortitudo habet in arduis locum et in grandibus probatur. Hanc siquidem virtutem si quis habuerit minas non timebit: immo nec mortem pauebit quia teste tully. li. inuectivarum. Nequaquam viro forti turpis mors accidere potest. Et quintus curtius de gestis alexandri. li. iij. Fortium virorum est magis mortem continere quam odiosam vitam. et cassiodorus epistola. xliij. Latet sub oclo laudabilis fortitudo: et dum se perbandi non habet spaciolum occulta est lux tota meritorum. Nec enim virtus in aduersis maxime patet. unde valerius lib. iij. Fortiter se in aduersis gerere quod aliud est quam fortunam sententem in adiutorium sui pudore victam vertere. Tunc enim vir est animo fortis quando aduentibus malis in bono robuste perseverat. Nec tamen optanda sunt pericula ut forte quis se ostendat. Sufficit enim pericula si contingant valde tolerare. unde seneca epistola. xlvij. Non sum inquit tam demens ut egrotare cupiam: sed si egrotandum fuerit sufficere ut nil effeminatè faciam. Non enim pati tormenta optabile est. sed pati fortiter. Idem seneca. iij. lib. de naturalibus questionibus. Humano animo a bonis artibus robur venit et a consideratione nature. Quid est enim cur ergo hominem aut feram aut sagittam aut lanceam timeam. maiora pericula me spectant unde lactantius. De vero cultu

midit imbecillis est animi: aut dolo
rem metuere aut egestatē aut mortē
que oia si quis nō exhorruerit fortis-
simus iudicat. qui autē deū meruit il-
la oia non meruit. galte. li. v. alexan-
dreidos. Nulla rei nouitas puertere
fortia debet pectora: quasi diceret q
nullus ppter infortunū debet desi-
stere aut ex fortuna decidere. Illos
tū fortes nō dicimus qui suorum deli-
ctorum existunt defensores qui non
verentur cū malefecerint se validos
nuncupare: qz teste ouidio. ij. sine ti-
tulo. Felix qui quod amat defende-
re fortiter audet: quasi diceret. Illi
sunt felices qui illa amant que palaz
et iure defendere possunt. Sigit mi-
lites precipue xpiani assit animis ve-
stris fortitudo: ne subeat demonis ver-
furia: viribus si caretis animos erigi-
te: quia vincere vos nullus potest: nisi
propia libertate succumbatis. vnde
sicut in prouer. sapientū dicit. Nun-
q̃ periculum sine periculo vincitur:
nichil est magnū in rebus humanis
nisi animus fortis. Quid enim pdest
tua sapientia in periculo si non pro-
sit. Quid tēperantia si cadere te permit-
tat. Omnes enī virtutes sine virtute
sunt si fortitudo nō fuerit comes: qn
iūno virtutis nomen fortitudini ma-
xime cōuenit. Nam a viribus virtus
et in viribus fortitudo est. Mirum
igitur si fortitudo virtutis nomē pre-
ceteris habet. vnde galterus in ale-
xandreide li. vj. Nichil est qđ fortis
ardua virtus linquat inexpertū: mo-
uet oia z oia temptat. et ouidi⁹ li. de
ponto. Omnia deficiunt animus tū
omnia vincit. ille etiam vires corpus
habere facit. Et idem ouidius x. me-

thamor. Audentes deus ipse iuuat.
et prosper. li. epigrā. Qui valet in ad-
uersis onerataz ducere vitaz hic ma-
gnū est animi. vnde horatius li. carmi-
num. Rebus in angustis animosus
atqz fortis appare. Utinaz ergo cō-
memoremus predecessorū fortitudi-
nem animorūqz valitudinez. Refert
enim iustinus in abelo pompeii. li. iij.
Quomodo in mantuanoprello quiz-
daz adolescens animo floruit valde
cuius nomē themastodis. Refert. n.
qz hostes post prelij innumeras ce-
des fugaz acceperūt. Quos cernēs
prefatus adolescens ad naues hosti-
um fugit: et cū manu dextera nauez
tenuit: nec prius dimisit q̃ dexteraz
amitteret. qua amissa sinistra quoqz
manu nauez tenuit qua rursus amissa
morsu nauem detinuit. Itaqz nec
cedibus fatigatus nec manibus am-
puratus victus est. Unde ad vltimū
velut rabida fera dentibus dimica-
uit ducētaqz milia perlarū eo prelio
cecidērunt. Ecce q̃ laudabilis victo-
ria que fortitudine vendicata est. se-
neca epla. xliij. Non potest magnos
spūs athleta habere nisi sanguinem
suū viderit. tunc enim proiectus aim
non pūcit: sed cū magna spe ad pu-
gnam descendit. Q̃ vtiā tanta in-
hereret nobis fortitudo exercēdo mi-
litia christianā quantaz plurimi pro
temporali protectione habuerunt.
Hi enim sunt laudabiles sed illi mul-
to laudabiliores. Nec tamē putem⁹
oēs pugnatōres fortes debere nun-
cupari. virtutez habent fortitudinis
si licito titulo pugnant et si lucrū nō
sperent. vnde tul. li. j. de officiis. For-
tes quoqz et magnanimi sunt habent

di nō qui faciunt pugna sed qui pro
pulsant iniuriam. Vir tamē inuenit
qui laboribus susceptis periculisq;
aditis non querat mercedē aut glo
riā. Finimaduertant igitur seculi a
matores qui lucrū et fastū ex suis la
boribus expectant. In ipsis enī nul
la virtus est. Nam virtus mercedem
terrenā nō querit. Nō dico tū si in
cas quā gaudere nō possis: aut dam
na tua q̄ inimicorū occasione tulisti
recuperare nō valeas. Horū tamen
adeptio finis tuus esse nō debuit: q̄
prius ista vir armiger rēpu. tueri te
netur. Sed procul dubio illud tullij
verificat in tuscula. questio lib. j. Ne
mo sine magna spe se propriā offert
ad mortē. Que spes immortalis est
quandoq; re: et tunc bona est et diui
na. aliquando vero immortalis opti
one pugnantiū. q̄ scilicet ideo pluri
mi pugnant: q̄ se famandos in po
sterūz perpetuis diebus sperant. hec
autē spes vana est. Quia autē spes
fiat: non sub spe superbie: sed eterne
glorie: vt fortitudo que virtus est ta
li spe mediante habetur.

¶ Cap. xv. de perseverantia in bono
habenda.

Dene agere parū pro
dest si mē labilis exi
stet. Nō enī ex actib;
generatur habit^{us} nū
st affuerit boni opis
perseuerantia. vñ in p
uer. sapiētū. Nichil pdest didicisse be
nefacere si cesses. Mā turpe est bona
opa cepta deserere. quitil. iij. de ora
toris institutione. Perseuerandū est
saltem: q̄ sepius et si vires deficiunt
aīo tamē perseueremus. Mā teste tul.

In rhetorica prima. Perseuerantia est
in rōne bene cōsiderata stabilis ppe
tuaq; permanſio. Illi igitur perseue
rant qui bona incepra cōtinuant. Di
cis forsitan te pseuerare nō posse: q̄
teste seneca in ihteſte. Leue quidem
est iniurias ferre sed ferēdo cōtinue
perseuerare graue est. Idem seneca in
hercule fruente. Per multa opayir
tus laxari solet: quibus attentis: mē
ruz est si quis perseuerare possit huic
dubietati respondeo: omnibus agē
dis modū debere p̄beri: vt enim perse
seueres: nō oportet vt laboribus in
cessanter assistas. Sufficit enī vt ma
la euites: et ois opportunis bonis in
tendas: et si frequēter bona facere ne
queas: salte3 dum feceris diu perse
ueres. Iuxta illud senece in edippo
q̄ sepe fieri non potest fiat diu. Sz
quid dicemus de his qui non glori
antur nisi excogitando meritorum
varietatem: nullamq; observant sta
bilitatem. Quia etenim die vota ietu
norum celebrant: altera studio tem
pus dispensant. orare nunc promit
tantz cōtinere in posterum preordi
nant: et postmodū his omnibus cō
traria faciunt. Rufus vno tempore
velut heremite viuunt et in alio pu
blico cōtrectui assistunt. tales enim vna
die videbis rāz tristes et mēstos: rāz
marcidos et pallidos vt semimortui
credant. Innumerabili3q; penas pro
regno celorum pati exprimant. eosq;
quoq; postmodum videbis risibus
deditos in locis p̄mos ebrietatib;
dissolutos mulierum tactibus infe
ctos: et quicquid a sua voluptate sub
traxerunt hoc postmodū inepte sup
addunt. In ipsis enī nō est perseue

rantia: eo q̄ ab eis nō desideratur nisi
fastus et apparentia. Talibus enī
p̄deset si potius studerent in bonis
ceptis continuare q̄ sic nouitatē me-
ritorum: et vt melius dicant appa-
ratū excogitare sollicitent. seneca. epi-
stola. xvi. Plus operis est vt propo-
sitas custodias q̄ vt honesta propo-
nas. p̄seuerandus est enī et assiduo
studio attendendum quousq; bona
mens fiat bona voluntas. Et idem
ep̄la. xxi. Turpe est credere animus
luctari cū officio quod semel receptū.
q̄z vīr nō est fortis ac strēnuus qui
laborem fugit. et horatius lib. carmi-
li. oda. iij. Equam memēro in rebus
arduis seruare mentē: nō secus in bo-
nis ab insolenti temperatam leticia
Mempe qui vult fortis et p̄seuerans
fieri potius in bonis crescere q̄ ruer-
re habet: nec cum fortuna debet mu-
tari quod tamē instabiles faciūt. vnde
ouidius li. de tristibus. Rara quis-
dem virtus quāz non fortuna guber-
nat. que maneat stabili cum fugit illa
pede. item boetius primo de conso-
latione metro p̄rio. Qui cecidit stabili
non erat ille gradu. ouidius li. epi-
stolarum. Cepisti melius q̄ desinis
ultima p̄mis cedunt: dissimiles hic
vīr et ille puer. q̄z videlicet vnus con-
stans qui melius desinit. et alius incō-
stans q̄ facilliter decedit. S; plurimi
se viros appellant qui femineis mo-
ribus trubant minimeq; p̄seuerāt
De quib; oratius in epistolis Quos
petijt spernit repetit quod nūp omi-
sit estuat et vīte discōuenit ordine to-
to. Quod faciunt inconstantes. quia
sue instabilitatis calumnias locis im-
ponunt. Itaq; loca incessanter mu-

tant: nec tamē perampli⁹ ob hoc in-
bonis p̄tinuant. vnde socrates cū dā-
querenti. Cur mutatio locorum nil
sibi prodesset ad depositionem vitio-
rum respondit Quid miraris nichil tibi
peregrinari prodesse cum te circū-
feras. quasi diceret q̄ virtuosus melio-
ratur nō ex mutatione loci sed men-
tis. vnde seneca ep̄la. xxviii. Animus
debes mutare nō celum. licet enī va-
stum transieris mare: sequunt te vi-
tia quocunq; puenieris. Queris enī
quare fuga ista te non adiuvet. q̄z te-
cum fugit vitium. et ep̄la. lxxix. Fre-
quens de loco ad locum migratio in-
stabilitas animi est. Nec enī oīa di-
cta sunt ideo q̄z viri instabiles locum
statusq; pmutant credentes de suis
mederi cū sit tamē interior morbus
mentis enī non extrinseca mutare
oportet. vnde horatius lib. ep̄larum
epistola p̄ria. Impiger extremos cur-
ris mercator ad idos. Per mare pau-
perlem fugiēs per saxa per ignes. ne
cures ea que stulte miraris et optas.
Discere et audire et melior credere
nō vis. Vtilis argentū est auro virtutibus
aurum. Quis ciues ciues querens
da pecunia p̄mū est. virtus post nū-
mos. hec ianus summ⁹ et ab imo pro-
docet. et ep̄la. xi. Tu q̄cunq; deus
tibi fortunauerit horaz. Grata sume
manu. nec dulcia differ in annum vt
quocunq; loco fueris vixisse libenter
Te dicas. nam si ratio et prudentia
curas. Non locus effusilare maris
arbitrer aufert. Celum non animum
mutant qui transmare currunt. Rū
quid plures iuvenes p̄sepeimus qui-
bus paterna doctrina dicebat. Dis-
currere per orbem vt sapientes sitis.

Deu discursus iste sapientes hoies
nō facit. sed instabiles aio talem me-
dicinam querunt. Tales etenim vbi
cūq; sunt nusq; habitantur. q; vbiq;
ambulant et nullibi resident. n̄ mar-
cialis in. li. epigrā. Dic michi quo ve-
niam. dic qua te parte requiras. quis-
quis vbiq; habitat maxime nusq; ha-
bitat. Quid ergo prodest homini la-
boranti vt congrue uiuat si nō perse-
uerat: aut quid prodest inimicos ho-
mines vincere et vitia non domare.
Qui enim peccatis subiicitur: et si mo-
les immensas possit deferre. nichilo-
min⁹ fragilis est. vnde sene. vii. de na-
tura. questionū querit. Quid est in re-
bus humanis precipuum. et respon-
det animo oīa viciisse. Nulla enim vi-
ctoria maior est q̄ vitia domasse. In-
numerabiles siquidem sunt qui po-
pulos et vrbes habuerunt in sua po-
testate. paucissimi vero seipsos habu-
erunt. et subdit. Quid malus q̄ erige-
re animus supra miseras et premissa
fortitudine. quid manus q̄ cōtra ca-
lamitates eē ortas. et cōcludit. Quid
igitur infans. quid ābelo. quid sudo.
quid terram forum verso. Multo o-
pus est magis vt a sordibus disceda-
mus et a corpore animum seducam⁹
et tandem in occultis subtilitatibus
veritatem inquiramus. Dicit autē
peccator et vir instabilis quomodo
permanebo aduersus fortunaz dum
videbo fortune pmissa grandia mu-
nera que non de facili aninus refu-
git. Queso attende fortunam muta-
bilem et aninus stabilem fieri debe-
re. teste seneca epistola. viii. Cogita-
re nichil esse immutabile preter aīm
oīa enim fortuita lapsa intereū. ant

mus autē bonus perseverat. seneca
ep. a. lxxi. Et adez virtute et mala for-
tuna vincit et bona ornatur. Virtutē
intelligo animosam et excelsam. vīm
que oē id irritat quicqd infestat. non
inquit mirū est in tranquillitate nō cō-
cui. sed illud mirare vbi oēs faciunt
aliquē stare. Dices forsan q̄s me sta-
bilem faciet aut qua virtute pmanes-
re valebo. Nunc enī paupertas me
affligit: nunc timeo exiliū: nūc incar-
ceror: nunc infirmor. quō igitur subst-
itam. cui querele respōdet sene. ep. a.
xxiii. Parua sū et si quis respōdet in-
ter paupes ero exul sū vbiq; viuā
alligabor. ad hoc enī natura me ges-
nuit. vt corpore graui astringar infir-
mabor cessabit lāgor sanitate vī mor-
te moriar vt melius viuam. In omi-
bus ergo animus superstat sapientis
et constantis. sumus igitur fortes ad-
uersus fortuita. quia teste sene. ep. a.
xxxvi. In mores fortuna vis non h̄
animus ad tranquillū terminū venit
qui in eodē habitu est. s. qui pseuerat.
¶ Ca. xvi. qualiter a constantia nul-
lus debet recedere.

Este tul. de natura de-
orum. Inconstātia non
debet cadere in sapiēs-
tem virū cui nul nocere
pōt. Clerus est in q̄
multitāq; epictetū
la volūt stabilitate formari. sene. i. de
cōstantia sapientis narrat q̄ epycuri
corpū multū pepercerūt dicentes nō
licere sapientē ferre molestiā. quapro-
pter voluptatē tanq̄ felicitatē sum-
maz elegerūt. nō decet tū hoīem mo-
bilitate seu fragilitate sic agitari. vtp
quacūq; tribulatiōe immutet. immo

licet in tribulationibus persistatur. nichilominus patienter deus tolerare. narrat enim aug. ix. de ci. dei. c. liij. q. licet eneeas multas tribulationes haberet in parte ien. triua vsus ronis tamen in mente non perdidit. Ideo de ipso virgi. inquit mens imminuta manet lachry. me voluunt inanes. quapropter. liij. de nugis phorum narrat socratez dixisse sapientem offendere non posse. immo aduersus omnem fortunam stans et immobilis manet. vale. li. ij. de morte socratis refert q. fortitudo constantiq. vultu potione venenosaz lz mortiferam accepit. Et cum eius vxor lamentaretur dicens. Vir meus innocens moritur. socrates dicebat. Male inquit conueris. Nam si me diligis debes cupere vt innocens moriar. Turpe est enim morte dignum mori. Ipse enim socrates omnes mundo seruientes miseros vocauit. nam cum ab eo peteret quis miser esset. ipse respondit. Miser est inquit qui nunc miser fuit. quasi diceret q. ille miser est qui miseria mundi nunc sustulit. Nam veteres legimus in magnis angustiis perseuerasse. et licet onerosa fortuna ipsos persequeretur. nichilominus animo patientes permanserunt. narrat enim vale. li. v. ca. x. q. anaxagoras phus audita morte filij sui quem maxime diligebat immutatus permansit. vñ sibi annunciati respondit ita. vt fertur rem nouam seu inexpectatam non annuncias. Sciebam enim q. omne natum ex me esset mortale. Sciebam in super q. sicut nullus mori nisi qui prius vixerit. ita nullus viuere qui non moriturus sit. Ibidem etiam recitat valerius q. xenophon audita morte sui primogeniti filij minime commotus fuit

unde cum sacrificaret et coronam in capite haberet statim vt mortem filij audiuisset coronam per lamentatione tantummodo de capite deposuit. cum tñ interrogaret qualiter mortuus fuisset sibi relatum est q. in bello pugnando mortuus fuisset quo audito xenophon statim coronam reposuit et sub iuramento sacrificij affirmabat q. plus gaudebat de virtute filij quaz bellando habuerat q. de ipsius morte tristaretur. Ex his ergo patet q. predictorum virorum animos fortuna perturbare non potuit. valerius li. viij. ca. ij. de quodam alio pho scz biante narrat q. cum patriam eius priuam hostes inuasissent omnibus quos modo sentia belli incolumis abire passa fuerat periculis rerum pondere onustis fugientibus interrogat. quid ita nichil ex bonis suis secum ferret. Ego vero inquit bona mea mecum porto. pectore enim illa gestabat non humeris nec oculis visenda sed estimanda animo que domesticis mentis inclusa nec mortalium nec deorum manibus labefactari queunt. et vt manentibus preesto sunt ita fugientes non deserunt. Nec tñ in solo virili sexu talem meritis patientiam legimus imo etiam in muliebri fragilitate perseuerantiaz commemoratam reperimus narrat enim ambro. li. liij. de virginitate seu de virginibus q. mater quedam eiusq. filia intantum amauerunt castitates q. maluerunt in fluvium precipitari q. lubricitatis dedecore contaminari. unde cum violari timerent se mutuo amplexantes. et quasi choreas letas ducentes in fluvium se proiecerunt. Insuper aug. i. de ci. dei de lucretia narrat q. cum a tar-

quino violata fuisset parentes statim
 conuocauit et pre grandi animi con-
 stantia presentibus pareribus se in-
 terfecit lugens suae castitatis integri-
 tatem violatam fuisse. Si igitur mu-
 liebris animus mori non pepercit vir
 igitur fortis et iuuenis perseveran-
 ter in bonis operibus permanere de-
 bet atque vitia constanter debet dete-
 stari. Seneca li. ij. Nunquid cum viris
 satis litigamus? Ea igitur persequere
 sine modo sine fine. Nam in vitiis non
 est modus nec finis. quia mentem sine
 vicia lantant. Si igitur extrahi non
 possunt cum illis potius est cor euel-
 lendum. Ex his igitur concludamus
 constantiam maxime habendam ad
 mala compescenda. Huius autem te-
 poris nulla est constantia virorum. sed
 fragilitate imminente modicorum timo-
 ris occasione decidunt. Quos tamē
 ut veterum constantiam commemo-
 remus. narrat enim valerius libro se-
 cundo quod vir quidam dictus codrus
 mori se exposuit etiam ultra vires ut
 sui victores efficerentur. Item augu-
 stinus quinto de ciuitate dei capitu-
 lo. xxiij. Narrat de quodam qui se in
 foueam precipitauit eo quod audiuit a
 dijs fuisse dictum quod romani perderet
 id quod optimum habebant. Narrat
 etiam de bruto qui filios suos occi-
 dit. quia fuerant contra rempublicam. unde
 poeta Maro quoque pater noua bella mo-
 uentes ad penam pulchra pro liber-
 tate necauit. Item narrat de alio qui
 filium occidit eo quod contra volunta-
 tem imperij fecerat. licet pro patria
 pugnasset atque vicisset. Nam estima-
 bat peius imperium contemnere quam ab-
 iectum voluntate imperij etiam pro pa-

tria gloriose vincere. His ergo exem-
 plis colligimus antiquos constantes
 ideoque famosos fuisse. atque ratione sue
 animositatis nomen accepisse.

¶ Capitu. lvi. xxvij. de constantia ma-
 nu tenenda.

Nillum reddit opus
 laudabile. aut iter co-
 ronata merita nume-
 randum si constantia
 desit. Ubi autem quis per-
 manet postans sui ope-
 ris perfecti adipsi mereri. Nepe constan-
 tia veritate predicat iudices prauos
 redarguit et omnium virtutum genera ad sa-
 lubrem portum deducit. nunquam dio-
 genes veritatem dicere singulis formi-
 dabat. Narrat enim vale. li. liij. ca. iij.
 qualiter aristippus diogenem onerata
 uanti dicebat. O diogenes si diony-
 sium adulare velles ultra non esses. cui
 diogenes. Si tu iquit ista esse velles
 non adulares dionysium. Ecce quanta
 viri constantia qui maluit pauper fieri
 pro veritate dicenda quam adulari et exin-
 de ditari. Sed nec in solis viris con-
 stantiam reperimus sed etiam feminas
 animo fortes exstitisse legimus. Narrat
 enim vale. li. vi. ca. ij. qualiter mulier
 quedam absque demeritis philippo re-
 ge temulento condemnata postante pro-
 uocarem ad philippum inquit sed sobri-
 um. Excussit itaque crapulam oscitant
 ac pueris animi ebullire respicere cau-
 saque diligenter inspecta iustiorē sen-
 tentiam ferre coegit. Igitur equitas
 tem quam impetrare non potuerat ex-
 torisit potius presidium a libertate quam
 ab innocentia mutuata. Insuper nar-
 rat qualiter cum dionysius tyrannus pro-
 pter nimiam crudelitatem deberet succi-

bere. mulier quedam ultime senectutis
 quotidie matutino tempore sola ora-
 batur Dionysius incolumis esset quod cum
 audisset Dionysius eam interrogavit
 cur hoc diceret. ipsa autem respondit cum
 inquit essem puella tyrannum crudelem
 habuimus cui crudelior successit: tu
 autem tertio adueniens ceteris crudeli-
 or fuisse peto igitur ut maneam timens
 ne peiores post te habeamus. Ecce
 quanta mulieris constantia que veritate
 dicere non erubuerat. Laudanda est
 igitur virtus constantie seu fortitudinis
 quam siquidem virtutem macrobius lib. i.
 sic describit. Fortitudo seu constantia
 est animus supra periculum erigere nichilque
 nisi turpia metuere fortiter tolerare
 aduersa et humiliter prospera. Qui ei
 hac virtute caret nullam in suis operi-
 bus prosperitatem obtinebit. nam per
 ipsam constantiam martyres preuale-
 runt confessores usque ad obitum perse-
 rauerunt et principes dominari meruerunt.
 Narrat etiam vale. ubi supra qualiter
 pompeius cuiusdam viro antiquo suam
 etatem improbabat dicens ipsius mor-
 tuum fuisse in senectute: et exindere
 suscitatum. cui senex respondit. Non me-
 tris inquit poppei: quod cum mortuus essem
 fui ad inferos: ibique vidi multos de te
 conquerentes eo quod iniuste pro te con-
 demnati fuerunt atque perditionis eorum causa
 fuisti. Itaque eo tempore et fortissimus erat
 cum poppeo maledicere et tutissimus.
 Viri ergo christiani in via domini constantem
 ambulare debent non timendo eos qui
 occidunt corpus sed in domino fiduciam
 constituere. unde tul. in ii. rheto. lib. ii. co-
 fidentiam sic describit. Confidentia
 est virtus per quam magnis et honestis
 rebus animus cum spe certitudinis fi-

duciam collocavit. Hanc in fiduciam
 plurimi non habent: quod nec in deo nec
 in hominibus confidunt. Cuius oppo-
 situm legitimus de alexandro scdzo vale.
 lib. iiij. ca. viij. quod narrat qualiter cum ale-
 xander infirmaretur et suus medicus
 nomine philippus potionem ei dare
 vellet. tunc quidam dictus parmenis
 non alexandro scripsit: ut caueret ab in-
 fidis philippi. Inde ac pecunia
 corrupta a dario. Cuius litteras cum
 legisset potionem indilate sumpsit:
 et philippo litteras legendas tradi-
 dit. Itaque prius sumpsit potionem
 quam medico nuntiaret suspensionem.
 Narrat etiam idem valerius lib. iiij.
 ca. i. quod plato xenocrate discipulo suo
 tam constanter moderatus fuit: ut cum
 audisset eum de se multa imple locu-
 tum sine ulla cunctatione criminato-
 rem respuit. Et cum instaret toruo-
 vultu iudex causam querens cur sibi
 fides non haberetur: adiecit non esse
 credibile: ut que ratio opere amaret ab
 eo inuicem non diligeretur. Postre-
 mo cum ad iurandum inimicitias
 ferentis malignitas confugisset ne de
 perfurio eius disputaret: affirmavit
 nunquam xenocratem illa dicturum fuisse:
 nisi ea dici sibi expedire iudicasset.
 Confidetur igitur eamus non de deo
 non de proximo diffidentes. Nam la-
 cob claudicabat et tamen preualuit
 quod dominus cum illo erat. narrat vale-
 rius lib. iiij. ca. viij. qualiter cum cuidam
 sphartano claudio in aciem descendere
 et unus impropere dices quid sibi
 dem faceret. ille respondit. propono
 pugnare non fugere: licet ergo clau-
 dus esset: tamen confidebat. Narrat
 etiam de quodam cui cum diceretur

q̄ sagitte aduersariorū sc̄z perſarum
propter multitudinem obſcurabant
ſolem: ipſe reſpondit bene narras. in
ymbra enī melius preliabimur hoc
enī ex magna confidentia dicebat
Insuper ibidem narrat valerius de
quodam eiſdem vrbis atq; animi vi
ro q̄ hoſpiti ſuo patrie ſue muros ex
celſos latoſq; oſtendenti dixit. ſi mu
lieribus iſtos comparaſtis recte ſi vi
ris turpiter. Conſtanter ergo et con
fidenter ſperemus in domino: q̄ te
ſte propheta. Qui ſperant in domi
no non confundentur.

¶ Finit liber quintus ſophologi ſe
liciter.

¶ Incipit liber ſextus qui eſt de ſeptē
peccatis mortalibus et de virtutibus
contrariis eiſdem.

¶ Capitulū primum eſt de humi
litate quomodo exaltat et ſuperbia
deprimat.

¶ Tri glorioſi humilita
tis gratia deo placue
runt. Cū narrat Gre
gorius in dialogo li.
primo cap. xv. qua
liter conſtantiuſ hu
milinū fuit. Nam cum quidam ip
ſius conſtantini audiuiſſet famā ac
ceſſit vt ipſum videret quem cum vi
diſſet ait. Ego inquit credebā iſtuſ
hominem grandeſſe ſed nichil ha
bet de homine. quod cū audiſſet cō
ſtantiuſ gratias agebat dicēſ. Tu
ſolus eſ qui in me oculos apertos ha
buiſti. Ecce magis amauit deſpicie
tem q̄ laudantem. vnde augu. ſupra
iobannem omelia prima. Vera inq̄t

humilitas eſt in nullo ſuperbire in ni
lo murmurare in nullo ingrātum eſ
ſe vel querulum: ſed in omnibus deo
gratias agere. et idem aug. episto
la. xiiij. Non eſt inquit alia via ad obtinē
da veritatē. niſi humilitas: quia per
eaſ vnusquiſq; ſe cognoſcit. et ibideſ
narrat de demoſt bene oratore q̄ cū
interrogaretur quid nā eſſet in dicē
do efficaciffimum reſpondit q̄ pro
nunciatio. et cum ſecundo tertio ab
eodem idē peteretur pariter idē re
ſpondit. ſic inquit aug. Quotiēſ de
preceptis humane legis me interro
gas quod magis obſeruandū nichil
aliud reſpondere licet niſi ſerua hūi
litateſ que quideſ humilitas non er
roreſ ſed ſcientiam gignit ſi vera fue
rit. vnde anſelmus li. de ſimilitudinē
bus ca. xxvij. Septē inquit ſunt gra
dus humilitatis. primus eſt cognitio
ſui. ſecūduſ dolor de culpiſ ppetra
tiſ. tertiuſ ſui peccati cōfeſſio. quar
tuſ voluntaria pſuaſio ſc̄z q̄ fateatur
ſe peccatoreſ. quintuſ cōtemptuſ ſui
ſextuſ tolerantia iniuriarū. ſeptim⁹
gaudiū ſue humilitatiſ. Quorundā
tamē ſciētia non humilitatiſ ſed inflat.
ad hoc tñ nō eſt ſciētia ſz ignorantia
eſt qm̄ teſte greg. morali. xiiij. Vera
ſciētia nō extollit ſed lamentare facit.
Dicīſ enī ecclē. i. Qui addit ſciētiā
addit dolorem. vnde bernar. de gra
dibz humilitatiſ ſic humilitatē de
ſcribit. Humilitas eſt virtus quae
riffima ſui cognitione ſibi ipſi quiliſq;
vileſcit. ideo humilitatem augu. ſua
det ſuper iobannē omelia. xv. dicēſ
¶ Inquit omniū virtutū turpitudi
neſ curaret deſcendit filiuſ dei et hu
milis factuſ eſt. Si ergo te pudeat

imitari humilē hominē seruū: imi-
tare salteꝝ humilē deū. vnde math.
xj. Discite a me qꝫ mitis sum ⁊ humi-
lis corde. ⁊ grego. moralium. xxxliij.
Quāta inquit humilitatis virtus est
per quā deus sine estimatione viue-
bat homo. Ilcet magnus factus esset
paruulus. Itē hierony. ep̃la. lxxxvij.
Illam inquit sequamur humilitateꝝ
quā deus docuit: qꝫ multi eius vni-
biam pauci vero eius veritateꝝ attin-
gunt. Auferantur igit omnia figmē-
ta verborum cessant simulati gestus:
Quoniam non cerimonía sed inu-
rie patientia humilē probat. Atten-
damus autē qm̃ per humilitateꝝ vir-
go sublimata est. et oīs superbia po-
stulat casum. Nam petron cecidit su-
perbus: vt dicitur. ij. methamor. Et
dedali filius aera scandere volens p̃-
cipitatus est. Romani quoqꝫ sua su-
perbia subiecti sunt: quoniam superbis
deus resistit: teste propheta. Nam ⁊
humilitatis exemplum a christo su-
scepimus. omnesqꝫ sup̃bos detectos
legimus. Nunquid aman propter su-
perbiā suā ab omnibus adorari
voluit. sꝫ in patibulo suspensus fuit:
quod parari fecerat: hester. vj. Nun-
quid superbia babilonis linguas di-
uisit: et superbia volentiuꝝ turriꝝ edi-
ficare iꝫqꝫ ad celum per linguarum
cōfusionem humiliata est destructa:
vt habet gene. xj. Nam propter sup-
biā baltasar filius nabuchodonos-
or rex babilonis interfectus: et na-
buchodonosor de solio detectus est:
vt habetur iudich. ij. et daniel. iiij. Mi-
chanoꝝis superbia debellata fuit. ij.
macha. xv Et anthiocus propter su-
perbiā insanabili plaga a domino

percussus est: vt dicitur. ij. macha. ix.
Nampe sicut fecit superbia casum:
sic humilitas exaltat. Nam dauid fu-
it minimus inter fratres suos. super
quos tamen fuerat exaltatus: vt pa-
tet primo reguꝝ. xvj. Rursus manaf-
ses precessit effraim. qui tamen effra-
im habuit benedictionem: vt patet
in genesis. xxvij. Nunquid adonias
natus est ante salomonē: et tamen sa-
lomon obtinuit regnum dicitur. iiij.
regum. xliij. Illi ergo maiores fue-
runt qui tempore posteriores et cor-
pare timores fuerunt. scilicet humi-
les. qui auteꝝ ambitioneꝝ preamaue-
runt. mox per ruīnam cōsumpti sunt
Nam chore et sui complices perie-
runt: qꝫ dominuꝝ ambiebat ⁊ moy-
si detrahebant. Itē absolon detra-
bens patri ambiebat regnum: ideo
detectus est secundo regum. xv. Am-
bimelech procurabat dominum sed
postmoduꝝ in crimina maxima incl-
dit: quoniam filios prop̃ios interfecit
Et roboam ambitiosus pessime re-
gnauit. iiij. reguꝝ. xliij. Quomodo enī
fieri pōt vt sistat firmo gradu super-
bus. Nam si uanus qualiter firmus erit
Si uolenter scandere altuꝫqꝫ trans-
cendere p̃sumt: nunquid p̃cipitio lu-
gebit cum nullū uolentū p̃petuū na-
tura testatur. Fastus nāqꝫ sup̃boruꝝ
fundamento caret cuꝝ nō rōne robo-
retur: alijs sup̃bia nō esset qui enī rō-
ne erigunt superbi nō sunt. Sed nū-
quid difficile est illud permanere qđ
in altum eminet si fundamentum non
solidetur: Ecce uides sup̃bis dei sus-
dicto cōgrue casum. iiij. regum. xvliij.
Babin occidit dñm suuꝝ vt regnaret
sed nō regnauit nisi septem diebus.

Solomons etiam propter ambitiones
suam falso occupauit regnum alexa
dri: sed mortuus est tertia die primo
machabeorum. xv. Adonias dicebat
regnabo post patrem meum: sed contrarium
accidit sicut patet. iij. reg. j. capit.
¶ Ca. ij. de humilitate.

Se humillare exalta
re est. Jo ap. iij. ad
corin. vlt. ad humill
tatem nos hortatur di
cens. Ipse vos probate
an cognoscatis vos
metipso. quasi dicat qd homo seipsum co
gnoscens de facili humiliat. ideo bea
tus aug. li. soliloquiorum orando dice
bat. Utinam nouerim te: noueris me
nam qui se cognoscit uidet: quia putredo et
cinis est. unde ge. xvij. dicitur quali
ter abraham loquens cum deo dicebat
Loquar inquit ad dominum meum cum
sim pulvis et cinis. de hac cognitione
loquit bernardus super cantica omel.
xxxvj. Uolo inquit purgare animam
primo scire seipsum quod postulat ratio
ordinis: quoniam apud nos sumus pri
mus vobis. Talis enim scientia non
inflat: sed humiliat. unde macrobius
li. j. narrat qualiter in fronte templi ap
polinis scriptum erat: hec est via ad
beatitudinem si teipsum cognoueris.
Unde vox de celo descendisse creditur
dicens. scito teipsum ut tradit policra
tus li. iij. ca. ij. cui concordat iuvena
lis dicens qd illa vox de celo descendit
dicens gnoti solidos id est scito teipsum
unde aug. iij. de trinitate ca. j. Scien
tiam inquit celestium atque terrestrium
magnam existimat humanum genus
sed profecto meliores sunt qui scien
tiam hominum seipsum nosse preponunt. quia

laudabilior est animus cui nota est
sua infirmitas. quam qui ea non respecta
vias siderum scrutatur. Insuper ber
nardus super cantica omel. xxxvj. Su
perbia est inquit ignorantia cui cum
melior quam sis tua deceptrix cogni
tio esse mentitur. Nam vita sepe se
virtutes fore simulat: ut ait grego
rius moralium. xxx. ponens exempla
et dicens qd dissoluta misericordia pie
tas habetur et pertinacia constantia
creditur timor incompetens dicitur
humilitas: et vocis tactantia libera
litas vocatur pigritia maturitas in
queritudo sollicitudo nominatur: et sic
de alijs. Multi ergo sibi ipsis menti
untur: quia sua vitia virtutes putant et
se ignorantes crimina multiplicant.
Homo igitur suam debet examina
re conscientiam: ut quod malum est cor
rigat et quod bonum est teneat. nam
de sanctis animalibus in ezech. legi
tur qd corpus eorum erat plenum oculis
et de virtutibus iustis gregorius expo
nit super ezech. li. primo omel. vij. et
xxj. Ceterum hugo de claustro anime
sicut inquit conuentus hora statuta
ad capitulum confluxit ut mala corri
gat: sic ratio ad secreta cordis debet
conuenire: et quod nefas est corrige
re. iuxta illud ysai. xlvj. Preuarica
tores redite ad cor. Et ibidem isa
ie. lxiiij. Reduc me ad memoriam ut
iudicemur simul: quoniam cogitatio
nes istorum iudicia prouerbio. xij.
Non quidem iudicia ad iudicandum
altos: sed ad iudicandum seipsos. iux
ta illud ecclesiastici. xxxi. Precurre
prius in domum tuam et illuc aduoca
te. et ezech. xl. Labia eorum reuera
intrinsicus per circuitum. Quod qui

dem grego. li. ij. omellaru. ix. exponit
de vera cognitione sui. ex qua sequi-
tur humilitas. vnde seneca. lib. iij. de
ira narrat qualiter sextus omni die se
ipsum interrogabat qualiter vixisset
sicut alias tactus est. Pariter etiam
quisq; facere debet. Clertamē sicut
ait gregorius super ezech. li. i. omel.
xi. Sicut aqua concussa seu meta nō
representat imaginem intuentis. sic
anima inquieta seipsam cognoscere
non potest. tunc autem anima est in-
quieta quando mundanis sollicitudi-
nibus occupatur et de diuinis mu-
neribus nō cōtentatur. Si vis igitur
teipsum cognoscere intra cubiculu
domus tue et exclude omnia preter
deū. vt docet augustinus in suis me-
ditatōibus. Si quis enī ad hoc per-
ueniat vt sua cognita fragilitate clarif-
sime concludat se mortis expectato-
rem assiduum peccatores se cernat se
cinerem vilem immundum ignarum
inmemorem beneficiorum dei. hīs
nempe cognitis non erigetur in altis
nō iactantijs aut laudibus herebit.
sed humili planctu fatebitur eos tan-
tummodo laudibus dignos quorum
mens tēdit ad suprema primo sice-
ro contēptu fini. **Q** vir perste quid ti-
bi peritit aut lecture profunt si te ti-
bi propinquum: tibiq; intuitum non
noscas. Syderum forsan percuncta-
ris motus et proprios negligis act?
Planetarum situs forsitan vsq; ad
minuta queris et peccata tua grauis-
sima non cernis. scis tamen quia nil
tibi facilius: nil vtilius. q̄ si vera tui
cognitione cunctaris. Obstat fortas-
sis vanum seculi lumen cuius intui-
tu mens execata veritatem non per-

pendit. aut ei⁹ decore tracta se supra
se non reflectit.

¶ Ca. iij. quomō humilitas facit ho-
mines acceptos.

Humilitas reddit ho-
minem acceptū ama-
bilem et sublimē quā-
do p̄cipue humilitas
nō est coacta vnde art-
sto. v. metha. Qui hu-
miliat. sponte melior est q̄ qui humili-
at vi. Si enī humilieris te renuēte
q̄ gratia tibi debet. tunc enī mereris
q̄ in medio voluptatū et honoz te
ipsum corde vllspēdis. vnde briuio.
Humilitas est virtus qua hō verissi-
ma sui cognitiōe vilescit ideo sene. ad
lucil. ep̄la. vij. Redigete ad parua: ex
q̄bus cadere nō possis. vnde valerius
maximus lib. vi. ca. ix. narrat q̄ cum
Ennius valerius flaccus secūdi bel-
li punici t̄pibus luxu perditam ado-
lescentiam inchoasset quo facilius a
vitijs recederet ad curam sacrorum
et cerimoniarū conuerso animo vsus
duce frugalitatis religione q̄tum p̄
us luxurie fuerat exēpluz t̄m postea
modestie et sanctitatis specimē eua-
nescit. vnde prudentius li. de consi-
ctu vltiorū. **H**umilitas intēdit gres-
sum mediocriter. os quoq; parce eri-
git. et ovidius. iij. de trist. Tu quoq;
formidas nimium sublimia semper
propositiq; tui cōtrabe vela precor
nam teste hora. li. epistolarum. **P**ar-
uum parua decent omnis autem ho-
mo paruus: quare versificator ait.
Spernere mundū spernere nullum
spernere sese: spernere se sperni quat-
tuor hec bona sunt. **Q**uāta eorum
stulticia qui in seipsis gloriātur. non

aduerunt enim omēs superbos cor-
rumpisse. sed potius presidia ubiq; perit
nullum reuerentur nulli obedunt lu-
ciferiq; videntur vestigia sequi. eo q
de bonis si qui habuerunt deo grati-
as non impendunt et cū fortuna di-
trauit eos tunc deū negligunt et post
ponunt et se ipsos deificos putant.

Legimus tamē q cū xenophon sacri-
ficaret deū reuereri nō p̄termisit. licet
maior filioꝝ suoz in prelio cecidisset
se ipso sacrificāte audierit. vt refert
vale. li. v. ca. x. Hoc enī superbia mū-
di fieri nō p̄termittit. tanta est enī
vt si quis nedum filiū immo etiā no-
ciūz aliquid acceperit statim insur-
git blasphematur deum irreueret̄ cer-
uicē contra deum oīpotentem erige-
re non formidat. Hec q̄ stulta super-
bia que deo submitti recusat. nam te-
ste virgilio in bucolicis. Atoue est prin-
cipium: sed a deo est omne bonū ad-
cū obediētiā homo conditus
est: sed transgressionis p̄nam p̄ua-
ricationez superbia causauit. Quinā
ergo illi obediremus cuius imperiū
vitare nō possumus: cuius dominūz
toti p̄sudet orbi. Illi ergo obedimus
cui obedire seruire ē. cui seruire regna-
re est. De qua obediētia hugo. Cle-
ra iquit obediētia est pro amore dei
seruare mandatum. Plurimi tamen
non dei mandatum sed propriū arbi-
trium sectantur. vnde cassiod. ep̄la. lx-
xliij. Antinus dolosus nō sequitur dei
arbitrium. sed suas expluat volunta-
tes. vnde terētiū in adelphis. Quid
tu illic agis nemo obtemperat. pau-
ci enim obediunt deo. cum tamen au-
gustus cesar. in exclamatione quam
fecit contra vltimū virgilij iussu de

abolitione eneidis dicat. Est legum
seruāda. fides suprema voluntas qd
mādat fieriq; iubet parere necesse ē.
Ueruntamen nullus leges diuinas
infringere timet. tantaq; hominū te-
meritas est: vt suū nutū diuine pre-
ferant legi. minoraq; legum statuta
contemnant. minime ergo maiorib;
obediunt. iuxta illud salustij in catili-
nario. Quomodo poteris in minorū
negocio legem timere si ea negocio
maiora neglexeris. Nam leges sunt
sicut tele araneorum. quibus infirmi-
ora animalia capiuntur et validiora
non. sic leges obseruare pauperes co-
guntur. et a superbis leges contem-
nuntur. vt ponit valerius. li. xij. vnde
borati in epistolarū. li. iij. epistola p̄-
mat Clamant perisse pudorem. cun-
cti pene patres ea cum reprehendes-
re coner. Que grauis esopus que do-
ctus rostitus egit. vel qz nil rectuz nisi
quod placuit sibi dictū. vlt qz turpe
putant parere minorib;. Et que im-
berbes didiscere senis perdenda fate-
ri hoc enī superbia facit que bonis
moribus obedire nō permittit. Rur-
sus superbia homines reddit ingra-
tos dei hominūq; beneficia cognō-
scere dissuadet. Quod sunt enim qui
superbie timore seducti parentes fu-
gunt pauperes. a quibus bona p̄s-
mitus susceperent. Alij quoq; suos
magistros reuereri verentur. a quib;
eorum doctrina exordiu cepit. Su-
perbia tu facis vt homo se ipsum ne-
gligat bñficiq; accepti immemor fi-
at et ingratum eum reddis cui maxi-
me congruit beneficij cognoscere su-
scepta. eo q inest sibi ratio et mens q
singula talia cognosci possunt. Un-

De de ingratitude loquens seneca.
 li.i. De beneficijs intervitta iquit ma-
 xima nil est frequentius q̄ ingratitu-
 do animi. z ibidem li.ij. Quidam in-
 quit furtive gratias agunt. z in angu-
 lo et ad aurem. et subdit. Ingrat⁹ est
 qui remot⁹ arbitrijs agit gratias. Et
 idē seneca ad lucillū epistola. lxxxi.
 Nichil carius estimamus q̄ benefi-
 cium quo diu petimus nichil vilius
 cum accepimus quod est verū apud
 superbos sed humiles bona suscepta
 cognoscūt: suaqz gratitudine vendi-
 cant amicos Saul pascebat asinas.
 et dauid oves. et tamen reges effecti
 sunt. Constantinus ex pauperrimo
 postq̄ duxit helenam in vxorem fa-
 ctus imperator. Quo abiit piscatio
 neronis qui piscabatur cuz retib⁹ au-
 reis. Ubi est potētia pharaonis: vbi
 ciuitas troie vbi babilonia que tam
 famosa et eleuata fuit. Quorū ab-
 erunt agrippa et iulianus quos for-
 tuna ita alte erexerat. Stultus ē igitur
 qui in talibus confidens superbit
 Quid superbis o homo. an propter
 sapiam. Salomon nonne sapiēs sed
 tamē idolatrauit. athithēphus con-
 siliarius dauid tandē laqueo se suspē-
 dit. Nonne sapiens catho se occidit
 et democritus. Si propter pulchri-
 tudinez pulcher fuit absalon et tñ su-
 spensus ad arbozem fuit. et elephas
 propter pulchritudinez dentium se-
 pe morti datur. Samalio pulcher-
 rimus in vita sed turpissimus in mor-
 te. Istud considerabat rex rex qui vi-
 dēs magnā multitudinez dixit. Ben-
 cito hec in cinerem redigent. Iouin-
 anus ingentem diligentia adhibuit
 multū laborauit vt regnaret: sed die

illo quo rex esse debuit interijt.

Capit. liij. de superbia qualiter fu-
 gienda est.

Superbia est eleuatio
 in debita mētis que iu-
 re meretur casum. ho-
 minē ifatuat amicitia
 am sepat generat iur-
 gia patientia tollit ex-

cessus suadet correctionē respuit elo-
 quūz tumescere facit mores elatos
 reddit deprecari dissuadet se flectere
 nō pmittit: nullūqz vitiū magis pro-
 prie demonib⁹ hoīem equat vñ plau-
 tus in aulula. Res nimis singularis
 est hō superb⁹ nō patiens. Nā supbi
 minores despiciūt maiorib⁹ inuidēt
 et equalib⁹ dissentiūt. vnde sicut p-
 uer. sapientiū dicit. Esto fit ignomi-
 nia supbi gloria. Nec tñ illos estimo
 superbos qui famulatū hoīm sic acci-
 piunt q̄ eos nō cōtēnunt. vnde sene-
 ad lucil. ep̄la. xlvij. In homines inq̄
 similes nobis superbiā non agimus
 minimāqz seruitutez exigimus. Cle-
 rum q̄ corpus famulari permittim⁹
 sed nō mīn⁹ appreciamur. Ipsos enī
 fratres nobis natura eadez progeni-
 it. Prochdolo tamē superbia de die
 in diem crescit. Illi quoqz qui super-
 biores sunt nobiliores volunt nū-
 cupari. iuxta illud salusti. i iugurtino
 Superbie cōmune nobilitatis ma-
 lum est. hi enī ceteros rusticos vo-
 cant conditionisqz serullis: eo tamē
 pacto quo ceteris iniuriantur igno-
 biles se fore ostendunt. Nobilitū enī
 non est nisi ea facere opera que nobi-
 lia sunt. si enī adest fortuna prospe-
 ra cur superbiūt scientes q̄ solida nō
 est. vnde tul. li. i. de offi. In rebus au-

tem prosperis superbia fugienda est et arrogantia. Nam aduersas res et prosperas immoderate ferre leuitas est scilicet insipiente. Utinam superbis versificatoris documentum me te conspicerent. Aut enim. Unde superbit homo cuius conceptio culpa. Nasci pena labor vita necesse mori. Vana salus hominis vanus labor omnia vana. Inter vana nil vanius homine post homines vermis post vermem fit cinis. Heu heu sic cadit in cineres gloria nostra fuit unde primas. Stribi copia si sapientia formaque detur. Sola superbia destruit oia si comitet. et prosper li. epigram. Sola est in numeris armata superbia telis: quia scilicet sola superbia infinitas sagittas gignit peccatorum. unde trionce iuuenalis lib. iij. Supbos ita alloquit. quia tu galline filius albe nos vilis populus nati in felicibus ouis que verba prebunt. ut nullus presumat de femine vel matre lactare seipsum omnes enim eiusdem nature sumus nec pulchritudo debet gignere fastus. Ceterum tamen teste oul. li. i. de fastis. Fastus inest pulchris sequitur superbia forma. Si tamen attenderent pulchri se turpes futuros clare cernerent eorum gloriam existere vanam. Inquiramus ergo unde oritur in homine fastus aut presumptio. Si enim ex malo tunc superbie occasio non est si ex bono cur superbit enim non ab ipso sed ex deo sit. Stultus enim est qui de non suo lactantia facit. unde galterus li. ij. alexan. Marcite morales animas extollere fastu. Marcite victores in gratia vivere summo. victori vires sceptrum dyadema triumphos diuitias dare quod potuit auferre valebit.

Itaque omnia bona ex deo sunt. Si quis etiam ex bonis superbiam accipiat bonis iam caret. unde prosper li. epigram. Qui quod non eecidit proptius sibi viribus aptat. Hoc ipso quod se stare putat cecidit. Ecce vides omnem superbiam postulare casum licet itaque ratione carere. nam fastus omnis non ex ratione sed ex mera stulticia deriuatur. Itaque stultiores illi sunt qui de sua fortuna aut sapientia superbiunt qui ceteris sapientiores existere credunt qui doctiores eis se posse instruire presumunt. dicente varrone in suis sententiis contra. nquit. Omnes sapere desipere est et non sapere. tul. li. de archademacis. inepte quis minervam docet. et siluester. Pudeat docuisse minervam. Evanescent ergo mundi sapientes eorum superbia mera insipientia est. Ambiant enim principatus dominia plateas familiam et seipsos non possident seipsos ignorant eorumque pacto quo superbiunt fatuisant. unde sene. li. de quattuor virtutibus. Ne in re altiori te ponas in qua stant tremendum descendenti cadendum est. et idem sene. epla. lxxij. Ambitiosis non tam locundum est multos videre subiectos quam graue aliquem ante se habere pare. Nec enim ambitioforum stulticia est sibi parere pati non posse. aliisque pesse potest sibi aut si pessen. non tumesceret superbia. unde in puer sapientum dicitur. Tis habere honorem do tibi imperium magnum. impera tibi. Nullum enim imperium vtilius quam sibi ipsi imperare unde socrates. Stultum est ut imperare quis velit alijs cum ipse sibi imperare non possit. et fulgentius li. ij. mto

logiarum. Qui plus querit esse q̄ li-
cet minus erit q̄ vellet. Si quis igitur
ascenderit sic itare studeat vt cade-
re non oporteat. vnde macrobi. li. sa-
turnalium. Ad summum inquit gra-
dum claritatis cum veneris egre cō-
sistes et citius q̄ ascenderis cades.
Ele autem regibus et principibus q̄
gloriam mundi quasi perpetuaz ar-
bitrantur. casus enim non habent ti-
morez: quia fortassis non cognoscit
deus maiores de quibus sardonius in
suo epistolari lib. ij. Sicut inquit ho-
minibus reges imperant: ita domi-
nandi desideria regibus dominant.
Cur igitur superbiunt reges: his enī
sa seruiunt quibus preesse se tactant.
Nā si rex bonus es tunc sollicitus
quid seruis faciat vt maluz corrigat
bonū q̄ premiatur. Studeas enī qd
imperabis quomodo republicaz de-
fensabis quas leges facies q̄bus of-
ficia cōmittes quo pacto emulos cō-
tentabis quo tramite amicis place-
bis. In his enim omnibus tibi famu-
lantibus subseruis. cur igitur subser-
uis. Dices enī q̄ hec omnia alijs cō-
mittes. Quomodo igitur regis reue-
ra rex non es nisi populū regas quē
si reperis vt prefertur famularis. Ab-
sit ergo vt superbiā ex domino susci-
pias quod fecisse legitur alexander.
vnde valerius li. viij. ca. xv. Al exātri
inquit pectus insatiabile laudis qui
anaxarcho comiti suo ex auctoritate
democriti preceptoris innumerabi-
les mundos esse referenti. Deum me
inquit miserum q̄ nevno quidez ad-
huc sum positus. et eidez alexandro
refert quintus curtijs. li. vi. scythos
dixisse. Si oij habitum corporis tui

auditis animo parem esse voluis-
sent orbis tenō caperet. Altera mas-
nu orientem: altera occidentem con-
tingeres. Deinde si humanuz genus
omne superaueris cum feris vestijs
q̄ gesturus es bellum. vide ne cum
ad cacumen peruenire contendis cū
ipsis ramis quas cōprehenderis des-
cidas. Leo aliquando minuaruz
auīuz pabuluz fuit. At tu qui te glo-
riaris ad latrones persequendos ves-
nire: omnīuz gentīuz quas adiisti la-
tro es. Si deus es tribuere mortali-
bus beneficia debes non sua eripere
sin autē homo es: id quod es semper
esse te cogita. Ex his ergo princeps
omnis documentuz accipiat et sup-
biaz si quā gerat deserat: q̄ teste gal-
tero in lib. alexandreidos q̄ frivola
gloria mundi q̄ reruz fugitiuus ho-
nor q̄ nomen inane. et plautus. Qui
preesse cupit pdesse recusat magnus
in exemplo est cui non suffecit orbis
excisso de fossa marmore petra: quin
q̄ peduz fabricata domus: qua nobī
le corpus exigua requieuit humo. et
loquit de alexandro que omnia con-
cludunt superbie fastuz vitari debere.
Nota exempla sacre scripture de
lucifero de adā de agar de nēbroth
d pharaō de amāde abimelech d bal-
thazar nabuchodonosor z nichanor
absalon de dauid de herode. Nota
etiam de scaro. Quare enim ille scas-
rus q̄ filius fuit dedali submersus fu-
it: nisi q̄ ppter supbiā suāz voluit nō
in alio volare z precepta nō tenere
patris sui dedali. Quid aliud q̄ sup-
bia fecit cadere phetontē: nisi q̄ volu-
it currū patris sui phebi regere cōtra
hij

consilium ipsius patris. ideo cecidit turpissime.

¶ Capitu. v. de vana gloria minime affertanda.

Manis gloria ideo sic vocata est: quia inutilis est et vana. Et sicut stulti hi merito arbitrantur qui vmbulis se putant diuites fieri: sic stulti videntur hi quorum desiderium et sollicitudo vanitas est. De quibus honorati libro sermonum. Gaudet pre nomine molles auricule. Et aulanus. Hic quicumque noua sublatu laude tu mescit: dat merito penas dum meliora cupit. et marcialis cocus. Cum voco te dominum noli tibi carpere fastum. Sepe etiam seruus sic resaluto meus. Nam plurimi in solis vocibus gloriantur: et ex honore vano in seipsis tument: proprioque ore laudibus se extollunt quos redarguit catho dices. Nec te collaudes nec te culpaueris ipse. Hoc faciunt stulti quos gloriare inanis. Quid dicemus? tamen: quia singuli ex operibus gloriare expectant. unde narrat valerius li. ix. ca. xij. quod cum sophocles ultime iam senectutis cum in certamine tragediarum dixisset. anticipi sententiarum eventu diu sollicitus. aliquando tamen una sententia victor causarum mortis gaudium habuit. et plinius in epistola ad aulanum. Necesse est ut laudis sue spacioz cur su et peregrinatione quisque letetur. Eandem sententiam tangit tullius in Tusculanis questionibus li. j. Bonos inquit alit artes: omnesque incenduntur ad studia gloria. Quibus omnibus attentis quibusdam apparet ex operibus

posse gloriare capere congrue. Hinc autem dubitationi respondendum sic apparet. Nam si benefeceris nimis si te benefecisse leteris non vana gloria immo utilis est: sed obest si de tuo suscipias opere gloriam quam deo non referas de qua deo gratias humiliter non rependas. talis enim gloria non tul est nisi quia dei est. Si enim ex bono opere sic leteris quod tamen deo resgratieris: tua tunc leticia non est inanis: quia bono limitatur fine: sed illa gloria vana est: et inanis quam in te recte accipis: quam mediante proximum despicias inflarisque et lactantibus tumentis. Absit hec in iusta gloria hypocritarum quorum opera ficta: quorum etiam merces vanitas est. De quibus tullius li. j. de officiis. Totus inquit insustitit nulla capitalior quam eorum qui quod agant simulant: ut boni fieri videantur. et ideoz tullius li. ij. Omnia ficta celeriter tanquam flosculi decidunt nec simulatum quicquam potest esse diuturnum. et li. liij. Omnes inquit aliud agentes et aliud simulant: perfidi sunt improbi et malicioosi. Nullum eorum factum utile esse potest cum tot sit vitis inquinatum. nam teste eodem tullio li. de amicitia. Omnium rerum simulatio vitiosa est. tollit enim iudicium veri. nec tamen reprobandi sunt qui peccata sunt tegunt: ne peccandi occasionem alijs prebeant. sic enim agere hypocrisis non est. Sed vana est eorum gloria qui non ob aliud bonum se ostendunt: nisi ut glorientur ut laudes habeant: ut promoueantur ac dominantur. Itaque hi mali non sunt eo quod malam mentem eorum tegunt: sed quia bonum simulant quod non intendunt: homines

numq; iudicia sub spe glorie subuer-
tunt. Si enim vulpis similes ap-
parent atq; lupis. unde persius saty-
ra quinta. Es modicus voti presso-
lare dulcius amicis. Jam nunc astri-
gis iam nunc granaria laxas. Hec me-
am sunt teneo cum vere dixeris. Li-
berq; ac sapiens pretoribus ac ioue-
derro. Sin tu cum fueris nostro pau-
lo ante farine pelliculam veterem re-
tines et fronte politus. Asturam va-
pido seruas sub pectore vulpe. Que
dederas supra repetito funemq; redu-
co. et prudentius. Latitat lupus ore
cruento lacte olaz mentitus oue sub
vellere molli. unde horatius in poe-
tria. Si carmina codes nunq; te fal-
lant animi sub vulpe lactantes culus
modi sunt hypocrite Ipse enim se ostē-
dant vt deo famulari credant demo-
nistrq; sunt filij sed lucem gerere vidē-
tur. Si enim opa ipsorum vera existe-
rent mercedē vanitatis ex operibus
nō expectarēt. unde plinius ad caru-
liū Magnitudo animi nichil ad ostē-
tationez sed oia ad psciam refert re-
cte facti nō ex populi sermōe merce-
dem sed ex facto petit. Nā sicut opa
sunt sic premia cōformia querunt. in
quorum psona boetius loquēs scri-
do de p̄solatione. Nos inquit nisi ad
populares aures inanesq; rumores
recte facere nescimus et relictis con-
sciētia virtutisq; prestātia de alienis
sermunculis laudē capramus. Ho-
rum etenim vita fictio est. et mores sūt
imagines absq; vita. mox ideo delen-
tur et decidunt. q; teste seneca de cle-
mentia li. i. Nemo potest diu perso-
nam ferre fictam. cito enim in natu-
ram suam recidunt quibus veritas nō

iubest. qui autē ex solido nascunt tpe
in melius proficiunt. Mempe vani et
hypocrite sic cognoscunt. raro enim
pseuerant: et viuendi maneriem mu-
tant. laudes amant iactantiasq; faci-
liter pducunt adulari gloriā a quo
libet reuereri expectant quicquid a-
gunt arbitrantur bonuz: de alijs pra-
ue iudicant corrigi nolunt. corrigē-
di vero occasione querunt que autē
faciunt aut facturi sunt sibi p̄cipi do-
lent. Arbitratur enim propito sensu se
regere posse. in alijs enim obedientiā
petunt: viuendiq; normam non has-
bent vnicam et in agēdis semper ex-
tremis in omnib; singulariter stu-
dēt et quod facere solliciti sūt mltos
si facere videant mori viedū nouum
modum excogitant: gestibusq; et si-
gnis plurib; ceremonijs se ostentāt.
faciliterq; incuruant et humilitatem
quā minime habent fingunt dum lo-
quuntur: ab oibus audiri cupiūt: sed
nemini sermonez benigne audiunt
inulte saluant nisi signis vel nutu vt
meditationi vel orationi vacare arbi-
trantur. ad iracundiā facile mouētur
et turbati cum fuerint mordenter irri-
tant: sueq; supbie veneno tumescit.
studioseq; mendicant quod malum
est de alijs lz cooperte dicere possint
quod in seipsis habere nō credantur
vt exinde gliam accipiant. nō libēter
laudent nec laudentes auscultāt. fre-
quenter murmurant et sub nebula de-
trahere non cessant. si vero sui status
plurimos videant hos palam sequi-
tur: vt ex eorum cōsortio famaz ven-
dicent. recusant tamē parere quem q̄
eis fore: sed maiores eis hypochri-
tas sectantur: vt laudis participes fia-

sunt minores cupiunt sequaces ut eo
rum doctores videant. cum paribus
vero voce vel mente contendunt. His
enim signis hypocrite cognoscuntur
et in consimilibus premiantur eorum
enim opera atque premia vana sunt.
Rursus eorum tanta est temeritas.
ut omnia presumant. nichilque diffici-
le arbitrantur eis: intolerabilesque pe-
nitentias inchoant sed tandem sati-
gatur. et de corporis debilitate se ex-
cusant. sub tali enim preterito balneis
dum placet utuntur. quod dum volunt in-
firmant. eo enim pacto fingunt vir-
tutes non habitas pariter infirmitatem
fingere sciunt. Et cum infirmitas spes
acceperint plus quibuscumque alijs vo-
lunt plagi nec potest eis sufficienter
serviri. Puritus enim atque linimenta
lectum molle linthea odorifera et que
uis oblectamenta carnis sub nube fi-
cte infirmitatis postulant. Rursus cum
hypocrisis diutissime vacaverint si ex
inde honores non participat si opes
non obtineant si secularibus vacantes
desiderijs videantur ipsis preferri si
conspiciant suum deprimi statum et
odio a cunctis haberi: tunc mores
habitos deferunt et secularibus se con-
formant postremoque ceteri dissolutio-
res fiunt. Et solum hoc plangunt quod
se voluptatibus non dederunt tempo-
re quo hypocrisis servierunt. Horum
igitur inutilis labor solertia frivola
fructu non capiunt ex operibus suis
vane glorie deditos seducit laus ab
adulatoribus oblata que quantum in eis
est eos interficiunt quos suis laudi-
bus inficiunt. Nam teste ouri. li. xliij.
methamor. Et obest sua gloria mul-
tis. Ideo matheus in tobia. Non cre-

de titulis fame te consule credeque me-
ti. et mar. cocus. Hunc volo laudari
qui sine morte potest Absit tamen ut eos
laudari prohibeas in quibus virtus
est. quia teste ouri. li. de potio. Excitat
auditor studium laudatque virtus cre-
scit. et immensum gloria calcar habet
et idem ouri. liij. de tristibus. Non par-
uas animo. denique dat gloria vires.
et facunda facit pectora laudis amor.
Absit ergo ut hos virtuosos dicam
laudari non debere. periculum est in-
quoscunque laudare. nescis enim qui
virtuosus sit. credis enim virtutem auge-
re laudibus: et virtuosum forsan suis
spoliabilis virtutibus. Sint ergo par-
te laudes tue nisi eum agnoscas vir-
tuosum quem laudaveris quo cogni-
to laudare non desistas temporibus oportu-
natis ut sibi virtus accrescat. dicente
sene. de. iij. virtu. Lauda parce virtus
pera perius. Queso tamen ut quorundam
laudes commemoremus. plures enim
alios laudant: quod principibus placent
sed hec laus modica est dicente ora-
tio in eplis. Principibus placuisse vir-
tis non ultima laus est. Alij vero bo-
nos laudant non in eo quod boni sunt. sed
vitiis eorum qui ex fama boni sunt com-
mendant. hec enim laus stulta est. unde
varro in sententijs. Qui in magnis ex-
cellit et mutus laudatur. Plaudimus
enim temporibus istis quosdam ex fa-
ma bonos quibus turpia. quin immo
turpissima contigerunt: sed omnia per-
sunt in laudem eis nescit enim vulgus
a fama recedere solita. Bonos igitur
laudamus in eo quod boni sunt. de pec-
catis vero taceamus. unde cassiodo-
rus epistola. iij. Debemus inquit om-
nibus bene gerentibus impedire laus

des non quidem falsas sed veras. qz teste sidonio in suo epistolari li. ij. Si cur vera laus hortatur ita falsa corrumpit. et valerius li. iij. ca. ij. Publica regione consecrata virtus nulla privata laudatione indiget. z plinius in epistola ad cornellum tyrannum. Hoc ipsum amantis est amatum non honorare laudibus. verum tamen virtus laudanda est. unde idem plinius in eadem epistola prauum ac malignum est non admirari hominem admiratione dignissimum. Ex quibus omnibus colligitur quicquid laudibus virtutes non egeant. virtuosos tamen laudare discrete et parce congruit. dum modo laus virtuti non credat obesse sed salutis prodesse. Redarguendi sunt igitur z qui pre inuidia laudare recusant: et qui more adulatorum falsis sermonibus applaudunt. unde eunodius. Laudatio inquit tantum glorie tollit quantum falsitatis immiscet. et terentius in adelphis. Coram inquit alio laudare verecundia est ne adulationis causa facere videatur. In hoc tamen positus est mundus quod omnes etiam mendaciter laudari cupiunt. et qui non laudant aduersarij putantur vix tamen circumspectus potius laudibus egere quam abundare cupere debet. Nescis enim quanta demonis astutia. de laudibus enim tibi propinatis mucronem sue tempra tionis efficit. Absit igitur ut laudes appetas si tamen acceperis ipsas deo referas. unde seneca ad lucillum epistola lxxij. Quid inquit letaris ab omnibus laudari. Reuera minime prodest nisi forsitan stabilis existeris: virtusque laudibus crescat quod raro contingere videtur. Queso enim si lauderis ut re-

ipsum cognoscas: nec alijs de te respondere plus quam tibi credas. dicere. Carbone. Cum te aliquis laudat iudex tuus esse memento. Plus alijs de te quam tibi credere noli. z horatius in epistolis epistola. ij. Quid de quoque viro z cui dicas sepe videto. Per contrarium fugito nam garrulus idem est. Nec reuerent patule commissa fideliter aures. Et semel emissum vola irrevocabile verbum. et subdit. Qualem commendes etiam: atque etiam aspice ne mori incutiant aliena tibi peccata pudorem. Utinam ergo laudes quas audis cadere non faciant. Si enim ministrantur ut virtutes tibi accrescant heu qualis conuersio si tibi noceant. Attende quod tibi non nocebunt si teipsum cognoueris. ideo enim laudibus alij qui decipiuntur: qui sunt immemores fiunt: et laudum preconia se cognoscere pretermittunt. Unde galterus in alexandro libro. vij. Dum sequitur per fugi bona momentanea mundi alliciat illecebris animam caro. nec finit esse principij memorem vel cuius imaginis instar facta sit: aut quorsum resoluta carne reuerit debeat: inde boni subit ignorantia veri. Bona enim mundi laudes quandoque arbitrantur: quibus occurrentibus sepe homo non reminiscitur sue facture et se ipsum ex toto ignorat. Quicquid tamen audieris veritatem proferas a animo tuo: quia teste lactantio libro de falsa religione. Nulli suauior anime cibis quam cognitio veritatis. Veritatem autem illi odio habent qui verbis laudantium magis intendunt quam proprie facture quas in seipsis nouere. Veruntamen qui seipsum non no-

ut facilliter errat verbo seducitur resurgereq; nescit. In quorum persona loquens seneca epistola quinta. **L**eci inquit ducem querunt. nos autem sine duce erramus. et ideo ad sanitatem difficulter peruenimus: quia nos egrotare nescimus. Illi enim egrotari se nesciunt qui sue mentis delicta non nouerunt. Nil melius tamen quam seipsum cognoscere. Nam cognitio sui te superbiam vitare discet. et laudibus non decipi prestabit. nec parum donum est seipsum cognoscere. De celis enim processisse legitur. unde. **M**acrobius libro primo. de somnio scipionis. De celo inquit descendit gnotyselthos id est scito teipsum. Unde fertur quod cuidam querenti quod itinere ad beatitudinem perueniret. vox delphici oraculi respondit. Si te inquit agnoueris beatus eris. unde in fronte templi hec sententia scripta fuit homini bona est cognitio sui. His autem omnibus attentis. nec laudes nec opes nec fama superbiam in te generabit si teipsum cognoueris. Conspicies enim ex vili materia te pro genitum. mestrus enim te nutritum in utero turpitudinibus videbis tuam infantiam maculatam fuisse. Iuuentutis quoque tue tempora fuere plurimis exposita periculis senectus te prosequitur et mors petit occasum. peccatisque forsan inuolutus es nulla est tua prosperitas securus. ecce quanta humilitatis incitamenta. ergo te cognosce superbiam vitare si velis. Sed diceret nunc quid laudibus auditis desistere poteris a fastu. nunc quid ex eis gloriam vanam tibi confurget. Nequaquam enim si te bene conspexeris. unde ma-

clatis cocus. Ardua res hec est opibus non trahere mores. quia scilicet propter diuitias cor exaltari non debet. unde galterus in alexan. li. viij. **Q**uid tibi diuitijs opus est que semper auaro. esurientem pariunt quanto tibi plura parasti tanto plura petis et habendis acius ardes. sicque fama rursus defecta copia nutrit. Prudens ergo in pecunijs non gloriatur. nec ex laudibus tumorem accipiat sese cognoscere discat. unde tullius in oratione sua pro milone esse volo ut qualis es te cognoscas. talemque qualem te homines existiment. Quid enim prodest laudibus vanis extolli. nam teste eodem tul. in tusculanis questionibus li. iij. Qui summa in vanitate versatur uellam effigiem eminentem virtutibus sed umbram imaginis glorie sectatur: quasi diceret quod vir vanitatibus superbie deditus more imaginis debilis est. unde valerius maximus narrat socratem dixisse: Cōsciam inquit plusquam fama attende. per famam enim falli poteris: per cōsciam nunquam. unde seneca epistola. xxvi. **R**emoue existimationem hominum dubia semper est. et in partem vtramque diuiditur tanquam diceret de laudibus parum fore curandum. unde narrat valerius li. viij. ca. ij. quod aristoteles de semetipso in neutram partem loqui debere predicabat quoniam laudare se vanum: vituperare stultum esset. unde simachus in suo epistolari. Omnis ostentatio non caret suspitione mendacis: quia quicquid assumit propius non putatur. et quintilianus de oratoria institui. li. iij. **C**lerecundius dicere est sua quam aliena laudare. et ovidius siue

titulo. Quis furor est que nocte latent in luce fateri. Et que clam factas facta referre palam. unde catho. Ne sis ventosus dum vis bonus esse videri. Nempe qui se laudat se superbus et vitiosus esse demonstrat. unde quintilianus li. viij. de oratoria institutione. Vtiosa res est tactantia pariterque fastidium et plurimum odium. et subdit. Qui enim supra modum se extulerit alios despiciere credit. Ob hoc prudentius li. de conflictu virtutum et virtutum. Desine grande loqui. frangit deus omne superbū: magna cadunt: inflata crepant: tumefacta permuntur: scandunt celsa humiles: traduntur ad ima feroces. Et gaufredus in poetria noua. Vincit opus verbū minuit tactantia famam.

¶ Capitulum sextus de habenda patientia.

Patientia vincit malitiam. vir quoque patiens superat emulos: nec eam prebere vindicta potest victoria; quam patientia donat. Ipsa ei mala tolerare facit benigne. itaque patiens nouit fere impassibilis est. ei que nemo nocere potest eo quod nocivum nil sibi apparet. unde lactantius li. de vera iusticia. Patientia est inquit malorum que aut afferunt aut accidunt cum equanimitate tolerantia. unde plato. Torus inquit philosophie robur est patientia. et tullius in rhetorica prima. Patientia est honestatis siue utilitatis causa rerum arduarum ac difficilium voluntaria vel diuturna propeffio. Hanc siquidem patientiam habent sapientes: ut ex pro uer sapientum colligitur. Sapientes

enim dolores merito ferre debent: quia doloribus castigat corpus et anime subicitur. dicente seneca epistola. lxxviij. ad lucillum. In remedio cedant honesta solatia: quicquid animi creperit etiam corpori prodest scilicet ad correctionem. et subdit. Noli mala tua tibi facere grauiora et te querelis onerare. Nam levis est dolor si nichil illi opinio adiecerit. et idem seneca epistola. vi. ad paulum. Feramus equo animo utamur foro quod fors concessit donec felicitas finem malis imponat. Nam apud athenienses solon patiensissimus fuisse legitur: ut tangit vale. tussimus fuisse legitur: ut tangit vale. li. viij. Et terculianus in apologetico Epicurus inquit omnes cruciatus doloremque damnat. Reuera noui plurimos esse impatientes potius opinione propria quam ueritate extrinseca: quia teste quintiliano ca. vi. Subit libens pietas penam. et idem quintilianus ca. x. Nulla pena est nisi inuito nullum habemus nisi ab impatientia dolorem et ut aliquid crudele sit metus facit. Veruntamen multis suis simulationibus viros etiam virtuosos ad impatientiam redigunt. dicente seneca libro. j. de clementia. Temeritas hominum et contumacia sepe a tranquillissimis peccatoribus patientiam extorsit. Quotumque in hac uita mortali in qua per certamine constituti sumus pati discamus. Dolent enim milites fame siti ipsis etiam non recusantibus uexari. Milites ergo christiani ea libenter ferant que aduersa fortuna pro certamine ministrat nocumenta. Tunc enim fortuna victa est virum patientem si inuenit: quoniam teste prudentio li.

De conflictu virtutum et virtutibus. ecce
modesta grauis stabat patientia vul-
tu per medias immota acies vario-
q; tumultus spectabat fixis oculis
lata manebat. Unde quæta manet pa-
tientia fortis ad omnes omnibus vna
quies virtutibus associatur. nam vidua
et virtus quæ non patientia firmat.
vnde teste lucano l. iij. Gaudet pati-
entia duris. et oul. l. ij. de arte amato-
ria. Cede repugnanti cedendo victor
abibis. et idem oul. di. lib. ij. de remedio
amoris. Posse pati facile est tibi im-
patientia desit. Flumine perpetuo tor-
rens solet altius ire Sed in hec bre-
uis est illa perhennis aqua. que ver-
ba nil aliud sonant: nisi q; sicut aqua
torrentis quadoq; intrat flumen qd
est altius eiusq; aqua; perpetuat: sic
patientia omnia vincit. et vir patiens
fortiores se superat. Ideo marcialis co-
cus. Qui sua meretur pondera ferre
potest. et seneca ad lucillum epistola.
vij. Bonus quicquid accidit ei equo
animo sustinebit. sciet enim ita acci-
disse lege diuina qua vniversa proce-
dunt. Nec siquidem ratio magnam pa-
tientiam suadet Nam si consideres a
deo singula fieri cui nullavis resiste-
re potest: cur molestum tibi est ea su-
stinere que deo placent. dicente sene.
epistola. lxxiiij. ad lucil. Placent ho-
mini quicquid deo placet. et idem sene.
in hercule furere. Nullo premere one-
re patienter qui tulit. nam virtus est
domare. et subdit q; durum fuit pati
meminisse dulce est. vnde valerius li.
lij. Non parua gloria cõtemptu do-
loris acquiritur: q; titulus sapientie
datur. teren. in hecbyra. Ex quo tibi
fuerunt commoda equus est te ferre

incommoda. vnde macrobius u. sa-
turnalium. Qui suos dolores anxie-
tatesq; dissimulant patientie benefi-
cio ad maximas voluptates perueni-
unt. et ibidem refert quomodo admi-
randa fuit patientia augusti. Innu-
merabiles enim iniurias tulit liben-
ter. Ut autem patientiam quis obtineat
cõsidera an mali aliquid gesserit
si culpabile se reperiat penas occur-
rentes suo crimini imponat quas tunc
libenter ferat ex quo propria facta il-
las metuerit. dicente catho. Quod
merito pateris patienter ferre memē-
to. Cuius reus tibi sis ipsum te iudi-
ce damna. vnde valerius lib. iij. Refe-
ret q; cum siracusanus dion a dionis-
sio tyranno patria pulsus esset: me-
garam petierat: vbi cum theodoruz
principem eius vrbis domi conueni-
re vellet neq; admitteretur: multum
diuq; ante fores retentus comiti suo
patienter hoc ferendum est ait. For-
sitane enim et nos cum in gradu digni-
tatis nostre essemus aliquid tale fe-
cimus. qua tranquillitate consilij spe-
sibi conditionem exilij placidiorē
reddidit. et idem ouidius li. ij. sine ti-
tulo. Equo animo penam quam me-
ruere ferunt. Attendamus enim ves-
re patientie commoditates. nam pa-
tientia excitat animuz: et corpus la-
boribus exercitat. vnde galterus in
alexa. libro. iij. Excitat interdum vi-
res dolor et patientis sepe reatum:
vis illata leuat. m. nuntq; coactio cul-
paz. omnia descendunt a summo cul-
mine rerum. Que verba designant
duas patientie commoditates. dat
enim patientia exercitiū et cõtra cul-
pam remediū. vnde idem galterus

lib. vi. Asperior sanat grauioribus po-
 tio morbos. et mathens in libro de
 rhobia. Romie passa dei redolet pa-
 tientia parcit: passio delectat lesio pe-
 na sapit. Reuera patiētia merita au-
 get deuotionis confert clementia et
 in aduersitatibus crescit. vnde arator
 libro. ij. Mitissima sors est penarum
 quas vota gerunt. regniq; facultas
 perpetuo pro rege pati. mansuraq;
 virtus crescit in aduersis. Et si enim
 quis pro nomine dei penam sufferat
 hanc libenter sufferat. quia pro illo cer-
 rat qui superabundanter omnibus re-
 bus recompensat. Rursus conside-
 remus egros p sanitate plurima fla-
 gella pati que licet sint aspera. liben-
 ter tamen ferunt sub spe future santi-
 tatis. Nunquid igitur pro salute mē-
 tis penas sic occurrāt libenti animo
 ferre congruit. vnde ovidius libro. i.
 de remedijs. Sepe tibi succos quibus
 inuitus amarus eger et oranti men-
 sa negata michi. vt corpus redimas
 ferrum patieris et ignes. arida nec si-
 tiens ora lauabis aqua: quia scilicet
 pene sunt tolerāde pro corporis me-
 dela. Ceterum tamen pro corpore ho-
 mines multa ferunt: sed pro mente
 rara eo qd corporis molestiam senti-
 unt. anime vero calumniarum multi ebe-
 rati non conspiciunt. Ceteres tamē
 plurimi penas fere innumerabiles.
 tolerasse feruntur. Ipso dicente ou-
 dio libro de tristibus. Tot mala sum
 passus quot in ethere sydera lucent.
 paruaq; quot siccus corpora puluis
 habet. et eodem libro. Fert sapiens
 animus casus patiēter amarus. Fre-
 na nec indomiti more recusat equi.
 quia scilicet sapientes ferunt libenter
 que toleranda sunt. Animaduertant
 igitur mundi amatores quanta dul-
 cedine vitam deducunt sepius sceles-
 ratam: cuius mollities asperitatem
 gignit penarum succedentium pro
 delicijs in quibus delectantur. Eox
 tamen arbor spinosa est: sed rosas cō-
 spiciunt dulces: et arboris spinas nō
 attēdunt. quia extrinseca delectamē-
 ta degustant: et delicta intrinseca nō
 increpant. hi simulantur arbori spi-
 nose producēti rosas. dicente ouidio
 li. i. de pōto. Sepe creat molles aspe-
 ra spina rosas Iupiter in multos te-
 meraria flumina torquet. qui penam
 culpa non meruere pati. Perampli-
 us igitur illi penam ferre patiēter de-
 bent qui proprijs delictis eam meru-
 erunt. quātmō letari debent qui des-
 liquerunt si penis in hac mortali vi-
 ta afficiantur quamq; enim cum pec-
 catoribus dissimulet deus: nil tamē
 inultum manebit: sed pena grauior
 multo patebit post obitū. vnde pro-
 sper lib. eptigram. Multa diu summa
 differt patientia regis: suspendens
 equi pondera iudicij. z subdit. Et cu-
 rat medicus vulnera vulneribus. Ad-
 ventaz tendunt iusti pfa verba regis
 Ira breuis rectis gaudia longa da-
 bit. qd scilicet post vitam presentem
 deus sceleratos puniet z iustos pre-
 miabit. Illos per penam istos p glo-
 riam eternam. Absit igitur vt quis in-
 patiens fiat ex vite presentis modis
 co verberare: sed potius medicorū cō-
 silio adiuvetur. Consuluit enim mē-
 bra lāgulda truncare: vt residua cor-
 poris ps valida maneat. huius etiaz
 vite solaria post ponamus: carnisq;
 macerationē nō recusemus: vt salus

futura prestat nobis. unde claudia-
nus. Truncet et artus ut liceat reli-
quis secure vivere membris. et in p-
uerbio sapientum dicitur. Feras quod
ledit ut quod prodest feras. quia teste
quidam li. i. sine titulo. Leue fit quod
bene fertur. Recolo etenim impatiē-
tes plurimos viros vidisse. quibus oia
nocebant. alios autem prosperi patientes quibus
oia prospera videbantur. Nam quod
to quis minus nouit pati: tanto seui-
us et frequentius affligitur. Quan-
ta enim pena eis adest qui de omni-
bus vindictam querunt: verbi quoque im-
portunis contra singulos contendunt
Et si superandis spes affuerit nunquam in-
dulgent vel parcunt. Utinam atten-
derent illud cathonis. Quem super-
rare potes: interdum vince ferendo.
Maxima etenim morum est patien-
tia virtus. Luz recte viuas ne cures
verba malorum. Arbitrii nostri non
est quod quisque loquatur. Dices forsitan
pati molestum fore tibi eo quod pacem
cum omnibus queris: sed hominum
impietas te anxiat. ut etiam attendas
illud prosperi in li. epigram. Impia
pars mundi pati est infesta piorum.
et subdit. Pulsant exterius diuersis
motibus hostes. Intus ciuille est. et
sociale malum: quasi diceret quod anxie-
tas a malis de foris impulsu viro non
nocet si eius mens abintus sana quie-
taque esset. Sed fortassis supbia men-
tem occupat. ob hoc leuis infestatio-
nem concitat: beneficiorum quoque colla-
ta possessio rigidiores sepe animos
facit. Itaque gratia desursum collata
fomentum frequenter impatientie mi-
nistrat. Ob hoc magister seculo sic ait.
De gratia vitam noli corrumpere vi-

ta. Ne vite merita demerearis ita.
Deu unde hoc accidit quod munera dei
patientie contrariantur. non quidem hoc
est ex se sed ipsa qui habent impatiē-
tes eorum occasione fiunt: quod est
quod nullus verba tolerare potest. sed ex
modica iniuria quisque mouetur. At-
tendamus enim verba vento compara-
ri: et tunc minime nocent. quando
de ipsis nulla cura prebetur: aut qua-
do obliuioni traduntur. Turpe est
enim illius reminisci quo affligaris.
unde in prouer. sapientum dicitur. In-
iuriarum remedium est obliuio. Mi-
serissima est enim fortuna que inimico
caret. Si enim nullos inimicos tibi
faciat iniuria. multos tamen facit in-
uidia. Unde viri boni est patinescere
quod facere iniuriam. Nam iniuria est
infamia eius qui facit. Ideo testem
ratione in suis sententiis. Condemnan-
di sunt in eruditorum contemptus. et
salustius in iugurthino. Bono more
sanctius est vinci quam malo iniuriam vi-
cere. unde seneca ad lucillum episto-
la. lxxvi. Equo animo audienda sunt
imperatorum conuicia et ad honesta
vadenti contemnendus est ipse con-
temptus. Quid enim tibi cura est si ab
imperatoris contemnaris cum ab eis lau-
dari non est honor. Eorum igitur irri-
tationes tanquam frivolas asperne et be-
gnine patere. Si enim aduertamus
veterum tolerantiam exemplo dota-
bimur eorum singulaque pati discemus
unde cassianus in li. collationum re-
fert quod socrates iniurianti nocere no-
luit quando eum quidam corrupto-
rem puerorum vocasset. tunc discipu-
li eius irruere volebant in eum: sed so-
crates ait. Consodales quiescite cor-

ruptor enim sum si me contineo. De ipso etiam socrate refert hieronymus contra iovinianum libro primo. quod patientissimus fuit. Nam uxores duas cum haberet ipsas sepius irridebat. eo quod propter ipsum disceptarent. Cur inquit pro me disceptatis. nam fedissimus homo sum naribus sumus. fronte recaluatus facie pilosus. Nouissimē tamen prefate uxores impetum mutuū verterunt in eum aqua quod fedissima eū deturpauerunt qui nichil respondit nisi sciebam inquit futurū ut ista tonitrua hyem̄ber sequeretur. Ipse etiam socrates teste seneca ad lucillum. Dixisse fertur quod nichil patitur qui secum patientiā habet. quod dicitur quod vir patiens patiēdo non patitur. quia ex pena non molestat. itaque impatiens maxime patitur: quia maxime angustiat. Si autem patientiam haberet que virtus est. tunc patiēdo non pateretur. Capitulum vii. de ira vitanda.

Ira perturbat animi sensum non permittit discernere verum. et illius plus affligit cui inberet quam eum contra quem ipsa mouet. nam semper inest angustia iratis. Tibi igitur parcas alijs si non parcis unde de ira loquens tullius in sua oratione pro Marcello. Iracundia inquit consilio est inimica et victoria insolens atque supba. unde epicurus. Ira immoderata insaniam gignit. et eunodius. Ira iuste suum plusquam alios lacescit auctorem. Unde tullius in tusculanis questionibus. lib. iii. Ira inquit est libido puniendi eum qui tulisse videtur iniuriam. sed patientia ut preferunt habenda est.

Ira igitur compescenda creditur. unde de horatius in epistolis epistola. iij. Ira furor brevis est animus rege qui nisi paret imperat hunc frenis hunc tu compesce cathenis: quoniam teste cathone. Ira odium generat concordia nutrit amorem. Impedit ira animum ne possit cernere verum. Eandem tangit sententiam prudentinus lib. de conflictu victorum. et virgilius lib. iij. eneidos. Furor inquit mentem totam precipitat. et lucanus lib. iij. Inuenit arma furor. unde onidius lib. de arte. Ora tument ira nigrescunt sanguine vene. Quilibet extinctos iniuria suscitāt ignes. et libro methamorphoseos. Sepe suum feruens oculis fert ira furorem. et idem onidius lib. de ponto. Quem non obrueret tacti quoque cesaris ira. Addita sunt penes aspera verba meis. Que omnia nil aliud designant nisi quod ira maxime affligit irascios. Sicut igitur stulti putantur qui seipso affligunt: sic et magna insipientia est eorum qui facilliter irascuntur. Nam ira gravissimus dolor est: et quanto vir probior tanto grauior. unde in proverbia sapientum dicitur quod bonus animus lesus multo grauius irascitur. Nam probi hominis iracundia gravissima est. Si ergo probus es tanto magis irasci timeas. Eodem enim pacto quo te affliges sensus confundes: et cum hoc peccabis itaque salutis viam postergabis. Discas igitur discas benigne pati ut tuus in pace quiescat animus. unde galterus alexan. libro primo. Bladichis indignus erit molliorque potiri fortune qui dura pati vel amara recusat: quasi dicat quod non est dignus bonis potiri qui ad-

uerfa ferre non valet. Si enī prudēs cogitaret bona que ex patientia sibi affutura sunt fortassis bñ vitaret tras. Sed teste quintiliano. causa quinta. Humane infirmitatis ista natura est vt ex omnibus actionibus grauissimum putet quisqz quod patitur. Tuleruntamen teste eodē quintiliano causa xij. Nulla pena est nisi inuito nulloz habemus nisi ab impatientia dolorem. et vt aliquid crudele sit metus facit. vnde iulius celsus libro primo. Animi est illa mollices non virtus. paulisper ferre non posse. Facilius enim reperiuntur qui se vltro morti offerant q̃ qui diu dolorem facilius ferant: quia teste salustio in catilinario. Nulli mortaliū iniurie sue par ne videntur. Utinam tamen hec recederet conditio a nobis. vtinam iram refrenaremus qua corp⁹ extirpam⁹. animuz debilitamus. sensum eneruamus: omnisqz bonis speciem ira destruilimus. Queso dic mihi si sapiēs es cur irasceris. esto etia q̃ prauē voluntatis extiteris iniuriam si accepti. si et patientia tibi pro chasti nomine astiterit tunc ira cessabit. Et si tua virtus tanta non fuerit: et te vindicare queras: aut hoc potes: aut nō. si potes cur irasceris ex quo emēdare potes: si non potes cur irasceris. Non enim q̃ ira tua te non vindicat soluz ex ea hoc importabis q̃ fatigaberis tu ipse. et exinde letabitur inimicus tuus iuxta illud psalmiste. Exultabunt inimici mei: si motus fuero Ita qz dum irasceris vniuersam quam in alio desideras in teipso facis. Queso igitur iterum queso vt tui miserearis. Ira effrenata quot perdidisti

viros quot prelia seminauit: quot fratres diuisit: quot necasti: te q̃ feriente quot subito et improuise decesserunt. Multos enim in stulticiaz deduxisti tuisqz stimulis plurimis exasperare fecisti z te molestante quidā suspendio alij submersione alij proprio mucrone seipos necauerunt. Omnia enim fere delicta suum actorem ad tempus delectāt aut delectare creduntur. Nam delectatur superbus in fastu: lubricus in luxu: edax in gustu: piger in requie. avarus in desiderio. Sed tu tra nichil nisi flagella confers. Mirum igitur cur te homines non fugiant ex quo nichil delectationis apparentis vel existentis in te inueniunt. Tu enim iramachinas enses gladios arma reperisti: et omnium crudelitatum genera te docente processerunt vnde tibullus. q̃ fuit horēdus prim⁹ qui prouult enses q̃ ferus et vere ferre⁹ ille fuit. sed teste ouidio primo de arte. Nec enī lex equior vlla est: q̃ necis artifices arte perire sua. Vobis igitur parcite. vobis indulgeatis: o vos trahite: quia teste galtero in alexan. viij. Non verisimile est alieno cuiqz parcere q̃ sibi non parcat. Sapiens igitur discat mitigari. suosqz sensus consulat sibi. Nemo est enim adeo ferus qui non misescere possit: inquit borat⁹. in epistolis.

¶ Ca. viij. de odio et crudelitate.

Si ipse odio hēas quē q̃ tu ipse odiosus eris munera q̃ tua deo nō placebūt. peccatorū q̃ ventia nō impetrabis q̃ misericordiam

non meretur: qz proprio misseri cō
tēit. Discas igitur eū diligere quez
precepto diligere teneris iureqz na-
ture. Nam a mīcīa bona spīritualia
atqz tēporalia congregat et mentis
vītatē cōseruat. vnde valerius li. ix.
ca. iij. Ita quoqz aut odiū in pectori-
bus humanis magnos fluctus exci-
tēt ille p cursu celerior nocendi cupi-
dine hoc pīnactus. z subdit. qz vehe-
mēs est cōtra rēpu. odiū. nichil ei est
qz bono cōmuni tm oblit. Et qz oīa
sūt odia mala: vt cōmuniter tm tāti
nequiora sunt illa que latent. Qm in
prouerbio. sapientum dicitur. Mul-
torū odia sub occulto latent z sequit
peiora sunt tecta qz aperta. In hoc
tamen positus est mundus qz sem-
perurgia erant: vt tamen iurgiosis.
Nam pūnceps odiorum est dyas-
bolus qui pro magna parte impe-
rat mundo difficulter ergo parvū
uerialis erit. vnde ouidius in ibim.
Desinet esse primus contrarius igni
bus humor: et tepidus gelido flabit
ab axe notus. z ver autumno brume
mīcebitur estas: atqz eadem regio
veper et ortus erit zc. ante qz sit ve-
ra pax mundo. Nam mundus in ma-
ligno positus est paceqz nunqz frue-
tur veraci et vili. Sed sapienti suffi-
ciat propria pace quietari: odia fugi
at: rancores euitet: et cum pace men-
tis virtutibus intendat. Nam odiū
hominem reddit crudelē et propria
a natura discedere facit. nam fertura
valerio libro. ix. ca. secūdo qz oculus
qui postea dictus est darius crude-
lissimus extitit virosqz optimos in-
terfici morte communi nō contenta
batur: sed crudellissimum mortis tor-

mentum excogitauit: sicut autē cru-
delis erat: crudelitatem postmodū
reperire meruit. nam sicut dicitur in
prouerbio sapientum. Multos ti-
mere debet quem multi timent. Ita
qz respue crudelitatem z matres cru-
delitatis iras. vnde seneca in agame-
none. Dignus est tyrannus morte q
penam expigit. et in declamationibus
libro tertio. Zelus est occidere tyrā-
num. et libro primo de clemētia. Fe-
rina enī ista rabies est sanguine gau-
dere atqz vulneribus. tale enim gau-
dium facit hominem in siluestre ani-
mal transire. vnde lactantius lib. de
vero cultu. Qui hominem qz ob
merita damnatum. in conspectu suo
iugulari pro voluptate perit consciē-
tiam polluit tanqz si homicidij quod
fit occultus spectator z princeps fi-
at. Absit igitur ab homie crudelitas
que nature proprie contradicit. vnde
de tulli^o lib. j. de offi. Magnitudo in-
quit animi remota cōditione huma-
na feritas quidem est. et idem lib. iij.
Hominum nature quaz maxime de-
bemus sequi inimica est crudelitatis
vnde valerius ca. ij. libro. ix. Crudeli-
tas horridus est habitus truculente
species violentus spiritus vox terri-
bilis. Unde ibidem refert de crudeli-
tate phalaridis tyranni qui nouum
genus cruciatus excogitauit. Nam
taurum eneam fecit in quo crucian-
dis includēbatur. sue tamen inuentio-
nis experientiaz primus merito ges-
sit: hannibale illud idem iudicante
qui hannibal tam crudelis extitit vt
in flumine gelio de corporib^o roma-
nis ponte facto exercitum transdu-
xit Sed recedat queso ab animo tuo

crudelitas quecumq; crudelis enim
si fueris male peribis.

¶ Ca. ix. de contentione et prociacitate.

Contentione enim
immodesta excitatur
iurgia. et exinde
secreta sepius reue-
lantur. Unde contē-
dere nulli sapiēti cō-
gruit neq; rei perfecte. Potius enī
experimur res quāto īperfectiores
tanto ad cōtentionē p̄p̄tiores esse.
Nā videbis inter feminas frequēt⁹
lites: inter canes latrat⁹ inter paupe-
res strepitus et in omni re contentio
eo citius oritur quo īperfectior est
mens seu status eorum qui conten-
dere sollicitantur. ideo sapiens est il-
le qui contēdentibus respondere nō
curat. dicente cathone. Rumores fu-
ge ne incipias nouus auctor haberi.
Nam nulli tacuisse nocet: nocet esse
locutum. et iuuenalis libro. iij. satyra
prima. Torrens dicēdi copia multis
et sua mortifera est facundia. nam in
multiloquio nō deest peccatū. vnde
in prouer. sapientū dicit. Turpia ne
dixeris. paulatim enim pudor p̄ver-
ba excutit: q; scz cōtentiosi de facili
inuerēcūdi efficiunt bonosq; mores
corrumpūt. iuxta illud menandri co-
mici. corrumpūt bonos mores cōfa-
bulationes pessime. Mimiruz est ta-
mē cū tacere sit facilius q̄ loqui cur-
tā difficile est pluribus cōtentiones
euitare ex quibus iurgia sequuntur.
dicente ouidio. ij. de arte. Exigua est
virtus p̄stare silentia rebus: at cōtra
grauis est culpa tacenda loqui. Nē-
pe ex locutione superflua ira incendi-
tur et frequenter tristitia gignit: atq;

plurima eloquia lete inchoātur que
tristi terminantur fine. vnde ouidius
libro de ponto. Tu modo fac time-
as et que tibi letayidentur. Dum lo-
queris fieri tristitia posse puta. Sed
p̄ch dolor humana ebetudo nūl tole-
rare potest: sed verbis et cōtentioni-
bus exterminis procacissimum iugiter
querit et quod indecentius est illi
frequenter magis contendunt quib⁹
loquendi minor facultas competit
aut nature maleficio aut fortune cas-
su. vnde simachus in epistolis. Leti-
cia inq̄t loquax res est atq; ostētatric
sui. et subdit ad p̄positum. Matura re-
rum est vt qui balbutiūt plus loquā-
tur. affectāt enīz copīā sermonis pu-
dore defectus. Rursus verboruz pro-
cacitas et turpitudine ex malayita se-
pius causat. nam qui male viuit raro
bene loqui potest. vnde tul. in inuecti-
ua contra salustiu. Necq; enī qui ita
viuit vt tu aliter ac tu loqui potest.
Nec qui tā illoto sermone utitur vti-
ta honestior est: quasi dicat prauum
eloquiū prauaz iudicare vitam facit.
mala enīz vita prauos sermones ge-
nerat. Nec autēz oīa ideo dicta sunt
vt caueat sapiens verbositate et con-
tentionem quibus lites oriunt⁹ et im-
patientia generat. Nempe contētio
veritati et cōsequenter omni discipli-
ne inimicatur. dicente seneca in pro-
uer. Mimirū altercando veritas amit-
titur. et quintilianus li. ij. de oratoria
institutione. Non est inq̄t p̄scictia sed
victoria litigantis p̄miuz. ideo stul-
ticia est cum verbosis contendere: qz
nō bene loqui sed solum vincere po-
scunt. Quēobrem idem quintil. cau-
sa. xviij. Contētiosi inquit quod p̄ba-

re nō possunt affirmationis temeritate astruunt. de quibus lactan. li. de vita beata. Qui contradicenti studio insaniunt dū sua falsa defendūt. alio rum etiā vera subuertūt. ideo carbo. Cōtra verbosios noli contēdere verbis. Sermo datur cunctis animi sapientia paucis. Vis minimis verbis interdum maxima crescit. Litis p̄terire noli maledicta referre. Sunt q̄dam que ferre decet patlētē amīcū. Sapiens igitur nō sit procar nec adlites promptus. Hāc via sapiētē veritas est cui cōtētio cōtradicit. iuxta illud ambros. j. Cōtētio est ipugnatio veritatis p̄ confidentiā clamoris. Queso enim vt qui cōtēdis quid agis attendas: aut enim obscurum est id pro quo cōtēdis. Expecta igitur quousq; id clarum fiat anteq; clamore verbum tuuz confirmes. Si vero id clarum est quod dicis cur contēdis. Hāc stultū est in meridie sole lucente candelā accensaz deferre. vñ Quintil. v. de oratoria institutōe. In rebus inquit apertis taz finitum est argumentari q̄ stultuz in clarissimo sole mortale lumen afferre. Hominum tñ hec est procacitas q̄ vbi ius nesciunt maxime clamitant et vbi veritatis clarum habent testimonium minime contētātur nū impetuosis interueniat clamor. vñ nam attende rent illud xenophontis philosophi. Ergo inquit conscientia teste didici maledicta contēdere. Reuera contētio omne malū aggrauat z si pro bono fiat. ip̄s tñ bonuz in maluz commutat. vñ seneca ep̄a j. ad lucillum. Cū fatuo inquit delectari volo. non enīz lōge michi querēdus est: me enī

ip̄s rideo. et ideo plures cōtētiōsi sunt: qz singulos reprehensibiles putāt z oēs deridendos estimant eaq; solū benedicta arbitrant̄ que p̄ferunt ip̄si. si tñ suos defectus cognoscerēt: et cōspicerēt obui gari nō cōtēderēt seu quererent. vñ de iuuenalis li. j. satyra. ij. Loupedem rectus derideat ethiops albus. Quis tulerit graecos de seditione querentes. Quis celum terris nō misceat et mare celo Si fur displiceat verri et homicida miloni. zc. quasi dicat q̄ alium deridere non h̄z qui sibi gerit vitia. Ceterū nō sufficit multis cōtētiōsis z derisoribus pacē maculare q̄nimo anathemate maledictiōibusq; plurimis alios inf. stāt. Dicūt ei quorū tanta est procacitas et nō nisi malū alijs affectāt illud oul. li. j. sine titulo. Dij dēt tibi nullosq; lares in op̄eq; senectā z lōgos hyemes p̄petuā. p̄ sūm. z illū ovidij in ibim. Terra tibi fruges annis tibi denegat vndas. Denegat afflatus ventus et aura suos. Nec tibi sol calidus nec tibi sit lucida p̄bebe. Destituāt oculos sydera: lara tuos. Nec tibi vulcan⁹ nec se tibi p̄beat aer Nec tibi det tell⁹ nec tibi pontus iter. Exul iops erres alienaq; limia lustres. exiguisq; petas ore tremante cibuz. Nec corpus querulo nec mēs vacet egra dolore. Flozq; die grauis oz sit tibi nocte dies. Sissq; miser nec sis miserabilis vlli Gaudeat aduersis femina virq; tuus. Qui mala cum tuleris plurima plura feras. Causazq; nō desit: tibi semper copia mortis optatam fugiat vita coacta necem. His etenim verbis maledictionibusq; consimilibusq; stulti litigant traz

condant et quietem mentis subvertunt: quorum contemnendus est sermo rixaq; spernenda. Iuxta illud varronis in suis sententijs Contemnedi sunt ineruditorum contemptus si vis ad summa progredi.

Capitulum dectimum de abstinentia et sobrietate.

Victus modestus honestateq; corporis sanitatem quoq; atq; mentis prosperitateq; conseruat. vnde seneca li. de quattuor vir-

tutibus. Ede citra saturitatem bibe citra ebrietatem. observa ne in conuiuiis nec in qualibet communitate q's imitaberis damnare videaris. Nec p'sentibus delictis inhereris: nec desiderabis absentes. victus tibi sit ex factis nec ad voluptatem: sed ad cibum accede palam tuus fames excitet non saporis desideria tua paruo redime: q' hoc tantum curare debes vt desiner: atq; ita quasi ad diuinu exemplar composuit a corpore ad spiritum q' tum potes abducere festina. Ideo terentius in andria actu primo et scena prima. Id arbitror appume in vita vtile esse ne quid nimis. et hie nonymus contra iouinianum. Galienus inquit doctissimus interpres hyppocratis athletas: quoru vita et ars sagina est dicit in exhortatione medicine nec vivere posse diu nec sanos esse: animasq; eoru ita nimio sanguine et adipibus inuolutas: vt nichil tenue nichil celeste curent: sed semper de carnibus et victu et ventris ingluie cogitare sollicitentur. Abstinetur a viro sapiente crapula. Nam

veteres cum parsimonia vixisse leguntur. Vnde socrates sole occidente conuiuium cogitato. Ipse enim socrates temperatissimus exstitit: et vnica refectione serotina contentabatur. Ipsius temperantiam comedit. Eu gelius libro primo. Plurimorum tamen exorbitant iudicia. Suam enim gulam pretextu vite excusant. Dicit ei vivere oportere quod verum est: sed castimargie voluptas non est via ad vitam sed dissipatio nature est. vnde boetius. ij. de consolatione. Paucis minimisq; natura contenta est: cuius satietatem si superfluis replere velis aut in iocundum aut in nocivum volueris. Itaq; nil congruentius viro iusto et prudenti q' sobrietas. dicite ouido in eplis. Est virtus placidis abstinentis se bonis: nec conqueraris si te faciat abstinentia fragilem. Nam fragilitas moderata sepius est nutrita virtutum. Iuxta illud valerij. li. ij. ca. j. Bone quoq; valitudinis quasi quedam mater est fragilitas: inimica luxuriosis epulis et aliena nimis vini abundantie: et ab immoderato veneris vitiu aversa. Ne ergo timeas per abstinentiam fragilis fieri si moderata fuerit tunc enim vitij alimenta tollis quando immoderata fercula atq; pocula rennuit. Ideo seneca li. de morib'. Abstinentia inquit est summa medicina et valerius li. ij. ca. j. Fuit inquit antiquorum illa simplicitas in cibo capiendo humanitatis simul et continentie iudex certissima. itaq; per cibi simplicitatem obtinuerunt vt eoru humanitas continentia esset. et subdit. Maximis viris prandere et cenare i propatulo non erat verecundie: quis

nec epulas habebāt quas oculis populi subicere erubescerent. Uini etiā vñs olīz romantis seminis ignotus fuit ne in aliquod dedecus prolaberentur. quia proximus a libero patre intemperantie gradus ad inconcessam venerem esse consuevit. Et. Aug. Gell. li. pmo. Parsimonia inquit apud veteres romanos et virtus atq; cenarum temeritas nō solum domestica observatione ac disciplina: sed etiam publica animaduersione legū custodita est. vnde didimus ad alexandrum. Gens inquit bragmanorum pura et simplici vita viuit: nullis rerum capitur illecebris nichil appetit amplius q̄ ratio nature flagitat. Facilis inquit nobis alimonia luxurie sagittas nō p̄quirir: sed quam telus ferro laborata nobis profert alimonia hanc nostris mensis apponimus. Et hinc est q̄ nulla generam morborum scimus: sed diuturna salute perfruisimur. Medicine enim remedium nobis parsimonia est: que nō solū illapscs potest curare dolores: sed etiam procurare non ventiat. His igitur verbis atq; exemplis clare apparet maxime vtilitatis fore sobrietatem qua corporis et mentis prosperitas roboratur qua mediante veteres sanitate atq; virtutibus floruerunt. Filios tamen sobrios aut abstinētes nō credimus quibus mos est equam bibere: panem grossum edere nist ex his cōrententur. Nam tunc vere abstinēs q̄ in parsimonia vñe nō molestaris sed delectaris. nulluz enim coacti virtus est. seneca ad lucillum. Non est inquit locunda res aqua et polenta aut frustum ordea-

cel panis: s; summa voluptas est posse capere etiam ex his voluptatem et ad id se duxisse qd̄ eripere nulla fortune iniquitas possit: tanq̄ dicat q̄ virtus abstinentie tunc summa est: quando qui abstinet et abstinēdo delectatur. ideo gausse. in poe. Qñ te reficis dapibus nō sis ita plen⁹ vt nichil apponi queat. et subdit. Non q̄tuz possis sed q̄tuz proffit. et magister seilo. Uis ne inquit conuiuari vñs delicijs saturari. Istud tibi p̄sto dictū breue sobrius esto. Nam qui sobrius nō est: sed potius edax: brutis comparat et corpe nō mente pascit. vnde ou. li. j. de arte. Certa tibi datur a nobis mēsurā bibendi officiū prestent mensq; suum. Reuera sobrietatē in se amare habet: in alijs qui querit. Petunt et omnes patres filios sobrios ac viros abstinētes. Nunquid ergo vitā tenui cōrentari debent: ex quo eā desiderant in his quos amant. Nam pyramides helenā rapuit speciosissimā sed eaz odio habuisset si autē comēdentē prospexisset: q̄ scz oēs sobrietatez in suis vxoribus petūt. vñ ou. li. j. de arte. Larpe cibos digitis est q̄dam gestus edendū. pyramides helenā autē si spectet edentē oderit et dicat stulta rapina mea est. Versuta: men vt frequenti⁹ gula imperat multis ebrietatib; plurimū intendūt: q̄b; nulla dies leuē videtur in qua nō crapulentur. Utinam attenderent illud tibulli. lib. 20 scdo. Mixtaq; sit bacho sobria lymphā modo. et lucanus. Disce q̄ paruo liceat producere vitāz et q̄tū natura petat: q̄ scz edēdū est citra saturitatē et signāter si quis eger fuit: si vit. is aliquib; dedit⁹ quātinio-

viris etiā studiosis sobria vltia cōpe-
rit. vñ eunodius. Sobrietas sp studi-
is referatur honestis. Nulla fides le-
tis integra nec dubijs amplexor sa-
nas q̄ dāt bona femina frōdes. Post
culpas anime sunt holocausta del.
¶ La. xj. de ebrietate.

Ebrietas mentē ebe-
rat: secreta reuelat:
gestus deturpat: elo-
quij scādaliat: nūc
leticiāz ineptā nunc
lites generat corpis
vires exterminat: cadere iubet: bene
agere prohibet: requiem impedit: sen-
sum alienat: obliuionem inducit: libi-
dinem mouet. nauſeam prouocat. vi-
sum minuit: membrorum tremorem
causat: et ab omni virtute hominēz
deſtituit ſi precipue continuata fue-
rit. vnde galterus in alexan. li. iij. Rō-
nis vile ſepulchruz ebrietas. ob hoc
eſt ou. de arte. Vina parant animos
faciuntq; coloribus aptos. Nunc ve-
niant riſus tūc pauper cornua ſumit
tunc dolor et cure ruga q; frontis a-
bit: qz ſcilicet ebrietas ſepius colorē
et venuſtatez extrinſecam oſtendit z
lubricitate deuia querit. et ideo ſub-
dit. Jurgia precipue vino cauſata ca-
ueto: et nimium faciles ad ſera bella
manus. ideo ideoz. ij. de remedijs. Vi-
na parant animos veneri ſi plurima
ſumas: vt ſtupeant multo corda ſe-
pulta mero. his etenim verbis patēt
damna que per ebrietatez generant.
vñ ſene. ad lucil. epiſtola. lxxij. Ni-
hil aliud eſt ebrietas q̄ volūtaria in-
ſania. omne vitium intendit et de-
git verecundiam remouet verba du-
bia oculos incertum greſſum erran-

tem vertiginē capitis et cetera huius-
modi cauſat. Plaz etij ſero oia que
tis promittūt: ſz mane obliuioni tra-
dunt. vnde marcialis cocue. Omnia
promittis cū tota nocte bibiſti. Non
faciunt quicq; pocula noſtrareti. Si
enī per ebrietatē cōmoditas reſulta-
ret ſi vini repletio corporis validitas
tem augeret: ebrietas fortassis ex-
ſattonē haberet. Ipſa iñ oia incōmo-
da infert: nulluſq; honeſtatis ſpect-
em habz. vnde ſene. de naturalibus
q̄ſtioni. Jubes me inquit cum luxu-
ria litigare. quotidianū iſtud z ſine ef-
fectu iurgium eſt: litigemus tñ. z ſub-
dit. Vbi inquit eſt ebrietas continua
ibi corpus incaleſcit: nec ebriſoſus ſis-
tim extinguit. eius enī ſitis nō natu-
ralis: ſed febrilis eſt: et cor eius luxu-
ria coquit. Et etenim q̄to plus ſati-
ari putant tanto magis pocula per-
optant. qz effrenatus eſt appetitus
eoruz z ſecluſus ab omni iugo rōnis
cuz quibus etiā litigare turpiloquiū
eſt: ex quo minime ratio dominaſt in
eis. vnde in prouer. ſapientum dictū
q̄ abſentez ledit qui cū ebriſo litigat.
Nam qui ebrius eſt iſt ſit corpore p-
ſens: nō tamē adeſt mente: qz uſura-
tionis caret: et uſq; mens abſens eſt:
nec litiganti adiſt. Si igitur ſtultum
eſt litigare cū abſente quid igit ebri-
oſo petis. Ipſius enī ſunt ſermones
quos proferit: ſz crapula ſuo veneno
fauces z linguā deturpans in execra-
bilia verba ſepius promit: z leticiam
quandā ſtultam vanā z loquacez gi-
gnit. vñ ſimachus in eplis. Leticia
res loquax eſt atq; oſtētatix ſui. neq;
ebriſoſ. cū ſuis crapulis leiſiſi. aticuz
fuerint ſactantiaſ emittunt: laudib⁹

propujs intendūt et quicquid profe-
rūt stultitia innuit: plurimosq; sapiē-
tes ad ignominia ebrietas deduxit.
¶ *Cap. xij. de vitio gule.*

Gula supfluitas est. om-
ne aut superfluum rese-
candū est: alias. n. cor-
pori nocet. Gula etenim
sua voluptate animus
allicit ad praua et mo-
re serpentino occulta sua venena dif-
fundit. iuxta illud virgilij in buccoli-
dis. Trahit sua quemq; voluptas. et
sequitur. Qui legitis flores et humi
nascentia fragra. frigidus: o pueri fu-
gite hinc latet anguis in herba: quia
scilicet in vita delicata et gulosa vitia
venenosa latitant. Nempe in grandi
comestatione scelera crescunt: et caro
rebellionis sumit audaciam. vnde pe-
trus deriga. Spiritus ad corpus vi-
ctus ab hoste redit. Virtutibus aut
me sic princeps destruit armis. et sub-
dit ad propositum. Qui parat ipse co-
cus dans renouansq; cibos. Nam ne-
q; quis poterit virtutum tangerē cul-
men. Si domine eis venteris iniquus
amor. Verumtamen mundi sequaces
gule studio tantūmodo vacant. et cō-
uiuorū adinventiones excogitant
varietateq; ciborū studētes in fercu-
lorum abundantijs gloriāntur. Nec
ast omnia diogenes phus spreuisse
legitur narrante valerio. li. iij. ca. iij.
vt supra dictū est. Ne quid tibi pro-
dest si venter repleto pigritare incipi-
as. Si enim comedere gloria tua est:
Cur ergo tantū comedisti vt tibi desit
gloria tua cū edere amplius nō pos-
sis. Reuera comestatio turpis gloria
est. Verumtamen qui in ea gloriāntur

sua gulositate ea priuantur. Si enim
sobrietate nō diligis eo q; virtus sit
salte sis sobrius vt comedere petas
et edendo delecteris. nam absq; desi-
derio manducare nulla cōplacentia
est. Discant igitur comestatores eui-
tare gulam vt eorū gloria licet inepta
nō. perdat. Utinam tū abstineret nō
comestandi sed penitendi causa pro-
pter deum. Id enim quod sine meri-
to facerent in deū referendo sibi pro-
ficeret: et fortassis illud onus absti-
nēdo non inuenirēt quod comestan-
do reportant. vnde tullius in rhetorica
secūda. Comedere inquit oportet vt
vitas nō tamen viuere vt comedas.
Sed pro chdolor teste sene. li. vij. de
naturalī questione. Homines non
sunt ad pompinam dentibus et ven-
tre et ore contenti: sed etiam oculis
gulosi sunt. Ideo seneca ad lucillum
epistola. vi. Taurus inquit paucissi-
morum iugerū pascua impletur: et
vna silua pluribus elephantibus suf-
ficat. homo vero ex terra pascitur et
marī. Verumtamen non fames hoc
ventris facit sed ambitio. Si enim re-
gulariter quis vitam suam delectabi-
liter modico cibo contentaretur. Li-
borum enim varietas et delicacitas
sepius opintione potius q; re placere
creditur. Nam plurimi cibos magnis
sumptibus sibi iubent deportari. qui
bus tamen accidit: vt eo postponāt
ferculis quotidianis quibus vtī soli-
ti fuerunt. vnde quintilianus lib. vij.
In grandibus centis hoc sepe nobis
accidit: vt cum optimis satiati sumus
varietas tamen ex vistoribus quan-
doq; nobis grata est. itaq; edactas
non necessitate aut bonitate: sed po-

ius voluptate fertur. Unde lucanus. Prodigia rerum luxuries nūq̃ paruo contēta paratur: ambitiosa fames et laute gloria mense: discite q̃ paruo liceat producere vitam. Et eunodius. Libera: perdices: grus: turtur et huius non explent vterum corpora: mille riuus: quasi dicat q̃ gulosi satiari nō possunt: cui tamen venter humanus modicus existat. ideo martialis cocus. Liber nō potes et gulosus esse liber eris cenare foris si maxime nolis vegetana tuam si domes vvasitum. Que verba nil aliud sonant: nisi q̃ vir gulosus seruus est et subiectus castrimar gē et auditati que sepius prouenit ex conuiuijs forinse quib⁹ hominis regula violatur. Ob hanc enim causam legimus augustinū extra domū propriāz cōtineri noluisse. Itaq̃ teste petronio. Ingentiosa gula est: debet ergo cōtēntari homo id sumere quod pro vita satis est. vnde bernardus siluester in microcosmo. Effluit occiso corpore totus hō Sic sibi deficientes peregrinis indiget escis Sudat in hoc vitam denichillatq̃ dies: q̃ sc̃z transit homo vitam: diesq̃ suos cum cibo mortali quo vti habet. Magna igitur ineptitudo est cū epicuri in commestatione gloriam cōstituere qua omne bonū corporis et anime retardatur.

¶ Capitulum. xliij. de penitentia non differenda.

Entētia medicīa est aie in remedijs p̃cōrum. Quaz graue est q̃ infirmo medicīnā expectare tā onerosū magis est sapiētī aut

esse debet penitētiam delictis p̃piciā differri. sene. li. de moribus. Multos inquit vitam differētes mors incerta preuenit. Omnis itaq̃ dies velut vltimus ordinandus est: itaq̃ nulla dilatio faciēda est. idem sene. epistola prima ad lucil. Quicquid inquit etatis est mors tenet. Stultus est igitur differre id quod te postmodum posse facere nescis. et epla. lxxi. Idagamus vt omne t̃ps nostrum sit quod nō erit nisi prius nostrū esse reparemus. et li. bro. v. de benefi. Quis extremo die audeat dicere vixit et quē dederat cursum fortuna peregit. Hoc enim dicere nō possunt qui penitere differunt qui bene agere p̃crastinant. tales enim nō viuunt: sed languent: q̃ teste oui. de ponto. Itā genus est mortis mesleuiere. Sicut q̃ reprimentia eorum stulticia qui de die in diem se viciuros putāt insipientibusq̃ dilationibus totam vitā absq̃ meritis terminant. de quibus marcialis cocus. Cras te victurum cras dicis postume semp. Dic michi cras istud postume q̃ veni. et subdit. Quā lōge cras istud vbi est aut vnde perendū. Nunquid apud pros armentis ve latet. hoc cras: cras istud q̃ri dic michi possit emi. et p̃cludit. Crede michi nō est sapientis dicere vitā. Nec tū insipientia hōim est qd̃ in spe transeunt dies suos: et vsq̃ ad senectutem absq̃ bonis moribus pueniūt. sene. epla. xliij. ad lucil. Quid turpius q̃ senex vitare incipiens. et epistola. xliij. Quid tunc viuere incipit cū desinēdū est et epla. vi. Ante senectutē curauit: vt bene viuerem vt in illa bene moriar. Theuera prudētes hoc faciunt: q̃ vlt

absq; bono ope aut penitentia abire
 nō pmittunt quod facere stulti negli-
 gunt. vñ possidonius. Unus inq; di-
 es hoim eruditorū plus placet q̄ im-
 periti longissima t̄pa. Sed vñ pluri-
 um gignit stulticia: ita etiā vt in non
 certo t̄pē cōfidant. Hoc enī ideo ac-
 cidit vel qz tanq; bruta sine cōsidera-
 tione mortis viuunt aut vitā futurā
 non sperāt aut deū iudicē nō credūt
 vel peccata sua graua non putant.
 vel ppter spē misericordie diuine pe-
 nitere nō curant qđ in gētiles pluri-
 mi fecisse legunt. vnde sene. ad lucil.
 eplā. xxviii. Intuitus inquit salutis est
 noticia peccati. Nam q̄ peccare se ne-
 scit corrigi non vult. ideo q̄tū potes
 teipm argue. scz p penitentiā. p̄ teste
 eodem sene. in agamenone. Quem
 peniter peccasse pene innocēs est. vñ
 li. de moribus. Alteri semper ignosci
 to tibi ipsi nunq; qz scz vnusquisq; p
 delicto semp penitere habet. Ille au-
 tem penitet cui verecundia delicti a-
 dest. vnde socrates. Peccatum gemi-
 nat quod non est pudibundum. ideo
 ouidius in eplis. Erubui gremioq;
 pudor defecit ocellos: Nec sacris in-
 tacita signa fatētis erant. et. ij. de. tri-
 stibus. Deu mihi cur vidi cur noxia
 lumina flexi. His verbis manifeste
 apparet gētiles pro suis delictis pe-
 nituisse. Perāplius ergo gens chri-
 stiana pro criminib⁹ penitere tenet
 cum sit ex gratia obligatio: in lege
 celsior: in spe portior: in vocatōe spe-
 ctalior. Altit igitur pro sceleribus pe-
 nitentiay sine dilatione euanescent
 vnde sedulius lib. i. Culpa fugit ces-
 dant lachrymis delicta refusis. et p
 sper li. epigram. Conuerti nanq; ad

dominum certissima vita est. Et pa-
 cem offensi querere solo salus. Qui
 terret parat qui pcurit ipse medetur
 scilicet per penitentiam.

¶ La. xliij. de liberalitate.

Liberalitas vēdicat a-
 morem et homines ad
 magnos pmouet ho-
 nores. vnde liberalita-
 tem describit didimus
 ad alexan. Liberalitas
 est rei cōmunicatio nesciens pati di-
 spendiū cū in alterz participata trās-
 funditur. et sicut ex vna face si lumina
 plurima succēdis nulluz dānum seq̄-
 tur sic nec liberalitatis beneficiū in-
 cōmodū affert dicente boe. ij. de con-
 sola. Diuiste inquit magis effunden-
 do q̄ coaceruando nitent. tūc enī p-
 ctiosa est pecunia cū trāsata in alios
 largiendi vsu desinit possideri. Qua-
 rita semper odiosos: claros largitas
 facit. vñ cassiodorus eplā. iij. Liben-
 ter inq; omnib⁹ prebeam⁹ assensum
 quotiens iusta est vox poscentiū nec
 decet esse difficile beneficiū quod nō
 patitur largitate detrimentū. Hi
 liberales putandi nō sunt. quoz lar-
 gitas et vt melius dicam expensa im-
 moderata est sub prodigalitate: aut
 cum reciproca utilitate. vnde seneca
 li. primo de benefi. Cōmendat bene-
 ficiū nō ex quātitate muneris. sed
 ex voluntate: beneficiū inquit est be-
 niuola actio: spōtanea atq; gaudio-
 sa nec refert quid detur: sed qua men-
 te et subdit. Magis inquit nos obli-
 gat qui parua dedit magnifice et libe-
 ter q̄ qui dando se accepturuz puta-
 uit muneris sui occasione. vnde var-
 ro ex sentētis. Ex animo dantis cē

setur munus magnū. et in puer. sapi-
entum dicitur q̄ his datum est quod
opus est. q̄ sc̄z muneris circumstan-
tia bona est. quando qui dat indigen-
tiam respicit accipientis. His etenim
documentis clare apparet beneficia
eo fieri laudabiliora: quo sunt discre-
tius animoq̄ meliori. unde mathe⁹
in lib. de thobia Affectus preest effe-
ctum: nō aspice q̄tum sed fluat ex q̄-
ta sedulitate datur et subdit. Clerus
amicus dantis in affectu nō datione
patet. Da cito da gratis gratum ne
gr̄a fiat venalis: grato munere. gra-
tus eris. prodigus mensuraz excedit
larg⁹ bonori seruit fructificat parc⁹
auar⁹ eget: et ancilla dei simplex ele-
mosyna mortis antidotuz venie por-
ta salutis iter liberat a mortis laq̄is
elemosyna sordes abluit actori dul-
ce perorat opus vitam perpetuat v̄-
tutum prestat honorem. unde mar-
cialis cocus grande sui precium mu-
neris actor habet. Quas dederis so-
las semper habebis opes Erubescāt
igitur auari sua largiri timentes Nā
terrena possessio solum commodata
est quaz distribuere recusant imperā-
te domino cūsus est. Vult enī deus
vt pauper non egeat his que in tua
potestate posita sunt. Verum distri-
butio sapienter et caute facienda est.
Nam iuste et merito iusto largienda
est facultas sue necessitati succurrēs
Itaq̄ considerare oportet personā
tempus facultatez obsequia impen-
sa et huiusmodi que liberalitatē con-
cernunt. tullius li. i. de offi. Liberali-
tas inquit et beneficētia nichil est na-
ture hominis accommodatius: sed ha-
bet multas cautiones. Videndū est

enim primum ne obsit benignitas et
iis ipsis quibus benigne videtur fieri
et ceteris. Sunt enim multi equidez
cupidi splendoris et glorie qui alijs
eripiunt quod alijs largiant et sic a-
lijs nocent: vt in alios liberales exi-
stant. Nos autē ea liberalitate vta-
mur que amicis p̄sit et nemini nocet
Deinde attendamus ne maior sit li-
beralitas q̄ facultas. et tandem vt p̄
dignitate: cuiq̄z tribuatur q̄d est fun-
damentum iusticie. nichil enim libe-
rale est quod non est iustum. Deinde
spectandi sunt mores eius in quē be-
nificiuz confertur et animus eius er-
ga nos et communitas ac societas vi-
te et ad nostras utilitates officia pri-
us collata. hec tullius. Commemo-
remus tamen temporis huius largi-
tiones. Rapiunt enim principantes
a laborantibus vt. distribuunt p̄gri-
tantibus nec cernunt persone quali-
tatem sed propriam voluntatem ea-
q̄z sepius prebent que dare illicitum
est. nō tamen liberalitas est iniustum
munus cōferre. seneca libro de bene-
ficijs. Noctua inquit non dare impe-
trantibus sed negare beneficium exi-
stimamus. Nāz turpissimū damni ge-
nus est inconsulta dominatio: graui-
usq̄z est beneficiuz male dedisse. ideo
cattho. Cui des videto. et macrobius
in libro saturnaliū. Beneficiuz dan-
do accepit qui digno dedit. Itaq̄
consulte et prouide largiēda sunt bo-
na collata nobis. Nunc tamen hoc
contigere videmus q̄ solis diuitib⁹
munera datur: nec dant diuites egē-
tibus: sed egentes diuitibus prebent
iuxta illud terentij in phormione.
Quam inique comparatum est. vt hi

qui minus habent semper aliquid di-
tioribus addant. et marcialis cocus.
Dant opes nullis nunc nisi diuitibus.
¶ Capitulum decimum quintum de be-
neficiis cito et gratuite dandis.

Beneficiū eo gratius
quo citius et sine spe
mercedis tribuit. vñ
de seneca. ij. de benefi.
Ingratū est bñficiū
quod diu inter man⁹

dātis hesit. Grauiſſimis inquit vñs
nulla res carior cōstat q̃ que p̃eci-
bus empta est. Molestū est verbū et
onerosuſ demisso vultu dicere rogo
itaq; maioris gratie min⁹ est quo mi-
nus diu pependit. Ab antigonō enī
cynicus petijt talentū et respōdit anti-
gonus plus esse q̃ cynic⁹ petere de-
beret. Repulsus ergo petijt denariū
et respondit antigonus. minus eē q̃
regem deberet dare. Turpissima cer-
te hui⁹ cauillatio qua iuenit quō neu-
trum daret in denario regē in talēto
cynicū respexit cū posset denariū tā
q̃ cynico dare et talētū tanq̃ rex nil-
chil enī tam exiguū est qd nō hone-
ste regis humanitas tribuat. Ex qui-
bus apparet q̃ vir liberalis dilatio-
nis occasionē q̃rere nō d̃z sed p̃sto id
cōscare qd decēs p̃cernit. nec tñ dan-
di tanta d̃z esse velocitas et incōsulta
fiat donatio s̃z deliberatiōe p̃habita.
Si mun⁹ hoc exigat munus dandū
cito et hilariter d̃z impēdi. vñ sene. li.
i. de bñf. eos rephendit q̃ difficulter
et displicēter dant: aut q̃ fatigati di-
stribuunt: aut qui inconsulti impen-
dunt vñ de. Antigon⁹ inquit. Aut do-
num distulit aut timide negauit. aut
promisit sed difficulter et supductis

supellīs. aut superbia abiecit aut fa-
tigatus dedit. His enī modis mu-
neralibere non impēdunt: nec tñ de-
liberatio reprobāda est: q̃ qui stulte
aliquid p̃ebet laudem nō meretur et
qui inuite p̃ebet gratias habere nō
debet. vñ de varro in suis sentē. Fictē
referat quis gratiā inuite dātū quod
vix datum est: ne putes beneficium.
sed p̃edam semel dedit qui rogatus
bis nō acquieuit: extorquere autē est
plusq̃ semel rogare. vñ de eunodius
Argumentū est nō merentis rogare
diu. et in prouer. sapientū. Beneficiū
vere his dat qui celeriter dat. et catho
Quod prestare potes ne bis promi-
seris vñ. Plurimos tñ nouimus qui
bus mos est plurima p̃mittere et mo-
dica dare: et si quid dederint hoc dāt
fastidio: aut p̃ pudore aut pro spera-
to seruitio vel mercede: in quib⁹ nul-
la liberalitas est: q̃ nil dant spōte ab-
sq̃ reciproco munere: et si quid dede-
runt adimproperant et homines ip̃is
seruos fieri suadent. Celeritā tēte
sene. ij. de benefi. Taceat qui benefi-
cium dedit narret qui accepit. et li. iij.
Qui dat beneficia deū imitatur. qui
aut repetit fenerator est: et terentius
in andria. Frequēs commemoratio
beneficiij exprobratio ei⁹ ē. vñ de tul-
lius li. de amicitia. Deminisse inquit
debet beneficiorum ipse in quem col-
lata sunt. nō cōmemorare autem qui
contulit. et in prouer. sapientum. Be-
neficium qui se dedisse dicit petiit. vñ
stoici a collatore dixerunt beneficiū
nō debere predicari: put narrat sene-
ca li. viij. de beneficiis. et marcialis co-
cus. Que michi p̃stitit in eui sem-
perq; tenebo. et subdit. Crede michi

quis in gētia postume dones Acto-
ris pereūt garrulitate sui. Quot sunt
enim qui distribuere nil vellent nisi
fama; vel commoditatem exinde se
habitueros sperarēt. Jactātis quoq;
tumescent et in omni cōsulio que de-
dere et que non referunt. et si quid de-
derint hoc ideo faciunt ut cultib⁹ et
reuerentijs venerentur. Horuz enim
munera beneficia nō sunt: qz nō alte-
ri sed sibi prodesse querunt. Verūta-
men beneficiū gratuitum esse debet
et sine spe reciproce vtilitatis. vñ se-
neca. ij. de benefi. Nec beneficii inter
duos lex est. alter enim obliuiscit sta-
tim debet et alter memor eē accepti
et subdit. Detrahenda est inanis ia-
ctatio resq; loquantur nobis tacenti-
bus. nam teste varrone in suis sentē-
tijs. Turpissimum est in datis spera-
re. et in prouer. sapientum dicitur q
pulcherrimuz est oīa prestare nichil
exigēdo. Attēdere nichilomin⁹ hnt
bñficia qui prebent nō solū ut cōmo-
dum ex dato nō sperent: sed etia; ut
bonus sit ipse cui beneficium impen-
dunt: qz teste sene. v. de benefi. Mul-
tus malo beneficium dare potest. qz
quicquid ad illū peruenit prauo usu
corumpitur. et quicquid illi cōmisse-
ris id onus suū et miserā facit. Que
cunq; enim illis contingunt in suam
miseriā vertunt. ideo tullius li. ij. de
officijs. In beneficijs inquit collau-
dandis mores hominum non fortu-
nam sequi honesta ratio est. Attēdat
ergo beneficii collator persone qua-
litatem: nullamq; exigat commodi-
tatem.

¶ Capitulum xyl. de beneficijs co-
gnoscentis.

Sicut illi liberalis ē qui
sub spe mercedis mu-
nera prebet. sic ingra-
tus nulloq; bñficio
dignus est qui susce-
ptuz nō cognoscit be-
neficiū. Polurimū enī ingratitude
munerari pōibet et hominū libe-
ralitate; executione carere subet vñ
de in prouer. sapientum dicitur. q
ingratus vnus miseriis omni⁹ nocet.
Reuera beneficiorū memoria fragi-
lis ē. seneca ad lucillū Nullū inquit
maius malū habet cupiditas q
ingrata est ppter obliuionem accepto-
rum. Verum multi munera preben-
tes ingratos eos faciunt quib⁹ dant
eo q de ip⁹ is diffidunt: et se perdidisse
quod dederunt dicunt. iuxta illud
senece primo de benefi. Multos qui-
dem ingratos experimur sed plures
facimus. Ipse enim perdit beneficia
qui se perdidisse cito credit. Nichilo-
minus tamē turpissimum est ingrat-
itudinis vitium mētemq; molestat in-
gratam iuxta illud sene. epīa. xvi. ad
lucillū. Torquet inquit se ingratus
et marcet odit. q accepit. quia reddit-
urus est beneficia facie; exterminet
et iniurias dilatat et auget. Verūta-
men sapiens beneficium cōmendat.
et qui gratus est assidua cōmemora-
tione delectatur. qui etiam benefi-
cium dedit ex ingratitudine prudens.
si fuerit non anxietur ingratitudinē
qz nulli imputat nisi fortune et bene-
gne interpretādo suffert: nec mutat
animū suū aduersus bene meritos.
Sed pro chdolor plurtum ingratitu-
do hoc penetrauit excidium: ut bene-
facere proximo videatur plurib⁹ pes-

riculus. Nam beneficia q̄ suscepit
frequēter solent eos fugere a quibus
susceperunt pre pudore quez gignit
supbia ingratitudinis mater. Alij ve-
ro suscepto vno bñficio ad aliū mor-
absq; rubore currunt: et beneficentiā
munificentiā in fastidiū vertunt. Alij
vero beneficiū cū suscepint supbie
cōferentiūz ascribūt: illosq; infamāt
a quibus acceperunt affirmantes ex mu-
neribus nō nisi gloriā querere fastū
Alij vero q̄ beneficia suscipiunt indi-
gentie cōferentiā attribuūt. Nam
penes se dicūt: ideo his dedit: q̄ me
eger vel indigebit. Fluit enī aut ali-
quo sibi p̄ficere posse aut mee fami-
lie sperat obsequiū. Dicunt etiā plu-
res beneficia conferri laudis sub pre-
textu. Dicunt enī dona ipsis ideo fie-
ri: vt surripiatur vxor: cū pulchra sit
vel vt filia rapiatur: aut vt ancilla se-
ducatur: famulus subtrahatur: vt vt
familiaritate secretum aliquod elicia-
tur. His etenim modis plurimibene-
ficia que etiā gratis dantur in vene-
numz opprobrium mutāt. itaq; ma-
nificentiā plurimum retardāt. Rursus
alij dona cū acceperint minime reco-
gnoscent: sed quod mutuo suscep-
erunt sibi dari cōtendunt restituereq;
recusant. ideo seneca p̄mo de benefi.
Docendi sunt inquit qui libenter ac-
cipiunt libenter reddere et eos quibus
obligati sunt re animoq; nō t̄m equa-
re: sed etiā vincere. vnde eodem teste
sene. lliij. de benefi. Quidāz inquit cū
aliquid suscepit nichil se debere te-
stantur. Alij vero mutuū susceptum
mor remittunt ne videantur debitores
fieri: s; nimis cito soluere cupit q̄ in-
tus debet: et qui iniustus debet ingra-

tus est quod ita intelligas: q̄ iniuste
debere sepius quedam iupbia est. hu-
mills autem bonis obligari nō debz
vereri. et quedāz ingratitudo est mu-
tuo aliquid capere absq; vsu tilius: nē
si causa non indigētie appareat qua
comparāte mutuū fieri nō debebat
sicut enim qui concedit vult sibi mu-
tuū reddi: ite etiam ex vsu capto be-
niuolentiā sperat. Ingratus est igit̄
qui nō reddit quod accepit. Ingras-
tus etiam qui mutuate rei vsū con-
temnit: vterq; enim frandat largito-
rem. vnde methodorius. Beneficia
inquit crescūt mora: et tanto plus sol-
uendum est q̄to tardius. z subdit ad
propositūz. Ingratus est inquit qui
beneficiū reddit absq; vsu Nam sepe
quod datur exigūū est: quod aut̄ seq̄-
tur ex eo magnum. Pulcherrimum
est t̄m cū feruore moderato data red-
di: vt inquit varro in suis sententijs.
S; quomodo ista cōuenire possunt
vnus enim docet mutuare rei vsū
capere alius suadet cito reddere. Re-
uerā vsū mutui spernere ingratitu-
do et supbia et cito nō reddere facul-
tate habita etiam ingratitudo est. il-
le autē cito reddit qui vsu capto con-
uētionis tempore oportuno restitu-
it. qui vero designatur vsū accipere
cōuentionisq; tenere formam nō di-
co q̄ cito sed nimis cito reddit. nam
qui mutuat nō solū id sperat qd lar-
gitur sibi restitui: sed beniuolentiā
fidē et amorem exinde capere licite
intendit. Absit tamē vt munus reci-
procum expectet. absit etiā qui rece-
pit vt soluere contēdat. Dicis fortas-
sis te accepisse quod reddere non po-
tes: aut enim te posse cum accepisti

sperasti aut. nō: si hoc sperasti fortuna
na improuisa est te nō posse. Spera
igitur q̄ tue fortune miserebit ipse a
quo accepisti qui si recuset. fortunaz
patiēter patere: cuius mos est instabi
lez esse. Si vero te reddere nō pos
se presciuit: cur ergo accepisti. nam
fraudasti tuum largitorem. vnde in
prouer. sapientuz dicitur q̄ fraus est
accipere quod non possis reddere. et
subdit. Plurima beneficia accipit q̄
scit reddere. ideo catho. Beneficij ac
cepti memor esto. vnde refert seneca
q̄ rex archelaus frequenter socrates
inuicauit vt eum honorare posset sed
socrates renuebat dicens se nolle ab
eo beneficia accipere cui non posset
perire reddere. His ergo documentis
colligitur q̄ gratus est et qui bene
ficium reddit et qui suscepti beneficii
vsum nō respuit. Aliud tamē est be
neficium petere: aliud est beneficiuz
datum capere. Non decet enī vt di
ues pauperi petat. Decens est tamē
vt munus a paupere datum gratan
ter accipiatur. iuxta illud charonis.
Exiguū munus cum dat tibi pau
per amicus. Accipito placide plene
et laudare memento.

¶ Capitulū. xvij. de sufficientia et
paupertate.

Iustissimus est sufficiē
cia qui habet nec est
indigentia: nisi ex im
modesto appetitu nā
stultum est appetere
q̄d habere nō possis.
si aut habere potes tibi hoc posse suf
ficat. Nil enī aliud petunt hoīes
etiā sepius ambitiosi. Si enī ex in
sufficientia aut molesta pauprate bo

num aliquod cōtingeret: tunc fortas
sis irreprehensibiles essent hi qui di
uitias iugiter desiderant aut qui re
rum modicitatem habent: sed hec nō
nisi angustiam prebent homo q̄ con
tentus p̄ sufficientiā rebus ex modis
cis sit letior et i. ylarior diuitibus cō
tinuis desiderijs vacatibus: quorum
mens inquieta tristis et sollicita est.
rebusq̄ suis p̄ cupiditate non au
dent: sed his aggregat q̄bus postre
mo sunt in derisum. Cōtētare igitur
exigua domo tuaz in pace viuas his
vtendo q̄ tibi sufficere debet. vñ quiti
lil. cā. xij. Simile inquit tuguriū cū
sufficientia regnum facit. et varro in
suis sentētijs. Non essemus paupes
si nesciremus quid esset paupertas.
Sili aut quid sit paupertas nesciunt
qui suā modicitatē mediante sufficiē
tia paupertatez nō arbitrant: q̄ teste
valerio. iij. ca. iij. Omnia nimirū hī
qui nichil concupiscit eo quidem cer
tius quo cūcta possidet: q̄ dñum re
ruz collabi solet. bone mētis vsurpa
tio nullum tristioris fortune recipit
cursum. et seneca ep̄la. i. ad lucil. Nō
puto pauperem cui q̄tulū cūq̄ sa
tis est. et ideo ep̄la. ij. Pauper est nō
qui paruz habet sed qui multū cupit
Quid enī refert q̄tum in horreis
laceat: et subdit. Optimus inquit
diuitiarum modus est habere quod
necesse est: et proximus habere quod
satis est. idem epistola. iij. Māgne
inquit diuitie sunt composita paup
tas lege nature. Nam lex nature scit
quo egeamus. Perit enī non esu
rire: non sitire: non algere. Sed non
est necesse maria transire: castra sequi
aut ex forma pendere. ideo plautus

in anulularia. Submet esse sufficientē
 primum bonum est. Posco enim ut
 attendamus veterum sufficientiam
 paupertatemq; placitam. Nam de
 diogene refert seneca q̄ potentior e-
 rat alexādro omnia possidente: quia
 pluserat qđ iste nollet accipere q̄ qđ
 ille posset dare. De isto diogene va-
 leri. l. iij. ca. iij. narrat q̄ alexander qui
 cognomen inuicti assecutus est con-
 tinentiaz diogenis cynici vincere nō
 potuit. et ibidem refert q̄ cum siracu-
 sis diogenes olera lanaret aristipp⁹
 et dixit. Si inquit dionysium adula-
 revelles non ista esses: cui diogenes.
 Et si itavelles esse dionysium nō adu-
 lares. unde hieronymus cōtra iou-
 nianum de diogene refert q̄ duplici
 pallio usus fuit. ppter frigus peram
 pro cellario habuit: et clauā ob fragi-
 litatem et senectutē ad membra sustē-
 tanda ferebat in dolio volubili se ha-
 bere domuz locabat et in vestibulis
 portarū morabatur. tēporeq; frigos-
 ris os dolij vertebat in meridiem. et
 iuxta motū solis voluebat. et cū quē-
 dam puerum manu bibentem vidis-
 set. tunc vasculuz suū ad terram pro-
 lectit dicens. Nesciebas inquit q̄ na-
 tura poculum haberet. Ecce quanta
 sufficientia et q̄ leta paupertas. unde
 tullius in libro de amicitia. Honesti
 inquit res est leta paupertas. Illave-
 ro non est paupertas si leta nō est: s;
 miseria. Si enim alicui sua non vidē-
 tur amplissima: l; etiam totius mun-
 di dominus sit: tamē miser est. et ideo
 tullius in paradoxis. Contentum esse
 rebus suis optime certissimeq; sunt
 diuitie. Quis enim ut ad naturam
 viuas nunq̄ porro pauper eris: sed

ad opinionē si vixeris nunq̄ eris di-
 ues. Nam exiguum desiderat natu-
 ra opinio immensuz multiq; paral-
 se diuitias miseria fuit. Reuera pe-
 nes me cōsimiles sententias sepe re-
 uoluens didici q̄ tanto quis est infe-
 licior paupior. et miserior: quāto de
 operibus cōtinēdis curiosior. Quos-
 dam etenim noui quozum totū studi-
 um ditari fuit: nō quidem per insuffi-
 cientiā sed per abundantiaz. quibus
 etiaz cura nō fuit quo pacto vel qua
 fraude facultatem sibi aggregarent
 eozūq; somnia de solis nūmis erant
 turpiq; conquestu etiam notorio re-
 pleri nō erubescant: qui tamē in ple-
 nitudine desiderioz suoz decesse-
 runt: et ad morteꝝ dum agonizarent
 sollicitudo eozum tota de suis facul-
 tatibus erat: et ex fraudis timore le-
 ctuz fieri petebant in loco plenitudi-
 nis bonoz suoz: pluribusq; mo-
 nentibus de salute ut cogitarent au-
 dire cōtemnebant. Itaq; in suis infe-
 licissimis desiderijs vitam ut de⁹ scit
 terminabāt: utinas fellester. O mala
 cupiditas: o desiderij infatigabile cur-
 hominem ita inuoluit. Non potest
 enim corpus nisi vestes modicas fer-
 re: paucisq; cibis pascitur venter. Ab-
 scedat ergo infesta cupiditas et leta
 paupertate vitā manducamus. di-
 cente catho. Infantem nudū cum te
 natura creauit. Paupertatis onus pa-
 tienter ferre memeto. Quod nimis
 est fugito paruo gaudere memento.
 Cōmoda nature nullo tibi tēpore d-
 erunt. Si contentus eo fueris quod
 postularis: et gaudere d. in poe. liber
 is est: vitij qui nō inseruit abundans
 cui satis est quod habet. satis illū cō-

stat habere. pauper autē est qui plus cupit. vnde galte. li. iij. in alexandre. Animū nullius egentem non res efficiunt sed sufficientia quā sit modicum si sufficiat nullus egebit. et martheus de thobia. Non rerum cumulus sed sufficientia ditat. Si tibi sufficiant paucula diues eris.

¶ Ca. xvij. de avaritia vitanda.

Avaritia abissopparat insatiabilis. sicut autē aquas sine fine deglutit: sic auaro nichil sufficit. nā teste salustio i cari. Avaritia fidē p-

bitatē ceterasq; bonas artes subvertit pro his supbia crudelitātē deus negligere: oīaq; ventalla habere docuit: avaritia pecunie studiū hū quāz nemo sapiens cupiuit. hec virilē effeminat insatiabilis est nec copia vel i opia minuit. vñ sene. de clamarōib. li. iij. Muliebrū vitiorū fundamentū est avaritia. z ldez sene. ad lucil. epistola lxxij. Sculta inquit avaritia mortaliū pprietatez discernit: nec quicquid suū esse credit: qz semp diffidit. Quē obrem quini. li. viij. Equē dicit avaro quod habet: sicut qd nō habet: qz teste boe. ij. de cōso. Avaritia nichil ē satis. vnde tul. li. ij. de offi Nullūz vitium deterius est avaritia. z lib. de senecture. Quid inquit avaritia senilis sibi velis nō intelligo. quid enī absurdus esse pōt qz quo minus restet vite eo plus vitati querere. quod faciunt aliqui senes qui qto sunt seniores qz to minus sunt vituri tanto fiunt cupidiores. Cesset igitur cesset avaritia in animo tuo. qz teste tul. rheto. ij. Avaritia oēm hoīez ad quodvis ma-

lieficium impellit. vñ vale. li. ix. c. lxxij. Avaritia inquit est latentis indagatrix lucrozū manifeste prede avidissima vorago: neq; habēdi fructu felix et cupiditate querendi miseriam. hec enim plurimos occidit suā: et ad desperationem plurimos induxit. vñ d refert qz cū septimulus ppter multitudinem auri et argenti in marie periturū videret: maluit mergi qz suas opes in mare proisci. Hic enim diuitias nō possedit. sed ab eis possessus est. titulo rex insule aīo pecunie miserabile mancipiū. Avarus nāq; plus qm in deo in suis opibus confidit: nulliqz proficere curat ex his que habet pauperes odit z diuitibus etiam nō amicitur vnde in prouer. sapientuz. Avarus nisi cūz moritur nichil recte facit nec pōt avaro sere peius optari qvū diu vitari. Nulli enim avarus bonus est: sed inopi pessimus: negandi causa nūq; avaro deficit. sapientia tamen congruit pecunie imperare nō seruire. nāz pecunia nō satiat: s; irritat. vnde horatius in pmo epistolarū epistola. ij. Semp avar' eger certum voto pete finem. ob hoc versificator. Cur homo qui cinis es per avaritiam sepe lis es. Cur heres aeris qui nō eris heres. Quando sepultus eris possessor nō eris aeris. Dicit sepe putes tu q sub in armore putes. Mō hodie quod hēri novus heres imperat aerī. Sed ad hoc hoīes non attendunt nec considerant diem extremū in quo oīa deferentur. vnde galterus viij. i alexan. Quid tibi diuitiis op' est. z subdit: Quāto tibi plura parasti tanto plura petis z habendis acris ardes. z ovidius. i methamor. Si

foditur opes irritamenta malorum
 Jamque nocens ferrum ferroque nocen-
 tius aurum et l. iij. Inopem me copta
 fecit. 2 libro. ij. Avarus vix opes ipse
 suas animo caput. 2 maximianus. Par-
 tis pena est incubere rebus quas cum
 possideas est violare nephas. effector
 custos rerum magis ipse meam: con-
 servas alijs que perire michi. 2 sem-
 per retinens nil timuisse puto. auri ce-
 cus amor nativum vincit amorem.
 et Ovidius secundo sine titulo. Que-
 rit avarus opes et qui lassauit eundo
 equora perituro naufragus ore bibit
 quia scilicet mare sepius absorbet quod
 avari magnis laboribus coacervant
 Hic etenim bona quedam tanta au-
 ditate quandoque tam diu custodiunt
 quod perduntur consumuntur. aut
 saltem deteriorantur: pauperibusque
 dare nolunt ea quibus vix non pos-
 sunt. de quibus iuuenalis l. v. satyra.
 ij. dicit Divites bona plurima custo-
 dire qui pretermittit pauperibus ero-
 gare. ideo sic ait. Sed quo divitias
 hec per tormenta coactas. Cum fu-
 ro: haud dubius cum sit manifesta fre-
 nesis: ut locuples mortalis egenti vi-
 vere fatis. Interea plene cum turget
 sacculus ore. Crescit amor nummi quod
 tum ipsa pecunia crescit. Et minus
 hanc optat qui non habet. Tantis pa-
 rata malis cura maiore metuque ser-
 vantur. Misera est magni custodia ce-
 sus. tullius rhetorica prima. Cupidi-
 tas est genus omnium libidinum. et
 in prover. sapientum. Cupiditates fu-
 gere regnum est vincere. valerius. vij.
 Inuit illic aliquid cupere et in eo per-
 severanter morari: hec dulcedo victi-
 na est exitio. ideo seneca ad lucillum

epistola. xxvij. Nemo inquit nostrum
 idem est quod fuit pridie. Nam quic-
 quid videt currit cum tempore nichil
 quod stabile vel solidum est: et nos ta-
 men ea cupimus tanquam sint semper
 spera nobis. aut tanquam simus ea sem-
 per habituri. Reuera hac avaritie co-
 ditio est in egestate cupere: et bonis
 advenientibus per amplius deside-
 rare. tullius libro de paradox. para-
 dox. primo: neque expletur unquam ne-
 que satiatur cupiditatis sitis: nec soli
 agendi ea que habent libidine cruci-
 antur homines sed etiam amittendi
 metu. unde didimus ad alexandrum
 Est inquit ferocissima pestis cupidi-
 tas que solet homines egenos quos
 capit efficere. Omnis enim cupidus
 egenus est. quod et si bona habet ipsis
 non audent viti. unde refert elinandus
 quod in obsidione hannibalis trecenti
 nestini reclusi fuerunt victualibusque
 cerebant: cumque tamen inter eos a-
 varus quedam murex accepisset ma-
 luit alteri cuidam pro ducentis dena-
 rijs vendere quam sue fami perdere. Ita
 quod ipse avarus cum ducentis denarijs
 fame mortuus est: sed emptor dei pro-
 videntia vixit. Ecce quanta cupiditas
 que hominem ita detinuit ut potius
 seruiret cupiditati quam prope salutem. unde
 lucanus libro. ij. Feruz mortemque
 timere aurum nescit amor. et virgilius.
 iij. eneidus. Quid non mortalia pecto-
 ra cogis aurum sacra fames: ideo Catbo.
 Dilige denarium sed parce dilige for-
 mam Illi enim parce denariorum for-
 mam diligunt qui pro sola necessitate
 querunt. Sed formam illi desides-
 rant qui denarios vendicant non pro
 necessitate sed pro superflua aviditate

te quod faciunt diuites. iuxta illud
petronij. Hoc magis sitiens erit oia
cernens. Qui tenet et sicco decoquit
ore famē. et marcialis cocus. Fortu
na multis dat nimis nulli vero satis
signanter auaris, prosper in epigrā.
Hec par sollicitis. nec mod⁹ est cu
pidis. ⁊ magister seilicet. Non bene di
gnus equo cui carior est equ⁹ equo.
quod tñ accidit auaris qui res vltra
equum id est iustum diligunt.

¶ Ca. xix. de rapina et fraude.

Raptor nil licite suo
raptu conq̄stat. Quic
quid enī p̄textu frau
dis acq̄rit male pos
sidentur. tul. iij. de offi.
Detrahēre aliquid al
ter et hoīem hominis incōmodo su
ūm cōmodum augere magis est cō
tra naturā q̄ mors q̄ paupertas q̄
dolor q̄ cetera que possunt aut corpi
accidere aut rebus externis. ⁊ philip
pica. ij. Male inq̄t parta male dila
būtur. Nempe difficile est vt quis ex
rapina p̄speretur. si quis enī suis die
bus gaudere videatur hīs q̄ rapuit:
eius tamē p̄speritas aut nō erit diu
turna: aut in successoribus nō dura
bit. iuxta illud sene. ad lucil. Nullū in
quit cui rapina feliciter cessit gaudiū
rapti durat in posteris. Nec mirum
quia nullū violentū perpetuū. Rur
susq̄ mirum apparet atq̄ displicibi
le nimis eos videre maiores raptō
res. Quibus bonorū plenitudo ma
ior collata est. ⁊ q̄ possessionibus am
plioribus feruntur rapere pauperib⁹
sollicitantur. quinimo et raptōres a
raptorib⁹ rapiūt. vñ plautus in aulu
la. Sepe condita lupoꝝ sūt rapine

vulpium. itaq̄ vulpes qñq̄ lupis ra
piunt ea que lupi rapuerunt. hoc enī
merito cōtingit vt arte praua artifex
pereat sua. deforme est tñ vīr⁹ glo
riam magnitudine prede minuire.
Sed pro chdolor dieb⁹ istis rapere
multis nō apparet pudibundū. qm̄
magni latrones latronū sunt iudices
eosq̄ nō castigant quoz preda affer
tur eis: sed solū illos et iudicant. et ri
gore se sententiāt quoz rapine eis
non suffragant. Quot enī regibus et
principib⁹ seruūt raptōres qui pau
perum bona nunc pp̄ia auctoritate
nunc stolidi temeritate tollūt. qñq̄
etenim debita negant et negare si ne
queant ad satisfactionē cogi nō for
midant. q̄ fauorem iudiciū sentiunt.
minas inferūt et verbera sepe: omni
q̄ extorsionis vias excogitāt. et hoc
fortassis q̄ suos dños parā vel ma
iora facere vidēt: vnde illud ovidij. i.
methamor. Accidisse vidēt vīrū ex
rapto nō hospes ab hospite tutus. et
idem ovidius l. i. sine titulo. Si cito
p̄ multas p̄da petita manns. Utinā
qui rapiunt illud attenderēt qd̄ ara
tor l. i. Huri cesset amor qui pectora
semper adurit. Quo rapit mortale
genus quo pullulat omne. De radi
ce malum cum vis violentius ardet
Ambitio crescit: stimulatq̄ rapinis
addita lucra famem. O igitur raptō
res attendite seculi diuitias transiro
rias fore. Cur ergo in perditōne ani
marum rapitis. Quid enī prodest
habere quod alterius est: perpetuo
obligari aut restituere: alias enī mor
te mala moritur raptor. Verum cu
piditas mundi homines fere singu
los predomat. superbia quoq̄ adra

pinam plures inducit: quod plurimi ex fastu assueto statum quem nequeunt tenere cupientes cum ex se non habent alijs rapiunt et malunt ex rapto pompam ostendere quam in simplicitate absque fraude manere seneca ad Lucilium epistola. v. Magnus est ille inquit qui fictilibus sic vititur quomodo argento. Illos tamen non reprobo in quibus honestas maior quam ex fictilibus apparet si condecens facultas praestet et ideo subdit ibidem seneca. Nec ille quidem minor qui sic argento sicut fictilibus vititur infirmus animi est diuitias non posse pati. Lamentandum in pompas nimias adinuertas fore quibus rapine occasio datur eo quod infelicem se putat: qui statibus vitiorum non equat: sed teste Ouidio primo de remedijs Decipimur cultu gemmis auroque reguntur omnia. et marcialis cocus. Non nisi delicijs conuenit hic habitus. Nec enim verba de vestibulo presentis seculi merito intelligi possunt: in quibus non nisi vanitas et curiositas est. Pro qua curiositate imitanda raptores fuerunt plurimi vanitate seducti. Si enim regibus sufficeret honestas absque pompositate: tunc non exigerent a populo questus eorum. Etenim exactiones eorum rapine sunt: quia hoc solum petere habent quod licita iura concedunt aut quod necessitati eorumque honestati congruit curiositate sublata. Comemoremus enim antiqua quedam tempora delectanda tamen quae rediisse videntur. Narrat enim Valerius libro. ix. c. li. quod Anthiocus rex syrie deductus superbia clauos aureos in equis vasasque argenteas ad usum culinae compa-

rauit. Innumerabilibusque pompis suum apparatus figmentauit. auaro potius hostis praeda optabilis quam villa ad vincendum strennuo mora. Rursus Plinius libro. xxxii. de historia naturali refert de pompela coniuge neronis quae soleas ex auro suisque iumentis ferras meta fieri iubebat et quarrucas ex argento aliasque plurima vana potius quam sana et quae absque rapina rarissime fiunt. Nunquid principi sufficere habet ut honeste et granditer viuatur: familiares quoque prosperos habeat. Nunquid dissolutio corporis esset si caput alijs membris victus auferret. Mor enim illa membra mortificarentur quae alimento carerent: sic in politica mors est: quando principis rapina subditos in pace vivere non permittit. Non sic etenim didimus fecit licet bragmanorum rex esset. Nepe domorum curiositatem non requiebat: sed speluncis et cauernis contentabatur. unde ipse didimus ad alexandrum. In construendis inquit domibus igne saxa non volumus. nec admixtione pulueris cimenta componimus sed in telluris speluncis montiumque latebris habitamus. nullos ibi ventorum fremitus: nullius turbis tempestatem formidamus. Nam tutius nos defendit ab ymbre spelunca quam tegula: cuius geminus nobis est usus mansione dum viuimus et sepulture dum morimur. Si enim similibus principes contenti essent rapine studia non quererent sed pomparum fastidium proorsus relinquerent diebusque suis non permetterent. Nam diebus istis omnibus scorta placet. et laxi crines habet innumerabilia non

mina nona vestis: ut inquit petro. Ele-
runtamen dicimus ubi supra. Pul-
lus inquit nobis preciosus est ami-
ctus. femineq; nostre non ornant ut
placeant: sed velant pudore: nec sci-
unt in augenda pulchritudine plus
affectare q̄ nate sunt. Nam quis po-
test opus nature corrigere qd̄ cū fue-
rit aut infructuosum est aut criminio-
sum. Sed diebus istis viri precipue
femine vestimentorū nouitatez exco-
gitant et ornatus pro magnitudine
atq; sumptuositate rapinose fiunt.
aut enormibus delictis se exponunt
et scelerum suorum ex preterito pom-
pas manutinent. quicquid tamē ma-
li occasione accipiunt et si nō raptus
saltem indebite vendicatum est. Me-
rito igitur sapientes veteres tales fa-
stus phibuerunt. vnde simachus in
epistolis. Odi in paruo corpore lon-
ga velamina. Illa enim vestis decen-
ter induitur que nō trahit puluerem
nec in humū demissa calcatur. vnde
valerius li. ix. ca. i. Sed quid ego de
feminis vltius loquor quas et im-
becillitas mentis et grauiorū operū
negata affectatio omne studium ad
curiosiores sui cultum hortatur con-
ferre cum temporum superiorum et
nominis et animi excellentes viros
in hoc pulce continentie ignotus dis-
verticulum prolapsos videam idq;
surgio ipsorum pateatur. Nec autē
omnia ideo presentibus inserui. quia
pomparum curiositas plurimos plu-
rimasq; facit rapaces.

¶ Capitulum. xx. de fortuna et eius
instabilitate.

Fortuna instabilis ē
ideo stultus est qui in
ea cōfidit: quia si ele-
phas arbori fraude-
tur in casu frequēti-
solēt fortune amato-
res in ea decipi. vnde in puer. sapien-
tū dicit q̄ fortuna vitrea est. et cū spē-
det frangit. Male igitur gerit quicquid
fortune fide p̄fidit. stulti ergo diuites
et auari sunt qui spē suā p̄miserūt for-
tune. naz teste sene. epla. viij. ad lucil.
Non est tuum qd̄ fortuna fecit tūz
quasi dicat qd̄ omia fortune munera
dubia sunt. z tul. in rhero. ij. Sola in-
quit virtus in sua p̄tate est. omia p̄ter
eam fortune subsunt dominatōi. Er-
rant igitur qui in rebus p̄speris oēs
impet⁹ fortune subegisse putāt. Sa-
pientes autē sunt q̄ cogitāt in t̄pibus
prosperis casus aduersos formidare
tanq̄ dicat oia fortune beneficia rui-
nosa fore. Sia enī fortune munera
insidie sunt: inquit seneca ubi supra
Si fortuna imutabilis eēt q̄ infeli-
ces misert: et q̄ felices locupletes ef-
sent deo enī seruire nō oporteret vn⁹
namq; suo infortunio desperatus et
alius sua p̄speritate fere beatus esset
sed voluit deus vt fortuna mutatio-
ni subiaceat: vt sicut diei nox et noc-
ti dies succedit: ita prospere aduer-
sa et aduerse p̄spera fortune succedat
nec calamitosus diffidat et locuplex
manster glorie. iulius celsus lib. iij.
Fortuna inquit plurimos quos be-
neficiis ornauit ad duriorē casum re-
seruat. vnde ch̄idebertus de exilio
suo. Ruper eram locuples multisq;
beatus amictis. et subdit. Deu michi
nulla fides nulla est constantia reb⁹

Res ipse quid sint mobilitate docet. Et venit a summo summa ruina gradu cunctasq; anxiis pendet mortalia casu. Et respondent ppria mobilitate fugam. quicquid habes hodie cras te fortasse reliquet. aut modo dum loqueris desinet essetuum. Has ludit fortuna vices regesq; superbos. aut seruos humiles nō sinit esse diu. Illa michi quondā vultu blanda sereno. Mutauit vultus nubila facta suos. His enim verbis fortune mutabilitas perpenditur. ouidi. l. iij. tristium. Passibus ambiguis fortuna volubilis erat. Et manet in nullo certa renasq; loco. Sed modo leta manet modo vultus sumit acerbos. Et solū constans mobilitate sua est. idem ouidius l. de ponto. Oia sunt hominū tenet pendētia filo. Et subito casu q̄ualuere ruunt. Audir in humanis diutna potētia rebus. Et certam presens nō habet hora fides. Et gaudere in poetria noua. Nulla fides rerum sequit post mellavenuus. Et claudit nox atra diem nebuleq; serenum. Turpida fata diē dicuntq; crepuscula noctē. O igitur avari his testimonijs vestra ppendite spem mutabilem: posco ne domū vento expositam cōstruaris. cadet enī in tēpore quo fortassis rēdificare nō valebitis. Hec enī domus fortuna est que leni solet deprimi casu. boe. i. de cōsolati. Tur tantas lubrica versat fortuna vices. Premitt insontes debita sceleris noxia pena. Ac peruersi resident celfo more solito. sanctaq; calcans iustitavice colla nocentes. Max impios sublimatos sepe videmus. bonosq; d̄ pressos. vnde idem boetius secūdo d̄

consolatione ostendit fortunā aduersam meliorē prospera. Illa inquit scilicet prospera semper speciem felicitatis blande mentit̄. hec autē scilicet aduersa semper vera ē: illa fallit hec instruit. Nemp̄ videmus plures pre inopia fieri sapientes. Illos autem stultos aut ignaros experimur: quibus signota est fortune aduersitas. Ideo pluribus oportunum fuit quādoq; penurias pati: vt fortune discatur mutabilitas: ex cuius stulta cōfidentia plurimi seducti sunt: et qui prosperissima prius florere fortuna infelicissime corruerunt. dicēte boetio. ij. de cōsolatione. Omnis subita rerum mutatio nō sine quodam cōflictu cōtingit aiorū. et subdit. Infelicissimū infortunij genus est recordari fuisse felices. valerius. vi. ca. ix. narrat quomodo alchibiades duplicem habuit fortunam. quarum vna nobilitatem et extimam abundantes diuitias formam prestantissimaz fauorez ciuiū propensū summa iperia precipuas potentie vires et flagrantissimum ingentium assignaret. Altera que damnationē exilij venditionez bonorū inopiam odij patrie violentā mortez insurgeret. Refert insup de dionysio syracusano qui cum pene totius cecylie tyrannidem accepisset: opibusq; et exercitibus sublimatus fuisset. Tandem nichilominus propter inopiam puerulos corinthiorum literas docuit. Unde idem valerius l. bro. ix. capitulo. xij. concludit dicens humane vite conditionem precipue prius et vltimus dies continet. medij temporis cursus put fortuna gubernaculū regit modo aspero modo

tranquillo motu peragitur spe sem-
per minor dum et cupide votis exte-
ditur et fere sine ratione consumitur
et seneca libro. viij. de naturali. questi-
ont. Nescit fortuna quiescere: nunc le-
ta nunc tristitia defert. Itaque in prospe-
ris nemo confidat et in aduersis ne-
mo deficiat. alterne sunt enim vices re-
rum. ideo salustius in catilinario. For-
tuna simul cum moribus mutatur.

igitur quod magna insipientia in for-
tuna tam volubili cor suum figere et
spem constituere. Erubescant igitur
hi qui sapientes se estimant et pro ta-
libus volunt haberi. Erubescant in quod
eo quod cum plurimos diuites experti
fuerint corruisse fortuneque munera in-
stabilia fore. nichilominus toto co-
natu pecunias ineptasque diuitias co-
gregare sollicitantur quibus ita ad-
herent: ut deum et seipsos earum oc-
casionem deserant maluntque innume-
rabilibus periculis fraudibus et me-
dacijs suam maculare vitam quam suis
pruuarum denarijs aut facultatibus va-
nis. Utinam attenderent illud sene-
ce in declamationibus libro. iij. Lu-
dit de suis fortuna muneribus que de-
dit aufert que abstulit reddit nec vn-
quam tutius est illam experiri quam cum lo-
cum intus non habet. et idem sene-
ca in thieste. Res deus nostras cele-
ritatis turbine versat. et in prouer. sa-
plentum. Levis est fortuna cito re-
poscit quod dedit. ovidius secundo
tristium. Largitur quecumque licet for-
tuna rapit: fit gracilis subito qui mo-
do grossus erat. et catho. Abitur exi-
guo quod partum est tempore lon-
go. Indulget fortuna malis: ut lede-
re possit.

¶ Capítulum. xxi. de contemptu di-
uitiarum atque seculi.

Quicquid in seculo est:
aut est aduersum et
tunc tunc spernit aut
prosperum et tunc ca-
su facili deperditur.
Sapiens est igitur

ipse a quo fortuna seculi contemnitur.
Itaque utraque fortuna aliquid di-
splicibilitatis habet. vna etenim fati-
gat altera vero casum expectat. Lu-
tior tamen est aduersa quam prospera eo
quod in ipsa vitia facilius eitantur. vn-
de quintus cur. lib. v. Facilius est ad-
uersam quam prosperam regere fortunam
et seneca in hercule furente. Fortu-
na peior amorem inflamat magis
et ovidius de ponto. Fortuna miser-
rima tuta est. nam timoris eventus
deterioris abest. unde ipsemet ovidi-
us infinita mala se passum fuisse re-
fert. unde primo tristium. Tot mala
sum passus quot in ethere sidera lu-
cent. et quarto. litorum. Quot conchas
quot amena rosaria flores: quot quo-
posiferum grana papauer habet sil-
uas feras quod alit: quot pisces nu-
trit et equos tot premos aduersis et
virgilius. vi. eneid. Non mihi si
lingue centum sint ora que cetum. Fer-
rea vox omnes scelerum comprehē-
dere formas. Comprehēdere voces
omnia penarum percurrere nomina
passum. Audisti ergo vitiorum predicto-
rum fortunam aduersam. Illa namque
fortassis ipsos fecit sapientes. nam et
fere omnes qui sapientia floruerunt aut
aduersitati pro spe succubuerunt aut
gratia diuina speciali illustrati sue

unt. Nunquid africanus tanta prosperitate floruit: sed postmodum corruit. ut ponit tul. de officiis et ideo concludit. In rebus inquit prosperis superbia fugienda est. terentius in phormione. Dum inquit hominem maxime res alunt: tunc meditari oportet quo pacto aduersus eternam ferat ne aliquid in posterum sit ei noxi. Gaufredus in poetra noua. Infidias ponit semper sors aspera blade. anticipatque fugam melior fortuna repente. Ex quibus clare innotescit quod falsa est uanitas huius seculi. boetius. ii. de consolatione. quod multis amaritudinibus humane felicitatis dulcedo respersa est que et si fruendi iocunda videatur: eam tamen cum tenere uelit non potest: heu qualis est hec felicitas. Teste enim varrone in suis sententiis. Non est felicitas que seculum recipit miseriam: cuiusmodi est fortuna seculi. unde tul. lib. de paradiso. padoro. ii. Cui spes omnis et ratio et cogitatio pendet ex fortuna: huic nichil potest esse certi. Nichil enim exploratum habet permansurum sibi unum diem: et subdit. Te miserie te erunt premunt omnes qui te beatum qui te florentem putas. Te tue libidines torquent: tu die noctuque cruciaris cui nec satis est quod est et idipsum quod habes ne non diuturnum sit futurum times. Te conscientie stimulant malefactorum tuorum. Te metus examinat iudiciorum atque legum: quia ut inquit prosper in epigrama. Qui se peccatis gaudet feliciter uitae. Infelix nimis est prosperitate sua. Si ergo diues es et peccator sis infelix es. Si autem peccator recusaueris: tunc felix es sed diues non eris eo

saltez modo quo diuites solent dici communiter: quibus mos est incessanter appetere: et ultra suam necessitatem que possident cum metu nulli committendo custodire. Attende illud cathonis. Cum fueris felix que sunt aduersa caueto. Non eodem cursu respondent ultima primis. igitur quanta diuitum huius seculi stulticia est: qui de futuris non cogitant: quasi diuites omnes pares essent. Si enim potius ceci sunt quam illi qui oculis carent unde tullius in oratione de responsis aruspicum. Miseriores cum in omnem fraude oculis caperis quam si omnino oculos non habueris. Nempe illi fraudantur et fraudantur: et qui male conuestant ut diuites fiant: et qui suis diuitiis in quibus sperant ex toto priuantur. Consideremus igitur diuites seculi quo abierunt. In terram enim redacti sunt eorum decessit memoria: nec suis potuit diuitiis redimere uitam. Contentibilis est igitur hec facultas que maiori necessitati succurrere nequit. Reuera diuitie potius nocent quam prosunt sed hoc non pendunt qui seculum amant. unde narrat valerius li. vii. ca. vii. quod cum anaxagoras post longam peregrinationem studiis ad patriam suam redisset possessiones suas desertas cum uidisset dixit. Ego saluus inquit non essem nisi iste perisset. Et crethes philosophus natione thebanus suas diuitias in mare protexit dicens. abite pessime diuitie ego uos mergam ne ego mergar a uobis. Iursum bias philosophus cum omnia bona sua incendio perdidisset: cuidam interroganti an doleret: quia omnia perdidisset. Omnia inquit bo

na mea mecum porto. pectore enim illa gestabat non humeris. unde didimus ad alexandrum. Nos inquit non sumus incole huius mundi sed advenae. iuxta illud apostoli. Non habemus hic civitatem manentes. Sapiens est igitur qui seculum continet: et ea que in eo sunt. varro in suis sententiis.

Nunc in segetibus nunc in herbis et frumentis bona sunt. sed nolite ibi spei nimiam ponere. Nam sepe audiui inter os et ossa multa intervenire posse. seneca epistola. xv. ad lucillum. Descidunt aliquando ista bona insidiosa: in quibus si aliquid solidi esset aliquando implerent: sed sitim concitant et epistola. xvij. Nemo tam timidus est quin malit semper pendere quam semel cadere. Illos autem pendere dicit quibus vanitas seculi non placet: sed in ea vivunt ad tempus. Illi vero cadunt qui a felicitate mundi in qua sperabant decidunt: et ideo epistola. lxij. Contemnere inquit aliquis omnia potest: sed habere omnia nemo potest. itaque brevissima quedam via est ad divitias contemptus divitiarum: et epistola. lxxxvij. Relinque divitias relinque voluptates: quia moluntur et enervant. Unde empedocles tria dicit esse precipua. scilicet mobilis affluentie contemptus future felicitatis appetitus: et mentis illustratio: quorum primo nil honestius. secundo nil felicius. tertio nil ad amborum adeptionem efficacius. hoc enim empedoclem dixisse refert aristoteles. lib. de vegetabilibus. Mague igitur est honestatis seculum continere. Nam honestatis est de viliibus curam non habere. Omnis autem bona mundi vilia

sunt et caduca. unde tullius in oratione pro domo sua. Caduca sunt inquit et mobilia temporum munera. et ideo tullius in oratione priusquam iret in exilium. Presentes inquit fructus negligamus et posteriori glorie serviamus. Utinam de his essemus de quibus sper in libro epigram. est et in hac vita requies multis data felix quorum animo mundus non tenet occiduis. quos desiderijs nullis pertura fatigant. Ex quibus omne bonum est christus et omnis honor. et subdit. Qui rerum nil cupiunt perdere non metuunt tanquam dicat quod hi felices sunt in mundo qui non sperant: aut qui modo mortui sunt. unde magister sei. si mundo morieris moriendo non morieris nisi dicitur clamat aue: sed aue converti in have. Eius cerne vices o flos modo fex modo dices. Si mundum sequeris post esse fuisse quereris. Hic stas tus absque statu: locus hic locat in cruciatu. Hec tria verba fides non dent tibi post modo pridem post pedet recidit pridem modo non tibi fidit. unde de versificator. Spernere mundum spernere nullum spernere sese Spernere se spernit: quattuor hec bona sunt Sed fortassis mundum spernere mundana blandities non permittit: sed allicit et inficit: mirandaque mendaciter promittit: ita seductus ut beati se credant qui fortuita possident. unde tamen narrat valerius libro. vij. cap. ij. Anaxagoras cuiusdam interrogant quidnam esset beatus. Nemo inquit ex his quos tu felices existimas beatus est: sed eum in illo numero reperies qui a te ex miseris constare creditur. Non erit ille divitiis et honoribus et

bundans: sed aut exigui rursus aut non
ambitiose doctrine fidelis ac p[er]tinax
cultor in secessu q[ui] in fronte beator[um].
Non enim diuitie quoniam faciunt bea-
tum potius enim spiritu pauperes bea-
ti sunt. dicente seneca epistola tercia
a Lucillum. Ille beatissimus est et se-
curus sui possessor qui crastinum sine
solicitudine expectat. Hoc tamen
de beatitudine aut felicitate proprie
accepta intelligi non debet. Nullus
enim in vita presentis proprie beatus est
aut felix. nam testis est prospero in epi-
gram. Felices non faciunt opes aut
beatos. Nam mundi ex opibus bre-
uis ac veritura voluptas: edita per-
petue semina mortis habet. Cartho.
Felices obesse quorum sine cruce vita est
Itaque beatitudo non in diuitiis consi-
stet: nec in vita sed post bonam vitam pla-
ne habetur. ouidius. iii. methamor.
Ultima semper expectanda dies ho-
mini est. dicique beatus ante obitum
nemo supremasq[ue] funera debet. quia
scilicet post mores beati boni erunt
Sapientis igitur mundi contemnat:
ut post mortem domino viuatur.
¶ Capitulum vicesimum secundum
de contemptu diuitiarum.

Fuitle nulli certu-
dinis sunt: maiorq[ue]
necessitati succurrere
nequeunt unde varro
in suis sententijs. Eo-
dem eto dimittende
sunt diuitie quo accipiente. et lacta.
li. de falsa sapientia. Laudat demo-
critus eo quod agros suos reliquerit. et of-
q[ue] pascua publica passus sit fieri. ce-
tho. Despice diuitias si vis animo es-
se beatus. quas qui suscipiunt mendi-

cant semper auari. et terullianus in
apologetico contemptore diuitiar[um]
die gen[er]e commendat: ut superius au-
disti. Nempe diuitie non competunt
homini: ut proprium bonum: sed ut
valde forissecum: quia teste sene. ad
lucillum. Non est tuum quod fortuna
fecit tuum. varro in suis senten. Ne-
mo suus putet quod extra ipsum est. Et
in prouer. sapientium dicitur. Nichil p[ro]-
prium dicas quod mutari potest. sed di-
uites huius seculi que habent p[ro]pria
dicunt: nec attendunt quibus malefi-
cis diuitiarum occasione subiaceant.
prosper in epi gram. Terrenis opib[us]
cum diues gaudet inquit: veris se-
miserum nescit egere bonis. et sequit[ur].
At bona iustorum nullis obnoxia da-
nis: hostes furta ignis et mare non me-
tuit. omnis virtutum semper substantia
salua est. tanquam dicat quod sapiens non di-
uitias mutabiles sed virtutes acqui-
rere debet. quia non pecunijs: sed virtu-
tibus perficitur vita. Salterus in ale-
xandrei. i. Auferre pecunia mores non
afferre solet. quem vero morum non re-
rum copia ditat. Quem virtus extol-
lit habet quod preferat auro. Non e-
get exterius quam moribus intus absidet
Mobilitas sola est que animi moribus
ornat. orati in epistolis. Impar aut
feruit collecta pecunia cuiq[ue]. Stulti-
tia pascunt opes verum si stulti diui-
tes fuerint: sapientes reputant: sed p[er]-
culdubio stulti arbitrandi sunt quia nihil
insipientius quam suam felicitatem labi-
li fortune prebere. Inquiramus ta-
men cur homines ita diuitijs inten-
dunt earumq[ue] occasione cur se felices
putant. ideo hoc fortassis est: quia teste
horatio in epistolarum li. i. epistola. vi.

scilicet vxorem cum dote fidemq; et
amicos et gen⁹ et formam regia pe-
cunia donat. et petronius. Quisquis
habet nūmos secuta nauigat aura.
fortunamq; suo temperat arbitrio.
Carmina componit declamat incre-
pat omnes iuuenalis li. i. Quantum
quisq; sua nummorum seruat in arca:
tantū habet et fides. q; scilicet tantū
sibi subseruiunt homines et credunt
q̄tum pecunie habet. His itaq; ver-
bis z cōsimilibus diuites huius secu-
li suam fortunā auctorizant z felicitate
similibus ex causis ea p̄stituunt
S; proculdubio modica sunt illa q̄
prebent diuitie bona. Nam diues se-
cure nō nauigat aut itinerat: q; quā-
to quis ditior. tanto timidior si gau-
det carmine in luctum p̄uertetur ta-
men etus si imperat tandem obediet
morti si increpat tandem etiam incre-
pabitur iudice deo. Attendamus igitur
nō fortune prospere cōmoda que-
labia. sed incōmoda mentib⁹ nostris
renouemus. Nam vt ait plautus in
aulularia. Pecunia rerum atq; solli-
citudinum causa et caput est. z. a. gel-
lius nocturnum actica. Sapientes in-
quit dixerunt eum multis indigere
qui multa habet. magnam indigen-
tiam nasci non ex magna inopia. sed
ex magna copia. seneca. xliii. ad lucil-
lum. Terrena inquit bona libertatez
nobis extorquent. Nostris enim esse-
mus si ista nostra nō essent. ideo sene-
ca libro de morib⁹. Facilius est pau-
peri contemptum effugere q̄ diuiti
inuidiam. Hec igitur posco damna
cōmemoremus et prelibat⁹ s cōmo-
dis comparemus Nunquid audim⁹
q̄ diuitie prebent sollicitudinez: cau-

sant indigentiam: inuidiam signunt
libertatem tollunt Nunquid hec in-
commoda graua sunt. Nam teste so-
crate. Dānum non nisi ex abundan-
tia raro venit. z sidonius Diuitias di-
cit esse cām malorum. Cur igitur in
eis speremus: ex quo tot incōmoda
ferunt: nullaq; stabilitate sistunt. vn-
de valerius li. vi. Nullo in loco nulla
in persona diuitie radicibus stabili-
bus consistunt. sed statu incertissimo
fortune huc et illuc deuoluunt. mar-
cialis cocus. Callidus afflatam nū-
mis fur auferet arcā. Prosternt pa-
trios impla flamma lares. Debitor
vsuram pariter cum sorte negabit.
Non reddet sterilis seminata tacta fru-
ges. Dispensatorem fallax spoliabit
amicus. quia scilicet diuites talibus
piculis subiacēt: eorūq; diuitias nūc
fur tollit nunc ignis cōbarit. nūc vsu-
ra rapit: nunc terra nō germinat fru-
ctū: nunc familiares fraudant et frau-
dantur. Ecce q̄ incerte sunt diuitie.
quāobrem sapientes sunt a quibus sper-
nuntur. Sed dicunt aliqui q̄ pauper-
tas est eis grauis. Fortassis eni ideo
grauis. non quia in se grauitatem ha-
beat: sed cupiditas animi eam mole-
ste supportat. Nil tamen letius aut
tutius est vera paupertate. vnde se-
cundus philosophus. Quid est pau-
pertas: odibile bonum sanitatis ma-
ter curarum remotio sapientie repa-
trix negotium sine damno possessio
absq; calumnia sine sollicitudine fel-
citas. seneca ad lucillum. xxi. Mul-
tis ad philosophandum obsistere di-
uitie. Paupertas autem expedita z
secura est: non circumdat illam turba
seruorum ad quos pascendos trans-

marinarum regionum est optanda
fertilitas. et subdit. Si vis vacare ani
mo oportet ut pauper sis aut paupe
ri similis. quintilianus causa. vij. Pau
pertatis proprium est exercere liber
tatem. lucanus libro quinto. Dat vi
res fortuna minor. o vite tuta facul
tas et fortunatus pauper in angusto
regnat habendo deum. Ueruntamen
teste lucano li. i. Secunda vizorū pau
pertas fugitur. Sed hoc immerito:
quia ut inquit iuuenalis libro. i. Feli
ces humiles pauper quos spiritus am
bit Illos nam celi regnum sublime re
cipiat. unde legitur quod aristoteles. Pau
pertatem graue non habebat sed pau
peribus non posse succurrere dolebat.
Sed nunquid in derisum pauperes
habentur. grauis est ergo paupertas
Reuera derideri ratione tolerari po
test: quia ex natura pauperes omnes
sumus: et si fortuna quosdam subli
mauerit: in derisum sublimitas ver
tetur eorum. iuuenalis li. i. Nil habet
infelix paupertas durius in se quam quod ri
diculos homines facit. comune hoc
vitium est. iam vultimus abtiosa pau
pertate omnes quod scilicet omnes ex natu
ra pauperes sumus et fortuna verte
tur in ruinam. et qui in diuitiis gloria
ti sunt aliquando dicent illud hiere.
i. Peccauimus vanitate seducti su
mus. Utinam igitur attenderet vnus
quisque sapientis. ecclesiasticus. v. dicentis: Mo
li attendere ad possessiones iniquas
quod non proderunt in tempore vindicte et tri
bulacionis. unde augustinus. v. de ci. ca. xx.
liij. Imperatores felices non dicuntur
vel quia diuitius imperauerunt. quia
imperatores filios suos reliquerunt
aut quia hostes domuerunt: aut vel

quia diuitias obtinuerunt. Decent
omnia huius vite munera sunt. quibus
similia etiam cultores demonum acci
pere meruerunt que non pertinent ad
dei regnum: quibus verbis apparet
bona temporalia hominem non facere feli
cem. ideo augustinus ibidem subdit. Im
peratores inquit felices dicuntur si ius
ta imperant: si per obsequia humili
ter salutantium non extollunt: sed se
homines esse meminerint: si suam po
testatem ad dei cultum dilatandum
applicat. si plus amant futuri regni
habere cōsortes quam vanitatis huius
cohortes. itaque omnia huius mundi
munera vana sunt. unde aristoteles. ad ale
xandrum in epistola. Alexander noluit
appetere transiturum quod oportet
cito te relinquere: sed pete diuitias in
corruptibiles. unde hermodorus fer
tur dixisse quod plenitudo perfectionis in
principio est abstinentia a pecuniis. vñ
mathei. v. Multos perdidit aurum et
argentum. et ecclesiasticus. viij. Qui aurum di
ligit non iustificabitur.

¶ Ca. xxiij. de negligentia.

Si piger indignus est
bonis: et qui sollicitu
dinem non habet nul
lo meretur beneficio do
tari Ad hoc enim natu
rally est homo: ut laboret cor

pore pro victu et mente pro virtutibus
adipiscendis sed pigritia multos
desides facit eo quod plurimum laborare
formidant nam teste tulio in tusculana que
stionibus li. iij. Pigritia est meritis cō
sequenti laboris. Quidam autem
sunt ita molles quod non nisi pigrescere
querunt. nam teste aristotele. iij. ethicorū
Molles est fugere laboriosos

Sed quid est q̄ quidaz vanitates sol
liciti sunt. et pro bono pigrescunt.
Hos enim excitat perlius satyricus
satyra. v. Mane piger stertis surge
inquit avaritia eya surge negas istat
surge inquit non queo surge. En qd
agam rogitas ensa perdam aduehe
ponto castoreum stupas habenū tu
lubrica choa. Tolle recens primus
piper et sitiente camelo verte aliquid
lura: quasi dicat. surge piger surge: q̄
instat surgendi ratio. vnde gaufred⁹
in poe. Quid facim⁹ torpemus ima
gine pigri Scis ne moraz pigri si ma
ne vocetur obaudit: si citetur adhuc
iterata voce. sonora nare vigil stertit
tandem clamore coactus. ore tamen
lento linguam mouet: et michi quid
vis inquit. Surge veni. nox est per
mitte quiescā: Immo dies ē surge. de
us meus en ego surgo: vade sequar
nec eum sequitur quez negligis et tu
non venies dudum venissem sed mi
chi vestes quero nec inuenio. nichil
est te byrria noui. Surge cito. domi
ne en sum presto nec tamē immo vel
caput huc illuc vertit: vel brachia scal
pit vel membra in longuz distendit.
sic sibi quasdam vnde libet morulas
querit semper venit ore non pede. si
veniens nunq̄ venit ille coactus for
te mouens gressum trahit a testudie
motum huius imago sumus ad gau
dia vera vocat: delictis variis capis
vel pectoris aurem obstruimus vel si
patet auris ad illa venire differimus
semper: vel si fortasse venimus nolē
tes tracti moru testudinis sumus. et.
Itaqz vanis excusationibus pigri su
um torporem defendere nituntur.
Quiso enī attendas quo tramite ho

nores virtutes scientie diluile solent
adipisci. His etenī demptis quos de
us speciali gratia illustrat: omēs sua
solicitudine et diligētia talia sibi cō
questarūt. nam ipse tul. in tusculanis
questionibus libro. iij. Tardis intu
itibus nō facile virtus committitur
virgilius in buccolicis. Tarde vene
re bubulci. omnis enī tardus bra
nio carebit. catho. Plus vigilasem
per ne somno deditus esto. Max olu
turna quies vitijs alimēta ministrat
ovidius ij. sine titulo. Infelix tota q̄
cunqz quiescere nocte sustinesz som
nos premia magna vocas. Stulte
quid est somnus gellide: nisi mortis
imago. Longa quiescendi tempora
fata dabunt. Unde philosophus se
cundus. Quid est somnus nisi mor
tis imago. Laborum quies in firmē
tium votum miserorum desiderium
quia miseri pigrescere semper optāt.
sed vir prudēs sic debet esse deditus
somno vt vigilare intendat. vnde era
tor corpore somnus erat huc sed vt
gilabat in illo. Qui nescit dormire: si
des hec cātica clamant. quia scilicet
viri fideles pro suis amicis vigilant
semper. Quamobrem pigros redar
guit ovidi⁹ li. palle garo. O male pre
sto quies: o semper dedita somno pe
ctora: vnde bono quantis pates ipse
ruinis. quem nox sola tenet nescit vi
gilare periculo. Hec tamen reprehē
dēda est debita quies nature. quia te
ste. Horatio in poetria. Et quando
qz bon⁹ dormitat omerus. Itaqz pi
gritia mala sed somnus moderatus
bonus est. Nempe se pigri suaqz ne
gligunt et velut bruta in fecibus suo
rum delictorum deuoluuntur et occi

ostitate desides sunt omneq; licituz
exercitium fugiunt. Curuntamen fo
mentum virtutum octum est. seneca
ad lucillu. lxxviiij. Gloriar octo mors
est. Quidius primo de remedijs. Oc
ta si tollas perire cupidinis artes.
Contempeq; lacent: et sine luce fa
ces: quam platanus riuo gaudet quā
populus ynda et q; ilmoia canna pa
lustris humo tam venus ocia amat.
que verba hoc sonant q; octum est fo
mentum libidinis et vitiorum. quinti
lia. causa. xiiij. Ad omne votum fluen
te fortuna lasciuit octum. et causa. q; r
ta. Necessse est vt in facinus ardor oci
osus erumpat: quia scilicet homo oc
ciosus de facili in malum prorum
pit. et ideo prouerbiū grecorum
olim fuit istud. Quam quisq; no
uit artem in hac se exerceat: vt refert tul
lius in tusculanis questionibus pmo
ynde didimus ad alexandrum. Aug
ritiam non exercemus: octum tur
pe deuitamus. Nec tamen omnis re
quies octum vocatur saltem reprehē
sibile. Anima enim sedendo fit pru
dens teste aristote. Viri quoq; studi
osi apud vulgus ociosi dicuntur: quia
manibus nō laborant: non tamen pi
grescunt: quia mente contemplanr.
Horum autez octum si ita vocari de
beat laudabile est. tullius in tuscula
nis questionibus lib. v. Quid est dul
cius ocio litterato. Octum autem lit
terarum studium est: sed agricole alij
q; opifices qui litteras nesciunt: cor
pore nisi laborent in vitia facilliter ca
dunt. seneca ad lucillum. lxxxiij. Oct
um sine litteris mors est et hominis
vitiū sepultura.

Ca. xxiiij. de castitate et pudicitia.

Castitas hominē facit
angelicū in mēte vi
uatiore in apparatu
pulchriore i vita diu
tutiorē in famaz ge
stu honestiore. Et ca

stitate nō obseruanti difficile est ali
cui studio: aut virtuti intēdere. Mā li
bido totā mētē occupat totū corpus
extenuat: z tandem vires singulas de
stituit. Ideo didimus ad alexandru.
Nos aragmani membra libidinis nō
damus: nec reprobandi sunt qui co
pulari cōiugio propter boni prolis
et nō ppter libidinē cōueniunt q; te
ste sexto pithagorico in suis senten.
Adulter est in suam vxorem amator
ardentior: q; scz spēs adulteri sapere
videt: qui suā vxore ex ardore nimio
abuti. hic tñ adulteriu large acces
ptū est. Caneāt tñ iugati ne pteru
cōiugij libidine feruere psumant. Mā
veteres oēm libidinē feruēter respue
runt: vxoresq; ad lubricitatē incitan
tes aspexerūt. vale. li. vi. c. liij. narrat
q; suspicius gallus vxorē suā dimisit
eo q; ipaz capite apto foris versataz
cognouerat. Lex inq; tibi meos pfi
nituit oculos qbus formā tuā appro
bes. His decoris instrumenta cōpa
ra: his esto p̄ciosa horumq; certior
crede noticie vkeriori tui conspectus
superuacua irritatione accersitus in
suspitione z crimine hereat necesse ē
ideo tibullus. Casta precor contunx
maneas sanctiq; pudoris: nec sis ca
sta queso metu sed mente fidei. Sed
lamentandū est pudicitiam iam fere
ex toto perisse: et femine in qbus pu
dor existere habet vt plurimuz viros
prouocant: cōiugij fidez deserunt vte

ginesq; sunt querunt violatores et vi-
due amasium. veteres quoq; a lubri-
citate vt sepius nō cessant. Tales et
ent; vt frequēter. tps huius sunt mu-
lieres. et si factis talia non exerceant.
mente verū tamen vt frequētius cor-
rupte inueniunt. et metu potius q̄ p-
prio motu cōtinent. vñ d̄ ouidius. iij.
sine titulo. Si qua metu dempto ca-
sta est ea deniq; casta est. que quia nō
licet nō facit illa facit: et q̄uis serues
bene corpus adultera mens est: nec
custodiri nisi velit illa pōt: nec mētez
seruare potes: licet omnia claudas.
omnibus exclusis intrus adulter eris
quasi dicat q̄ mulier continens me-
tu casta non est. Sed nunquid turpe
et scandalosum si carnis luxuratio-
ni supeminet. Quis enim vellet an-
cille fedissime ancillari cuiusmodi ca-
ro luxuriosa est. Ob hoc enim olim
sapientes loca solitaria et deserta ele-
gerunt ne impetibus libidinis fati-
garētur. vnde refert hieronymus cō-
tra iouinianum q̄ cum plato esset di-
ues elegit sibi vnam villam achade-
mie procul ab vrbe vt libidinem eui-
taret. Terullianus refert q̄ demo-
critus oculos sibi eruit: eo q̄ mulie-
res sine cōcupiscentia aspicere nō va-
lebat. Q̄ periculosus est feminariū
intritus. nam teste hierony. vbi su-
pra. Inutile ē crebro videre per que
aliquando captus es: et eorum te ex-
perimento cōmitte qui hoc perpen-
derunt. nam pithagorici. Solitudi-
nem et deserta ob hoc inhabitare ele-
gerunt. Huius gel. ii. noctium actica-
rum refert q̄ demetrius sibi oculos
eruit ne ab bonorum studio impedi-
retur. iuxta illud euangelij. Si ocu-

lus tuus scandalizat te erue eum et p-
tice a te. Den attendamus qualiter
oculis plures offendantur. Nam tes-
te quintil. causa prima. Hominis li-
bertas est oculos pdidisse oculi sunt
per quos paupertatē ferre nō possu-
mus. oculi tota nostra luxuria. h̄nos
in omnia quotidiana vitia p̄cipitant
sene. li. de remedijs infortuitorū. In-
telligendum est patrem esse innocen-
tie cecitatē. Oculi enī sunt irritamē-
ta vitiorū duces scelerum. Q̄ vtinaq;
oculos vanitati sic nō exhiberemus.
q̄ impudicus oculus impudici cor-
dis est nuncius. ideo ouidius. iij. Tri-
stium. heu michi cur vidi cur noxia lu-
mina flexi: peccatūq; oculos est ha-
buisse meū. Nam plurimi non pecca-
rent si peccandi occasionem nō viderent:
et maxime libidinez incitat ocu-
lus. Ob hoc debet modeste regi in-
vanis nō fixari. Nam sicut piscis ca-
pitur hamo: sic oculo capitur vtrius-
q; libico. nec solum tamen cauere quis
habet vt vana non intueatur: sed eti-
am qui pulchritudinem habet libidi-
nis incitatuam cauere tenetur ne q̄s
occasione eius peccet. narrat valerius
libro. iij. q̄ quidā adolescens spu-
eruma nomine cum pulcherrimus es-
set femineq; illius sollicitarent ocu-
los ne peccandi alteri occasio esset
pulchritudinem suaz fedauit: et oris
decorem vulneribus abstulit. maluit
enim turpis fore q̄ aliene libidinis ir-
ritamentum. Rursus augusti. primo
de citi. dei refert q̄ cum marcus mer-
cellus vrbem ornatissimam syracusa-
norum cepisset suis commilitonibus
precepit vt castitatem seruarent edic-
tum secte ne quis corpus liberū vio-

laret. Dis igitur exemplis pater vi-
ros illustres pudicos fuisse alienum
qz thorum violare cū potuissent no-
luisse. vnde boetius. iij. de consolatione
approbat iniam euripidis qui dixit
carentes libidine esse felicē. valerius
li. iij. ca. iij. refert qz cum scipio esset
xxiij. annorum in hispania. certagine
oppressa maioris certaginis capien-
de sumpsisset auspicia multosqz ob-
sides quos i ea vrbē penit clausos ha-
buerant in suā prātem redegresser: exi-
mle inter eos forme vrginez etatis
adulter: et iuuenis et celebs et victor
postqz competit illustri loco iter cel-
tiberos natam: nobilissimoqz gētis
elus indibuli desponsataz accersitis
parentibus z sponso inuolatam tra-
didit: aurum quoqz quod pro reden-
ptionem puelle allatus erat summe
dotis adiecit: qua cōtinentia ac mu-
nificentia indibulis obligatus celti-
berorum animos romantis applicā-
do meritis elus debitam gratiaz de-
tulit. Quot sunt similia facientes: et
meo qz pauci. Potius enim vnde lu-
genduz est. vtri dicti nobiles lasciuie
student veneri subserulūt puellas vir-
gines desponsare iugiter querunt et
tunc credunt magnam militiam ex-
ercuisse quando iuenculam ignomi-
nie tradiderunt. O quale duellum: o
qualis triumphus: puellam fragilez
et innocētem vincere et vtraz contā-
minare. fuisqz sepius garciferis pro-
stituendam exhibere. Hi enim satel-
lites leonesqz suos habent: quos nu-
trunt et stipendiant: vt vrgines fili-
as pauperum raptant eorumqz nu-
tus subducant. Ecce quales scuriferi
tales enim sunt quales domini qui-

bus subserulunt. omnes enim vne-
rem colunt. Rursus claustra mona-
charum et religiosarum violant con-
iugia discriminat: suaqz fedissima lu-
guria omnes it possent conquinare
feminas vellent. Si castra vel vrbes
ceperint: hoc primum est quod cogi-
tant vt libidini vacent. Horum si qui-
dem vita non nobilis sed ignobilis ē
vilissima quoqz. ovidius libro episto-
larū. Italia reparabilis arte lesa pu-
dicitia est. Hi tamen satisfecisse cre-
dunt: si virginem corruptam suis do-
nis munificent: facultatibus siquidē
tribuere possunt: sed virginittatis de-
cozem prebere nunqz. Fortassis au-
tem voluptatum occasiones mulie-
res producant. in quibus alia sollici-
tudo non est ornatus namqz excogi-
tant vt se pulchiores ostendāt ipu-
dicissimisqz nutibus vtros inficiunt
suisqz crinibus rīribus et vestibus vt-
ros ad libidinez conctare meditantē.
Utinā lucretie exēplum acciperent.
De qua refert vale. li. vi. ca. i. Dux in-
quit romane pudicitie lucretia cuius
virlis animus maligno errore fortu-
ne muliebze corpus sortitus est tar-
quino regis superbi filio per vim ste-
prata cum suam inturiā grauissimis
verbis in cōsilio necessariorū deplo-
rasset ferro quod clam secū attulerat
se interemit nō ita approbanda cum
nullus mortē sibi inferre debeat sua
autem castitate laudem promeruit.
qz nō sponte sed vt succubuit. vñ pro-
sper in epigram. Mens illesa nichil
violato in corpore pōit: inuitam car-
nem vulnera nō maculat: nec crimen
facti recipit nō mixta voluntas velle
magis facinus qz tolerare nocet. que-

verba nisi aliud sonant: nisi quod ille peccant femine que sua voluntate libidinis consentiunt. violare vero culpam non habent. Sed restat questio gratias que sit violata mulier. Plures enim se violatas dicunt que modicis verbis obedierunt. Uterum mulier fragilis est. et facili occasione seducitur plurimum. Uterum tamen violari creditur: nisi quod in ea est: etiam usque ad atrocissima verbera resistisse usque ad mortem reperitur: aut nisi obprobrium maiore pre timore ignominiaz ipsam permisisse contestetur quod fecisse lucretiam legimus. Plus enim stuprum quam mortem timuit nec violatorem formidavit dicentes ei te interficiam. sed tunc tremor truit in eam cum subiungit unum enim ex garciferis tuis te interfecta iuxta te interfectum in lectulo ponam et dicas pro dolore tui stupri hanc necem me peregis. Quibus auditis nimirum si femina fragilis fuit. Obprobrium enim plus morte timuit: quia postmodum restituto honore mortem vitam precelegit. Huius autem valitudinis nescio si femine repertentur hoc tempore. scio tamen in pudicissimum genus earum universas fere plateas occupare et que impudice sunt alias pudicas sibi similari pertractat. ut multitudine et conformitate erubescens tiam sue libidinis effugiant et tractare si nequeant saltem verbis eas scandalizant et similes eis omnes alias predicant que non simulantur eis. de quibus narrat valerius libro preallegato capi. primo. Refert enim quod consuges iuniorum orauerunt maritum victorem ut ab eo virginibus

vestalibus dono mitterentur. Porro mitterant et affirmabant illas virilis concubitus futuras expertes quia scilicet se iactabat quod illas peruerteret sed quod petebant non obtinuerunt. et ideo ipsa nocte se laqueis suspenderunt. Huius autem malefici plurimi sunt qui non cessant puellas ad venere concitare libidine suadere et criminis pondus falsis peroratoribus alleutare tales maculant policias et earum sub vmbra innumerabilis criminum sunt eoque quod in eis sexus suspitione caret. ideo talibus tractationibus indubie et pro dolor impune se exponunt. Quendam monialis virgo fuit cuius dulci aspectu cor regis captum est ita ut rex ipse vi et violentia eam rapere conlisset quod ubi prefata virgo rescivit oculos propositos ipsa eruit sibi et promunere ad regem misit. Augustinus de ciuit. dei narrat quomodo marcus marcellus antequam syracusim cepisset fleuit: et proclamari fecit sub pena mortis quod nulla mulier violaretur.

¶ Capitulum vicesimum quintum de luxuria vitanda.

Luxuria omni virtuti est inimica. Ipsa via perditionis obprobrium iter facultatum desertatio studiorum licitorum impedimentum sanitatis exiduum ipsa vita breuiat mortem festinat luxuriosis minuit decorem infirmitates gignit corpus sordidat mentes obdurat sensus obnubilat visus precipue minuit. Ipsa fons et origo omnium calamitatum anime et corporis. de qua loquens vale. lib. ix. capi. i. Blandum malum

inquit est luxuria quam accusare ali-
quanto facilius est q̄ vitare. et li. liij.
ca. liij. idem valerius refert q̄ cum so-
phocles iam senex esset et quidaz ab
eo quereretur: an etiam nunc veneris
rebus vteretur dii mellora inquit. li-
benter enim istuc tanq̄ ex aliena fu-
riosa profugi dominatione. Et me-
rito quia teste tullio. de offi. Luxuria
cum omni etati turpis sit. senib⁹ ma-
xime fedissima est. z lib. de senectute.
O preclarum munus etatis senectu-
tis scilicet si quidem id aufert nobis
quod est in adolescentia virtuosissimū
scilicet libidinem corporis seneca in de-
clamatiōibus li. ij. Adolescens luxu-
riosus peccat: senex luxuriosus insa-
nit. z subdit. Que malā facies habēt
sepe impudice sunt: nō enim deest a-
nimus corruptor. His enī documē-
tis apparet luxuriam maxime vitari
debere salustius in catilinario. Mul-
tos pessima luxuria atq̄ avaritia ve-
rant. fulgentius. li. mitologiarum. q̄
uis enī in oībus libidinis amor tur-
pis sit. turpior est tamen in honestis
nam luxuria maiestati est contraria.
Sed hoc habet luxuria q̄ execrat nec
perpendit homo iuxuriosus quid fa-
ciat. Ideo fulgentius ubi supra li. liij.
Amor cum periculo sepe concordat
et dum ad illud solus vocat quod di-
ligit nunq̄ videt quod expedit: q̄ lu-
xurie amor cecus est. quē obrem ve-
teres libidinem spreuerunt tanq̄ ho-
noris inimicā. naz referēte aug. li. de
ciui. dei. Scipio nasica phibuit the-
atra seu loca meretricia quelicet pos-
sint abiq̄ fraude permitti: nullo pa-
cto m̄ debent suaderi. plurimi tamē
oīum delectationez in suis libidinib⁹

credunt. quibus teste helinādo. Om-
ne delectamentū in libidine est. et de
quid extra libidinē occurrit offensio ē
Accusēt ergo nō tēpora sed theatra
in quibus ad aram luxurie virtutum
victime trucidant. O q̄ vile specta-
culum q̄ sedum collegiū feminarū
pro solo vitio cōgregatarum. Pro-
pterea etenim carnē venditioni expo-
nunt et p̄textu vite sue fornicatiōe vit-
ctum sibi acquirunt: quas non excu-
sat carnis temptatio aut fragilitas
sexus aut visolentia. Nullo enī ferun-
tur amore etiam corrupto. Si enim
amarent humane fragilitatis excu-
satione participarent: sed nec amant
nec amare querunt: sed ex fediori lu-
xurie parte sue execrabili cupiditati
subseruiunt. Harum nempe fedi⁹ est
corpus cadauere putredo cutas fes-
tozem terraresoluit: sed illarum hor-
ror luxurie turpitudinib⁹ iugiter cre-
scit de consimilibus ait theodolus.
Mens robusta viri leuitate cadit mu-
lieb⁹: quia scilicet femina impudica la-
queus est viri. et ideo subdit. Descent
assyrii q̄ crediderunt mulieri. Nunc
tamen illud iuuenalis li. verificatur.
Est eadem summis pariter nūmisq̄
libido: q̄ plurimi diebus nostris ve-
neri vacant. Sed queso vt feminaz
discant amatores que sit eorum des-
lectatio et vita. Nempe ex amore fe-
minis nō nisi fere dolores generan-
tur nec est amor quietus: sed anxius
nō ampliatius sed corrosius. ouis-
dinus. li. de arte. Quot lepores in a-
tho: quot apes nascunt in hybla: ces-
sula quot baccas pallidis arbor ha-
bet: littoza quot concertot sunt in a-
more dolores. quod iunat exiguum

est plus est quod ledit amantes. Ecce quod lucrum feminarum amatores reportant: suo tamen infelicitissimo amore se putant felices: et ea consumunt in voluptatibus. que septimo gradus labore acq̄sierunt. Attendant enim exemplum demosthenis de quo fertur quod raris meretricis mammas loco palpitans quesivit quanti hoc est que ait mille denariis. cui demosthenes. Ego precio tanto dolorem non emo et merito. Nam stultum est magno precio id emere cui dolor succedit. Nunquid enim tales veneris amatores ut plurimum lugent summantis voluptatibus suis facultatibusque consumptis. Lugent nempe et vite preterite lacrimose scelera recolunt: consumpta affectant: se deceptos lamentant et laboribus necesse est: ut bona conquestant que voluptuose consumpserunt. Animaduertant igitur illud ouidi. vi. methamor. Nichil est quod non effreno capto amore ausit: nec capiunt mentes inclusas pectore flamas. unde versificator. Femina corpus opes animam visum lumina vocem. Polluit antichilum necat eripit orbat acerbat. et alibi. Corpus opes animam consortia federa famam debilitat perdit necat odit destruit aufert. Ecce quanta incommoda que amatores feminarum studiosissime perquirunt. unde hieronimus contra iovinianum ex dictis aristote. et plutharci et seneca hec verba colligit. Amor iquit forme scilicet mulieris rationis obliuio est et insanie proximus. est etiam fedissime conueniens animo sapientis turbat consilia altos et generosos spiritus frangit a magnis cogitationibus

ad humillimas detrahit: hominesque querulosos tractidos temerarios facit: pluraque tempora suspitionibus lachrymis et conquestrationibus perdit: odium facit sui et ipse nouissime odium est. seneca declamationum li. primo. Nil est tam mortiferum ingenio ut luxuria. et li. viij. Luxuria blanda pestis viciis orbis immensas opes auaris abstulit. Claudianus in maior. Luxurie pre dulce malum et hebetat caligine sensus. et in minor. idem claudianus. Dissuasor honesti luxur humanas obliuat copia mentes. Reuera inenarrabilia sunt damna que libidinem imitantur. Saltesrus alexandrei primo. Te non emollit at intus prodiga luxuries: nec forte pectora frangat: mentis moribus amor. Si baccho venerique vacas que cetera subdis: sub iuga venisti peris de lira vaccantis libertas animi veneris flagrante camino mens habet interius: rixasque et bella moueri imperat et suadet rationis vile sepulchrum si caro ebrietas rigidos eneruat hec duo mores. parca voluptati sit eis explere voluntas que leges hominum et mundi moderatur habena. scilicet baccus et venus. et li. vi. Nil sine itactum nullis contenta libido.

¶ Capitulum. xxvi. de voluptate carnis.

Voluptas carnis generat incontinentiam. Incontinentia vero damna infert que superflue enervata sunt. et sicut virtus deperit nisi actibus roboretur: sic voluptate premissa carnisque delectamentis infrigidat: non

tullius in senectute. Voluptas inquit
impedit consilium rationis inimica ge-
mentis: ut ita dicā. Prestingit oculos
nec habet ullum cuius virtute com-
mercium. et seneca epistola. xciiij. ad
lucillum. Ipse inquit voluptates in-
tormentavertunt epule crudelitatem
generant nervorumque torpores libidine
que et articulorum depravationes. vale.
vij. ca. ij. Aristo. inquit utilissimum pre-
ceptum est ut voluptates abeuntes
consideremus. si enim considerate fue-
rint pretermittent. Prochdolo tamē
teste lactan. li. de falsa sapientia. Glo-
luptas a cunctis appetitur: sed hone-
stivim non habet. et lib. de vero cultu
idem lactantius. Illecebre inquit vo-
luptatum arma sunt illius cuius opus
est expugnare virtutem scilicet dyaboli.
Scit enim quod mortis fabricatrix est
voluptas. unde ut refert tullius in li-
bro de senectute. Archita tarentinus
magnus in primis et pclarus vir nul-
lam capitaliorem pestem quam volupta-
tem corporis hominibus dicebat a natu-
ra datam: cuius voluptatis aude li-
bidoines temere et effrenate ad potē-
dum incitarentur: hinc patrie proditio-
nes: hinc rerum publicarum subversio-
nes: hinc cum hostibus clades: hinc col-
loquia nasci. Nullus denique scelus nul-
lum facinus malum esse: ad quod su-
scipiendum non libido voluptatis im-
pellat. et virgilius in buccolicis. Tra-
hit sua quęque voluptas. ouid. primo
de arte. Cure est sua cuique voluptas
catho. Pauca voluptati debent plu-
ra salutis. Morbi causa mali est sua ne-
pe cuique voluptas. prosper in epigra-
mate. Non semper vere est felix impleta
voluptas. Hic itaque testimoniis cla-

re deducitur quod voluptas nutrit est li-
bidinis omniumque scelerum carnis
merito ergo vitanda. Hic tamen volu-
ptatem amant qui delicate vivunt: et
escarum varietate replentur: et exin-
de luxuria infestantur. ideo refert tul-
li. li. de senectute platonem dixisse es-
cam esse voluptates malorum quod eavi-
delicet homines capiuntur ut hamo
piscis: quia scilicet in gulavitiis nutri-
untur. ouidius lib. primosine titulo.
Flox et amor vinumque nichil modes-
rabile suadent. illa pudore caret: li-
ber amorque metu. Impia sub dulci
melle venena latent. Hec enim tria
querunt voluptuosi scilicet noctem: ut evi-
tant pudores et libertatem amoremque
neminem timeant vinumque postulant: ut
luxurie fomenta nutrant. itaque volu-
ptatibus carnem et spiritum inficiunt
et quanto voluptas maior est eo quod ma-
gis animum a sede sua et statu dimo-
uet: sed teste quintil. li. iij. Fallit vo-
luptas: et boetius de consolatione Glo-
luptatum appetentia plena est anxie-
tatis facietas vero penitenter. Si igitur
vivere continentie cupis voluptati
non intendas ne deliciis vaces quod
faciunt seculi amatores: qui nichil ali-
ud preter carnis edia somniant me-
los et carmina querunt: coreas et ioc-
cos et quicquid voluptati subseruit:
sed teste Ouidio. li. de arte. Res est
blanda canor: scilicet voluptuosis: sed eo-
dem Ouidio teste. ij. de reme. Ener-
vant animos citare cantusque lireque
Nam cantibus vanis harmoniis li-
bido sepius mendicatur: et a volu-
ptate nutritur. Si enim sobile viue-
res: et delicate corpus non foueres:
pariret rebellio carnis lubricitas dis-

scederet et innumerabilis temptatio
num genera sub iugo rōnis teneres
vite delicatas comestationis super
fluitas luxum incessanter procurat.
macrobius li. saturnaliū. Ea que ex
tactu atque gestu voluptas est om
nium rerū fedissima. eosque maxime qui
se his duabus dedere voluptatibus
incontinentes et intemperatos dicimus
nullius li. de finibus bonorum et ma
lorum. vna voluptas multis obscura
tur voluptatibus in vita voluptaria
Abscedant igitur hi qui voluptates
virtutibus pretulerūt: sicut aristipia
ni aliqui stoici. ut tangit aug. v. de ci
uit. dei. Horum etiam sequaces sunt
adulteri ceterique libidinosi viuentes
voluptas enim non solum eam libidine
prouocat quam natura non prohibet: sed
etiam usque abusus indicibiles concit
at. Nam voluptuose viuens brutis
bestialior fit atque immoderatio. bru
ta nempe indicibile sodomitiscum cri
men respuunt: quod tamen voluptas
in quibusdam perversissimis hominibus
quandoque placuit. Bruta tamen sue
nature leges non ita infringunt. teste
quintiliano. lib. x. methamorph. Non vacca
vacce: ne equas amor vult equarum
vult oues aries sequitur sua femina
ceruum. Unde igitur hoc enorme vi
tium processit: ut ceteris animalibus
perfectius et celsius scilicet homo or
dinem nature quandoque puertere p
sumpserit? Heu in limitibus nature tot
sunt peccandi genera Magna igitur
illius est iniquitas quod hec omnia tran
scendit. Nescio quis peccatum hoc
adinuenire potuit. Arbitror enim nul
lum primo ipsum excogitare potuis
se: sed demones delictorum inuētores

quod feminis se copulasse feruntur: vi
risque quibus gigantes processisse le
guntur. non quidem eorum ex semine
quod non habent: sed ex translati viro
semine consimilia fecisse narratur. Hi
igitur demones qui nature sue leges
subuertunt homines quosdam ut estis
mo ad hanc enormitatem deduxerunt
ut sodomite fierent: et per feminas ma
sculos acciperent quod fecisse legitur
nero: ut narrat eunodius. Ludit in
quit in ancipiti constans fallacia se
xus. Femina cum paritur in peragit
cum turpia mas est. ideo quintilianus li.
bro epistolarum. Sint procul a no
bis iuvenes ut femina compta. Re
uera miror: satisque mirari nequeo que
libido aut complacentia in pari sexu
existat. nulla enim ratione aut rationis co
lore hoc vitium excusari potest seu quomodo
uivis modo alleviari. De ipso igitur tam
quam de indicibili sileamus: et eam lu
bricitatem reprobemus in quam fre
quenter pro cholor decidunt homines
quam voluptas nutrit: nunc adultera
ria nunc rapta et stupra hominum societa
ti inserendo. namque tanto usu hominum for
nicationes exercent: ut pro erubescē
tia non habeant. imo certe per honorem
et gloriam. vix enim vere mulier adul
tera nuncupari. Viri quoque iugiter
adulterari minime timent. Refert ta
men valerius lib. vi. ca. v. ut supra narra
tum est quod filius salenci propter adulte
rium viroque oculo priuari condem
natus fuit. Itaque adulteria olim sic
impunita sicut nunc non permittentur.
Nam teste terentio in andria. Inge
nium hominum proclive est ad libidi
nez. quintilianus de ponto. Veneris dā
nosa libido non solet in mēstos sepe

ventre choros: ſed potius qui ſeta cō-
lugia rumpit. Ideo conſultit tribullus
liſſi. Ne vos decipiāt pendentia bra-
chia collo: nec capiat blanda ſordida
lingua prece. Nempe eloquuta ficta q̄
blanda videntur vtriuſq; ſexus ho-
mines ſepe decipiſſit. ornatibus quo-
q; atq; muneribus alliciunt iuxta il-
lud ouidi. primo de remedijs. Decipi-
unt cultu auro gemmiſq; reguntur.
Omnia pars minima eſt ipſa puella
ſui. quia ſcilicet puelle plurime plus
ferunt in ornatu q̄ in proprio corpo-
re toto. ſuis ergo apparatibus ducū-
tur homines ad vias perditionis. tibi
q; felicitatē querūt vbi non niſi ſedi-
tas et corruptio eſt. Attendat igitur
ſapiens quibus cōſunat conſortijs.
Nam vt qui tangit picem inquinabi-
tur ab ea: ſic vir inſertus ſeminarum
cōſuſis de difficili continens eſt. vñ
ouidius ſi. de remedijs. Mō facile eſt
taurum viſa retinere iuuenca. Ut pe-
ne extinctū ctnerem ſi ſulphure tan-
gas. Viuit et ex modico maximus
ignis erit. Itaq; modica occasione
libido totū hominē vñt. Sed quid
ſapiens facturū erit vt caſte viuat.
Ibi namq; expedit vt ſeminarum vi-
ſum et tactum fugiat: ſobrie viuat. vt
taq; voluptuoſa non viuat. Nam te-
ſte ouido vbi ſupra. Diſſiſtis aliſ lu-
rtoſus amor. Non habet vnde ſuſi
paupertas paſcat amorem. et ſubdit
ad poſitū. Vtina parāt animos ve-
neriſi pluriſma ſumas. Ideo. Catho.
Luzte detineat veneris damnoſa vo-
luptas. Indulgere gule noli que vñ-
tris amica eſt. Nempe ſi ſobrie viue-
ris: faciliſter caſtus eris. Si autē per-
caſtrimagiam caſtitatem neglexe-

ris ad omnium vñtorum precipita-
tionem faciliſter declinabis.

¶ Capitulum viceſimū ſeptimum de
inuidia.

Inter vñtia minus ex-
cuſabile eſt inuidia. oc-
caſione enim nō ſolū
vera ſed etiam appa-
rente caret. Quid n.
tibi ſi bene primo fu-
erit. aut cur inde anxius. Si autem
quis lugeat qualem tibi inde gaudium
aſſurgit. Dices enim q̄ te offendit.
ſed tūc nō inuidia: ſed ira et vindicta
tūc odium eſt. Rurſus dices bonū
alienū tibi obſeſſe aut malefactū p-
deſſe: eo q̄ prosperitas primo colla-
ta tui eſſet ſi nō foret ipſe aut ſi caſu
vel obitu decederet: ſed tūc peccatū
tūc non pprie inuidia: ſed potius ab-
ſtio vel auaritia eſt. Tūc autē inuides
quādo ex propria malicia alteri bo-
nū videre nequeſ: aut malū cernere
letaris. Si enī exinde nec homini de-
creſcat nec malū contingat inexcusa-
bills vñq; malicia tua eſt. Unde in-
uidus quaſi nō vidēs dictus eſt. quia
q̄ inuidet alterius pſperitatem libe-
ter nō videt. de pſimiſi vñto loquitur
ouidius de ponto. Ledere vños li-
uor et inuſto carpere dente ſolet: qz
ſciz inuidiſtiſtis ſemp inuidet: nō quoz
malicia liuor merito nuncupat. clau-
dianus in mator. Rabie liuoris acer-
biſ nulla quies placare pōt. horatius
in epiſ. Inuidus alterius reb⁹ mar-
ceſcit opimis inuidia ſeculi non inue-
nere tyranni malus tormentū. mar-
cialis cocue. Rumpat quiqueſ rumpi-
tur inuidia. Nullū enim malus ſig-
gellum mentis q̄ ſit inuidia: corpus

nāq̃ deficcāt facies pallidat suspiria
 gemebunda infert cor triste facit den-
 tium rugitus cōcitāt detrahēre peti-
 tū ignominia; alterius libenter enarrat
 sed honorem pferre rēnuīt querit in-
 uidia non quid aut quō dicat penes
 se murmurat seipm affligit nec defo-
 ris venit: sed ex interiori malicia ma-
 nat. Hoc enīz viciū demones habēt
 humane inuidētes plī: quoz filij per-
 ditōis sunt hoies iūdi alterius bo-
 num proferri dolentes quibus mors
 est omne quod primorūz est appete-
 re etiam si melius possideant. Dicit
 enim illud ovidij primo de arte. Fel-
 cior seges est alienis sp̃ in agris. vici-
 numq; pecus grandius vber habet.
 Impia turpis nequissimaq; iūdia
 quot viros perdidisti: quot degrada-
 sti bonos et prudentes cetera enīz vi-
 tia occasionem licet nō sufficientem
 aliquatenus tñ apparentez exhibere
 possunt s; tu inuidia tue malicie cām
 ignoras. Est enīz quis supbus q; di-
 ues: quis fractidus: q; lesus quis gu-
 losus: q; edacibus iunct⁹: quis lubri-
 cis q; mulier infestat: quis pger: q;
 pinguis aut senex: quis auar⁹: q; de-
 ficere timet. Sed nō apparet cur in-
 uidus quis existat nisi ex ppria mali-
 cia qua quis seipm puocat: et de bo-
 no alieno dolorem sibi aggregat. vñ
 in puer sapiētū dicit. Inuidia est ani-
 mi dolor ex alienis cōmodis. Nulli
 enim inuidet vtr bonus et prudēs. et
 subditur. Scias enī multis abunda-
 re virtutibus in se qui alienas amat.
 tullius in oratione p cornelio balbo
 Est hec seculi malicia quedam atq;
 labes virtuti velle inuidere: ipsumq;
 florem dignitatis infringere. Erube-

scant igitur inuidi q̃ sui criminis oc-
 casionē nesciunt. dicente tul. in iuscu-
 lantis questionib⁹ li. iij. Inuidia ē
 egritudo suscepta ppter alterius res
 p̃sp̃eras cuz nichil noceāt inuidenti.
 ideo socrates ait. Malū alienū tunz
 ne feceris gaudij. Nampe magnis
 trāstis affligitur qui semper dolet:
 vbi proximus prosperatur. Nam al-
 terius molestia ex compassione qua-
 dam naturali animū molestat etiam
 inuidi recusantis: saltem ad tempus
 q̃q̃ nō perpendat: nisi cum totus in
 magnis fuerit. et si rursus de bono al-
 teri⁹ dolet in quo igit gaudebit. Nec
 enim miseria inuidorūz est q̃ seip̃os
 affligunt non solum aduersitatis oc-
 casione quod faciunt irati: sed etiā p-
 pria malicia et imaginatione. Quid
 enim obfūisset fabio si regi anthiocho
 naues elargitus fuisset quas secavit
 et interitui dedit. Narrat enī valerius
 li. vii. q̃ cum fabius regem anthiochū
 superasset: dimidiam q; partē suarūz
 nauū ex pacto recipere deberet: tūc
 fabius naues singulas per medium
 fūssit diuidi: vt regem anthiochūz clas-
 sibus priuaret. sed quid sibi profuit
 Nunquid melius ei fuisset ex quo vi-
 ctor erat supactūz prospere tenuisset
 Hoc tñ fieri inuidia nō permisit que
 nullus bonum permittere pōt. Hec
 nouit quonā inuidia fera pessima est
 suoq; veneno eo citi⁹ inficit z pūgit
 quo aliquem meliorem et virtuosio-
 rem sentit. quonā teste tullio in rhes-
 torica scōa. Virtutis comes est inui-
 dia. Africano siquidē dedit inuidia
 virtutem virtus gloriā et gloria emu-
 los cōparauit. salustius in iugurthi-
 no. Post gloriā meminēris inuidi

am sequi. Itaqz inter mortales difficilimum gloriam inuidiam vincere. Nam dyabolus illius satur est. Consideret igitur prudens qz graue peccatum sit inuidia que sponte et ex propria malicia in animo concipitur unde tullius in philippica. ij. Hec inqt grauiora sunt mala que animo concipiuntur qz que corpore feruntur. Miserior igitur est qui in se suscipit scelus qz qui alterius facinus suscipere cogitur.

¶ Finit liber sextus.

¶ Incipit liber septim^{us} qui est de morte et de consideratione eius. Et primo premittitur prologus in eum

Status omnis humanus ruinosus ē: nullo qz iure stat^{us} debet vocari: nisi reb^{us} declinatio tribus cōparetur. Omnes enim diuites et potentes olim qui floruerunt: modico terre angulo pclusi sunt Itaqz mors cunctis pompis honoribus terminum imposuit. quamobrem huic. viij. li. prologum de morte premittit. Arbitror enim mortem fore speculum quorumlibet statuum mundi. nam qz se moriturum considerat si celsus est intus gloriatur cernens suo principi parui ignoti finem preberi. Si pauper quis est tollerātie remedium mors ipsa prestat: eo qz facilius dolorē animus gerit quē nouit breui cursu consummari. Fiet igitur processus. vt in precedentib^{us} per problemata.

¶ Capitulum primum de miseria et breuitate huius vite.

¶ Ite huius breuis cursus anxietatibus fatigatur itaqz vita presens nichil aliud videtur nisi miseria breuis. vñ iob Homo natus de muliere breui viuēs tēpore replet multis miserijs. et ex puerbijs sapientis colligit qz homo vite comodatus est non donat^{us}. Lex enī vniversalis est que iubet et nasci et mori. itaqz male viuunt qui se semp victuros putant. Nempe nō ex debito s; ex mutuo vñimur. Queso igit ne quis dicat tot vel tot annos habeo: qz anni tui non sunt ex quo mutuo accepisti. vñ cuiusdam dicēt. xliij. annos habeo: respōsum est. xliij. ānos cōmemoras quos non habes: qz pterierūt et si eēt eos non haberes: qz nō possideres. hec tāgit sene. li. de naturalibus questionibus. Igit sileant qui pre grādi iuētute de futuris annis gloriētur. sileant et hī qui sua vetustate laudē sibi ascribunt miranda se vidisse tactant. Maxisti gloriānt de eo qd oīno preterijt. iuuenes autē in eo sperāt cui^{us} securitatem ignorāt. ouidius sine titulo li. i. Labitur occulte fallitqz volubilis etas. Et celer admissis labit annis equis. et idem. iij. de arte. Audi te formose tenere cātare puella. Max deflūt anni more fluētis aque. Nec que preterijt iterum reuocabit vnda Nec que preterijt hora redire pōt. Quō putas eos fastibus eleuari qz solia mundi obtinent: eo qz sui transit^{us} proximitatem negligunt. qz ta enim esset temeritas eorum: si absqz fine vñerēt: ex quo modica vite morula extollit cornua ipsorum. Attendant. n.

Illud oul. xv. methamor. Cuncta flu-
unt nichil ē qđ toto p̄stet in orbe sp̄a
qđ assiduū voluunt īpe motu. outidi⁹
li. vi. de falsis. Tempora labunt ra-
ctisq; senescimus annis. petronius.
Hec nos miseros qđ totus homin-
cio nil est. nil erim⁹ cūcti postq; nos
auferet ortus. Nunquid ergo lauda-
bile foret. si nos ipsos conspiceremus
dierumq; breuitatez oculis ante po-
neremus. tunc enī superbia periret
diuitie sufficerēt pauce diuinoq; cul-
tui singuli vacarent. Porro nullus
tam effrons tam impenitens inueni-
ri posset: quin tremore mortis recon-
ciliari deo dīponeret. Nouimus in-
q; mori oportet: sed non attēdimus
et si occurrat memo: ia quedam tunc
p̄crastinus mundi q; vanitatib⁹ nos
occupantes facilliter desistimus. uti
nam attenderemus illud maximiānt
Cuncta trahit secum veritq; volu-
bile tempus: nec patitur certa curr-
re: queq; via. Jam nichil est totuz qđ
viximus oīa secum tps̄ p̄teritēs ho-
ra q; summa trahit. Rursus si bre-
uitas vitam spernere nō docet: salte
hoc faciat ipsius breuitatis miseria.
Nam teste apuleio li. de deo socrati.
Fortuna caduca sigt: latim morta-
les voluto tēpore vocat. anxijsq; mē-
tibz et obnoxijz corporibus vixit.
vnde scđs ph̄us. Quid est inquit ho-
mo et respondet mēs incarcerationa fā-
tasma temporis speculator vite mā-
cipium mortis transiens viator loci
hospes aīa laboriosa parui tps̄is ba-
bitaculum. Hīs igitur attentis quis
sapientis de vita presentī solitetrabit
in qua nō nisi miseria reperit. et licet
bruta vite miseriam habeant. angus-

stior tñ est vita humana: cui natura
minime prouidit: bestis autē necessa-
ria dedit. vnde plinius in historia na-
turali li. vii. Ceteris inquit animāti-
bus varia regimenta natura tribuit
vt cornua spinas pēnas squamas vi-
gues. arboribusq; cortices hominez
vero nudum natura produxit. dicen-
te cathone. Infantem nudum cu; te
natura creauit. Paupertatis onus
patienter ferre memento. sident⁹ in
suo eplari. li. v. O necessitas abiecta
na: cendi miseria viuendi dura moriē-
di. valerius li. ix. ca. xij. Humane vite
cursus prout fortuna gubernaculuz
reperit: modo aspero modo trāquill-
lo motu peragitur spe semp minor
dum et cupide votis extēditur et fe-
re sine rōne cōsumitur. Miruz est igt
tur cur sapiētes qui se reputant tātis
crimīnibus misere vite fomenta con-
questant. Nullus enī in corpore viuēs
felix esse potest. si qua tamē felicitas
fuerit: idē o est qđ vita mente abutitur
p̄sens: futuraq; bonis opibz expe-
ctatur. nam dicit plautus in aulula.
Timor cupiditas auaritia felicē esse
nō sinunt hominē: scz in presentī vita
boetius. iij. de psola. Dignitatib⁹ ful-
gere vis. et p̄ire ceteros honore cu-
pis: sed tandem obnoxius periculis
parebis. gloriā petis: sed securus
esse desistes. Mempe et inconsiderā-
ti quid mors sit gaudeo z lugeo gau-
deo inq; vite future visa magnitudi-
ne: cuius aditus bona mors est: sed
lugeo: qđ corpus formidat mortem.
languores habere timefcit: et in dne-
nem redigi recusat. Reuera tamē sa-
piēs si fuero plus adest michi gaudiū
qđ luctus. Nam si mors me molestat

spes futuri seculi magis me delectat
 Noui enim qd mors transitus brevis
 est. Unde hildebertus de exilio suo.
 Mos est inquit hic hois semper cu
 tpe labi: z semper quadā condicione
 mori: hominis nudus nasci: nudusq
 reuerti: est hois putrere solo limūq
 fateri: et miseri gradibus in cineres
 redigi: res et opes prestant ei famu
 latur ad horas est locuples mane ve
 spere pauper erit. marcialis cocus.

Gaudia non remanent sed fugitiua
 volant: scilicet post mortē. vnde ma
 gimus. Qd dura premit misera
 cōditio vite. Nec mors humano sub
 iac arbitrio Dulce mori miseris: sed
 mors optata recedit. At cum tristis
 erit p̄cipitata venit. Morte melius
 qd mortis ducere vitaz. Pena minor
 certā subito proferre ruina: qd qd per
 timeas sustinuisse diu. z subdit Quot
 bona tūc habuit: tot modo dāna fleo
 Nonne placet melius certis cōfide
 re rebus. Euentus varios res noua
 semper habet. Felix qui potuit tran
 quillaz ducere vitaz. Et letos stabili
 claudere fine dies. Ex quibus cōclu
 ditur breuitas miseriaqz vite p̄sentis
 ¶ Cap. ii. quomodo vita p̄sens est
 carcer anime.

Mima rationalis dei
 formis est immortalis
 qz sibi. ergo carcer est
 corpori tūgi mortali
 carnisqz p̄ntas sp̄rit
 tū ad scelera trahit: et

velut mācipata carceri: sic aīa fene
 strulis angustis res de foris conspi
 cere pōt vt tāgit hildebert^{us} de exilio
 suo. vñ loquēdo in p̄sona anīe sic ait.
 Egrediar s̄ nescio quo sed nescio qū

et fortasse dies iste sūpmus erit. Est
 ergo ponenda domus qua libera tri
 sti carcere perpetuo iure carere que
 am. Itaqz anima petit vt extra cor
 pus sit: carcerqz careat. sibi igitur te
 diuz est corpus. Unde et sapientes
 plures corporis tedia vitare volen
 tes seipsos interfecerunt. vnde nar
 rante eusebio in cronica. Anno im
 perij augusti. xli. Marcus porcius ca
 tho latinus declamator tedio dupli
 cis quartane seip̄ interfecit. In hoc
 autē attestari minime debet: quia se
 necare nullus iure potest ip̄mqz atqz
 lucretiaz hac de causa redarguit au
 gustinus in libro de ciuitate dei. Suf
 ficiat autem qd prelibata hystoria in
 hoc seruit nobis qd vita p̄sens tedi
 osa est ipsius anime carcer. Nam cor
 pus sordibus constringit animā. vñ
 de prudentius. Estuat z sordes atqz
 arta vincula recusat scilicet aīa. Sal
 terus alexandre. vii. Allicit illecebris
 animaz caro: nec sinit esse principij
 memores qd eius imaginis instar fas
 cia sit. quia scilicet carne inclinanz
 te: anima sepius obliuiscitur quod sit
 imago dei: quando scilicet operibus
 rationis se non conformat. Tandē
 sententiā tangit bernardus in micro
 cosmo Sed lector querere potest: an
 mori appetere liceat vñ miseria vite
 Cui respondendū occurrit qd vñ sa
 piens ad mortē currere nō tenetur:
 sed vitaz exire vt dominus disponit
 libentianimo. vñ seneca ad lucillū
 epistola. xliiij. Quotidie morimur.
 quotidie enī demitur aliqua pars vi
 te. z subdit. Ridiculū currere ad mor
 tē tedio vite. Vñ inquit fortis sapi
 ens nō d̄z e vita fugere: sed exire. idē

seneca epistola lxxvij. Nec vita sit te
dio nec mors timor. z subdit. Quic
quid enim expectatum est diu leuius
accedit. Itaqz si mortem absqz timo
re expectaueris eam nō ita formida
bis. vnde quintus curtijs libro. iij.
Fortius viroꝝ est magis mortem
contemnere q̃ vitam odisse. valeri
maximus libro. ix. Ratio vitam dili
gere mortem non timere precipit. epi
curus. Ridiculus est currere ad mor
tem tedio vite: vt superius seneca. et
subdit epicurus. Quid inquit tam ri
diculum q̃ appetere mortem cuꝝ vi
tam inquietas tibi feceris inerti mor
tis. Nam seuitia est velle mori: vt in
quit lucanus libro quinto. Nempe
aliud est vitam contemnere: aliud est
non timēdo mortem vitam odisse.
Nullatenim fas est vitam odio habes
re. ipsa z autē contemnere sapientis.
galterus alexan. vj. Fortis animi est
contemnere vitā: non tamen odisse.
Aliquitamen vitā nō ex virtute: sed
ex miseria contemnunt quibus laus
debetur. marcialis cocus. Rebus in
angustis facile est contemnere vitā:
fortiter ille facit qui miser esse potest
Ex p̃dictis ergo colligamus q̃ nec
ad mortem currendum nec vita pre
sens amanda est. Qui enim mortem
querit dies breuiat in quibus profi
cere habet. qui autem vitam diligit
animāz in carcerari non metuit. vitā
ergo potes non odisse: sed contēne
re libet: vt non leteris animā immor
tales corruptibilibz corpori applicari
¶ Capitulum tertium de cōtemptu
moris.

Displente est formi
dare qđ vitari nō po
test: qđ cū accidit ipsi
sapienti vtiqz meli⁹ ē.
Sed nunqđ mortem
formidare natura pe
tit. Quis igitur q̃tūcūqz sapiens nō
timebit. Nēpe mortem absqz delicto
formidare potes: si eaz naturalī quo
dā desiderio refutes: sed sapienter si
deliberaueris eā nō timendā conclu
des. Aliud enim est primis moribus
impellentibus timere mortem: aliud
deliberatione p̃habita nō contēnere
mortē qđ faciunt insipientes. vñ sene
li. de remedijs fortitoy. Stultū est
timere qđ vitare nō potes. Idez li. vi.
de natu. q̃stio. Contēne mortē z oia
q̃ ad mortē ducunt siue bella fuerint
siue naufragia siue graua pondera.
nunqđ āpli⁹ facere possunt q̃ vt cor
pus ab anima resoluāt qđ nulla dili
gentia nulla potētia euitare pōt. nā
sepatio corpis z aīe hoīs vtrāqz par
tem sue naturę restituit. nam terre de
betur corp⁹ cū ex illa plasmātū fuerit
celis autē immortalib⁹ immortalis
aīa debetur Sapiens igit cōtemnat
mortem. vale. li. ix. Corpis et anime
societas non firmo vinculo. coheret
facile dirimitur. Hāz stultū est in eo
cōfidere quod leui perditur casu. var
ro in suis sententijs. His cuꝝ natura
litigat qui mori graue fert: duplexqz
malū est: cum moleste ferimus quod
necesse est. seneca de naturalibus q̃
stionibus. Pusilla res est hominis
vita: sed ingens res cōtemptus vite
hanc qui contempserit securus vide
bit maria turbant: secur⁹ aspiciet hora
ridam faciez fulminantis celli. Quid

Inquit ad me q̄ magna sint quibus
perco. Ex quibus concludit q̄ vita
contēnenda est: ex cuius cōtēptu se-
quitur contemptus mortis. et idem
seneca in troade. Optanda res est si-
ne metu mortis mori. Idē in thieste.
Tibeant questus discedat timor. Idē
in hercule et heo. Rulq̄ ille miser est
cui facile est mori. Q̄ vnam diuites
mundi ista respicerent mortemq̄ nō
ita timerent quāz ideo formidant: q̄
sua possēda diligunt nimis quia ti-
ment his priuari in quibus confidūt.
Si enim in bonis post mortēz futu-
ris considerent mortēz vitāq̄ contem-
nerent. Utināz attenderēt illud sene.
ad lucillū .xxvj. Que querela est aut
incōmoduz si quicquid debeat desi-
nere deficit. Et q̄s exutus melior q̄
in finez suuz natura soluente dilabi.
Mempe mors precessit et mors secu-
tura est: vt ponit idēz sene. ep̄la. lliij.
et idēz sene. epistola. lxxvij. Nemo in-
quit tam imperitus est: vt nesciat se
quandoq̄z moriturū esse: et tamē cū
prope accesserit tremat et plorat. Nū-
quid ille inquit tibi videt stultissim⁹
qui fleuerit eo q̄ ante mille ānos nō
vixerit. Eque stultus est ille qui flet
eo q̄ post annos mille nō viuet. Nec
inquit paria sunt nō eris nō fuisti utrū-
q̄z tempus alienum est. Quid enim
fles ad hanc legēz cū sis natus: idēz
ep̄la. lxxxi. Nō autē est mors glorio-
sa. sed fortiter mori est gloriosuz que
dementia est fugere cūz retroire nō
possis. tull⁹ in philippica. viij. Tur-
pis fuga mortis omniq̄z morte pe-
sore est. qui ergo sapiens est mortem
nō metuit. idēz tullius li. ij. de tuscū-
lan. questionibus: q̄z mori necesse est.

et q̄z mors nichil habet q̄d sit horren-
duz mortēz ideo nō timeo. vnde re-
fert valerius lib. vj. ca. ij. q̄ cum theo-
dorus cyreneus regez lisimacum in-
crepasset eo q̄ quidāz nimis indige-
sta fecerat ob hoc lastimatic⁹ iussit the-
odorum cruci affigi. et tunc theodo-
rus ait. Mea siquidēz nichil interest
humili aut sublimi putrescam. Catho-
Fac tibi preponas mortē nō esse ti-
mendāz. Que bona si non est. finis in
illa malorū est. Non metuit mortem
qui scit contēnere vitam. vnde lucas-
nus libro. viij. Mortis vltima pena est
metuenda vitis. Si enim aliquo pa-
cto mors effigi posset: aut si p⁹ mor-
tem nulla vita esset: utiq̄z formidan-
da foret. Sed a nullo euadit poterit.
Sancteq̄z moriens vita post mortē
fruetur potiori. Nulli igitur sapien-
ti restat pauor mortis. vnde secund⁹
philosophus. Quid inquit est mors
et respondit extremus somnus diu-
tius pauor pauperum desiderium ine-
uitabilis euent⁹ lacus hominis fuga
vitę resolutio omnū. horari⁹. Debe-
mus mori nos nostraq̄z. Et subdit:
Mortalia ficta peribunt. ouidius in
epistolis. Occurrunt animo perem-
di mille figure. Mortēq̄z minus pe-
ne q̄ mora mortis habet. et horarius
in odis. Omnes vna manet mors et
calcanda via semel leti. et sene in tra-
gediis. Satis agimur credite satis
nō solliciti non possunt cure mutare
rari stamina fati: serius aut ocus se-
dem properamus ad vnā. Ecce igitur
aperte conspiciamus mortēz vitā
re non posse. Minus igitur si contē-
nanda consulitur. Attendamus igit
quoniam teste claudiano in minor.

Omnia mors capit. vñ mortilequen
do sic dicebat. Qui: quid liquidus cō
plectitur aer quicquid alit tellus q̄c
quid maris equora ventus quod fluz
uij volunt quod nutrire paludes:
cuncta tuis pariter cedunt aialia re:
gnis lunari subiecta globo q̄ septi:
mus auras ambitz eternis moralia
separat astris sub tua purpure vent:
unt vestigia reges deposito luxu tur
ba cuz paupere mixtum omnia mors
equans. ouidius. iij. sine titulo. Om
ne sacriz mors importuna prophas
nat. Omnibus obscuras inicit illa
manus viue plus morere plus cole
sacra colentes. mors tñ a templis in
canabuita trahit. que verba nil aliud
sonant tam claudiant q̄ ouidij: nisi
q̄ oia que sunt sub cōcauo lune peri
būt: oisqz homo plus vel impius su
os morte terminabit dies. Nempe
mori naturale est. et oia post mortez
in id petunt resolui ex quo pcellerūt.
vnde maxima. Quis cuncta suos
repetunt matrēqz requirunt. et redit
in nichiluz quod fuit ante nichil. et lu
canns Caput omia tellus que genuit
celo. statius in thebaidos Mille mo
dis leti miseros mors vna fatigat. p
sper in epigrā. Ferro peste fame vin
culis ardore calore Mille modis mi
seros mors rapit vna homines. qui
bus attentis mors contemnenda est
quam euitare nullus etiam sapiens
valet. Innumerabiles eniz laqueos
hoibus tendit in sperate venit. vñ
eunodius. Mors non expectatis or
dinibus venit. Ipsa est eniz omnium
mortaluz finis. sed ipsa finē non ha
bet: q̄dū seculum presens manebit.
quā immo et mors peccatoruz sem

per mors erit. est ergo sine fine finis
vnde seilo. Mors omne duruz pre
sens graue triste futurum. Fine cas
rens finis et plena ruina ruinis. Om
nia enim mors cadere facit: sed post
illaz viuentibus pie celsus iudex des
us miranda promittit. Vir ergo sa
piens est qui mortez contemnit.

¶ Ca. iij. de preparatione et deside
rio bone moris.

Mors bona in eternaz
cōmutat vitā mortas
lez: neqz bene morēs
tibus mors vere con
tingit: sed vita multo
celebrioz assignat. vñ

mercurius termegistus ad sclepiuz.
Nos quidē pijsimis votis optam⁹
si diuine placeret pietati: vt nos mū
dana custodia absolutos supiori par
ti nature restituat Et hec est merces
pie sub deo diligenter: et cū deo viuē
tibus. Ouidius tertius methamor
phoseos. Ultima semper expectāda
dies homini est. Dicitqz beatus ante
obituz nemo supremuz debet. Nam
vita p̄sens beatitudine frui non pōt.
mors ideo bona quauir plus deo cō
iungitur. gaufredus in poetria noua
Quādoquidez mortez non posse vi
tare necesse est. transeat in formā vir
tutis: quasi dicat q̄ faciēda est de ne
cessitate virtus. Nam tunc virtus est
si bene appetis qd bene habere po
tes. tunc eniz mortez bene habes q̄
vt bene moriaris. puides. vñ macro
li. j. de somno scipionis dicit mortez
philosophātibz esse appetendā ip
samqz philosophiā esse meditationez
moriendi. vnde plato duas mortes
hois nouit quarū vnaz natura et ala

teram virtutes prestant. Homo enim moritur cum anima relinquit corpus solum lege nature. mori enim dicitur cum ipsa anima adhuc in corpore constituta corporeas illecebras phantasia docente continet et cupiditatum dulces insidias reliquasque omnes passionibus exurit. et hanc mortem dicit plato sapientibus esse appetendam. Sicut enim mori nihil aliud est nisi vitæ voluptates continere et futuram vitam desiderare. marcia. cocus. Dulcia delectata moderatrix carmina lingua. Cæciliator cignus faneris ipse sui: itaque sicut cignus cantat dum est moriturus: sic etiam sapiens letari debet dum moritur: melius vitururus quam mors a plurimis formidatur: eo quod pauci ad bene mori preparantur. Quomodo enim bene mori poteris si tue mortis casus non prevides sicut bene moriaris opera bona non perficias. Nampe si scires te bene moriturum: mori forsitan non ita contradiceres. Eius autem scire quod mors tua erit: vivere sic studeas ut bene mori queas. qualis enim vita fuit talis ipsa mors erit. unde tul. in li. de sene. Hoc premeditatum ab adolescentia debet esse. mortem et negligamus sine qua meditatione tranquillo animo nemo potest esse. Moritendum enim certe est et id incertum: an eo ipso die. Mortem igitur omnibus horis impendentem times quis poterit animo tuo consistere. Sapiens igitur quisque equo animo moritur et ab hac vita discedit tanquam ex hospitio. Cur igitur multis mors est sic onerosa. id est quod inopinata moriturus: nec de futuris bonis post mortem habendis sollicitatur. tullius de pador. Mors terribilis est his quorum cum vita omnia contingunt: non his quorum latus emori non potest. unde tul. in tuicu.

questi. li. i. Tota inquit philosopho: si vita ut ait plato commendatio mortis est. nam quid aliud agimus cum a voluptatibus id est a corpore cum a re familiari quod est ministra et famula corporis cum a re publica cum a negotio omni seu vocamus animus quod in quantum agimus: nisi animum ad seipsam aduocamus secum esse cogitamus: maximeque a corpore abducimus. Secernere autem a corpore animus nec quilibet quod aliud est quam mori discere quare hoc commentemur michi crede dissuagamur nos a corporibus. id est consuecamur mori. Ille ergo vivens moritur quod carnis desideria non sequitur. Nam quid est mors nisi separatio anime a corpore que tunc separatur quando voluptates ipsius non imitatur. seneca in agamemnone. Quod miserum est nescire mori. Illi enim mori nesciunt qui se tanquam morituros non disponunt. Nullus enim bonum adiuvant habentem: nisi ad cuius amissionem preparatus est animus: ut seneca inquit ad lucillum epistola. iij. quasi dicat quod ad mortem sic se debet preparare homo ut quod possidet sic diligat quod perdere non timeat. seneca ad lucil. epistola. xxvj. Qui mori didicit nature servitute didicit: supra omnes potestatem mors est: et certe extra omnes. Quid ad illum scilicet moriturum: carcer et claustra et custodia. Mors enim liberum hostium habet. Illum igitur lauda et mirare quem non piget mori cum aeternum vivere. Que enim est virtus cum ejiciaris exire. Sapiens enim nil inuitus facit nec essitatem effugit hec seneca ad lucillum lib. iij. Vos igitur secuti sapientes discite preuenire mortem vitam preparate vobis nec differatis. Pl. li. is enim dicit nec

q3 horam qua mors ventura sit. verificato. Ne si securus hodie vel cras moriturus. Intus siue foris est plurima causa timoris. Cunctis sis horis hominis memor interioris. 33 In memores illi inveniuntur qui corporis desideria complere tantummodo nituntur. Et inā animaduertent corporis edia: futuris anime solatiis comparari nō posse. salusti² in catilinario. Mors erumnarū requies est non cruciatus nec mors mala est: q3 nullū malū gloriosū. mors autē gloriosa est. vñ et zenomanus sibi mortē intulit: vt feliciter post mortē viuere: narrāte lactan. et licet bene fecisse nō credat: vite tñ future celsitudinē attestat. Cuiusquīq3 igit ita se preparet: vt morte gloriosa finiat vitam. seneca. iij. de naturalibus questionibus. Mors est lex tributi officii q3 mortalitū. malorumq3 omnium remedium. et subdit. Mors igitur nomen non formides effice illaz cogitatione multa tibi familiarē: vt illi obuiā exire possis. vñ in puer. sapientiū colligit q3 cū vltima est gratia cōditio mortis est optima. et boetius. j. de cōsō. Mors hominū felix que se nec dulcibus annis inserit et mestis sepe vocata venit. Nec etenim sepius considerans clare cōspicio bñ viuere oportere bñ cupienti mori: bonaz mors prebebit que vita non potest exhibere presens. seneca ad lucillum. xliij. Multum fuit carthaginem vincere: sed amplius mortē non timere cui² beneficio nil antefereḃū. Licet tamē mors vt prelibatū est bona sit: nulli tamē mortē licet inferre. seneca in agamenōne. Rudis itaq3 tyrann² est.

morte qui penam exigit: vita agitur q3 tu3 deo placet vnicuiq3 permittenda est: nisi sceleribus mors promereatur. Ex prelibatis igit hoc suscipiat documentū lector: vt sc3 bene viuendo mortis vendicet propiciū. die3 legēq3 moleste non ferat oibus equaz boetio testante scđo de cōsolatione. Mors inuoluit hominē pariter et celsum caput: equatq3 summis infima. horatius li. carminū. Pallida mors equo pulsat pede pauperū tabernas regumq3 turres vite summa breuis spem nos vetat inchoare longā. claudianus in minorū loquēdo mortali. Omnia mors equas tu damnatura nocentes. Tu requiem datura pisis: te iudice fontes. Imple cogent iure cōmissa fateri. vnde hildebertus cernomanensis. Mors dominum seruo mors sceptrā legonibus equat. Dissimiles simili conditione trahēs seneca. iij. de naturalibus questionibus. Nichil inquit interest vtrum melapis vnus elidat aut totus mons pmar. Nam hoc habet natura precipuum q3 cū ad exitū venimus equales omnes sumus. Quibus attentis mors benigne sufferenda est: animo q3 sollicitē vnusquīq3 ita se disponere habet: vt morte veniente obitu sacro decedat: et patienter angustias illius suscipiat.

¶ Ca. v. de patientia mortis sub spe glorie future.

Mites grandibus piculis se exponūt etiā sub spe ipsalis honoris glie. Nunquā igit mors sapiētī spūaliterq3 militātī exiguū

generat fastidium si spes imminente in cogitabilisq; glorie habeatur. Mempe veteres philosophi huius vite scilicet future sub cōfidentia vsq; ad mortem letabundi triumpharunt. vnde vt etia3 cōmemorat tull. in lib. de senectute. xenophon in li. 8. ciro narrat qualiter cirus maior moriens dixit. Nolite arbitrari o filij mei carissimi me cum a vobis discessero nusq; aut nullum fore: nec enim dum eram vobiscus animum meum videbatis. sed eus sc3 animum esse in hoc corpe ex eis rebus quas gerebam intelligebatis. Eundē igitur in celis esse creditote: etiam si nullum esse videbatis. Peccat igitur stultissima eorum assertio qui vitaz futuraz abnegant: animazq; putant mortale. Reuera plato eā im mortale credidit: vt patet in suo phe drone quē trāstulit cicero. in quo valentissimis argumētis aīe immortalitas asserit: prout narrat macrobius super somno scipionis. vñd vt refert tul. in pmo tusculariū questionum. Qu3 libri3 predictum platonis qui dam legisser dictus theobrotus ambrosiota aīeq; immortalitatē didicisset emuro se precipitē dedit p desiderio melioris vite. vnde tul. de senectute. Non est inq; lugenda mors quā immortalitas consequitur. idem pmo de tuscul. qstio. Nemo vnq; sine magna spe immortalitatis se pro patria offerret ad mortē. et subdit. Sed nescio quomodo inheret mētibus q si seculoruz quoddam augurium futuroz. Idq; in maximis ingenis et altissimis animis existit maxime et apparet facillime: quo quidē dempto scilicet augurio futuroz quis

esset ita3 amens qui semper in laboribus et periculis vlueret: quasi diceret nullus. Si igitur innumerabiles gentiles ol3 morti sponte subiacuerunt si pro publica tuenda corpori pprio non pepercerunt aut fuerunt amantes quod absit aut future glorie locū ditates expectauerunt. Igitur q; infelices qui post mortē animaz cum corpore euanescere credunt. Contra quos ouidi⁹ quinto in ethamorpho. Morte carent anime. statius in thebaidos lib. vii. Ire alacres nostri nū q; morientur honores. Si enī omnia sapientuz scripta legeremus omnes fere vitaz eternam sperasse inueniremus. orator. li. ii. Qd per inania currit mens ignota boni. Certeq; huius manus transcendunt grandia votuz. tullius in de senectute. O preclaruz illuz diez cum ad illud diuinuz animozum consilium cetumq; proficiscar. Cumq; ex hac turba et collusione discedaz. tullius in philippi. xlii. Grauis a natura nobis data est vita: sed memoria datur vite sempiterna: que si non esset longior q; hec vita. Quis tunc esset tam amens q; maximis laboribus et periculis ad summaz laudem gloriāq; contenderet: quasi dicat nullus. put tangit supra idēz tull. licet alio loco. idem tull. in tuscula. question. lib. i. Cū corporis facibus ad omnes fere cupiditates inflammare soleamus eoq; magis incendi q; his emulemur que ea habeamus que nos habere cupiamus: profecto beati erimus cū corporibus relictis. et cupiditatz et emulationuz erimus expertes. quodq; nunc facimus cū laxati curis sumus: vt spectā

re aliquid velimus videre id multo
tum faciemus libentius: totosq; nos
in contēplandis rebus prospiciēdis
q; ponemus. propterea q; natura in
est mētibus nostris insatiabilis que-
dam cupiditas verividendi. scilicet ip-
sum deum qui est sola veritas. quid
amplius nunquid mercurius ter me-
gistus asclepio dicebat post mortē
vitaz eternaz bonis deum daturum
et quintil. li. iij. Si quis sciat quis est
finis horū que ne vera felicitas nun-
q; sibi videbit p̄e matura morte pe-
riturus: q; scz illi per mortē se perire
non credunt qui de vita eterna confi-
dunt. quam vitaz cōmemorat seneca
ad lucilum epla. xx. Quidādo ille ve-
niet dies qui in honorez tuū mentia-
tur: et loquitur lucillo. Idem ad lucil.
epla. lxxi. Miraris homines ad deos
ire et deus ad hominem venit imo in ho-
mines. Nulla enim bona mens sine
deo est. Idem epistola. vi. ad paulū
Feram^r equo aio et vtamur foro qd
lozs concessit donec inuicta felicitas
finem malis imponat. Ecce q̄tis re-
stimonij etis gentiliū vita futura p̄-
dicatur et speratur. vnde p̄per libro
epigrā. Semp̄ erit qd erant eterna
gaudia vite. Gaudendi quonā causa
erit ipse deus: nec varios pariet mo-
tus diuersa voluntas. Unum erit in
cunctis lumē et vnus amor. Inq; bo-
nis summis posita expertentia felix:
nec valet augeri: nec metuit minui.
Ad patriā vite de noctis valle vocari
Virtutū gradib^r scādite lucister. Gra-
tior est fruct^r q̄ spes p̄ductio: erit Ex-
ulta agnoscēs te verbi in carne rena-
tūz. Ex qd^r patz q̄to desiderio vita
futura sperāda sit: moxq; p̄s ferēda

¶ Ca. vi. de resurrectione mortuorū
et immortalitate anime.

Nihil prodest sepul-
turarum vanitas aut
sepulchrorum fastigi-
um. Quid enim post
mortem tibi prodes-
sit cum mortuus fue-
ris tumuli curiositas. Reuera nil qn
immo testimonium fortassis est illu-
us iactantie quam in seculo dilexisti.
O igitur q̄ detestanda illa hominū
curiositas q̄ cum diem extremū clau-
dere petant: natura quasi ex toto rue-
te. exequiarum tamen atq; sepultu-
rarum desiderant: pompas nec his
sufficit inanis cura in qua vixerunt
corpilibus appetentes desiderijs sa-
tisfacere atq; iactantijs: sed etiaz ab
q; dilatione cum sint morituri vana
quadam superstitione famam in-
utilem sibi aggregant: caro que quie-
scere petit sue resolutionis postulās
adituz spiritusq; quietam felicitatez
repetit. Homo tamē qui ex his duo-
bus constat vtriusq; postulationi cō-
tradicit: q; licet etiaz repente se videat
at recessurū. ipe tamen laborioso sen-
su mundanā querit gloriā edere.
Sed nunq; post mortem viri sancti
exequijs atq; sepulturis gloriari fue-
runt. Neque q̄ putat aug. li. de cu-
ra p̄ mortuis agenda vbi narrat opa
quedā sanctorū igni cōcremata. Illa
vero in fluminibus plectra ne qualis-
cunq; memoria de ipsis in posterū
haberet. Hoc autē diuina p̄missione
factuz est: vt discant christiani q̄ tūc
xp̄m maxime fatent: quādo vanitatē
huius quecunq; munera contemnit
nam li. iij. de vita patrum narratur q̄

vir quidā impius honorifice sepultus erat: iustus autē a bestiis comedebat. Quidā igitur admiranti angelus respondit. Ille inquit scz impius bonū parum egerat in hoc seculo. ipse igitur accipit mercedem. ille vero iustus paucum peccavit. ipse igitur in remedium accipit penā. Rationabiliter igitur cōcludit augu. l. de ciuit. ca. xliij. q. curatio funeris cōditio sepulture pompa exequiarum magis sunt viuorum solacia q̄ subsidia mortuorum et ideo antiqui phi de talib⁹ parum curauerunt. seneca de remedijs fortuitorum sic dicebat. In sepulchris iacebis supple dicerz aliquis: cui ille respondit. Facilis est factura sepulchri. Si enim non sentio quid ad me attinet corporis sepultura si vero sentio: omnis tunc sepultura ē pena. Sic tamē posset moraliter queri an profit aiabus corpora sepeliri in locis sanctis seu cōsecratis. Ad hoc respōdit aug. li. de cura pro mortuis agenda dicens q̄ si p̄ defunctis supplicationes nō fiant recta fide ac pietate: tūc sp̄ritibus nō p̄dest loci sanctitas. quia tamē loca sancta orationibus dedicata sunt: cōsequenter in locis sanctis sepeliri animabus p̄dest. vnde narrat ibidem augustinus de quadam muliere que filium suū defunctum in basilica martyris petiuit sepeliri sperans precibus sancti martyris filium adiunari. Hec autē spes inquit augu. sana fuit quia martyris oratio ob hanc causam filio profuit. Locus tamen in se vt proficeret nō habuit. Attendamus igitur. quia nec tumuli p̄dest altitudo nec sculpturarum eminentia: sed sola merita cum

suffragijs profunt. Cur enim si impius es tui memoriā relinquere cupis aut que tibi gloria: si tua impietas p̄ orbem memoretur. Si vero iustus es: nunquid lapis te facit sanctiorē Absit quia nec sanctus est: nec quēq̄ sanctificare valet. Tu igitur sufficiat animo deum fore memoriē tui. nec sic mundi gloriā queras vt propter sepulture fastum sedem glorie perdas. Narrat enim seneca libro de tranquillitate anime ca. xliij. q. cum tyrannus quidam philolopho theodoro minaretur dicens. Morteris et sine sepultura corpus tuum erit. ipse theodorus respondit. An inquit me sic ineptum putas: vt michi cura sit: an supra terras aut in terra putrescā. Nam vtrinq̄ michi eque facile est. Vir igitur in etate senili constitutus mente quiescat: nec in talibus superstitionibus sollicitetur: atq̄ consideret q̄ repente moriturus sit. Hic quid tradit tullius libro primo de rusticulantis questionib⁹ q̄ diogenes p̄ci se iussit inhumatum. Tunc vero amici dixerunt volucris ne et feris minime vero inquit sed baculum p̄pe me quo eas abigam ponitore. iuz illi. qd poteris: non enim senties tūc diogenes. Quid igitur michi ferarum latitatus oberit nil sentiet. et ibi dem narrat preclarum anaxagore dictum qui cum lapsaci moreretur querentibus amicis veller ne clazomenas in patriam si quid accidisset conferri nichil necesse est inquit. vndiq̄ enim ad inferos tantundem vie est. Nunquid ligurgus rex corpus suū iussit in mari p̄ci ne ipsius titulo leges infringere: vt trahit pompeius.

ll. iij. Si igitur caruerunt sepultura. nō tamen perijt eorum memoria: qz merita remanserunt. vnde hieronymus contra iovinianum narrat qd populus massagetarum cognatos et p pinguos deuorauit. Dicunt enī qd decentius est vt ab amicis potius qz a vermibus consumantur. z quamqz ritus insanus esset inducimur tamen per hoc sepulturarum spernere pompas.

¶ La. vii. de consideratione mortis.

¶ Ilus est mortis consideratio: nam dicitur ecclesiastici. xxx. viij. Memeto nouissimorum et noli obliuisci. et alibi. Memore

rare nonissima tua et in eternum non peccabis. tul. i. de tuscu. questio. narrat socrate dixisse qd tota phorum vita est pmendatio mortis. alphorabius libro. de diuisione sapientie narrat platonem dixisse qd phia est sollicitudo mortis z p mortem intelligit mortificationē prauorum desideriorum. seneca. ad lucillum. xviij. Meditare mortem eam enī meditari libertas est: qz per eius. f. meditationē vitia que sunt seruilia euitant. naz in vita iohannis elemosynarij legit qd olim qm impatores coronabāt eis monumēta mortuorum ostendebant atqz interrogabantur quale sibi monumentum fieri vellent: ne sui solij celsitudo eos in superbia eleuaret. quāobrem greg. lib. ix. moralium. Quia culpa aīem temptat necesse est vt breuitatē vite sue aspiciat: ne innocentē mortē cunctis imminētē iniquitas rapiat. idem moral. xxi. dicit. Imminente tēpestate

et fluctibus tūmētibz nulla nauigantibus spālium rex cura nulla carnis delectatio ad mentē reduct: omnesqz res in despectū veniunt si cesset amor viuendi: si timor precogitetur mortis. Hanc siquidem recogitabat iob. dicens. Nudus egressus suz z c. iob prio. Nec tñ ex mortis cōsideratione debet animus despare aut irasci sed potius in virtutibus prosperari. seneca. iij. de natu. questio. circa finez sic ait. Cur enim trascris sustine paululum ecce mors veniet que nos pares faciet. et idem epla. xcv. ad lucillum. Mors omnes equat et omnes pares morimur. et ecclesiastes. i. Sicut quis egressus est nudus de vtero matris sic reuertet. O vtiā mortis memoria nobis adesset. tunc enī inde finenter bene agere sollicitaremur. et in nostre vite diuturnitate minime confidentes: tanquāz nunc morituri essemus: sic ad vite future adeptionem pperaremur. ideo sapiēs ecclesiastes. ix. dicebat. Quodcunqz pōt manus tua instanter opare. et ibidez ij. Mane semina semē tuum scz dum viuīs: vt verificet illud prophete venient cum exultatiōe portātes manipulos suos. vnde apostolus ad gal. vlti. Dum tempus habemus operemus bonum: quoniam ista vita est mors viuētū et vita morientū vt inquit aug. ix. p. sessio. Ideo iob. xliij. dicebat. Breues dies hominis sunt et ibidez. viij. Dies mei psumpti sunt absqz vlla spe: vnde aug. de verbis dñi sermone. xvi. Breuis inquit est vita et breuitas semper incerta. z ibidez sermone. viij. Quid est diu vtuerentis si diu torqueri. et sermone. iij. Diu vi

gere quid est: nisi ad finem currere.
 Nam vita ista similis ē morti: ut po-
 nit etiam sene. ad lucillū. lxxxiij. Quia
 quod vivimus proximum est nichilo
 Si igitur vita brevis et mors inevi-
 tabilis: cur igitur de sepultura felici
 nō consideramus. quis est enim qui vi-
 vet et nō videbit mortem: inquit pro-
 pheta. Omnes enim morimur: qua-
 si aqua dilabimur in terram. ut dicit
 illi. regum. xliij. Unde in quodam ve-
 teri libello narratur hystoria de quo-
 dam iuvene qui timore mortis ductus
 religionem ingressus est cuius pater
 dolens euz accessit. et ipso invito de
 religione eum retrahere voluit cum
 tamen hoc iuvenis vidisset dixit pa-
 tri suo qd faceret quicquid vellet dū-
 modo sue patrie vna constitutione
 tolleretur. Cuius pater interrogasset.
 que esset illa constitutio: filius respō-
 dit qd hec constitutio erat. qd iuvenes
 quemadmodum et senes moriebantur.
 Quo audito pater in religione
 suum filium permanere dimisit. unde
 mathei. iij. Vigilate itaqz quia ne-
 scitis diem neqz horam. et apoca. iij.
 Si nō vigilaveris ventam tanqz fur
 et nescies qua hora ventam. Medi-
 tanda igitur est dies mortis ut per vi-
 te merita obitum sanctus mereamur
 unde luce. xliij. Quis rex iturus com-
 mittere prelium non prius sedēs co-
 gitat. Nam cogitare debemus ut be-
 ne moriamur. et mathei. vi. Thesau-
 rizate vobis thesauros in celo. Nam
 mundus est sicut illa ciuitas de qua
 narrat barlaam: qd in illa ciuitate ta-
 lis erat mos ut principem omni an-
 no mutarent et in fine anni dabant
 pro premio sibi vnum ovum: ipsum

qz. spoliabant et epulē faciebant. Ac-
 cidit tamen qd quidam sapiēs ibidem
 principaret: qui audita lege sua bo-
 na atqz diuitias in alienam patriam
 misit. Itaqz in exilio positus se locu-
 pletem inuenit. Sic enim nō in mū-
 do sed in celo proficisci debemus. Il-
 li enim in celestibus proficiscunt qui
 nō de presenti vita: s3 de requie post
 mortem meditantur: quoniam sicut
 dicit seneca li. ij. de natura rerum ca.
 vlti. Undiqz tela in nos taciuntur et
 omnes reservamur ad mortem.

¶ Ca. viij. de prudentia futuroz

Sc vivere cōgruit ut
 de futuris diebus co-
 gitemus vitamqz p-
 sentes sic transire sas
 est: ut de futura pco-
 gitemus. Sed ama-

tores huius seculi solū pūncipiū
 curāt nec de futura vita pudent. Nō
 fame et siti in gehenna inferni cruciā-
 tur. quoniam sicut dicit iob. xxvij. Di-
 ues cū dormierit nichil secū affert et
 perierit oculos suos et nichil inueniet
 super qd gregorius moralium. xvij.
 narrat exēpla d diuite epulone qd se-
 pulchrum ē in infernū: ut dicit luce. xvij.
 et de stulto pponēte dilatare horrea
 sua cui dictū est. Stulte hac nocte re-
 petent dyabolus a te aīam tuā: qz scilicet
 illa nocte moriturus es: ut dicitur lu-
 ce. xij. Quid igitur nobis pdest sup-
 bta sapientie. v. quasi diceret qd nichil
 Nam subito moriemur et media no-
 cte ut dicitur iob. xxxij. Super quo
 grego. moralium. xxv. Subitum est
 inquit quod ante non cogitatur. qui
 ergo dum viuunt: de morte seu futu-
 ra vita nō cogitant subito moriturus

qm̄ mors peccatorum pessima iuxta
 pphetam. Oigitur mors q̄ amara
 est memoria tua homini iniusto. ec-
 clesiastici. xli. Et licet amara sit eius
 tamē memoria utilis est: vt peccator
 conuertat. vnde venerabilis beda li-
 bro de gestis angelorum narrat quali-
 ter deus multis ostēdit penas infer-
 nales et gloriam celivt cōuerterent.
 Illi quādo tñ correctionem et alij de-
 sperationez exinde susceperūt. vnde
 narrat de quodam fabro qui vldit in
 fernuz sathanan ⁊ demones inferna-
 les: et exinde desperatus sine penitē-
 tia defunctus est. Absit tamē vt illaz
 futuram lebennā sic formidemus vt
 etiam futuraz gloriam desperemus.
 Exemplo beati stephani qui mortu-
 us est intendens in celum viditqz ce-
 los apertos et gloriā dei. vt patet ac-
 ctuum vii. Nam quis sic mortuū licz
 fm̄ carnem moriant: nichilomin⁹ vt
 tam amabiliozem sibi acquirunt. qm̄
 mors carnis nō est: nisi vmbra mortis
 vt ait grego. moralium. x. Sed mors
 illa terribilis est qua moritur anima
 per peccatū. Nam tunc morit⁹ corp⁹
 quando anima ipsuz deserit: sed tūc
 moritur anima quādo a deo deserta
 est: vt inquit augustinus. xlii. de ciuit.
 dei. ca. i. Quāto igitur melior est de-
 us animi: tanto mors anima magis
 formidanda est q̄ mors corporis nā
 et susanna mortem anime potius q̄
 corporis timuit. vnde dantells. xlii.
 ipsa dicebat. Melius est inquit me
 absqz ope inctd: re in manus vestras
 q̄ peccare in conspectu dei. Insuper
 augustinus. xlii. de ciuit. Duplīcē mor-
 tem designat. scilz illaz primā que est
 corporis: et secūdam que est anime.

dicens prima mors animam volens
 tem pellit. secunda animā volentem
 in corpore tenet: sed tempus veniet
 q̄ anima viuere nō poterit deum non
 habendo: nec doloribus corporis ca-
 rere moriendo: qz in inferno mors ē
 sine vltā: mors etiam sine morte: qz
 est sine fine. De tali morte dicit apo-
 calip. xxi. q̄ dyabolus missus fuit in
 stagnum ignis et sulphuris: vbi a be-
 stiis et pseudo prophete cruciabatur
 die ac nocte in secula: nec tñ sole per-
 ne erunt in flagellum demoniorum.
 quāmo pena maxima erit a visione
 dei beatifica priuari. vnde chrisosto-
 mus sup̄ matheū omelia. xxi. Multū
 lebennam adbozent. ego autem ca-
 sum illius glorie multo amariorē
 puto quoniam melius est sustinere de-
 cem milia fulmina q̄ faciē illam mā-
 suetam videre a nobis aduersam: at-
 qz dicentem illud matheū. xv. Ire ma-
 ledicti in ignem eternum. Sic igitur
 viuamus vt postmodū mortem hu-
 iusmodi non incurramus. sed potius
 illam supernorum vitam conquiste-
 mus: quam desiderauit paulus apos-
 tolus ad philippēses primo dicebat
 Cupio dissolui et esse cum xp̄o. Vir
 enim iustus sperat in morte sua. pro-
 uerbio. xlii. Et ideo quidam prophe-
 ta numeri. xlii. dicebat. Morietur
 anima mea morte iustorum: tunc enī
 liberabitur de exilio et intrabit here-
 ditatem: iuxta psal. dicentem. Cum
 dederit dilectis suis summus: ecce be-
 reditas domini. et iob. xi. Cum te cō-
 sumptum putaueris ouleris vt iuda-
 fer. Nam teste seneca epistola centes-
 sima. Mors viri virtuosi est dies na-
 talis eius.

¶ *Incipit liber septimus.*

¶ *Incipit octauus qui est de statu ecclesiasticorum. Lulus primum capitulum est qualiter viri ecclesiastici debent habere curam de subditis in moribus et scientia.*

*V*iri ecclesiastici tanquam ecclesie vigilantes atque custodes pro eius munitione certare debent unde isai. lxxj. Super muros tuos posui cu-

stodes: tota die et nocte perpetuo non tacebunt. unde bernardus super cantica omelia. xlvij. Viri ecclesiastici suadet: sint vigilantes pro dormientibus et pro animabus pro quibus rationem sunt reddituri. Boni inquit custodes vigilantes atque insidias explorant consilia malignantium anticipant laqueos deprehendunt: et rediculas emulorum dissipant. Hi sunt fratrum amatores et populi christiani qui multum orant pro populo etc. Ita quod de ipsis verificari poterit illud primum ad corinth. iij. Dei agricultura estis: dei edificatio estis: et sequitur ut sapiens architectus fundamentum posuit. Nunc tamen quod lamentandum est cum beato bernardo ibidem omelia. lxxv. dicere possumus quoniam pauci sunt qui non querant que sua sunt: ex omnibus caris suis scilicet ecclesie. Diligunt enim munera nec possunt pariter diligere christum qui manus dederunt mammonae. Unde enim estimas talibus rerum affluentiam superare: ut puta vestium splendorem mensarum plenitudinem vasorum argenteorum et aureorum congeriem nisi de bonis sponse. et inde est quod ecclesia

inops et nuda relinquitur nec studet ornare sponsam sed spoliare non custodire sed perdere non instituere: sed constituit: non querunt pascere gregem: sed mactare et deuorare. dicente domino per prophetam. Qui deuorant plebem meam sicut escam panis. Ideo hieronymus. epistola. xciiij. Obsecro te iterum atque iterum ne officium clericatus genus antique militie inuansi assumas et ne lucra seculi in christi militia queras ne plus habeas quam quando clericus esse cepisti. et sequitur. Procuratores atque dispensatores domorum alienarum: quomodo possunt esse clerici qui proprias subeunt contemnere facultates. Nunquid enim ecclesias fraudare sacrilegium est. aut accepisse quod pauperibus et esurientibus erogandum est. Etenim optimus dispensator est qui nichil sibi reservat. unde in decreto dist. xvi. quod clericus debet esse immunis a cupiditate. Lamentandum tamen est quod viri ecclesiastici suis cupiditatibus populum innocentem affligunt infestant et corrumpunt. et licet clericos se dicant inuasi tamen occupationibus laicis preferuntur. Quod obrem diuine sententiae saculum timendum est ne cum peccatoribus intereant. Nichilominus tamen aduertendum est quomodo apud gentiles sacerdotes ministrique templorum vivebant atque populum moralibus exhortationibus instruebant. unde plato in timaeo. lib. j. ait quod qui apud athenienses sacerdotibus predicti erant a populo separatim consuebant ne aliqua prophana contagione eorum castitas seu vita pollueretur. unde seneca in declamationibus recitat quod apud gentiles nullus obtinere poterat sacer-

dotum si homicidii vel fornicatione
comississet. Sed nunquid ille est ho-
micida qui malo exemplo innocentes
seduct. Nunquid ille pollutus est qui
carnales libidines sequitur: atque dele-
ctationes sectatur. Aut igitur apud
gentiles sacerdotes digniores erant:
aut tempore in moderno sacerdotum
pauci mereretur. Attendamus igitur
hieronymum contra iovinianum dicen-
tem. Stoicus inquit vir eloquentis-
simus de vita antiquorum sacerdo-
rum loquens ait quod omnibus postpo-
sitis negotiis semper in templo fuerunt
et rerum naturas atque causas syde-
rumque motus studiosissime contem-
plabantur: et nunquam se mulieribus misce-
runt. nunquam cognatos propinquos vel
liberos viderunt ab eo tempore quo
solus cultui servire ceperunt: ac car-
nibus et vino semper abstinerunt pro-
pter tenuitatem sensus et vertiginem
capitis et libidinis refrenationem. pa-
ne raro vescabantur ne onerarent sto-
machum: cubile de folijs palmarum
habebant: et ocio nunquam torpebant. et
subdit idem hieronymus. quomodo euri-
pides refert quod propheta iouis in creta
regione non solum a carnibus: sed etiam
a coctis cibis quibuscumque abstine-
bant. Insuper ibidem hieronymus re-
fert verba iosephi li. ij. ca. xvij. dicen-
tis quod saducei et pharisaei atque esei ab
uxoribus et vino semper abstinebant
et quotidianum ieiunium in naturam ver-
tebant. Et nominatur ibidem quidam
alii veteres eorumdem imitatores: scilicet
cantes et asclepides. Idem pigma-
llion narrat quod in oriente iesus carnis
non habebatur. et ambobus narrat quo-
modo apud persas viri doctissimi sa-

rina et oleribus tantummodo uteban-
tur. His ergo exemplis dictis appa-
ret: ut sacerdotes christiani potius quam
gentiles virtutibus floreat quoniam
duplici honore digni sunt qui bene
presunt presbyteri. ut dicitur prime
ad eph. v. Mempe hieronymus. episto-
la. xcviij. recitat quod sacerdotes olim
castissimi erant virginesque veste et ap-
polini seruientes in perpetua sacer-
dotij virginitate vivebant. Absit igitur
ut viros ecclesiasticos libido ses-
ducat: et innocens vulnus sacerdo-
tum exemplo inquinetur.

¶ Capitulum secundum de exempla-
ritate prelatorum.

¶ Iste ecclesiastici et po-
tissime prelati si mala
vitam duxerint: subdi-
torum mores corrumpunt.
Debet igitur vite scita-
ti oratorum quoque et bo-
nis operibus igitur intendere: quod te-
ste bernardo. Clerici ecclesiastici pasce-
re debent populum dei orationum fru-
ctibus: et pro populo dei debent inter-
cedere. ipsi quoque populo deo des-
bent reconsiliari exemplo moysi: de
quo exod. xxxij. Qui deo dicebat aut
dele me de libro tuo. aut dimitte eis
hanc noxam. Hunc tamen prelatum ro-
re ancille post ponunt et ancillam pre-
ponunt: quia suis derelictis ecclesiis
absque magna necessitate secularibus
occupationibus preintendunt: et in suis
ecclesiis si fuerint de ipsius prelatio-
ne non sollicitantur: sed qualiter sua
crimina liberius exercere possint ius-
tius meditantur. Deberet autem episcopus
sui nominis attendere inter-
pretationem. Scopus enim interpre-

tatur intentio. et ideo episcopus dicitur quasi superintendens. Necesse est autem eum qui preficitur superintendere: ut inquit augustinus. de ci. dei. ca. xix. Episcopus ergo nomen habet pontificis quod honoris. unde bernardus ad eugenium li. ij. Nomen inquit episcopi non sonat dominum sed seruientium. ideo prelati actiuus. ij. dicitur. Attendite vobis et vniuerso gregi: in quo posuit vos deus episcopos regere ecclesiam dei. Idem bernardus ad pontificem senonensem inquit. secundum etymologiam nominis ille pontifex dicitur qui seipsum facit pontem inter deum et proximum. Iste enim pons pertingit usque ad deum quando non propria sed dei gloriam querit et usque ad proximum venit quando pro pietate non sibi sed proximo considerat prodesse. Bonus inquit pontifex seu mediator deo offert preces populorum benedictionem et gloriam deo imputat: et pro excessibus delinquentium maiestatem eius inuocat atque peccatores pro diuina iniuria puniunt: nec de suis operibus luctum: sed dei gloriam expectat. Insuper hieronymus epistola. c. loquens ad episcopum nomine generali. Domus tue conuersatio constituta est in gratia publice discipline. quicquid feceris omnes faciedum esse putant. Caue igitur ne malum committas: quoniam qui reprehendere volunt repudiuntur: si delinquentes fore videantur. et subdit. Subuenire pauperibus: visitare languentes gaudere cum gaudentibus: deus scilicet prelati etiam sit cecorum baculus: studentium cibus. spes miserorum: solatium lugentium. Ex his igitur patet qualiter prelatus etiam ab inter-

pretatione nominis de sua sponsa ecclesia curam habere debet. Sed nunc illud apocalypsis. ij. verificatur. Nomen habes quod viuas et mortuus es: quia scilicet nomen sanctitatis habent prelati: et mortui opera in se et in suos subditos exercent. Et licet omnia vitia in prelato turpia sint. illa tamen magis sunt cauenda in quibus ancilla. scilicet caro dominatur: videlicet gula et luxuria: quia inter vitia magis infamia sunt: et per talia prelati ecclesie maiestatem magis offendunt. ideo apostolus dicebat quod non oportet episcopum esse vinolentum. id est vino plenum. Super quo verbo hieronymus epistola. xliij. Vinolenta inquit comessationumque excessus in prelatis non sunt: quam venter mero estuans de sacris dissipat in libidinem. nam in vino est luxuria. qui autem luxuriatur mortuus est viuens. qui autem inebriatur mortuus et sepultus est. Nunquid noe ad vniuersum hunc ebrietatem femora nudauit qui per sexcentos annos sobrietatem preceperat. gen. ix. Nunquid loth nesciens quid faceret libidini se miscuit: et incestum commisit quem sodomam non vicerat vina subegerunt: ut dicitur gene. xviij. Quapropter sacerdotibus legalibus bibere vinum prohibitum erat ut patet leuitici. x. Ad designandum quod prelati et sacerdotes noue legis sobrii esse debent. unde luce. xxiij. Ne grauentur corpora vestra crapula et ebrietate. unde gregorius moralium primo. Cum inquit maiores voluptatibus deserviunt non mirum si in minoribus lasciuie frena laxantur. Dum inquit vos scilicet prelatos letos aspiciunt scilicet subditii: ipsi tunc ad illicita resolvunt. unde

lt. ij. de vitis patrum parte. x. legitur
 q̄ abbas quidam dictus varita post
 q̄ fuit factus ep̄s vitam asperiores
 quā prius ducere cepit: et cur hoc fa-
 ceret cum interrogaretur: respondit.
 Dum inquit essem in heremo corpus
 culum meū gubernare volebam: ne in-
 firmaretur. nunc autē q̄ in seculo sum
 positus: assunt excessuū occasionēs
 plurime. ideo est maxime abstinēdū
 Nam et si infirmari cepero aderunt
 succurrentes. Simile etiam legitur
 eodem lib. parte. j. de abbate opi qui
 ep̄s factus vitam quā in heremo pri-
 us duxerat nō pretermisit: deo tamē
 revelāte vite sue asperitates quodā-
 modo mitigavit. Hec igitur oīa de-
 signant qualiter prelati ancillam s̄z
 opera carnalia seu quecunq̄ secularia
 suis ecclesijs postponere debent
 vt bonis exemplis sibi subditum po-
 pulum dirigant. iuxta illud numeri.
 xvij. Excubate in custodia sanctua-
 rij et in ministerio altaris ne oriat̄
 indignatio supra filios israel.

¶ Ca. liij. de electione prelatorū.

Relatus vices dei ge-
 rit. quā obrem vocati-
 one dei sublimari de-
 bet. vñ apostol⁹ ad he-
 breos. v. Nemo sibi su-
 mar honorē: nisi qui vocat̄ a deo tā-
 q̄ aaron. Quid tamē dicemus q̄ a-
 postolus. j. ad thimo. v. dicit q̄ si q̄s
 ep̄scopatū desiderat bonū opus de-
 siderat. Attendamus enim qualiter
 apostolus ep̄atū bonū opus vocat
 quasi dicat q̄ qui vult ep̄scopari de-
 bet bene opari. Sed plurimi volunt
 ep̄i vocari: qui tamē nō curant veri-
 tate ep̄scopari. Nam sicut dicit aug.

lt. v. de clul. dei. ca. xij. Ille nō est bo-
 nus p̄latus nec ep̄s qui nō proficere
 sed p̄ferri querit. Insuper h̄tero. ep̄la
 xliij. Ep̄scopatū desiderat qui nō di-
 gnitatem sed laborem querit: nō de-
 licias: sed opus sic q̄ humilitas non
 decrescat: nec per fastigium dignita-
 tis ip̄e intumescat. vñ ecclesia. vij.
 Noli querere fieri iudex: nisi valeas
 virtutibus irruere iniquitates. vñ
 de grego. xxi. moraliz. Sancti inq̄
 viri cū p̄sunt nō in se p̄tatem ordinis
 sed equalitatē cōditionis attendunt
 nec p̄esse gaudent hoībus sed pro-
 desse. sciūt enim q̄ antiqui patres nō
 solū reges hoīz: sed etiam pastores
 pecorū fuisse cōmemorant. Cur em̄
 de tua dignitate audes sup̄bire. nun-
 quid non in vtero te fecit qui et illuz
 operatus est. iob. xxi. Omnes enim
 nature vnus sumus. Nam grego. v.
 bi supra concludit. Vñ inquit hu-
 milissime cōsiderationis deprimend⁹
 est tumor elationis. vñ iob. xliij. Ele-
 uasti me: quasi supra ventū ponens
 ellisi me: valde: scio ramen q̄ morti
 trades me. O q̄ humilis considera-
 tio i prelato si fuerit. ideo propheta
 dicebat. Neq̄ ambulauit in magnis
 neq̄ in mirabilibus sup̄ me. Nam te-
 ste greg. moraliz. xx. Mundana fe-
 licitas tanq̄ aura subleuat: vt repen-
 tine deterius et infimus sternet. z idē
 grego. moraliz. xvij. Quāto inquit
 altius quis erigitur: tanto curis gra-
 uioribus oneratur: illisq̄ pp̄lis men-
 tez cogitatione supponit quibus di-
 gnitate supraponitur. Homo inquit
 in sublime eleuatus tantos super se
 sustinet quantos suppositos regit. z
 ibidem cōcludit. Ipsa inquit occupa-

no secularium dignitatum: tanto felicio-
rioribus vitis premitur quato ma-
ioribus curis grauatur. Quapropter
anselmus li. de similitudinibus cap.
xxv. Prelatos ambitiosos coparat
pueris venatibus papiliones qui osi
sequuntur illos in fouea cadunt. Ex
quibus concluditur qd quilibet prela-
tus in nomine. scz z in fama virtutis
crescere debet. Quapropter conclu-
dit hugo qd canones ratioabiliter dis-
finitunt nullum esse in episcopum eli-
gendu: nisi pu⁹ in sacris ordinibus
fuerit religiose couersatus. Plures
tamen insipientes sunt viri qui vita
maculati ad presidium sublimantur
et quod detestandu nimis est ad pre-
sidentiam tanq ad patrimoniu cur-
ritur veterumq exempla negligunt.
Animaduertamus enim quomodo
ambrosius in episcopu electus om-
nino recusauit. Nunquid mulieres
publicas in suaz domum ingredi fec-
cit: vt illis visis electio renocaretur.
Nunquid fugaz accepit: sed pditus
a leuitio reuerti coactus est vt in ipi
us vita legitur. Nunquid grego. fu-
git electus: sed columna fulgida sup
ipm descendente cognitus est. Nun-
quid beatus marcus pollice sibi ab-
scidit: vt indignus sacerdotio habere-
tur: vt dicitur li. ij. qui dicitur parad-
sus. Nunquid beatus ammonius cu
fuisset electus in episcopu z ad bene-
dictionem duceretur euadereq non
posset aurem suaz sinistram ferro re-
secavit dicens. Nunc inquit proba-
tur no posse quod cupitis compleri
q: nullus aure precise debet ordinari
cui dorotheus eps respodit. Lex in-
quit ista iudeoz est. sed ego inquit vi-

ram auro⁹ truncatu moribus pbum
no dubito facere epm. Cu ergo vim
inferred beatus ammonius respodit
Sine inqt vltra cogertis etiam lin-
gua mea p y⁹ qua michi molesti estis
abscondi. et tuc ipm dimiserunt insup-
li. iij. hystorie triplice de qdaz mona-
cho legit qd elect⁹ i epm recusabat sz
theophu⁹ sibi suadebat. videns igit
monachus qd euadere non posset ad
seventibus respondit. Eras inquit
determinabit quid sit faciendu. vii
in crastinum fusa oratione migrate
Si igitur viri sancti platone⁹ recusa-
runt. Cur igitur peccatores etia pu-
blici platone⁹ questant. Nam tes-
te grego. in suo pastoral. ca. ix. Vir-
tutibus etia pollens ad regime co-
actus accedere debet. et idem grego.
in quadam epla ad senonensem archi-
epm. Multi inquit non rata fiducia
et alacritate currebant ad honores si
sentirent onera graua si metuerent
periculu dignitatis: sed ambitio insa-
tiabilis est. et de gradu in gradu sca-
dere petit. Ue tñ qui coniungitis do-
mum ad domu. Absit igit vt fiant p-
lati nisi q meliores sunt: vt debitos
susciptant a subditis honores.

¶ Ca. iij. quomodo non debet eligi
fauorabiliter prelatu.

¶ Relat⁹ cura gerit aia-
rum aut gerere debet.
Quaobrem ipius ele-
ctio no fauore. sed so-
la charitate fieri debz
sic vt eligatur no q di-
lector sed q melior aut comodior vi-
detur. Neq hec est volutas dei vt ille
psideat q melior publice q utilitati
comodior est. vii bier. epistola. xliij.

Electio inquit facienda est nō ob aliquam comoditatem tēporalem eligentium vel emolumentū spem nec ob humanam intercessionem vel suasionem vel cōminationēz nec ob inordinatam affectionē ad personam eligibilem sine carnalem affectionēz. sed sunt eligēdi ob diuinū honoris cumulationem ob ecclesie dei utilitatem ob pfectus siue utilitatis animarū spem: et ob morū ipsius eligēdi atqz virtutū pfectionem. Hoc etia3 satis notatur in decreto. xxv. et. vi. di. Quāobrem grego. moralium. xliij. Curam inquit aiarum suscipere non presumāt nisi qui bella temptationū subegerint. vnde dñs ad moysem leui. vi. ait. Congrega omnē cetum ad ostium tabernaculi in electionē aarō et filiorū eius: vt sciant omnes qd qui prestantior est ex omni populo qd doctior sanctior et virtutibus eminentior: ille eligatur ad sacerdotiū. super quo ait origenes Illi inquit qui eligūt alijs modis q̄ predictis timeant dei iudicium atqz sibi imputēt dampnū siue perditionem animarū et ruināz ecclesie dei que destruit per institutionem mali p̄lati. vnde grego. in dialogo li. iij. ca. xxxix. narrat de pascasio qualiter erat in loco penarum. et cum interrogaretur cur hoc esset respōdit qd nulla alia causa erat: nisi qz cōsenserat in partem laurentij cōtra simachum ipsum eligendo in prelatum. Quapropter grego. in registro libro primo ait. Necesse est vt omnes culpas et negligentias sibi imputet qd ministerium virtutis infirmo cōmisit. Sicut igit̄ prelat⁹ eligendus est: vt bene agat: sic pariter electionem ac-

ceptare nō debet: nisi vt in deo p̄ficiat et hoc cum humilitate et tremore vnde augu. ix. de ciui. dei. ca. xix. Nō est inquit in acceptatione amandus honor in hac vita: sed op⁹ quod per eundem honorez sit vel potentiam. Ideo ap̄lus dicebat. Qui episcopatu desiderat bonum opus desiderat. qz ep̄atus nomē est opis et nō honoris vt supra dictum est. quapropter grego. in suo registro li. vij. ait qd sicut locus regiminis desideratibus est negandus: sic fugientibus est dandus ne quis sumat sibi bonorem. et ibidē lib. ix. Qui ambit aut se ingerit p̄cul: dubio repellēdus est: ideo qd nititur ad altiora ascendere. Congruit igit̄ vt in crescendo decreseat. et in ascendendo descēdat. Qui igitur eligitur dicat qd doceat et informet quod teneat. nam casum appetit qui ad summa loci fastigia postpositis gradib⁹ per abrupta querit ascensum. hec ille ideo isale vi. dicitur. Ecce ego mitto me. quasi dicat qd nullus debet ex se p̄sumere. ideo grego. in suo pastorali li. ij. ca. vij. Nullus inquit se extollat ex electione: sed magis se humillet. et bernard⁹ in epistola ad episcopoz senonenses. Noli inquit altum sapere: quia altū sapere difficile est: et omnino inusitatum. et quanto inusitatius tanto periculosius. Non ergo felicem se putet qui alijs preest. vnde augustinus epistola. lxxvi. P̄tere inq̄ vt cogites nichil esse hominibus in hac vita: et hoc tempore felicitus letus et acceptabilis episcopi aut p̄sbyteri aut diaconi officio. si tamen nō presumptuose aut adulatorie res agitur: sed nichil apud deū miserius.

tristius et dānabilius si male fiant.
¶ Ca. v. de moribus sacerdotū et alio-
rum ecclesiasticorum.

Sacerdotes dicti sunt
quasi sacra dantes. id est
sacra debent ducere
vita. iuxta illud isay
li. Mundamini quod fer-
tis vasa domini. quia in
presbyterii a sanctitate eis debita rece-
dunt: ideo iugo indebito deprimun-
tur. leui. xxi. dicitur quod sacerdotes san-
cti et immaculati esse debent. et qui
habeat maculam non debeat offerre
panes: ut si cecus vel claudus es-
set. Super quo grego. in suo pastora-
li li. ii. ca. xi. Cecus est inquit qui diui-
ne contemplationis lumen ignorat.
Claudus autem est qui vitam vite non
valet tenere. ideo apostolus ad roma-
nos. Monet abicere opera tenebrarum
et inducere arma lucis. Illi enim sacer-
dotes arma lucis induunt qui in virtu-
tibus perficiunt. nam teste hieronymo
epistola xxxij. Clericus dicitur a cleros
grece quod est fors latine. et propter
reavocantur clerici: quia de sorte do-
mini sunt aut quia dominus est fors
eorum scilicet possessio. Clericus igitur
talē se debet exhibere ut possideat
dominum et ipse possideat a domino hec il-
le. unde hugo li. ii. pre. lii. ca. lii. Si-
gnaculum inquit clericorum est corona
qua signatur clericus deputatus ad
officium dei seu ministerium cui seruire
regnare est. Nam corona regale des-
cus est quod non immerito dicitur. iuxta
illud prime petri. ii. regale sacerdotium
etc. Et ibidem subdit hugo quod ca-
pillis coma clerico in modum corone
tondetur et summus capitis de super de-

nudatur: ut per hoc detur intelligi quod
ad regiam potestatem assumitur: et ut
reuelata facie gloriam domini dei contem-
plet. hec ille. Quapropter clerici co-
mam nutrire prohibentur: ut patet de
creto di. xlii. Clerici comari. Ad solli-
citudinibus igitur temporalibus eximuntur
ne vanitatibus mentes eorum im-
pediantur. unde hieronymus episto-
la. xxxiiij. Negociatores inquit clerici
cum tanquam pestem fuge: quia nemo mi-
litans deo implicat se negociis secu-
laribus. et ideo de ipsomet hierony-
mus refert polycratus li. vii. ca. xiiij. qualiter
a mensa sua tres clericos exclusit
quia in compositis erant. Dicebat enim
viro honesto et graui non licere in ei-
us consortio aliquem in compositis habere.
In honestum igitur est aliquem se
clericum profiteri et vanis occupatio-
nibus detineri: ne de clericis verificetur
illud trenorum. liiij. qui nutriebantur
in croceis amplexati sunt sterco-
ra. Nunquid olim sacerdotes nazare-
orum ob vite continentiam caput ra-
debant et capillos in igne sacrificii po-
nebant: ut dicitur nume. vi. Illi enim
moraliter capillos radunt qui repos-
italia mente desquunt et tunc sacrificant
quando deo famulari disponunt. hec
enim omnia corona clericalis desig-
nat. Nunc tamen clerici suam voca-
tionem pretermittunt: et ideo in ubi-
ctiones plurimas incidunt: sed apud
egyptios sacerdotes omnia relique-
runt. et ideo eximi sicut dictum est apud
pharaonem muerunt. vii. hiero-
ad eustochium epistolam. lxxxliij. narrat quod
in egypto tria fuerunt genera mona-
chorum. scilicet cenobitarum qui in comuni
vivebant anachoritarum qui soli in desertis

habebant. et aliorum quorum genus dicebatur in lingua egyptia enuch: qui bini vel trini habitabant simul. Et de primis scilicet cenobitis loquens hieronymus dicit quod nullus in cibo erat strepitus: sed pane et leguminibus pascebantur solique senes vino utebantur. Illaque plurima laudabilia narrat philo. prout allegat hieronymus. De alijs vero scilicet anachoritis narrat iosephus quod acerbissimam vitam duxerunt. Clericorum igitur et signa ter religiosorum vacatio est ad diuinum cultum. et non ad mundanum occupamentum. unde anselmus li. ii. De similitudinibus narrat in somnis se uidisse angelum dei describentem sibi quis esset verus monachus. et perclaudit ibidem quod verus monachus est qui locum sue habitationis perpetuum eligit: in quo perpetuo habitare disponit. Sed nunquid lamentandum est quod viri ecclesiastici atque religiosi mundo se renouasse dicunt: et non cursum perualius maxime intendunt non attendentes verba beati bernardini quodam sermone dicentis: quod natus filius dei elegit pauperem domum et tenuit paupertatis formam. Huius igitur mundus vel deus fallitur et errat: sed diuinam impossibile est falli sapientiam. Melior est igitur status ille quem elegit. et ibidem bernardus in sermone de vigilia natalis domini. Quid inquit paupertate ditius: quid preciosius quam regnum celorum emitur et gratia acquiritur. vnde hiero. epistola. cxi. Epistolici inquit gloriantur quod omnia dimiserunt et secuti sunt saluatorem. Nunc autem viri ecclesiastici christum sequuntur ut munus accipiant aut ut liberi? sue desideria impia ad

impleant. veritatem math. v. dicitur. Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum celorum. et mathei. xix. dicitur. Si vis perfectus esse vade et vende omnia que habes et da pauperibus et sequere me. Mundo igitur ipso debet vir religiosus tanquam agricola suam aiam excollere: scilicet vitia extirpare: et virtutes inserere. unde apuleius lib. de deo socratis dicit quod sicut volens acute videre purgat oculum: sic desiderans in virtutibus proficere debet colere animum. Quapropter augustinus de verbis domini sermone. xij. Quid inquit prodest plena bonis archa inanis conscientia: bona vis habere et bonus esse non vis. Erubescere igitur debes de bonis iuris si domus tua plena est bonis et te malum habet. et ibidem concludit. Bona exteriora si possent contra peccatorem ad dominum clamarent iuxta illud abachuc. i. Lapis de pariete clamabit. Quid enim prodest stulto habere diuitias cum sapientiam emere non possit ecclesiastici. v. Non igitur diuitias sed sapientiam et virtutes acquiramus: ut eximi promereamur. et impropertis hominum non exponamur: iuxta prophetam dicentem. Nolite tangere christos meos. Et in prophetis meis nolite malignari.

¶ Ca. vi. de continentia virorum ecclesiasticorum.

¶ Viri ecclesiastici ad hoc deputati sunt: ut in castitate deo famulentur. Quale enim erit obsequium tuum: si mens tua polluta fuerit: aut quomodo sacrificium offeres deo si tua vita maculata extiterit? sit ergo vita tua

continēs et immaculata vt deo p te
et pro alijs placere possis. Sed vñ ē
q̄ ecclia tātis luxurijs inq̄nat. Quis
concubinaglia ita seminauit. Renera
estimo q̄ cōsortia cōiuta colloquia
cū mulieribus solita viros ecclesiasti
cos a cōtēplatione retardātes volu
ptate z lascīua corruptissīma infici
unt. Attendamus ei qd̄ dicat btero.
Gladus inquit igneus species mu
lieris. nam qui tangit pisces cōinquit
nabit ab ea. vnde augu. dicit q̄ asper
sermo atq̄ rigidus atq̄ breuis semp
cū mulieribus est habendus: q̄ mu
lier si audiat amicitia: tūc surgit vt
hostis demollitur hominē depreda
tur mentē: inclināt animū: atq̄ mē
tis statū effeminat: corpus eneruat:
bursaz euacuat: rōnez cōmaculat: p
rimuz scandalizat et deuz negligit.
vnde bernar. li. i. de contēptu mundi
sic inquit. Colloquiū mulieruz nō nī
si virus amarū. Prebens sub mellis
dulcedine pocula fellis. Nam decor
illaruz laqueus fallax animaruz. Il
laqueant stultos ducunt ad tartara
multos. vñ chrisostomus in sermo
ne de chanaanē dicit q̄ mulier est ca
put peccati: arma diaboli: expulsio
paradisi: corruptio legis a qua si ca
uere cupis fuge illaz q̄ vt serpens in
ficit et venenat. vnde in vitis patrū li.
ii. pte. iij. legitur qualiter sancta mu
lier monacho cuidāz moniales intru
entē dicebat. Si inquit monachus p
fectus esses nos ita non resperisses.
Ite ibidēz parte. ii. de arcenio abba
te legit q̄ cū mulier sibi postularē vt
in oratione haberet memoriā ei⁹. ip
se rēdit. Rogo inquit deū vt ipse au
ferat memoriāz tuam de corde meo

Item ibidē parte. iij. legitur de mu
liere sancta in monasterio egrotante
que nō pmisit vt frater suus eā vñsita
ret: ne ipsius occasione inter feminas
staret. vnde dicit ei. Glade frater ora
p me: q̄ xp̄o annuente videbo te in
regno celorum. Aug. li. de cura pro
mortuis agenda narrat de iohanne
nobili monacho qui habuit sp̄ritum
prophetio: qui cum videret mulieres
quasdam infectas esse vt ipsum videā
rent tunc dicit. Eamus vbi non est
mulier. Ex his ergo patz qualiter fu
gienda est libidinis occasio. Ideo apo
stolus ad romanos. viij. dicebat. Nō
estis in carne sed in sp̄ritu.

¶ Ca. vii. de moribus prelatorū.

Relati uices christi ge
runt. Dedec⁹ ergo ma
gnū est si cōtradican
t dñō a quo cōstituti sū
nō vt in terrenis inni
tat: s; vt bonis morib⁹
populuz dei cōstruāt. vñ hugo li. i. pa
te. viij. ca. xvij. dicit q̄ ep̄i vtunt⁹ san
daliz que sunt calciamenta prelatorū
ne terrenis polluant baculo vtuntur
vt rebelles corrigant qui recurū est
vt mītes retrahāt cōsolabiliter ornā
tur anulo: vt eccliaz sanctā sponsam
p̄fiteant. z ibidem cōcludit hugo q̄
vestimenta sacerdotum et prelatorū
virtutes eis debitas designant. tuni
ca mundiciā zona continentia stola
patientia casula charitatem et h̄mōi
Sed pro chdolor multi nunc nec vir
tutes habent: nec de subditis solliciti
tantur. iuxta illud zacherie. xi. Q̄ pa
stor et ydolum derelinquas gregem
vnde in tractatu de. xij. abusionibus
platus negligens numerat. Q̄ quan

ta abussio: quia se dicunt rectores: nec
 tñ regunt: sed de palibus tñ curam
 accipiunt contra exhortationes ber
 nardi li. iij. ad eugenium dicentis Me
 mento inquit saluatorem iudae eco
 nomus habuisse. Quid epō turpius
 q̄ incubere supel. ecclie et substantio
 re sue. omnia scisciteri de singulis mor
 deri de suspicionibus moueri ad que
 q̄ deperdita. Attendat enim platus
 qualiter phutiphar oibus traditis io
 seph: quid haberet in domo sua nesci
 uit: ut dicitur gen. xix. Alius igitur
 temporalia dissipet et tu de discipli
 na pvide: illud nemini tradas sed su
 per moribus manū vlciscensz adhi
 be. Et qd enim diutino cultui vñ de
 purantur si pre ceteris deo nō famu
 lantur. Unde exodi. xliij. Prouide
 tibi viros de omni plebe potentes z
 timentes deū. exēpio pharaonis qui
 noluit cōmittere pe cora nūstiris do
 ctis: ut patet gen. xl vij. Hunc tñ veri
 ficatur illud isa. iij. Dabo pueros pñ
 cipes eorū. naz prelati pueri sunt: qz
 nesciūz in experiri cōperit. Attēdat
 enim prelatus q̄ architector funda
 mentum pspicit: grandesq̄ lapides
 in fundamento ponere solet sicut fe
 cit salomō. iij. reg. v. Lapides. n. grā
 des viros virtuosos religiosos desti
 gnāt sup qbus ecclesia fūdata est. iux
 ta illd ad ephe. ij. Supedificati estis
 sup fundamētū apostolorū z ppheta
 rum. hi colūne erant: ut dicit ad ga
 lathas. ij. Hūc tñ ecclesie dict pōt illd
 isay. xlix. Cenerunt seruitores tui de
 struentes te. Merito igitur bernard.
 mirat li. iij. ad eugenium. Cur prelati
 tot inueniūt. quibus curā aiarum cō
 mittant: z tñ inuenire nolunt quibus

suas facultates in curam exhibeant.
 Verū tamen ars artū est regimē aia
 rum: ut ponit grego. in suo pastorali
 li. i. ca. i. Ad huius ergo regimē exer
 cendū sapiētia et virtutē habere q̄
 max. me necesse est. Fortassis autem
 aliqui ptermisso sapiēte studio solis
 facultatibus intendunt. Verū tamē
 teste apostolo. ad thimo. Oportz epi
 scopum non esse auarum.

¶ Ca. viij. de oratione faciēda: sic ut
 vnus oret pro alio.

Quid oratōe efficac
 us. Reuera nichil.
 vñ luce. xi. d. Si q̄s
 pseuerauerit pulās.
 z subditur. Surgetz
 dabit illiz ad thimo.
 ij. Volo inq̄t vos orare in oī loco le
 uātes puras manus. Tūc ei manus
 sunt pure qm cōsciētia munda: z tunc
 oratio magne est efficacie. vnde pñ
 me iohannis. iij. Si cor nostruz non
 reprehēderit nos fiduciam habem⁹
 qz quicquid petierimus accipiemus
 z iohā. xvi. Si quid petieritis patrē
 in noīe meo dabit vobis. vñ treno.
 iij. Leuemus corda cū manibus. sup
 quo greg. dicit q̄ ille cum corde ma
 nus leuat: qui orationē suam opibus
 roborat: qm virtus orationis est cel
 siusudo charitatis: ut dicit greg. lib. ij.
 sup euangelium omelia. vij. Nampe
 xpiani tanq̄ fratres orationibueret
 alijs munimētis spūalibus se debēt
 iuuare ne ab hoste dissipent. qm de
 bemus oīa ponere pro fratribus: ut
 dicit ioh. iij. Si eni vnus pro alio in
 tercesserit tūc cōgregatio christiano
 rum erit terribilis: ut castrorūacies
 ordinata. cant. vi. super quo grego

li. ij. super ezechiel. omel. vij. Tunc inquit acies est ordinata: quando in nullo est interrupta oratio: et quando per inimicitias locus non vacuatur locus non dissipatur. Nam si per charitatem fideles uniantur. tunc malignus hostis ingredi non valet. Cur enim voluit deus ut ex uno homine totum genus humanum diffunderetur: nisi quia vult quod omnes homines sibi adinuticem adhereant et uniantur ut inquit augustinus. xij. de ciuit. dei. capit. xxi. Nam charitas multos animos unum et multas corda unum facit: ut inquit idem augustinus super Iohannem omelia. lxxxiij. Nunc tamen hominum corda diuisa sunt: nec unus alteri succurrere curat: nec in temporalibus nec in spiritualibus subsidiis: quibus prima ioh. iij. dicitur. Qui habuerit substantiam huius mundi et viderit fratres suos necessitatem habere et clausit viscera sua ab eo quomodo charitas dei manet cum illo: quasi dicat quod non: unde ad ephes. iij. supportantes inuicem in charitate. Illi enim in charitate se supportant qui corporis necessaria sibi inuicem exhibent et deuotis orationibus pro alienis delictis quantum in eis est deum mitigant. Legimus enim apud antiquos tantam fuisse erga proximos dilectionem quod pro salute proximorum non solum orare: immo etiam quaecumque flagella tolerare disponebant. unde in li. qui dicitur paradisus legitur de serapione qui alio nomine dicitur sindonius: quod se vendidit pagani precepto. xx. solidorum et eis seruauit donec ipsos ad legem christianam conuertit. Tunc quod igitur ab eis recederet pecuniam restituit. Illi autem suadebant ut pauper

ribus eam daret: sed ipse renuit dicens date eam vobis: quia non mea sed vestra est. De eodem etiam legitur quod manichei cuiusdam se vendidit cui seruauit et tandem eum conuertit. Si igitur proprium corpus pro salute proximorum veteres exposuerunt: nos merito et per amplius orationes impendere debemus. unde apostolus. ij. capitulum. vltima dicebat Ego libentissime impendat et superimpendar pro animabus vestris. Neque fas est ut aduertamus quoniam abraham ipse sollicitus fuit altare domino edificare: eiusque nomen inuocare: sic ut christianorum preces domino effundere sollicitus esse debet quoniam teste augustinus. epistola. xlvij. Oratio vitam beatam facit quam omnes appetunt. Quid enim aliud oportet orare nisi quod cupiunt omnes. et subdit. Oratio plus gemitibus quam sermonibus agit plus fletu quam affatu. Absit in oratione multa locutio: sed non desit serues intentio. unde ioh. xxxj. dicebat. Quis michi tribuat adiutorem: ut desiderium meum omnipotens audiat. super quo greg. xxiij. moralium. Vera postulatio non est in oris vocibus sed in cordis cogitationibus apud aures dei non faciunt verba sed desideria. Ideo de moysi exod. xliij. dicitur. Quicquid clamas ad me quasi dicat quod clamor nil prodest. Et de anna primi regum primo dicitur quod orabat et non loquebatur. unde mathei. vi. Intra cubiculum tuum et clauso ostio ora patrem tuum. nam in vitis patrum parte vltima legitur quod iulianus apostata misit quendam demonem ut portaret ei quoddam responsum: qui demon transiens per locum ibi erat probus monachus vlti-

terius trāsire nō potuit: eo q̄ dictus
monachus orabat: qđ cū audiuisset
iulianus dicto monacho cōminaba-
tur: sed ipse iulianus cito interēptus
est. Oratio igitur demonem vicit at-
q; superat. Debemus ergo sine inter-
missione orare et non deficere: vt in-
quit apostolus. j. ad thimoteum. v. z
prima petri. iij. dicitur. Vigilate in
oratione: et hoc in spiritu et veritate
¶ Ca. ix. de predicatoribus.

Predicatorū vocatio
veritas sit nō ppria cō-
moditas. Si ei p̄dicās
regnū dei ppria cōmo-
ditatē veritatē p̄ponat
sua p̄dicatōe parū p̄fi-

cere valebit. Veris autē verbi diuini
exclamatorib; ait dñs p̄ph̄az. Pre-
parabit veritas mea in eis. Hēpe li.
iij. historie tripartite ca. ij. dicit qđ cū p̄li-
mi p̄ disputatōis delectatōe traherē-
tur ad negociū fidei: vnus qđdē ex cō-
fessorib; laicis simplicē hñs sensus di-
alecticis obuiauit dicēs. Audite fr̄es
qm̄ artē dialecticā nō tradiderunt no-
bis xp̄us et ap̄li: nō vanā verborū sal-
laciā: s; purā sciētis fidei bonis op̄i-
bus obseruandā. Ipsos igit̄ imitādo
veritas est p̄dicāda. Insuper etiā ibidē
narrat qualiter senex qđdā veritatē sic
hortabatur cuidam p̄ho dicēs. O p̄he
audi dogmata veritatis. Un⁹ est cre-
etor oīz verbū eius quo creauit oīa
fili⁹ ei⁹ est. Hoc ergo si credis noli in-
uestigare studio ad cui⁹ verba p̄hus
mirabili qđaz virtute puerus est. vñ
psal. lxxv. Dabit ei dñs verbū euan-
gelizantib; virtute multa. Mā in via
laci cesarij legi qđ sp̄s sanct⁹ sermo-
nē suū disponebat: vt boīz p̄sciētias

sua p̄dicatōe puerteret. ex quo pōt
colligi qđ nō ex nobis: s; ex sp̄s sancto
i p̄dicatōe loqndū est. Insuper aug. vj.
cōfessio. de ip̄o narrat qđ ip̄o p̄dicāte
alippi⁹ intrauit: quo intrāte aug. p̄di-
care cepit valde mordaciter cōtra lu-
dos quosdā q̄bus alippi⁹ intē⁹ erat.
De ip̄o tñ alippi⁹ nullo mō cogita-
bat. z tñ alippi⁹ oīa p̄pter se dici cre-
debat. et subdit qđ alippi⁹ cōuersus ē
et usq; correctio augustin⁹ fuerit at-
tributa. z iō subdit aug. Per me inq̄t
lz me nesciente bene opatus es dñe.
Sic etiā de eodē aug. in ei⁹ vita nar-
rat quō ip̄o nō cogitāte deo tñ mi-
nistrāte cōtra errorem manicheorū in
mēsa sedēdo loquebat: ibiq; interfus-
it quidā qđ manicheus erat qđ post b̄s-
dū venit ad eū flens z cōfite⁹ se suis
se manichei quousq; audiuisset eū loq̄.
Pater igit̄ qualiter p̄dicatio a sp̄i-
ritu sancto ministrat z per ip̄m robo-
rat. Nūc autē plures p̄dicātes po-
t̄ in proprio ingenio q̄ in diuina in-
spiratōe cōfidūt nec veritatē curāt p̄-
mulgare: sed potius auditoribus cō-
placere volentes dulcia quedā p̄po-
nūt: ite qđ nō docent: cū tñ docere te-
neant. quib; oze. iij. Quid tu repul-
isti sciētis ego te repellā ne fungaris
mihi sacerdotio. Illi ei sciam ase re-
pellūt qđ veritatē p̄dicare negligūt. qđ
b⁹ greg. xxi. moral. sic ait. Tibiq; iure
fruct⁹ ecclie comedūt qđ eccliasitica cō-
moda ad vsu corporis accipiūt: z exhor-
tatōis miserili populo nō impēdūt.
Nos inq̄t pastores officii p̄conis su-
scipim⁹ et eccliasitica alimēta corpi
debita suscipimus z qđ subditōriū est
nō eis impēdimus qđ est cōtra illud
ezech. iij. Audies verbū ex ore meo

et annuntiabilis eis. ceterū grego. li. i.
omelia. ij. Prepositus iquit sine cul-
pa nō est quando verba vite sibi sub-
lectus pprius nō audiens ex sua cul-
pa moritur. Ille enim occidit qui ta-
cendo mori p̄sentit. Qui igit p̄est
si tacuerit reus mortis tot vicibus i-
uenitur quot p̄mittit hoies tacendo
duci ad moriez et ideo ibidē omelia
xviij. P̄ensemus inquit cuius domi-
natiois sit: sit sine labore laboris mer-
cedem p̄cipere. quasi dicat q̄ viuen-
tes ex bonis eccle ad veritatis p̄e-
dicationē debent insudare. Nam do-
ctrina sacerdotibus expectat vt so-
nant p̄cepta veteris legis: vt inquit
hierony. ep̄la. xliij. et ap̄lus ad titum
Oportet inquit ep̄m in doctrina esse
fideles vt potēs sit exhortari sana do-
ctrina. Ille enim potēs est qui nō so-
lum verbis sed etiam bone vite exē-
plo p̄dicat: qm̄ peccatori dicit de⁹
quare tu enarras iusticias meas: et al-
sumis testamentū meū per os tuum
q̄ scz p̄dicantes sermonē z efficacem
nō habent si op̄ibus verbis contradi-
cant. quapropter greg. moralū. xxx.
tunc inquit est sermo viuus et efficax
cum p̄dicato in vita pura sancta atq̄
p̄fect⁹ est sicut fuit stephan⁹. de quo
actū. ij. v. q̄ nō poterāt resistere sa-
plentie et sp̄ritui qui loquebat. Grez
li. x. ecclesiastice hystorie ca. xxx. legitur
q̄ cum sancti patres olim conuēnissent
ad p̄siliū nīcenū: ibi p̄h̄i disputatio-
nes et dubia movebant tantum q̄
maximū fuit spectaculū maximaq̄
cōgregatio audientū. nec poterat q̄-
daz p̄hus ibi existens ab aliquo con-
cludi: sed vt ostenderet deus q̄ nō in
sermone regit sed in virtute cō-

sistit quidam ex cōfessoribus simpli-
cissime nature vir et nichil aliud sciēs
nisi xpm̄ ih̄m et hunc crucifixū inter
ceteros auditores ep̄s aderat q̄ cum
vidisset p̄hm̄ insultantē nostris et cal-
lida se disputationes arte iactantem
poscit ab oibus locuz velle se poscē
cum p̄ho sermocinari. Tum vero no-
stri qui simplicitatē viri et ip̄eritiam
in sermone dūtaxat nouerant cepe-
runt pauerunt et velut pudorē quen-
dam pati ne forte apud callidos ho-
mines risui efficereēt sancta simplici-
tas. P̄stitit in̄ senior z hinc mouit
sermonis exordū. In nomine iquit
ih̄u xpi p̄he audi que vera sunt. De⁹
vnuus est qui fecit celum et terrā qui-
q̄ hominū quē de terre limo formas-
uerat sp̄m̄ dedit z vniuersa que vidē-
tur et que nō vident virtute verbi sui
creauit et sp̄s sui sanctificatione fir-
mauit hoc verbū ac sapientia quem
nos filiū dicimus humanos misera-
tus errores ex virgine nascitur. z per
passionē z mortis a p̄petua nos mor-
te liberauit: ac resurrectione sua eter-
nam nobis cōtulit vitam quē z expe-
ctamus iudicēz omniū que gerimus
esse venturū. Credis hec ita esse p̄he
At ille velut si nunq̄ vllum sermonē
cōtradicens didicisset ita obitupesa-
ctus virtute dictorum mutus ad oīa
hoc solum potuit respondere ita sibi
videri: nec aliud verum esse qua dixe-
rat itaq̄ ille qui a nullo cōstringi po-
terat p̄ humanam sciam a simplicissi-
mo viro cōclusus est. Ex quo patet
q̄ vite sanctitas z non intellectus in-
geniositas verbum p̄dicantis efficax
reddit ceterum eodē li. ca. ij. legitur
q̄ mulier quedam captiua fuit apud

gentem hibernorum que in sua captiuitate sanctissimam vitam ducebat. Accidit tamē vt adolescens quidam egrotaret cuius mater per singulas domos ibat remediū petens. Ad illā igitur captiuā cum venisset interrogauit an remediū pro suo filio sciret: que respondit qd aliud remediū nesciebat nisi qd christus in quem credebatur ipm sanare poterat. Oratione igitur fusa infantem sanum reddidit: cuius mater miraculum p totum regnum promulgauit. Regina igitur hoc audiens cum infirma esset ad predictam captiuam accessit et fusa oratione sanitatem accepit in nomine iesu christi. Quapropter regina christum verum deū esse suo marito omnibusqz nuntiant. Cumqz rex cōuerteret differret accidit vt in venatione in tenebris maximus esset. Christū igitur inuocauit dicens. O christe si deus es me nunc liberaz proinus luce clarescente liberatus et cōuersus est. Ecclesiam igitur edificari fecit z ad constantinū vt sacerdotes mitteret scripsit quod z fecit. Cumqz columna quedam ecclesie humana virtute eleuari non posset predicta captiua oratione impetrauit vt eleuaretur cūctis admirantibus. Ex hac ergo hystoria patet qd sanctitas vite pl^o facit ad conuersionem qm scientie ingenio sitas. vnde isay. xl. Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas syon. Ille autem super montem ascendit qui in sanctis operib⁹ viuit. Ille enim euangelizat qui diuinum verbum predicat. vnde ezechielis primo. Speculatozem dedi te qui in alto conspicis.

Capitulu decimū de scholasticis.

Item omnia scire bonū sit: diuine tamē veritatē potissime intendendum est: quia nec fallit nec fallere pōt. Legimus enī gen. xvi. qualiter abraham ancillaz dñe subiecit. sic oēs humane sciētie diuino scrutinio debent ancillari. vnde augu. lib. ij. de doctrina christiana sic inquit. Homo quicquid extra sacra scripturam didicerit si noxium est: ibi damna si vtile ē ibi inuenitur. vnde idē epistola. iij. Nulle littere comparande sunt duobus preceptis dñi in quibus cōsars. Ibi enim phisica: qz deus est cā oīm naturarum. ibi ethica: qz nō nisi diligēdo deū vita bona famatur. ibi logica qd deus lumen est anime. ibi salus reipū. Quia nisi dñs custodierit ciuitatem frustra vigilat qui custodit eam. Iō ipa sacra sapientia puer. viij. inquit. Audite qm de rebus magnis locutura sum et aperientur labia mea vt recte predicet. veritatē meditabitur guttur meum. Hec enī dat intellectus paruulis. vnde sapie. viij. Optauit inquit sapiam z datus est michi sensus inuocauit et dat⁹ est michi spūs sapientie. In hac autē sapientia teste hugo in didascalii parte. v. In pprio ingenio nō est pfidendum. qz potius oratione qm studio acquirūt. vñ mathel. xi. Abscondisti hec a sapientibus et prouidentibus. et reuelasti ea paruulis. vñ de cassianus in collationib⁹ patrum. Cupiens inquit ad noticiā scripturarum ptingere nequaquam debet suos labores cōmentariis impedere sed omnē industriam mentis z intentio

nem cordis erga emendationē virioꝝ
 detinere quibus expulsiſ scripturaz
 sacramenta contēplet sicut ab ocu-
 lo purificato colores cōcernunt. nar-
 rat etiaſ cassiodo. li. de insti. scriptu-
 rarum q̄ cū explanatōne cuiusdā q̄
 stionis inquireret septē diebus et no-
 ctibus in oratione perstitit quousq̄
 deo revelāte cognovit. Hmōt igitur
 sapie studiū bonis operibus. potissi-
 me exercetur. vnde hugo vbi supra.
 Bene inquit scripturaz studet q̄ ea q̄
 audit opere cōplet. vnde lib. ix. histo-
 rie tripartite de quodā abbate legi-
 tur q̄ cum audisset versum illuz psal.
 Dixi custodias vias meas. zc. Tunc
 ampli⁹ noluit audire dicens sibi suf-
 ficere si qđ audierat posset ad imple-
 re. vñ anno vite sue xlix. Interroga-
 tus si p̄dictuz versum didicisset et cō-
 plevisset: respondit q̄ vix cōplere po-
 tuerat. Non ergo in magnis difficul-
 tatibus sed in bonis operibus sacre
 scripture studiū versatur. vnde eccle-
 sia. lxxij. P̄le agētibus dedit deus
 sapiam. Quis enim tā stultus vt eū
 dicat sapientē cuius vita mala est dis-
 soluta et enormis. Omnis enī disso-
 lutio ex insipienter radice manat. Il-
 le igit sapiens putandus est qui sua
 opera sapiēter dirigēs ea facit que sa-
 pientē facere decet. Nam iste est fru-
 ctus vere phie scilicet bene loqui fm
 suum statū et psequēter bene vivere.
 vt dicit apuleius lib. de deo socratis
 vnde aristippus phus cuidam tyrā-
 no interroganti qđ studiū phie pfi-
 ceret sibi respondit. Ut inquit cū om-
 nibus hoībus secureq̄ itrepide sciā
 fabulari. Nam apostoli pplm del sic
 convertūt: q̄ vnūquēq̄ fm suum

statuz docuerūt: nunc dñs nunc ser-
 uis: nunc patribus: nunc filiis: nunc
 vxoribus veritatem suadētes. vnde
 ad ephe. v. Vtri diligite vxores ve-
 stras. et ibideſ. vi. Filij obedite parē-
 tibus serui obedite dñis p̄ia petri is.
 Serui subditi estote. et ibidem. xliij.
 Mulieres subdite sūt viris suis. et p̄i-
 ma iohā. ij. Scribo vobis patres scri-
 bo vobis adolescentes: scribo vobis
 infantes. Insup gentiles cōformiter
 fecerunt. vnde pompēus lib. viij. et
 pollicratens li. viij. ca. lliij. pariter nar-
 rant qualiter pithagoras audiens vz-
 bem crocomorum esse dissolutaz: ve-
 nit vt doceret: itaq̄ alio affatu vi-
 ros: alio quoq̄ matronas hortaba-
 tur vnicuiq̄ veritatem p̄dicans. Itē
 q̄ scdm statū diuersitatem leges e-
 mores descripsit. Ratione igit port
 ou diuini verbi p̄dicator animo valē-
 do veritatē debet detegere. S̄ pluri-
 mī in suis abditis p̄mis detrahūt:
 quorū peccata corrigere vbi fas est
 negligunt. ibi loquunt vbi tacendū
 nā eccle. xxxij. Vbi nō est audit⁹ non
 effundas sermonē. Cōgruit ergo lo-
 quendi tempus et locum explorare.
 vnde primo saturnaliū legi q̄ socra-
 tes orator grecus in cōuiuiō epistēs
 rogatus fuit vt de fonte sue eloquen-
 tie aliquid pponeret qui rennuit di-
 cens. Nichil inquit tam gratū phie si-
 cut locis et t̄pibus aptare sermones.
 vnde ecclesiasti. xi. Prudentie statura
 ponderabunt: q̄ scz loquendum est
 iuxta exigentiā locorum et psonarū
 valerius li. vi. ca. vlti. narrat de peno-
 crate. Qui cum gratis eloquiis mo-
 res abstrueret vidit quādam super-
 uenientē cuius crimina grandia erāt

et ideo materia de qua loquebatur
pretermisit ut peccata illius detesta
ri posset. ideo ecclesiasti. xxvij. dicitur
Cum viro irreligioso de sanctitate tra
cta et cum iniusto de iusticia. unde se
neca epistola. cl. dicit quod talis debet esse phi
losophus ut ad ipsum veniens semper aliquid
ferat et in aliquo melloretur. Post
igitur in verbo predicantis profectus
debeat haberi. quoniam sicut dicitur
ad corinthios. i. Sermo meus et predi
catio mea non est in persuasibilibus
humane scientie verbis: sed in divinis
eloquiis.

¶ Finit liber octavus.

¶ Incipit liber nonus qui est de sta
tu principum et nobilium et habet vi
ginti quatuor capitula: cuius primus
est de clementia principum.

Clementiam habere
debent principes maxi
me exemplo antiquorum
Narrat enim vale. lib.
viii. ca. primo de serulo
galba qui propter ho

miciidum mortis condemnatus erat.
et cum proximis mortis esse iudici di
xit. Meam inquit non recuso mortem
sed meos de serulo parvulos quos tibi
recomendo. Misericordias ergo ob
tinuit pietatis causa. Itaque innocentia ve
niam non impetravit: ubi pietas peri
culorum indulgenti fecit. Narrat etiam
de quodam. qui libidinis causa conde
natus erat: sed veniam impetravit.
eo quod suam impudicitiam sponte declara
vit. Beati igitur misericordes quoniam ipsi
misericordiam consequuntur. math. v. nar
rat etiam augustinus. viii. de ci. ca. x. de quo
dam cuius nomen ares qui mortis con
demnatus erat. et homicidii reus habebatur

iudicatus. th. xij. dicitur absolutus
est a sententia sex illorum. xij. deorum qui ve
nerant apud athenienses. quibus lex
erat quod si voces iudicum erant equales
tunc absolutio iusticie proponebatur. Si
igitur gentiles deum non cognoscentes
indulgere perstuduerunt: merito et po
tius christiani iudices hoc facere debent
ut scilicet potius indulgentiam quam rigorem
exerceant. Clerici tamen iudices plures
quod plures fautores vel ira seducti causas
subditorum non discutunt: sed cum rigo
re sue temeritatis subditos affligunt.
unde narrat augustinus. vi. confessio. ca. xi. De
alippo collega suo quod apud cartha
ginem fuit deprehensus de furto. Is
sine causa. accidit tamen diligenti discus
sione facta quod immunis invenitur est. et
innocens: puero quodam revelante quod
furum commiserat repressus est. et percludit
idem augustinus. Non arbitror enim altius ob
scure deum hoc permisisse nisi ut vir ille
scilicet alippus qui tantus futurus erat:
inciperet discere quod non de facili iudi
candus est homo. unde de seipso narrat
quod assistendo iudicio pretulit equita
tem cuicunque potestati iuxta preceptum
domini. exo. xxiij. Nec iudicio plurimorum
acquiesces: sed ut a vero venies. et ibi
idem. Non declinabis in iudicio pau
peris. unde levi. ix. Non iniuste iudi
cabis. et subdit. Noli facere iniquum
aliquid in iudicio. sed omnia in regula
pondere et mensura. ideo innotuit beatus
ambrosius. theodosio imperatori. ut ante
xxx. dies nullum condemnaret mortis: et
non ex libito nec ad libitum procedendi
est. nam et domino gen. xviii. dictum est quod
liter clamor sodomorum venit coram
eo: non tamen statim condemnantur: sed ait
descendam et videbo etc. q. scilicet cum me

gna deliberatione iudicandum est. et
 non cum irae vel furore. sapien. xli. Et
 tu cum tranquillitate iudicas. Ira qui-
 dem viri iusticiam dei non operatur
 iacobi pmo. unde seneca lib. j. de ira
 narrat de quodam iudice tyranno qua-
 liter tres milites innocentes propter
 iras suas condemnavit. Primum enim
 condemnavit: quia redierat sine suo con-
 militione seu socio: imponens ei quod il-
 lus interfecerat. Precepit ergo cui-
 dam militi ut eum duceret ad locum
 supplicij. Cumque tunc eum duceret ve-
 nit comilito seu socius eius qui ad sup-
 plicium ducebatur: et tunc ad iudicem
 rediit ut ille excusaretur: quod videns
 iudex iratus est: primoque militi dixit
 te iubeo interfici: quia semel condemna-
 tus es. secundo autem dixit: quia causa da-
 nationis tui comilitonis fuisti: simili-
 ter te iubeo interfici. tertio dixit et te
 iubeo occidi: qui iussus occidere pre-
 cepto non parvisti. ideo isidorus. li. iij. d.
 summo bono capi. xxv. Iudex iquit
 facundus examen iudicij intueri non
 valet: quia caligine furoris execat non
 videt. unde aug. epistola. xxxv. an fi-
 nez concludit dicens. Non debet in-
 quit iudex vendere iustum iudicium
 aut detestari verum iudicium licet ven-
 dat advocatus iustum patrociniolum
 et iuris peritus verum consilium. Illi
 enim inter utraque partes examinis
 adhibentur. Illi vero ex una parte
 consistit. Nichil ergo turpius nil sor-
 didius quam iudicium vendere: ut ponit
 aug. vij. confessionum. Nam iudicium
 si fiat ad pretium sordibus computa-
 tur: ut ait polycratus. v. li. ca. ij. quia cum
 iudex sit famulus iusticie. Si igitur
 iusticia vendit suam dominam precio

exponit. Verum tamen illud ioseph. li. iij.
 verificatur. Duellam inquit vendi-
 derunt vino ut biberent scilicet iusti-
 ciam: sed qui emit non letetur: ut dicitur
 ezechielis pmo: quia venditor et em-
 ptor peccant. Tales enim figurantur
 numeri. xli. in balaach qui corripit
 balaach muneribus et execat. unde
 petronius sic ait: Quid facit leges
 ubi sola pecunia regnat: aut ubi pau-
 pertas nullo iure vincere potest. Ita
 igitur iudicium nichil est nisi publica
 merces. Quapropter tullius li. liij. of-
 ficiozum dixit quod a maioribus hoc ac-
 ceptimus: ut contra iusticia nullum aga-
 mus. maiores enim predecessores vo-
 cantur. unde Agellius lib. v. de ima-
 gine iusticie narrat qualiter crisippus
 os et oculos iusticie vultumque severum
 depinxit: verbaque veneranda colo-
 ravit. et sequitur. Forma virginis a-
 spectu vehementi sine formidine eam
 intronizavit: quia scilicet iudices for-
 midare non debent quin iusticia ag-
 gant. nam valerius. lib. vi. cap. liij. de
 cambise narrat qualiter fuit per eum
 iudex quidam excoletus eo quod nul-
 lam iusticiam fecerat et super eius pel-
 lem filium eius tanquam iudicem sedes-
 re iussit. Facienda est ergo iusticia ad-
 mixta. tamen decenti pietate sicut io-
 seph fecisse legitur.

¶ Capitulum secundum de bonis
 principibus.

Principes sunt constitu-
 ti ut populum foveant et
 protegant. vnde moyses
 orabat ut deus provi-
 deret hominibus super multi-
 tudinem populi qui pos-
 set exire et intrare ante eos: ut dicitur
 qij

numeri xxxviij. Olim enim nō genealogia sed merita eos sublimabāt: qz bonis et nō rātū generosis principatus debet. Nam quintius cum proprijs manibus coleret terras factus fuit cōsul: itaqz ab aratro vocatus est ad dñi. n. et cum suo consilio victoria adeptus fuisset: ad pristinam paupertatem reuersus est: vt narrat augu. v. de ciui. del. viij. Non igitur dominādi ambitio sed succurrendi atqz regēdi auiditas principibus adherere debet. vnde valerius li. iij. ca. iij. de attilio narrat. qualiter ab aratro vocatus est ad imperium romani populi suscipiēdum. et ideo de tempore illo dicit qz patrie rez vnusquisqz nō suaz augerepperabat: pauperqz in diuite impio qz diues in paupere cōuersari malebat. vñ soli li. v. ca. iij. loquēdo de populo cuiusdaz insule. Popul⁹ inqz elegit spectatū moribus et inueteratum clemētia. Nam de regibus israel dictum est: reges israel clementes sunt. Nunquid ioseph clemens extitit. Nunqd tñ qui dominant tyrant sunt z sue fortitudini dñsa q obtinēt nō deo ascribūt: nichilomin⁹ ois prās a dño deo est: vt dicitur ad romanos. xliij. z iob. xix. dicit. Nō haberes in me potestatem nisi tibi datum desuper. Sed nunc verificatur illud osee. viij. Ipsi regnauerūt z nō ex me principes extiterunt scilz mali quorum tñ. dominia diuine ordinaz tñōt nō sunt imputāda sed subditaz prauitatis iuxta illud iob. xxxiij. Ipe enī pugnare facit hoīem hypocritā ppter peccata ppli. z osee. xliij. Da bō tibi reges in furore meo. Si ergo nunc populus peccat nō mirū si pñ-

ceps impius regnat. Nam pñces impij sunt qui cū fouere debent tantummodo rapiūt: muneribusqz iusticiam peruertunt: z qui positi sunt in defensam ppli ipsi offensam inferūt. cuius oppositū romanos nobiles fecisse legitimus: vt narrat pompeius libro xviij. qz cum tñneas romā fuisset missus a pyrrho vt paces cōfirmaret grandia munera secū detulit: sed suscipere volentē neminē inuenit. vñ d romani iudices ostia clauderant ne cum muneribus quis intrare posset. Similia etiaz narrat valerius li. iij. ca. iij. z li. viij. c. v. de pyrrho qualiter partem agri z cōsensu omniū sibi oblatam refutauit dicēs. Virtutis gloriam magisitudine pde minui. Sed quid dicemus. naz teste seneca epila. xviij. Reges partos nō poterat quis salutare sine munere. z iñ ecclesiastici. xx. dicit. Quoniam encensaz dona excant oculos iudiciū. ideo propheta iquit. Qui munera super innocentēz nō accepit semper habitabit in tabernaculo tuo. vnde grego. moralium. ix. Tres sunt inquit acceptiones munerum ad quas ex fraude festinatur. Nam accipit solet a corde gratia ab ore gloria a manu pecunia a quibus iustus debet excutere manus. z idēz in registro libro. ij. Encensa iquit vestre sanctitatis accipere noluit: qz in congruum est a pauperibus quicqz accipere. vnde salustius narrat qualiter roma in cupiditatem versa est: z ideo ipsaz cito perituram nūclauit de qua iuuenalis. Omnia inquit roma cum precio fiunt. Attendant igitur principes: vt nō ppliam commo ditatem: sed reipublice vtilitatem in-

tendat: quod teste augustino super matheum. x. Steriles olim ob amore respublice filijs proprijs non pepercerunt.

¶ Ca. liij. de misericordia et pietate principum.

Cum principibus sit commissus vniuersi regimen expedit ut membrorum defectibus cōparti discant. alijs ei res publica diuturna

esse non potest. vñ oul. li. de tristibus. Si quotiens peccat homines sua fulmina mittat: iuppiter ex alto cito inermis erit. quod verba sonant principem debere misereri. vñ et veteres clementes extiterunt. Narrat enim valerius lib. v. cap. primo. quod marcus marcellus hostes suos syracusanos cepit inter quos fuit vnus qui erat diuissimus quē in tuens marcus et considerans suū infortunium a lachrymis abstinere non potuit. Narrat etiā qualiter cesar aspiciens caput pompeii inimici sui lachrymas dedit. vñ sene. Magnarū virū est offensam negligere. et boet. Maximum genus vindicte est posse vlti scilicet. nam sufficit posse. Item valerius vbi supra narrat qualiter cesar audita morte cathonis emuli sui doluit patrimonium suū liberis incolume reseruauit ipsosque fouit et prexit. Hoc etiā recitat aug. v. de ciui. dei. ca. ix. vñ de virgilio in. vi. li. enei. Tu regere imperio populos romane memēto. Parcere subiectis et debellare superbos. et alibi. Sit piger ad penas princeps ad premia veloc. vñ de solinus de cesare dicit quod clementia potius quam armis vicit. Item valerius li. v. de alexandro narrat: qualiter videns in suo exercitu milites antiquū frigoris

tempestate afflictum sibi compassus proprijs manibus eum accepit de sua sede sublimi descendens et in sua sede eum posuit. et ideo iacobus in sua canonica ait. Iudicium fiet sine misericordia illis qui non faciunt misericordiam. vñ de veteres clementes extiterunt: quia sicut narrat valerius lib. v. ca. primo. Marcus marcellus clementissimus fuit. Nam cum multos syracusanos captiuos haberet ipsosque afflictos videret flere cepit pre nimia cordis tristitia quā habebat de eorum infortunio. Insuper virgilius libro. vi. eneidis narrat quod enee piissimus fuit sic dicens. Tu regere imperio populos romane memēto hec tibi artes erūt: pacisque imponere morem parcere subiectis et debellare superbos. Item in hystoria troianorū legitur quod titus tante clementie erat quod omnibus prodesse cupiebat: nulli quod nocere studebat. Item valerius libro. v. ca. primo recitat quod pompeius regem armenie cum cepisset quod tamen contra romanos multa mala gesserat: ac etiam mitridatem romanis infestissimum suis viribus proteperat ipm regem armenie nichilominus benignie suscepit: et diadema quod de capite suo abiecerat ei imposuit atque in pristinam fortunam restituit: iudicans eque pulchrum esse reges facere sicut vincere. Quapropter sene. i. clementia ca. v. dicebat. Nulla res magis quam clementiam principes habere decet. vñ de libro eodem cap. v. narrat de quodam qui diebus cunctis vite sue semper studuerat qualiter de hostibus suis vindictam habere posset. cumque tamen contigisset se

mel q̄ hostem vincere non poterat a sua vxore consilium petijt quid facturus esset. Ipsa autem respōdit q̄ more medicorum facere deberet. nā medici experti dum vident q̄ vna medela non proficit aliam contrariam tribuunt. Sic pariter ipsa dicebat viro suo q̄ diceret vt temptaret si clemētia sibi proficere posset. ex quo vindictaz exercere non poterat. Nichil inquit cum crudelitate bucusq̄ profecisti: nūc igitur tempta quomodo cedat tibi clementia. His igitur dictis vir ille gaudius fuit z leto animo inimico suo pepercit quem exinde amicum suum fidelissimum inuenit. Patet ergo q̄ vtilior est clementia crudelitate. Nam inimicum vincere si laudabile est. laudabilius tamen est sine inimico viuere maximeq̄ est inimico indulgere. Ideo concludit ipe seneca libro preallegato cap. x. q̄ licet apes aculeum habeant. Rex tamen aculeo caret. Clementia igitur virtus est que principi debetur. ideo christus luce. vi. dicit. Estote misericordes sicut pater vester celestis misericors est. Tradit enim polycratus libro. v. cap. vi. q̄ plato sive discipulis sepius dicebat. Cum inquit potestas fuit in subiectos: idem est ac si pupillum tutor persequatur. Sicut ergo tutor erga pupillum esse debet clemens: sic viri cuiusdam potestatis debent proximorum fauere iuri. Naturale enim est vt animal quod est potentius etiam sit clementius. Nam catulus ab hīmulo nūc patitur: leo etiam homini pstrato indulget. Unde vegetius libro. iij. cap. iij. narrat q̄ philippus muliercule cuida paup-

cule tantum misertus fuit q̄ licet ipsa verbis euz offendisset: nichilominus de facultatib⁹ suis secretissimis eam recreauit. Quāobrem multum rationabiliter seneca p̄mu de clemētia. iij. ca. ad clemētiā hortatur dicens. Libet vt clemēs sit: qui vult deos sibi eē clemētes: vt talis sit vnusq̄ q̄ quales vult sibi esse deos.

¶ Ca. iij. quomodo principes debēt colere deum et ecclesiam.

Sicut narrat in hystoria tripartita li. j. Constantinus factus christianus cultū diuinū tantūz dilexit q̄ tabernaculūz ad instar ecclesie factum secū deferri iubebat. Cur sacerdotes z ministri ecclesie assistebāt: p̄cibusq̄ intēdebāt: romano rī quoq̄ diuerse cohortes eius exēplo similiter fecerunt. Clarū tñ dicit p̄m diuersas opiniones elegerūt. vñ sacerdotes z diaconi dñe dñicā coluerunt. Alij vero feriā sextā pretulerūt q̄ in ea domin⁹ passus est. vñ apud romanos feriā sextā prius celebrabatur: nec rationabilis causa hoc caruit: q̄ sicut narratur vbi supra constantinus in virtute crucis multas victorias obtinuit. Nam cum prellaturus esset quasi in somno constitutus vidit signum crucis in celo angelosq̄ dicentes. O constantine in hoc vices: et ex tunc signum crucis fuit p̄ferri ante se tanq̄ vexillum signūz victoriat. hoc etiam habetur libro. ix. ecclesiastice hystorie ca. xix. vbi dicit q̄ in dextera sua gerebat signūz crucis ex auro factum. Non mirūz ergo si romani feriā sextāz anteq̄ diem

dominica dñi coluerunt. Quia ta-
men in resurrectione cōsuminatio fa-
cta fuit nostre redemptionis. ideo ec-
clesia dñem dominicā colenda ordi-
navit. Nec tamen illi colunt qui toti
insistunt seu qui octo torpent: sed illi
tñ qui bonis operibus orationibus
q̄ insistunt. Posco igitur ut attenda-
mus quāto studio predecessores no-
stri dies celebres coluerunt. Narra-
tur enī in hystoria tripartita li. x. q̄
theodosius apud thessalonicā clu-
ratem fere septēmillia hoīm iussit oc-
cidere q̄ indignatus erat: quia suos
quosdam iudices lapidauerant. hoc
tñ pacto ad mediolanū regrediens
ecclesiā ingredi voluit: cui occurrent
de foris beatus ambrosius ip̄s ingre-
di nō pmissit dicēs: nō licere tante ne-
cis actorem ad sacra limina ingredi.
vñ sic eū alloquebat. O imperator
attende q̄ dñs vnus est rex omniū &
creator: quibus igitur oculis aspici-
es dñi templū aut quibus pedibus
calcabis sanctū illius paup̄mētū qua-
liter manus extendes de quibus san-
guis iustus adhuc stillet. Quomo-
do his manibus sanctū domini cor-
p̄s suscipies. vñde subdit. Forte em̄
recognitionem peccati prohibet po-
testas imperij. decet tamē ut ratio vi-
eat potestatem. Recede igitur tuam
q̄ nō queras augere iniquitatē. His
igitur sermonibus obediens flendo
ad regalia remeavit: cūq̄ tamē octo
mensibus ecclie ingressu priuatus fu-
isset: diesq̄ natiuitatis saluatoris p̄-
p̄nqua esset: tunc theodosius lachry-
mis et gemitibus feruentissime luge-
bat dolens q̄ tante diei cultus assiste-
re non valebat: sed cū tantas lachry-

mas vidisset rufinus sue militie prin-
ceps causam tanti gemitus inq̄sivit:
cui theodosius. Tu inquit rufine lu-
ges et ego lamento. Nam meis ser-
uis templa aperta sunt: me autē ex-
orante ingredi prohibetur. Rufinus
autē apud ambrosiū se exhibuit inter-
cessores s̄ nil obtinuit. Theodosius
autē lachrymis et precibus sibi ventā
dari meruit: & in cunctis tanq̄ filius
ecclesie sponte obediuit. Ex hac igit̄
hystoria discat fidelis q̄tum fuit in
theodosio cultus dñi desiderij q̄-
tum diē celebrem venerari petiuit q̄
te obediēte extiterit. & ideo dñs il-
li benedixit: & in dei virtute inimicos
suos superauit: vt narrat vbi supra.
ca. xxvj. Decet igit̄ principes deū &
eccliaz colere. Nam veteres cuq̄ om-
ni genere musicorū deos suos cole-
bant. qui tamē dñi inualidi nulliusq̄
potestatis erant. Porius igitur deū
verū tenemur venerari. Narrat enī
valerius libro. iij. capitu. iij. q̄ alexan-
dro sacrificāte astabat ei vñ turribus
latus in cuius brachio cerbo ardēs
delapsus est quo et si ita vrebatur:
vt adusti corporis eius odor ad cir-
cūstantium nares perueniret: tamē
et dolorem silentio premit et brachi-
um immobile tenuit ne sacrificij a-
lexandri aut concusso turbulo impe-
diretur: aut edicto gemitu regias as-
pergeret aures. Ecce quātas zelus
ad dñum cultus. Attendamus in-
super qualiter dauid licet occuparetur.
xij. regnis. Nichilominus tamē
septies ī die laudes deo refundebat
vñ dicit in psalmo. Septies ī die
laudes dixi tibi super iudicia iusticie
tue. Item refert cassianus de be. 32.

tonio: qualiter tota nocte orabat et cum soli oriretur mane dicebat. Sol cur me impedis ab huius veri luminis charitate. nam tota nocte in contemplatione steterat. Item de beato ensebno legitur qualiter a vesperis sab battisq; ad solis ortum diei dominice immobiliter manibus extensis permanebat. Ex quibus omnibus concluditur qd diuino cultui insistendus est maxime cum beneficia suscepim. Unde gregorius in omelia. Cum inquit augentur dona rationes etiam crescunt donorum. Tanto igitur humilior et ad seruendum deo promissior quisq; debet esse ex munere: qd to se obligatorem esse conspiciat in reddenda ratione.

¶ La. v. de moribus principum.

Nobles sic nuncupari non merentur: nisi bonis et honestis moribus flozeant: qz teste cassiodoro. epistola ix. Decet quęq; honorem quę gerit nomine moribus exhibere. vnde tul. philip prima. Elos nobiles quidē spectare decet non pecuniā neq; opes violentas sed charitatē ciuium et gloriam concupiscit: qz teste cassiodoro. epistola. iij. Conuentus sapientium dignitas est imperantium. Erubescant igitur temporis huius nobiles quibus mos est ex sua nobilitate peccandi suscipere audaciam: vanāq; lactantiaz ex suis parentibus promulgant eo tamē pacto quo parentes eorum suauirtute nobilitatē ineperunt: eo pacto isti suauitiositate nobilitatem terminauerūt. Expediit. n. teste sidonio in suo eplari li. v. Nobilē eē sine

supbia sine inuidia potentē sine superstitione religiosum sine lactantia literatum. Hunc aut filij nobiles septant qui fastum suis incessibus monstrant: habent enī calceos acutos ut ingressibus ambulare discant ferunt dextro chertā armillas et ornamenta et vestiuū varietatē atq; diuersitatem excogitant. Non sunt tamē arguendi ex honestate sed ex pompositate. Cur enim diuina obtinent. nisi ut regant: sed regere quomodo poterunt si seipsos regere nequeant. Dicit enim socrates qd qui multarum rerum potest habet primū purgare cōsciētia debet. Similitū est entz ut impare quis velit alijs cū ipse sibi imperare nō possit et subdit. Age sic alienuz ut tuū non oblitiscaris negociuz: nulliq; imponas qd ipse pati nō possis hoc exhibe quod tibi optaueris exhiberi: si bene egeris ipse tibi persone auctoritate dabit. Quomodo igit dicuntur isti principes quorum potius superbia qz patientia regnat: nec curant leges obseruare: quibus alios astringunt. Impiuz enim necant stuprant rapiunt adulterant et similia facientes anathematizant. vnde cartho ait. Patere legem quā tu ipse tuleris. Si enī attēdit princeps qualis eius vocatio fuerit peccare veretur cū si datus populo nō tū in dominium sed etiā in exemplum. nam te iste sene. Principem peccare non decet cū possit. preterqz nō solū manū et linguaz sed etiā oculos continere debet. vnde galierus alexandridos li. vi. Maestas regia magni ponderis esse solent. et ouidius. Illi tristius. Qui nobis generosis flores exu-

peras ac morum notabile genus. Ad
uertant igitur principes et nobilita-
tem moribus exponant: ut etiā poti⁹
virtutibus q̄ pompis intendāt. Nā
superbia reges plurimos seduxit: et
forsan adhuc captiuat. Plures nam
q̄ sunt qui tāto rumore supbiunt q̄
suis subditis loqui dedignantur. tur-
peq̄ putant populatibus exhibere
colloquium. Narrat tñ vale. li. iij. q̄
publius valeri⁹ consul romanus adeo
maiestatē ppli romani veneratus ē:
ut merito publicola cognouit sit.
et eutropius refert q̄ cum vulpius ab
amicis redargueret eo q̄ nimis cōis
esset: respōdit egregie dicens talē im-
peratōrē debere de priuatis qualem
sibi imperatorem priuatus optasset:
q̄ igitur quilibet imperatorem op-
tat sibi propicius: ideo debet ipse sub-
ditis propicius et cōmunis esse.

¶ La. vi. de virtutibus principum.

Princeps est ocul⁹ pre-
bis q̄tagiolus si fue-
rit mor inficit. vñ sta-
tus in thebatō regna
porro cū scelere oib⁹
extilis sunt grauiora.
vñ q̄ntil. cā. iij. Nec est inquit suploz
cōditio: ut quicq̄d faciunt p̄cipere vi-
deantur: et boe. iij. de conso. impante
nequitia. Virtus nō solū premio ca-
ret. verū etiam sceleratorū pedibus
subiecta calcā. et ovidi. x. j. de fastis.
Sic agi cēsurā et sic exempla parā-
tur. Cū iudex alios q̄d monet ipse fa-
cit. et li. ij. sine titulo. Quod decuit re-
ges cur michi turpe putē. et iuvena.
li. ii. Omne animi virtutū tanto cōspe-
ctus in se crīmē h̄z q̄to maior q̄ pec-
cat habet. vñ in puer sapientis dicitur

q̄ inferior horrescit quicq̄d peccat su-
perior. et claud. an⁹ in maiorū. In cō-
mune iubes si quid cēsesq̄ tenēdum
Prius iussa sibi tunc obseruantior
equi: Sit popul⁹ nec ferre negat cum
viderit ipm. Actores parez sibi com-
ponitur orbis. Regis ad exemplum
nec sic inflectere sensus. Humanos
edicta valent quā vita regentis. Mo-
bile mutat semper cū p̄ncipe vulgus
His igit testimonijis clare apparet
periculosissima in p̄ncipibus scelera
fore. Eorū enī exēplo populus de-
linquit. vñ cassio. ep̄la. iij. dicit. Sub
iudice bono pplm corrigi. Porro in-
quit facilis recti p̄suasor est innocēs
iudex: sub cuius predicabili p̄uersati-
one putet mores p̄bables nō habere.
Sed p̄chde loz sicut planeta plas-
netarū scilz sol eclipsat: sic in p̄nci-
pibus lumē honestatis rarissime cer-
nitur. vñ seneca in agamēnone. Non
intrat regnū lumen aut fides sed pre-
cio vincitur. et ovidius li. sine titulo.
Cura paupibus clausa est dat cēsus
honores. Inde grauis iudex: inde se-
uerus eques. Idem de fastis. vi. Re-
gia res scelus est. et idē i epistolis dī-
cit. Impat heu pplis timide non im-
perat ire. Possidet et virtus regna mi-
nora suis: q̄bus verbis innuit regna
delictis esse subiecta. et quāq̄ in p̄n-
cipe omne virtutū sit graue: quedam in
alijs grauiora sunt: q̄ teste tul. li. ij. dī-
offi. Nulluz virtutū est deterius auari-
tia p̄sertim in p̄ncipibus et rem-
publicā gubernātib⁹. Habere enīz
questus rēpublicam non solū turpe:
sed etiam sceleratum et nefarium est.
Rursus in p̄ncipe auiditas festina
tag p̄cepto nocet. vñ de suetoni⁹

li. ij. de. xij. cesaribus angustum redar-
 guit: eo qd nll melius festinatione ar-
 bitratus est. vnde salustius in iugur-
 thino. Animi cupiditas pmune nobi-
 litatis malum est. Ceteruz turpis a-
 mor principi minime congruit. vnd
 fulgentius lib. ij. mitologi arsi. qbus
 oibus libidinis amor turpis sit. non
 q tamē deterior q in honorato. naz
 iuppiter in cignuz cōuersus cuz leda
 cōcubuit que peperit ouis. vnde tres
 nati sunt. scz castor: pollux: et helena.
 Mōine enim iouis principes intel-
 liguntur et leda a ledendo dicit: im-
 mundiciā q designat. Omnis igitur
 pncipatus libidine maculat. vnde fe-
 runt poete in huius rei testimonium
 cignuz esse plenū cōuictis: ipso quo-
 q clamāte aues tacent. helena etiaz
 discordie seminariuz fuit. Et castor
 mali exēpluz nuncupatur. Pollux
 vero a prodendo dicitur. Itaq ois
 mali libido occasio est. Rursus prin-
 cipi summe impatiētia nocet. vñ sta-
 tius in thebaidos pmo. Gentiles
 subiit fragor inuidia atq parēs odij
 metus. Sed nec ob hoc his vitiis p-
 libatis vt cōmuniter principes scele-
 rantur. Nam auaritia libidine impa-
 tientiaq molestant. vnd petronius
 Tlenalis populus venalis curia pri-
 mum. Itaq quo q maiestas auro cor-
 rupta iacebit. Unde autem hec pro-
 cedant vitia inquiramus. Timendū
 est enim ne prauorū societas ad pra-
 uitatem eos inclinet. Aliqui etenim
 satellites peccatisq plenī principes
 sectantur. vt placendo dntentur. In
 hoc autē placere student quod crimi-
 na suadent. Nī comparantur anima-
 libus querentibus non hominez: sed

predam. iuxta illud sene. de remedio
 fortuitorum. Melius se sequuntur
 cadauera lupi frumēta formice. Ista
 turba predam sequitur non hominē.
 Nempe familiares regum ipsos se-
 plus euertunt. iuxta illud hoetij. ij. s
 cōsolatione. Regum familiares regi-
 am potestatem sepius prosternunt:
 vnde varro in suis sententijs. Amici
 inquit diuitum palee sunt.

¶ Capitulum septimum de patien-
 tia et clementia principum.

Quanto quis in gra-
 du est sublimior: tā-
 to ad misericordiā et
 clementiam existere
 debz promptior. vñ
 seneca li. j. de clemē-

tia ad neronem. Nullū inquit ex om-
 nibus malis q clementia regē aut
 principem decet. Apes enim acule-
 um habent: sed rex apum aculeo ca-
 ret. Saluum regem clementia in ap-
 to monstrabit. vnde et inexpugnabi-
 le munimentū est amor ciuili. Quid
 inquit pulchri⁹ est q vñere cunctis
 optantib⁹ paces. Verecūdiā etiā pec-
 cādi facit ipa clemētia regēis. Nec
 min⁹ principi turpia sunt multa sup-
 plicia q medico mltā vulnera remis-
 sūq impareti meli⁹ parez. Natura
 enī cōtumax est et facilius ducitur q
 artap. Attēdat pnceps igitur vt de-
 mēs ciuib⁹ sit nec recuset misereri ip-
 se: q ventia indigere pōt. Nā tesse nul-
 lo li. pmo de offi. Nichil est laudabi-
 lius: nichilq digni⁹ placabilitate et
 clementia que tamē ita probāda est
 vt adhibeat rei publicē. sera seueritas:
 sine qua ciuitas administrari nō pōt
 et idem tullius philip. ij. Presidium

inquit charitate et benivolentia cluui
oportet esse sepius non armis. Discat
igitur milites reges et principes mi
sereri et iracundie veneno non intume
scant. Ipsi nempe mestos debent con
solari. Periculum ergo est si eorum.
iracundia alios prouocet. Nam si tur
bationis occasiones habeant posco
ut differant iuxta illud galteri alexa
libro primo. Undicita differ donec
pertranseat ira nec meminisse velis
odij post verbera. Nam teste ouidio
lij. tristum. Quanto quis maior tan
to placabilis ire. Et faciles motus
mens generosa capit. itaque ignobili
tatis signus est sepe irasci. Et de dif
ficili recte iudicat ipse cuius mentes
ira possidet. Unde tullius libro primo
de officiis. Nunquam inquit qui iratus
ad puniendum accedit medio critate
illam tenebit que est inter nimum et
parum. Ideo seneca in troiade. Quo
inquit plura possis plura paciter fe
ras. et li. primo de clementia idem sene
ca. Rex lesus animum in potestate ha
beat: longeque sit exorabilior in suis i
uris quam in alienis. Nam quemadmo
dum magni animi non est qui de alie
no liberalis est: sed qui quod alteri do
nat sibi detrahit: ita clementem eum co
facit alieni doloris tolerantia sed pro
rimorum stimulos patietia: magni
que animi est intus in summa pote
tia pati: nec quicquam gloriosus est prin
cipe impune leso. unde galterus in a
lexandreidos li. primo. Instabile est re
gnum quod non clementia firmat. Int
maduertant queso domini et principes
homines ipsos esse: nec etiam principa
tus propriam naturam abstulit: cuius
est misereri et fratri primo indulgere

unde terentius in adel. ut homo es.
ita mores geras: nam teste claudia
no in maior. Si pius in primis: nam
eum vincamur in omni. Sola deos
equat clementia nobis. Pax maio
ra decet peragat tranquilla potestas
quod violenta nequit. et subdit. Nun
quam libertas gratior existat quam sub re
ge pio. unde quintus curtius lib. vi.
Regum ducumque clementia non in ipso
rum numero est que communia sunt sed
ingeniositatem mentisque valitudines
insinuat. His igitur testimoniis cla
re deducit clementiam principum maxi
me congrue qua talis sit: ut nec iusti
cie deroget: nec fauore signatur sed
clementie superbia detrahit que quo
randam principum corda sic detinet:
ut miserere clementiam exhibere no
lunt: sed offensi: mox interimere omnes
cupiunt sibi similes in natura homi
nes et primos virtutibus forsitan et
celebriores. Huius autem superbie at
que pietatis nuntius est ambitio: quod mul
ti solia sibi non debita usurpare presum
pserunt: eodemque pacto quo superbia
eos intrinsecauit imple pariter regna
re facti. Ceterum tamen principatus non
debet ambitione obstinere aut super
bia possideri. unde galterus in alexan
li. viij. Turbus est non ascendere quam post
ascensum regredi. Ceteros enim sa
pientes principatum potius recusa
runt quam ambierunt. unde refert sene
lij. de benefi. quod cum antigonus hos
tem sui patris superasset. nichilomi
nus prelium belli ad patrem transu
lit et subdit. Hoc est regnum nolle re
gnare cum possis. unde vale. li. iij. c.
primo. refert fabium officium consulatus
pro filio suo recusasse: multis tamen de

precantibus. et lib. vi. ca. llii. refert de
manilio similem hystoriam qui cō-
sulari recusādo inq̃t. nā si me gerere
eū cogeritis nec ego mores vestros
ferre poterō: nec vos imperium meū
perpeti poteritis. Non sic tñ his rē-
poribus homines principatū recu-
sant sed audissime querūt: eiusq̃ oc-
cassione superbūt et superbe regnāt:
atq̃ sine clementia principātur.

¶ Ca. viii. de ludis principum.

Principes subditorū
sunt exēplar. Ideo si
ludorū vanitatibus in-
tendant si ludorum in-
eptorū enormitates.
ad inuenire studeāt sp-
sorum porro familiares atq̃ subditi
consimilibus occupationibus facili-
ter occupabūtur. et se putabunt vīue-
re sane quādo ea faciēt que suos do-
minos facere viderunt. Quis taxil-
lorū aut alearū ludos ita magnifica-
uit. Principes et dñi inconsulti hoc
fecerunt. Nec tñ reprobandum est si
quis inhonesto solatio spiritū suū te-
creet. sed reprobatissima illorum est
vita quibus mos est totū vite sue tē-
pus ludis et stultiloquijs exhibere.
Hi nocturnas vigilas amant. et lu-
dorum vanitati fere vsq̃ ad fatiga-
tionem intolerabilez intendunt. sed
cū die lucente surgere debeant vt
populum regant et foueant ipsi som-
no tunc sunt dediti: et tandem ex vite
dissolutione in maleficijs corporis et
anime grauissime decidunt. Rursus
si cum refectionē sumpserint non de
militari exercitio cōtendunt: nec vi-
rorum illustriū acta cōmemorant in
exemplum sed feruentissimo ineptis

simoq̃ desiderio taxillorum alearū
q̃ fortunis se cōmittunt quorū oc-
cassione peritūa execrationes et for-
san blaphemias exprimunt irascun-
tur tristant: itaq̃ mens que ex iocis
recreari deberet: ludis talibus inepti-
tissimis inquietatur. ideo seneca in p-
uer. dicebat. Aleator q̃to in arte do-
ctor tanto est nequior: vnde fertur q̃
themistocles dicebat. Nō decet ma-
gistratus ludis vacare: sed a quibus-
cunq̃ leuitatibus debēt aīn arcere
ne resp. ludere videatur ant ne relicta
grauitate perire possit. vnde seneca.
ep̃la. v. Quid michi lusoria ista cōpo-
nis nō est locādī locus. Nunquid re-
fert. aug. viii. de ciui. c. xvi. quomodo
cuidā romano in somno dictum fuit
vt ludī prohiberētur. et in summa de
casibus li. i. dicit q̃ ludentes ad ales
as vel taxillos peccāt: nō solū luden-
tes sed etiā pcomitantes: q̃ ibi sunt
desideria lucrandi voluntas spoliā-
di mendacia periuria blaphemie et
hūmōl qm̃ alea mendacior et perius-
riorum mater est. vt dicit polycratus
li. p̃rio. vnde de chillo legimus q̃ cū
missus fuisset ad chorinteos vt fed⁹
cū eis cōtraheret: inuenit duces et se-
niores cum aleis ludētes. ideo absq̃
verbo reuersus est dicens cū taxillato-
ribus nolle contrahere societatem.
Nempe reges et principes ludis le-
nibus insistere non licet: q̃ sicut nar-
rat polycrat⁹ vbi supra Rex partho-
rum dedit talos aureos regi dеме-
trio in signū obprobrii: eo q̃ nimis
leuis erat in moribus et locis: et igitur
grauior efficeretur talos aureos
sibi cōtulit. vnde crisostomus super
martheuz omelia. vi. dicit q̃ deus nō

dat ludere sed diabolus. Si inquit luserimus ante certamen: tunc in certamine deficiemus. Nec in ludi honesti per hoc reprobantur: quia teste seneca li. de tranquillitate. Philosophi sapientes ludis quandoque vacarunt sicut socrates: qui cum puerulis ludere non erubescere: et catho laxabat animus curis publicis fatigatum. et concludit ibidem quod assiduus labor frangit vires. et dat exemplum de agris qui melius fructificant si quiescent interposita habeant. unde sicut somnus est necessarius: si tamen fuerit continuus mors est: sic ludus honestus mentem disponit: si tamen fuerit assiduus sensum eborat. unde cassianus li. vii. collationum narrat de sancto iohanne qualiter cum perdisce demulcebat seu letabatur quod cum videret iuuentis quidam mirabatur virum tam sanctum et senex hoc facere. cui sanctus ait. Quid inquit portas in manu tua qui respondit arcum fero. cui iohannes. Cur arcum semper tensum non habes. cui iuuentis. Ne inquit assidua curatio vires eius non minuat. Sic inquit iohannes modica laxatio scilicet temperata leticia homines meliorat et vires fortificat.

Ca. ix. de domino principum quomodo debet esse virtuosus.

Non debet putare principes eorum imperta diuinis iussionibus preferenda. Nam a deo acceperunt dominium quod habent et ineptissime dñantur nec merentur principari: nisi quibus virtutibus prepollent: puerorum enim principum malicia tempore nostro presi-

dentium ita viget ut dominari possint credantur peccata licetia quam virtutibus pre excellentia. Sed enim principes puer si id solus habet dignitatis quod fallax hominum opinio dedit: ut tamen boetius li. de solacia. ca. iij. Attendat igitur principes quoniam terre dominantur corporibusque mortalibus. cur igitur supbiunt. cur momentanea luce tumescunt. Refert enim hiero. epistola. cxi. et vale. li. vltimo ante finem: qualiter rex perpes protervas armata iuuentute quoniam intra centum annos esset obitura perfundere lachrymas fuerit coactus et subdit ibidem vale. quod suam conditionem. scilicet mortalitatem in aliena specie deplorare visus sit. Si enim aduerterent principes quod tanta est mundi principatibus annexa calamitas nunquam aut raro principari appetent. unde egesippus li. iij. narrat de vespasiano qualiter cum esset in obsidione hierosolimitana: audita fuerunt noua quod nero erat occisus et ideo vespasianum milites in imperatorem elegerunt: sed vespasianus omnino renuebat: verum milites omnino instabant: itaque minis mortis ipsum infestabant. Ille autem indignum se reputabat: sed milites suadebant ut impium acciperet: quia potius erat cura quam honor. unde vale. li. ix. ca. ij. narrat qualiter rex quidam de adema sibi traditum diu perspectanteque capitulum poneret discos quod de adema magis facebat hominemobilem quam felicem quod scilicet si quis penitus cognosceret quod multis sollicitudinibus et periculis et miseris esset refertum: nec humi quidem tollerere vellet. Mirum igitur quod hec mundana iure progeniture putamus et celestis omnino negligimus. Nempe ve-

terea principatum non querebatur. unde narrat vale. li. v. c. vi. de quodam qui cum exiret portam civitatis subito veluti cornua eruperunt capiti eius responsumque est eum regem fore si invicem revertisset. sed reverit noluit quoniam immo ne illud accideret ipse sibi voluntarium ac perpetuum exilium indixit. In cuius rei memoria in predicta porta ipsius effigies inclusa et posita fuit. Ceterum vale. li. liij. ca. i. narrat de quodam anabio qui cum perdidisset asiaticam regionem et quasdam vicinas gentes gratias egit populo romano. quia modico regno uteretur. Nunquid etiam lo. vi. legitur: qualiter christus fugit in mortem quando cognovit quod populi veniebant ut eum raperent et regem facerent super quo chrisostomus omelia. xi. Christus inquit fugit erudiens nos fugere mundanas dignitates: atque continere ea que sunt scilicet temporalia deridere et futura adamare. Moderis in temporibus omnes ad dignitates currunt: non tamen sapientiam aut virtutes querunt: quibus loquere berna. i. ad eugenium. Simeas inquit in tecto est sicut rex satius in folio. unde sicut turpitudine simeas magis patet sciri quanto plus ascendit: sic homo indignus tanto fetidior apparet quanto in gradu celsior. Quamobrem augustinus. de ci. dei. c. xliij. narrat qualiter contumace erant edes virtutis et honoris que per deos et deabus reputabantur ad designandum quod verus honoratus per dignitates vel per potestatem debet esse virtuosus. et ideo ille edes scilicet domus erant coniuncte. nec tamen reprobanda est potestas seu hominum dignitas quoniam omnis potestas a domino deo est

ut dicitur roma. xliij. Sed reprobandi sunt illi qui sine meritis dignitates assumunt: ut in dignitatibus cum fuerint se et alios pervertere regunt. et de modica gloria quam habeat ne priventur timentes in nullis confidunt. Nam tullius libro. liij. de officiis narrat de dionysio tyranno qualiter barbitonosos timebat ne ipsius interficerent barbam eius si raderetur ideo pilos barbe comburebat. narrat etiam super de alexandro sergeo qui de uxore timebat. unde antequam cubiculum ingrederetur expoliari faciebat an etiam uxorem gladium vel aliud instrumentum haberet: finaliter tamen ab ea interfectus fuit. Insuper vale. li. ultimo ante finem narrat de massinissa rege qui cum dormiret custodiam sui corporis non hominibus sed canibus commisit. Recens omnia contingunt: quia impii ad dignitates eleuantur: et vite huius exigua gloriae superne felicitati anteponunt. Animadvertant autem illud ecclesiasticus. x. Omnis potestas brevis vita. unde iob. xxiij. Elevati sunt ad modicum et non subsistent. Nam vita hominis est vapor ad modicum parens. iaco. liij. et isa. liij. Omnis caro fenit: et omnis gloria eius quasi flos fenit. Rursus in principibus non solum superbia: sed etiam gula cerno redarguendam ubi autem gula regnat nulla honestas sed dissolutio castitatis margie semper comes est. Itaque nobilibus maxime continere dignoscitur sobrietas: ex quo nobilitas status precipue congruit honestas. fortassis tamen qui se nobiles dicunt suam vocationem dixerunt. Qui enim sunt edaciores curialibus qui tamen de nobilitate se tectant. Potationes etenim serotinas habent

et mane suis sensibus nondū excitat
pocula petunt. Hec autē nō est nobili
um sed ignobiliū vita nō ad vitā sed
ad mortē vitā. Talibus autē comess
satoribus quorū occupatio in cibis
et potibus est. loquitur illa. ca. v. dicens.
Ue qui potentes estis ad bibendum
vinū. vnde seneca epi. lxxxvij. narrat
de quodam potente qui maiorē par
tem noctis in conuiuio exagebat: et
fere die tota dormiebat. Quātavi
te in discretio corp⁹ suis comessatio
nibus distēperant: et inquināt et ani
mā perdere nō formidant. vnde illa.
v. Ue q̄ cōsargitis mane ad ebrieta
tem sectandā. et subditur. Lithara et
limpanus et tubia et vinū in cōuiuijs
vestris et opus domini nō respicitis
Hoc siquidē vitū habent maxime
curiarum sectatores qui in griter pre
termissa salute cibis et potib⁹ vacant.
vñ polycratus in plogo narrat qua
liter socrates p̄hus ea cōtēnebat que
auicti ambiunt. scilicet que curiales pe
tunt. Quāobres vale. li. ix. ca. primo.
Uentrē inquit distēti cibo sequitur
voluptas genitaliū. Idēz ponit gre
go: epistola. xxxvij. Insuper seneca co
messatoribus ad elinam: sic loquitur
O miserabiles quorū palatū nō ni
si ad preciosas escas excitatur. Non
enim viuit qui libidini et somno viuit
vnde virgi. eneidos li. i. Didonez re
darguit. eo q̄ in cōuiuijs tempus de
tinebat. ideo dicebat. Infelix dido
longūqz bibebat amores. et ibidem
dicitur. Postq̄ prima quies epulis
mēsesqz remote cratheras magnos
statuunt. et vina coronant. Sit strepi
tus rectis vocēqz per amplā volutāt
et. ex quibus colliguntur comessas

torum enormitates: in quibus sum
paradisum sperant.

¶ Ca. x. de tyrannide principum.

Principes et domini cō
stituti sunt non vt dissi
pent plebem: sed vt fo
ueant: non vt bona sub
lectis auferant: s; po
tius vt quod habet be
gnine conseruent. sed pro chdolo
dominia q̄ plurima in tyrannia vera
sata sunt: multiqz principes paupes
subditos opprimunt: et vt ipsos pre
textu iure confundere videant: pra
uissimas leges excogitāt: quibus illa
le. x. dicitur. Ue qui condūt leges in
quas et scribentes iniusticiāz scripse
runt vt opprimerent in iudicio pau
perem. vnde psal. Sedet in insidijs
cum diuitibus in oculis: vt interfis
ciat innocentē. Hi ei sunt similes ca
stori de quo narrat solinus lib. iij. ca.
xxxv. q̄ cū hominē inuaserit ipm nō
deserit quousqz ossa eius cōfregit.
sic tales pauperes esse in pace nō p
mittit quousqz taliter enervauerunt
eos. vnde michae. iij. Pelles eorum
desup excoctauerunt et ossa eorū cō
fregunt et cōsciderunt. Et tamē in
excusabiles sunt: qz diuites sunt et tñ
aliena rapiunt. quibus ambrosius p̄
mo de offi. loquitur. Diues inquit eras
quis ergo causa aliena rapiebas eges
stas nō compulit. ideo te feci diuitēz
vt excusationem non haberes te feci
potentēz vt non inferres sed repelles
res violentiā. Erip. te igitur egenūz
et pauperē de manu peccatoris libe
rate. Itāz teste seneca epla. lxxv. Ea
ista faciunt que creatura irrationabi
r ij

les abhorrent quoniam teste aristo. li. vi. De animalibus non est modus aut univertus speciei quod una comedat aliam: isti tamen suos fratres deuorant vnde michae. ix. qui comederunt carnem populi mei. Nemppe attendere deberet: quoniam pauperes exaudiuit dominus: qui tamen pauperes contra eos clamant ei iusticiam a deo petunt. vnde ecclesi. xxxv. Lacrimae viduae ad maxillas descendunt et ascendunt usque ad celum: et deus exauditor non delectabitur in illis: sed principibus tyrannis: quoniam propter multitudinem calumniarum clamabunt ut dicitur iob. xxxv. Eligitur illi qui congregat auaritiam malorum domine suae: quod lapis de pariete clamabit contra eum: ut dicit abachuc primo. Narrat enim petrus damianus de quodam qui proximus mortis erat: et a sanctis andrea et gregorio male affligebatur: quod sex nummos a paupercula vidua acceperat. vnde ecclesiasti. xxxiii. Qui offert sacrificium ex substantia pauperum: quasi qui victimam filium in conspectu patris. Legimus enim de tyberio in chronica breuius quod cum sibi suaderetur ut sua tributa augmentari luberet respondit. Boni inquit pastoris non est pecus deglutire. vnde i. i. xxxiii. Ne qui perdaris: nonne et ipse predaberis. Est enim crudeliores sunt lupis: quia de lupis in hystoria romanorum legitur: quomodo nutrierunt romulum infantem expositum bestiis. Isti vero pauperes subditos tanquam lupi rapaces lacerant. vnde chrisostomus. omei. xxxiii. Quid inquit ouis in medio luporum: quid columba in medio accipitrum. Impius enim iudex siue dominus

ut leo rugiens et vulsus esuriens princeps impius super populum pauperum. puer. xxviii. Nam pauperes sunt sicut oues in medio luporum. ¶ Ca. xi. de iusticia principum.

Templo atheniensium qui iusticiam proprie commoditati prebulerunt in principibus iusticia residere debet. vnde narrat valerius li. vi. ca. v. quod cum saluberrimo consilio themistodes migrare athenienses in classem coegisset: perque et populum eius grecia pulsis ruina patrie in pristinum habitum reformaretur opes clandestinis mollitionibus ad principatum grecia capescendum nutrirer. in contione dixit habere se res deliberatione sua prouisas quod si fortuna ad effectum duci passa esset: nichil maius aut potentius atheniensi populo futurum: sed eas vulgari non oportere postulauit: ut aliquis sibi cutillam tacite exponere daret. datus est aristides is postquam cognouit classem illam lacedaemoniorum que tota apud githum subducta erat velle incendere: ut ea consumpta diuatio maris temporis cederet. processit ad ciues et retulit themistodē ut utile consilium ita minime iustum a iouolueret e vestigio vniuersa cōtio quod equum non videret non expedire quidam proclamauit: ac protinus themistodē incepto iussit desistere. Patet igitur quod veteres olim populi iusticiam quam propriam commoditatem amauerunt. narrat insup vale. ubi supra de tartaride tyrio quod ad euitandum seditiones leges statuit: cōtione seu consilio ciuitatis nullum cum gladio intraret: ipse tamen tartarides ex

ponere gladiū quo p̄cinct⁹ erat et
ita cōtionē intravit. Cur igit mont-
us fuisset de fractione legis. Idē in
quit ego illas sanctas ac p̄tinus ferro
qđ habebat de stricto icubuit malēs
mori qđ iusticiam seu legem per entz
violari. Ideo cattho inquit. p̄datere le-
gem quam tu ipse tuleris. et licet in h
imitari nō debeat qđ seipm interfecit
in hoc tamē amore iusticie quam ge-
rebat ostendit. Uterū igit exemplo
viri boni et p̄cipue boni principes
iusticiam affectuosissime diligere de-
bent: vt tanq̄ vles vera equitate lu-
ceant. Cur enim antiquitus cōsules
romani pauperrimi fuerunt nisi quia
maluerunt cū paup̄ate iusticie faue-
re qđ iusticie detrahendo quouisimo-
do vitari. Horz enī paup̄ertatem nar-
rat aug. li. v. de ci. del. c. xvij. vnde lu-
cius valerius defunctus in suo plula-
tu vsqz adeo paup̄ extitit: vt nūmis
a populo collaris eius sepultura cu-
raretur. narrat insuper vege. liij. de re
militari qđ cū quidā regulus de hosti-
bus victoriā habuisset z ad magnos
vocaret honores. ipse tñ insolita pau-
p̄tate voluit p̄manere. Insup aug.
vbi supra de q̄nto narrat qđ cū quat-
tuor ingera possideret et ea suis ma-
nibus coleret ab aratro fuit abduct⁹
vt dictator fieret maiorū vtriqz hono-
re qđ cōsul. victisqz hostibus ingētes
gloriam cōsecutus in eadem paup̄tate
mansit. z post pauca subdit qđ rem pu-
blicam cum haberent opulentissimā
atqz ditissimā sic ipi in suis domib⁹
erant paupes: vt quidā eorum qđ tam-
bis cōsul fuisset ex senatu pauperum
hoīm pellere notatione censoria qđ
dicē pōdo argētī in vasis habere cō-

paratus ē. ita idem ipsi paupes erāt
quorū triumphis publicū duab⁹ er-
rariū: qđ sicut dicit deutro. xx. Dñs
aduersat erga oēm iniusticiā. ceterū
narrat vale. li. v. c. i. z aug. v. de ci. del.
vbi supra quō brutus p̄ tribunali ses-
dens filiis iuis nō pepit. vnde quia
tarquinū exulē rei qz publice dissipa-
tozem reducere volebāt eos rep̄ben-
so avirgis fecit cedi et securi percutit
vñ virgi. in vi. eneidos. Hatosqz pa-
ter noua bella mouētes. Ad penam
pulchra pro libertate vocauit. et belā
nandus hystoriographus narrat de
helio qđ cum senex esset et impatoris
officium exercere nō posset: oblat⁹
fuit sibi vt propriū filiū impatorē
constitueret. ipse autē respondit suf-
ficere dñz inquit vt ego ipse regnare-
rim cuz nō moreretur: qđ non sanguis
sed meritis p̄cipatus deberetur. ideo
ecclesiastes lxx dicit. Noli querere fieri
iudex nisi valeas virtute p̄erūpe-
re iniquitates. Ex his ergo patet qđ li-
cet homo cōter vincatur patrie aut
sanguinis amore aut etiā laudis cu-
pidine: vt inquit aug. vlij. ca. xv. Ni-
hilominus tñ veteres omnia post-
posuerunt iusticie: qm ancilla scz ois
fauor: et vtilitas postponenda est iu-
ri: qm impij iudices in corruptōe sus-
peribunt percipientes in mercede in-
iusticie: vt dicitur prima petri. ij.
¶ Capim duodecimū quomodo vi-
ctoria a deo est.

In multitudie ex-
ercitus victoria ē bel-
lis de celo fortitudo
est: vt dicit. i. mathe.
lij. Unde moyses ma-
nus in celus leuabat.

et ita vincebat ut dicitur exodi. xv. Nam
 sicut in archa homines saluabatur: eo quod
 ipsa erat super aquas. sic etiam si mens
 contemplatus fuerit ad celestia ten-
 dens et aquis id est vanitatibus si pre-
 fuerit suauari poterit. Unde dentro
 nomis. xx. Appropinquanti bello sta-
 bit sacerdos ante aciem. et sic loqui-
 tur. Nolite metuere. quia dominus no-
 ster in medio est vestri. Sic etiam the-
 odosius fecisse legimus: quia sicut le-
 gitur in hystoria romana cum se vi-
 disset a suis hostibus circumseptum ora-
 tionibus vacare cepit: et signo crucis
 anteposito victor efficitur meruit. Sed
 quid dicemus de his qui in propria
 virtute confidunt et archas id est pa-
 radisum ingredi non curant quoniam
 ecclesiam virosque ecclesiasticos infestant
 persequuntur et lantant. Tales enim
 in momento peribunt: quia dux eorum dia-
 bolus ipsorum interitum querit. Nar-
 ratur enim in hystorijs pallegat romanorum
 quod quidam dictus masceli
 zechromanus quidam prepotens eccle-
 siam dei violauit: et in ea existentes
 crudeliter extraxit: ideo turpi excidio
 interijt. Attendamus igitur hystoriarum
 de attila quas ibidem legimus. de quo
 fertur quod cum italiam dissiparet ad eum
 accessit vir sanctus leo papa dicens
 ut incepta crudelitate dimitteret. sed
 papa mortuo interrogatus fuit: cur
 ipse sic presto pape obediuisset: qui re-
 spondit quod papa sibi loquente senem re-
 uerendum viderat gladium in manu
 tenentem terrore cultus instantum expa-
 uis quod non obedire ausus non fuit: itaque
 ecclesia non debet a pugnantibus inte-
 riri. unde narrat paulus diaconus
 li. xij. suarum hystoriarum. et orosius li.

vij. et de ornesta mundi quod cum romani
 a gothis captiuarentur illi soli euase-
 runt qui in nomine christi ecclesiam ingressi
 fuerunt. unde gothi romanos cape-
 re poterant: sed ob reuerentiam nominis
 christi in ecclesia manentes liberos di-
 mittebant. Quamobrem aug. i. de ci-
 ui. romanorum in gratitudinem increpa-
 bat: eo quod dicebant nomen christi eis ob-
 fuisse. et in vultu eorum ydola succurrere
 eis non valebant ipsi in nomine christi libera-
 ti fuerunt. ex qua hystoria inferunt alij
 quod ab illo tempore contra principes temporales.
 libertatem in ecclesia malefactoribus con-
 cesserunt. Quoniam laus eius in ec-
 clesia sanctorum: inquit propheta.

¶ Ca. xij. de humilitate principum.

Superbia semper po-
 stulat casum. Nullus
 igitur principatus stabis
 ubi superbia regnat.
 unde gen. xi. dicitur quod
 homines propter suam super-

blam turri erexerunt: ex quo ipsi qui
 unus idiomatis erant diuisi fuerunt.
 Attendamus enim quoniam superbia diuisit an-
 gelos superbia depressit nerones: omnesque
 seditio a superbia exordium cepit. ideo se-
 ne. lucillus sic monebat cunctis esto
 benignus omnes tibi pares factas infe-
 riores superbiendo ne prenas. superbio-
 res debite viuendo non metuas. unde
 li. de nugis phorum legitur de cesare
 quod suis militibus nunquam dicebat ite: sed
 semper venite: quia scilicet non volebat
 solum sibi seruire: sed etiam seruire pro-
 prius erat. De quo ibidem legitur. quod
 cum quidam veteranus quadam die
 condemnaretur coram iudicibus roga-
 uit cesarem ut descenderet et inuaret
 eum cui cesar dedit bonum aduocatum

in sui adiutorium: cui veteranus ait. Ego inquit te periclitantem in bello asiatico non quesiui aduocari sed ego pro te ipso pugnauit. Unde inquit vulnera que pro te suscepta tunc cesar vulnera videns erubuit: et mox aduersus eius descendit timens ne superbus aut ingratus videretur: unde dicebat. Ille se militem nescit amare qui non laborat ut militibus carus sit. Insuper seneca li. iii. de ira narrat de humilitate antigoni regis quod quadam nocte audiens suos milites sibi contradicentes eo quod ratione ipsius onera maxima deferebant. Ipse igitur antigonus clam destitit descendit et ipsis nescientibus: quis esset eos iuuabat in portandis oneribus. Ipsi quoque tandem dixit. Nunc inquit maledixistis antigono cuius vitio in has miseras incidistis. Nunc ergo bene optate et quia eius laboribus interuentibus penam grandem euasistis. ecce igitur quanta principum humilitas. Sed nunc posco quid dicemus: nisi quia omnes fastus et superbia querunt: et principes in suo scepro gloriantur: duces in solio et imperatores in diademate gloriantur. Sed reuera vir quicumque nobilis exorat attendere debet illud iob dicentis Spiritus meus attenuabit dies mei breuiabuntur et solus michi superest sepulchrum. unde iesus filius syrach dicebat. Omnis inquit potentatus brevis vita. et gloriatus prius de alexandro loquens sic dicebat. Quod frivola gaudia mundi que rerum fugitiua honorum. Nam cui non suffecerat orbis modica fossa sufficit terre. Hoc enim non attendunt huius temporis principes sed in suis fastis assidue eleuantur si

miles alexandro. de quo narrat vale. lib. vii. ca. xv. quod quia audierat ab anaxarcho comite suo ex auctoritate democriti preceptoris referri innumeras esse mundos: quasi non contentus vni mundo dominari dixit heu me miserum qui nec vno quidem adhuc sum potitus. de quo alexandro egregius versificator sic ait. Vir bone quid curas res viles respicituras. Nil profuturas damno quandoque futuras. Nemo diu mansit in turbulenta sed cito transiit. Est brevis atque leuis in mundo gloria queuis. Qui fuit hicimus statuitur in ordine primus unde quintilianus narrat quod vir quidam canus alexandro dicebat. Unde inquit ne cadas cum peruenieris ad culmen ad quod peruenire contendis. Merito igitur sapientie. v. dicitur. Quod nobis proficit superbia aut diuitiarum tactantia quid contulit transeunt omnia sicut umbra. et iob. xxxi. dicitur. Statue tibi speculum pone tibi amaritudines: dirige eorum tuum in viam rectam scilicet humilitatis et gratie. Quod quod indocta est illa persona que de se presumit et de vita fragili atque incerta eleuatur. unde inuocentius papa superbos sic alloquitur. Cur inquit superbis vermis et cinis cur diuitias pauperibus dispergendas accumulatas. cum prophetam dicat. Dormierunt somnum suum et nichil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Unde igitur breuitas et possessio instabilitas hominem sapientem et humile reddunt. Posco enim commemoramus hyfio. valerij libro vii. cap. li. narrantis de quodam rege cui cum diadema traderetur retentum

diu cōsiderant p̄lūq̄ suo capiti im-
poneret dicens q̄ diademam magis
facit hominem nobilem q̄ felicem:
quia si quis cogitet quantis sollicitu-
dinibus et periculis diadema pleni-
sit. nūq̄ illud etiam si humi iaceret
tollere velet. Itaq̄ rōne principat⁹
non euēlabat ille sed humiliabat. vñ
sene. Alti⁹ inquit rei te non iponas
q̄ stat⁹ talis timendus est atq̄ regē-
tibus p̄tus instat periculū q̄ subdi-
tis: quia princeps omnes timet cete-
ri vero vnum principem timēt. et cō-
cludit. Si vere inquit igitur prudēs
eris: vbiq̄ idē eris ⁊ non extollaris
laudatus: nec turberis inuiriatus.
¶ Capitulum decimumquartum de
castitate principum.

Princes incontinēs
subditorum maculat
vitam suo prauo exē-
plo. vnde timendū ne
luxuriosus p̄nceps sū-
ditorum filias ⁊ cōiū-
ges violet. Magna igit̄ securitas est
in dño si castus p̄nceps extiterit. Nē
peviri vterez ⁊ celebres castitate flo-
rētes laudis premiū hucusq̄ merue-
runt. Quero enim vt scipionis casti-
tatem commemoremus. narrat enī
vegetius de re militari. lii. ca. x. q̄ scī-
pioni african⁹ virgo pulcherrima et
nobilis adducta fuit quaz licet natu-
raliter affectaret. nichilomin⁹ diligē-
tissime eam custodiuit. et cum capit-
na esset eam redemit: suoq̄ sponso
qui nōdum eam cognouerat virginē
tradidit cuius nomen alciū⁹ ⁊ pro
dote nuptiali munera grādia p̄buit.
Simile etiā de alexandro legimus.

Insup de octavian⁹ legim⁹ in polli-
cra. lib. iij. c. x. Quomodo virgo cleo-
patra ad euz accessit: eiusq̄ oculos
rōne pulchritudinis sollicitauit. Ele-
ritamen eius pulchritudo pudicitie
nō obfuit. ⁊ si poeta. Cuius adest p̄-
cibus faciesq̄ intacta perorat. ceter⁹
vege. li. iij. ca. iij. narrat quomodo hā-
nibal vigilijs et abstinentijs corpus
suum macerabat p̄ quam abstinenti-
am libido exstinguebat. Legimus in-
super abst. inuisse cesarem iulium put-
narrat pollicra. li. v. ca. vi. et tō ecclia-
sti. x. dicit. Ele terre cuius rex puer ē
et cuius p̄ncipes mane comedunt
Beata autē terra cuius rex est nobis
lis: et cuius p̄ncipes vescunt in tem-
pore suo scz ad reficiendū ⁊ nō ad lu-
guriandū. Attendamus quomodo
amor mulieris eneruauit potentiam
samsonis: infatuauit sapientiam sa-
lomonis: sanctimonīā dauid sedauit
prout ait biero. ep̄la. xxxiii. ⁊ subdit.
Nec salomone sapientior: nec dauid
sanctior: nec samson fortior: et ta-
men vtriq̄ a muliere decepti sunt.
Nullum enī imperium durabile nec
p̄ncipatus stabilis quādo regnat in
p̄ncipe libido luxurie. vnde pollicra-
tus. li. vi. ca. xli. dicit q̄ imperium ro-
manū exhaust⁹ est nerone impante
cuius gula oīa deuorauit et macula-
uit libido exhaustit auaritia superbia
cum luxuria exinanuit. Insuper ege-
sippus. li. p̄mo. loquens de antonio
ipsi augusto dicebat Ille inquit scilicet
antonius nō victus est virtutib⁹
tuis: sed magis est victus moribus
suis. Cuius enī ē cleopatra vixit cū
qua maluit vinci q̄ sine ea vincere.
Nunquid etiā vale. narrat lib. ix. ca. i.

me legibus regulata: sed per luxuriā
prolapsa est. et ideo ante concludit.
quid fedius: quid dānosius est scz lu
xuria per quā virtus atteritur victorie
relanguescunt et cepta gloria in in
fantiā conuerit. animiqz et copor
vires expugnantur adeo: vt nescias
ab hostibus: ne an ab illa capi perni
ciosius habendum sit.

¶ Ca. xv. de moribus principum.

Principus maxime est
moralis esse: sicut di
cit aug. de ciui. dei. li. ij.
ca. xxi. et narrat versuz
ennij poete dicentis.

Morib⁹ antiquis res

stat romanis virisqz. Nā qz dñi roma
ni morales fuerūt tādū orbi pfuerūt
vnde idem aug. v. de ci. ca. xij. verba
cathonis narrans dicit. Nolite inqt
estimare maiores nostros armis re
publi. augmentasse. Nam si ita esset
multo pulcherrimaz nos eaz habere
mus. Quippe sociozū atqz ciuiū pre
terea armoruz et equozū maior co
pia nobis qz illis est. sed alia fuere q
illos viros magnos fecerūt q nobis
nulla sunt domi industria foris iustū
imperiū animus in cōsulēdo liber ne
qz libidini neqz delicto obnoxio⁹ pro
bis nos habem⁹ luxuriā atqz auaritiā
publice egestatez priuatim opu
lentia. laudam⁹ diuitias sequimur in
erctā inter bonos et malos discrimē
nullum oīa virtutes premia ambitio
possidet. hec aug. Ex qbus cōcludit⁹
qz virtutes morales. R. p. manute
nerunt atqz exemplū colligit qz vi
ta spūalis in hmōi morib⁹ cōsistit at
qz roborat. vñ aug. li. i. c. xxxij. loqns
de scipione ait qz nō censebat ille scz

scipio. R. p. esse felicē stantibus ment
bus ruētibus moribus. z eodē li. c. ij.
Romani inquit ceciderunt nō muro
ruz casu sed morū defectu: neqz igni
bus eozū tecta ardebāt: sed corda cu
piditatibus inardescēbāt atqz prestē
dendi potius qz corrigendi volūtas
romanos cōtrivit. et qz homo quasi
ciuitas est cuius valie sunt sensus ci
uesqz vires sunt aie quibus impat vo
luntas. debet ergo tanqz ciuitas mo
ribus ornari: qz sicut ait seneca epla.
xl. Mos est mentis habitus ex quo
singulorū operū assiduitas manat.
Item polycratus li. v. ca. iij. dicit qz a
virtutibus fiunt mores et a moribus
virtutes acquirunt. Sed qz multa vi
tia prauos mores nō credunt ppter
assiduitatē: vt ait sene. li. de vita bea
ta. Ideo absqz pudore hoies crimina
bus seruiunt. virtutesqz acquirere
nō curant. et cōcludit ibidem sene. qz
aliter est agendū in via morū z aliter
peduz: qz in moribus nō est tuta via
quā sepius multi sequunt⁹: sed in via
peduz frequenter contrariuz est. z si
mores cōgruunt sapiētī maxime tñ
principi. Sed queso inquiramus vñ
principum corrumpunt mores. estis
mo enī qz fastus et superbia hoc faci
unt. Nāz si princeps humilis existe
ret moribus floretet. sz superbia tol
lit sensuz: corrūpitqz mores. Utināz
attenderent principes verba darsi lo
quentis alexandro. vnde fertur in hē
storijis alexandri qualiter darsi vul
neratus et in lecto positus alexādro.
dicebat fili alexander: vt plenus tua
sapientia nouit: totus mundus i cor
ruptione positus est. Sic enim diu
na prouidentia a principio ordinauit

ut nichil esset constans tutum vel firmum: sed totum variationi subiectum. Cum autem quis ad tantum domini ascendit culmen: ut iam non hominem sed deum se estimet mox ad ima ruit et dum eius casum se meruisse cognovit: et deorum benignitatem inuocauerit: ne laqueum desperationis incurrat subito misericordia subleuat. et subditur. Considera inquit fili quid fuisti et quid sum hodie. heri namque rex regum et dominus dominantium vocabar. et tunc absque potestate lugeo: quia superstitione seductus diis volui assimilari. Consideranda est etiam ipsius nabuchodonosor historia qui cum eleuaretur corruit sensum perdidit: et tanquam animal brutum cum feris vixit. Humiliatus tamen postmodum restitutus fuit. ideo propheta dicebat. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco. Absit ergo superbiere propter bona que in mundo sunt: in quibus nulla securitas est. unde bernardus. Nullus inquit est securitas neque in celo neque in terra neque in paradiso. Namque de celo cecidit angelus de sede maiestatis. adam cecidit de paradiso voluptatis. et de mundo cecidit iudas de schola sanctitatis. Humiliemur ergo considerantes dei et finalis terrorem. unde gregorius. Tunc inquit erit superius iudex tractus: inferius cabos horrendus: a dextris peccata accusantia: a sinistris infinita demonia ad supplicia trahentia. Interius erit conscientiarum et exterius mundus ardens. Quid igitur faciet peccator. nam latere impossibile erit: et patere horribile. ecce contra humilitatem occasio. De quodam rege legimus in

legendis sanctorum quod cum vidisset dominus os christi pauperes de curru descendit ut ipsos honoraret: quod videns frater eius ipsum increpauit dicens quod non decebat regem sic humiliari coram pauperibus: quo audito rex iussit suis precibus ut ipsi citarent cum familia et liberis quod videns ille qui regem reprehenderat cum habitu humilitatis coram rege accessit cum liberis et familia: quam cum vidisset rex ait. Dicit inquit stulte preconem fratris tui iussisti: et licet non peccaueris: tamen te humiliasti ad verbum preconis fratris tui vteris. Nunquid igitur potius precones iesu christi pauperes formidare et reuereri debemus cum de ipsis in euangelio discat veritas. Qui vos honorat et honorat: et qui vos spernit et spernit: iterum quod vni ex minimis istis feceritis michi fecistis. Humilis ergo mens nostra existat nullum spernat: sed futuri iudicii terrorem concernat. Unde hieronymus. Siue comedam siue bibam semper illa vox resonare michi videtur in auribus meis: surgite mortui venite ad iudicium. Quia tamen domini et principes fastus et superbiam amant ideo in auribus suis si resonaret vox sophonte prophete humiliarentur. Dicit enim sophontas cap. i. loquendo in persona domini. In illa inquit olevisitabo super principes et super filios regis et super omnes qui arroganter ingrediantur super limen et compleuerint domum domini dei sui iniquitate et dolo: et sequitur. Disperierunt omnes in uoluti argento: et qui dicunt in cordibus suis non faciet bene dominus etc. et sequitur. Fortitudo eorum in direptione erit. et domus eorum in desertum

edificabunt domos et non habitabunt
in eis: plantabunt vineas et non bibent
vina earum. et sequitur. *Conturbabo*
homines et ambulabunt ut cecum: quod do-
mino peccaverunt et effundetur san-
guis eorum sicut humus: et corpora
eorum sicut stercorea. sed argentum et
aurum eorum non poterit eos libera-
re in die ire domini. Utinam principes
talibus verbis corrigere: moribus
que suis tempus dirigerent: exemplo
tibi de quo legitur quod tunc moleste. *Ita.*
P. rex ut de sola clementia. argui
posset. Unde mores principum pul-
cherrime suadet seneca de quattuor
virtutibus. ca. lii. Imponere inquit co-
cupiscentie frenum ede citra saturita-
tem: bibe citra ebrietatem: observa-
re in convivio: aut in aliqua comuni-
tate hos damnare videaris: quos imi-
taberis. nec delictis tibi presentibus
inherebis: nec absentes desiderabis
et sequitur. Odibilem quoque hominem
facit risus superbus et elatus ac etiam
malignus et furivus. Si igitur ri-
sus locos exigit hos cum dignitate
sapientie gere: sit tuus incessus sine tu-
multu et quies sine desideria adulatione
eusta non acerba: sed blanda ver-
ba timebis: esto victorum tuorum su-
gar. alioquin vero non sis curiosus scu-
tator: docentius esto facilis auditor:
requirenti facile responde: superio-
res recte vivendo non timeas sentor:
esto iudicio quam sermone vita quam vultu
clementior: esto fame bone: neque tu-
zizantator. neque alieni invidus ad tra-
tardus: ad misericordiam pronus in
adversis firmus in prosperis cautus
que nosti sine arrogancia postulanti
communica et que nescis sine occul-

tatione ignorantie tibi postula impar-
titi. Nec enim omnia licet non eodem
ordine documenta sunt seneca. ubi se-
pe quibus modesta et morum honestas
suadet que principibus maxime
pertinere dinoscitur. nam istud. *Ita.* ethimo-
c. lii. dicit quod rex dicitur a regendo nec
est rex qui non regit. In principibus igitur
non ambitio: sed de subditis curas
esse debet. unde gregori. xi. moralium
Principes vocantur qui malis co-
gitationibus principantur. et ibidem
xxvi. Illi enim principes sunt qui ele-
ctionis gloriam declinant: qui livores
mitigant furores extinguunt: qui tem-
ptationibus non consentiunt: sed re-
gendo preesse noverunt. unde horatius
in carmine. Virgo. sicut narrat
augustinus. v. de civ. dei. cap. xlii. di-
cens. Latus regnes aulicum domum
do spiritum. et claudianus alloquen-
do theodosium dicebat. Licet inquit
late domineris: si tamen prava cupis-
si duceris tra. serviti. tugum patieris
si autem tollis et leges interius feras
tunc omnia iura tenebis. Insuper de
valerio imperatore octuagenario le-
gimus quod cum adhuc virgo esset et sue
felicitatis premia recoli audiret ait de
vna tantum modo victoria glorior.
et requisitus que fuisset illa: respon-
dit. Quia inquit inimicorum domus
scilicet carne mea domavi et supe-
raui. Hoc enim narrat valerius in quo-
dam suo parvo tractatu. Illi ergo re-
ges sunt qui se regere non erunt unde
gregorius moralium. lii. Illi inquit re-
gnant qui corpora sua regere sciunt.
qui desideria temperant et cogitatio-
nes legibus regulant. et ideo. Ele-
re culus rex est puer. ecclesiastes. xi.

Nunc tamen principes seipsos regere non curant et regna regere se iactant et qui suos inimicos sevincere dicunt modica temptatione vincunt. unde seneca epistola. xvi. Multi inquit hostem vincunt: sed vincuntur cupiditate et cum agere videant: ipsi tamen aguntur. Idem epistola. c. de alexandro loquens ita dicebat. O inquit victor tot regum atque philosophorum ira atque tristitia succubuit: et omnia preter se in sua potestate habebant. Sibi tamen imperare maximus imperius est. Idem epistola. xxxviii. Si vis omnia tibi subicere: subice te rationi. Multos enim reges si repperit ratio. Ab ipsa enim discas quid et quemadmodum aggredi debeas. Idem epistola. cxvi. Animus inquit noster modo est rex modo tyrannus. Nam rex est cum honesta petit atque corporis salutem querit: sed tunc tyrannizat quando turpia iubet et iura contemnit. unde augustinus. de ciuitate dei. ca. iij. concludit quod qui peccat etiam si reseruet seruus est: nec vnus hominis. sed quod est grauius tot dominorum quot vitiorum. Nam melior est qui dominatur animo suo expugnatione urbium: ut scribitur puer. xvi. De bono igitur rege dici potest illud prouer. xx. Rex qui sedet in solio iudicii dissipat omne malum intuitu suo.

¶ Ca. xvi. de liberalitate principum.

Vt dicitur prouerbio xix. Diuitie erogate addunt plurimos amicos. et pollicratus li. iij. ca. xliij. narrat qualiter ritus rōe liberalitatis factus fuit amabilis atque sui pa-

tris auaritia totali liberalitate curante ut tota eius complacentia in largiendo foret: et tanto animo munera dare affectabat quod ultra posse donare mittebat: et cum redargueretur dicebat. Nemo inquit a facie principis debet recedere tristis. unde cum quodam die nichil prouideret dicebat. O amicum meum diem hunc perdidit. Nullum enim vitium deterius auaritia signanter in principibus. ut ait tullius prius de officiis. ca. xxiij. Nempe largitas facit principes famosos et claros: ut ponit ibidem tullius. ca. xvij. et boetius. i. de consolatione. ca. v. dicit quod claros largitas facit. Moraliter ergo auferenda est auaritia de cordibus: ut celestis glorie claritudinem mereamur. Nam sicut liberalitas in seculo reddit homines famosos: sic largitio in christi nomine facta facit rapere celos. Reprobande sunt tamen plurimum principum largitiones stulte. unde seneca. li. i. de beneficiis li. xi. Respicit de sunt facultates quas prestamus atque persone quibus damus. et reprobatur largitatem alexandri qui dedit urbem cuidam elemosynam petenti: et cum ille diceret quod sibi talis elemosyna non conueniebat: alexander respondit. Non curo inquit quid te accipere deceat: sed quid me dare congruat. Hec vox inquit seneca regia videtur et animosa: sed est stultissima quod decet considerare quid cui quando et quare largimur. Idem seneca ibidem de nimia cupiditate redarguit antigonum. cui cum quidam peteret talentum: respondit quod plus parebat quam decebat habere. Ille igitur videns se repulsum petiit denarium: cui antigonus. Non des-

et inquit regez tam modicā rem dare itaqz p cavillationē nichil se datum cōclūsit. Si igitur alexandri respiciendū indigesta liberalitas potius anrigoni detestanda est cupiditas. Mempe tullii. i. de offi. ca. xvij. dicit q largitas debet exerceri cum intentione ordinata nō ad iactantiam et pompā: sed ad pfectū suscipiendū. Nam fatuā largitionē sequunt rapi ne itaqz nō sua sed aliena distribuunt. vnde ambrosius li. i. de officiis. Non est inquit largitas si qd largiaris vni et alteri extorqas. et subditur. Perfecta largitas est: necessitatibus singulorum occulte subuente: vt liberalē laudet os pauperis et non labia propria. Nesciat sinistra tua quid faciat dextra tua. mathei. vi. et tull. i. de offi. cap. xliij. Ea inquit libertate vtamur que pro sit amicis noceat nemini. Nichil enim liberale est quod non est iustum. Insuper seneca lib. i. de clementia ca. xliij. Non est inquit liberalis qd de alieno est liberalis. Ceterū nō sufficit de suo dare proprio: sed oportet hilariter et libere dare. vnde seneca. i. de benefi. cap. vi. Beneficium aspere datum vocat panem lapidosum quē esuriens capere est necessarium: tamen acerbū. valerius. li. v. c. i. narrat de legatis carthaginensium. Qui cum venissent romā ad redimendū suos captiuos: cenatus protinus his nulla pecunia accepta reddidit tunc numero duum milium et septingentorum quadragintarrium expletissimos rerum. vnde tantū hostiū exercitum dimissum tantā pecuniā contempnam tot punctis iniurijs ventā datam ipsos legatos opistupuisse ar

bitrandū est: ac secum dixisse o munificentiam gentis romane deorum benignitati equandam. Etiam nostram legationē supra vota felicem. Nam quod beneficiū nunq̄ dedisse mus accepimus. Unde per libertatē romani famam atqz domina sibi cōquestarūt sic pariter pauperibus xpī bona erogantes celorum regnum sibi acquirunt. Itaqz liberalitas decēs est in pūcipe maxime nichilqz turpis in ipso q̄ avaritia. vnde innocētiū papa sic dicebat. Quid inquit p sunt tibi o frater diuitie: quid glorie quid leticie cum nō liberent hominē a morte: nō defendunt a verme: non eripiunt a febre. Ecce qui iam gloriosus sedebat in aula: modo lacry despectus in tumba: et qui vesebatur deliciis in cenaculo modo consumitur a vermibus in sepulchro. et subditur. Timeant igitur diuites illud iacobi. Agite nunc diuites penitentiam plorare ululantes in miserijs que adueniunt vobis cum dicetur. Diuitie vestre putrefacte sunt: et vestimenta vestra a tineā comesta sunt. Aurum et argentum vestrum vastauit erugo. et in nouissimis diebus thesaurizatis vobis tram domini et in luxurijs enutritis corda vestra. Pauperes igitur christi fame perierūt quos nō subueniendo occidistis et ecce sanguis eorū clamat ante deum de terra et dicit. Iudica domine sanguinē nostrum hec innocētiū Nec tamen pena cōminata ab avaritia animum debet reuocare. quinimo fm dictamen rationis honor debet preferri utilitati. vnde valerius li. vi. c. lliij. narrat qualiter dario iam vno et altero prelio virtutis

tem alexandri experto atq; ideo et p
tem regni thauronens monte: et fi
liam in matrimoniu cum decies cen
tum milibus talentis pollicente cum
parmento alexandro dixisset se si ale
xander esset uirum ea condicione cui
alexander respondit. et ego uirer si
parmento essem. Ex qua hystoria col
ligitur qd alexander potius honores
q; cupiditates amabat. Mempe aua
ritia in principe signater pessima est.
Ideo apostolus dicebat. Nec auari
tia nominetur in uobis que est ido
lorum seruitus et ecclesiasti. x. dicit
tur qd diuitie congregare in malis do
mini sui pereunt in afflictione pessi
ma. ideo catho. Dilige denarium. sed
parce dilige formam: quia scilicet pe
cunia non ad cupiditatem: sed ad ne
cessitatem acquirenda est.

¶ Capitulum decimum septimum de
patientia principum.

Patientia et si omnis prin
cipem tamen maxime
debet. exemplo apli. ii.
corinthi. iii. In omni
bus inquit tribulatio
nem patimur: sed non

angustiamur a propiamur: sed non
desituimur persecutionez patimur sed
non derelinquimur. Fratres igitur con
fortamini in dno et in potestate uirtu
tis ei⁹ scribitur ad ephe. vi. Attenda
mus eni qd fuit in antiquis animi
potestis atq; constantia. narrat enim
polycra. de cesa. augusto li. iii. c. xlii.
qd mire patientie fuit. vñ dicebat qd uir
habere debet in aurib⁹ diligentiam.
In lingua tacturnitate et in aio quie
tem. Nec eni didici a iuneture mea.
vñ greg. xx. moralis dicit qd princeps

refrenare debet impatientiam ex pside
ratione paritatis sue cu illis quibus
preest. unde sene. li. i. de clemetia dicit
qd princeps cauere debet impati
entiam que de format hominem ex
terioriorem et confundit interiorem. que
propter idem seneca de ira libro pmo
Nichil inquit eque pfuit iras sicut
intueri suam deformitatem. Itaq; ira
faciem turbat: ora pulcherrima defe
dat toruos vulnus ex tranquillis
reddit: omnisq; decore relinquit iras
tos. et ideo dixit sirtus: qd iras pro
fuit aspersisse speculum: ut imago re
percussa ostendat homini suam des
formitatem: quoniam ira uiri iusticias
non operatur. iacob i. Decet igitur in
tribulationibus constanter permanere.
ut sit fortitudo et decor indumentum
eius atq; verificet illud ecclesiasti. xlv.
Et qd in senectate permanet illi uirtue.
Et enim lib. de uita cesaris legitur qd
cesar patientissimus fuit: atq; de sibi
dicti iniurijs vindicta non egit sed dissi
mulauit atq; cum suis aduersarios
subiectos habebat sepius pepercit.
Nam uir nobis audiens imprope
ria debet cogitare eorum stulticiam
seu ignorantiam: ut ponit seneca. li. iii.
de ira ubi narrat qd cum chymargies
hystoriarum scriptor quedam contra
cesares scripsisset monuit cesar ut ser
mone moderatiore uireretur quod fa
cere rennuebat: nec tamen cesar se uñ
discavit: sed solum domum suam sibi
interdixit. Et ideo concludit seneca.
Non qui offendit seculum quod uoluit.
tanq; inimicus: sed qui prudens erat
allene stulticie remisit. Insuper. Se
neca de mira patientia antigoni nar
rat ibidem. Qui cum multis impro

perla audiret dicebat q̄ militem decebat non solum certare baculo: sed etiam animo viriliter. Ergo agite et confortetur cor vestrum omnes qui speratis in domino: iuxta prophetā. Quid enim prodest ira suum animum affligere: qui enim sapiens est pari dicit nec de leui mouetur.

¶ Capi. xvij. de legibus.

Sine legib⁹ politica regulari nescit. Unde romani suis legib⁹ suarū politica sublimauerūt ut ponit polycrat⁹ li. vi. ca. xij. et tullius in sua prima rhetorica li. i. ait: q̄ oēs leges ad commodū rei publice referēde sunt: et sicut medicina corpori p̄dest sic reipublice leges. Insuper ambrosius in suo exameron omelia. v. dicit q̄ reipublice usus eē cōs: atq̄ obseruare deuotione cōi quasi plures partes reuereri: quorum cōsilio reipublica gubernet̄. Nec tñ leges sunt quibus mala imperant: qm̄ lex est recti p̄ceptio: prauiq̄ depulsio: ut ait tullius lib. de natura deorū vel lex est ius scriptū asserens honestū: p̄hibensq̄ cōtrariū: ut ait gratianus. Nam lex est interpretis equitatis: restitq̄ diuinarum et humanarū cōpos: ut ait crisippus. Eap̄pter veteres legibus politicas regularum sicut solon et ligurgus: sed crescentibus vitis leges perierunt: ut ait seneca ep̄la. xciiij. vnde augustinus. i. de ciui. dei. ca. xvi. et. A. gellius li. ij. c. xj. narrat q̄ apud athenienses leges solonis in asseribus ligneis incisae erant: ut sempiternae manerēt. nā leges sunt sicut capistrū vel frenū equo: ut ait crisostomus sup̄ iob. omelia. xxxvi.

Nunc tamen vniūquisq̄ voluntates pro lege capit. Abulio tamen maxima est populus sine lege qui licet legem se habere profiteatur: diuinam tamen censuram non imitatur: quia teste augustinus. iij. de ciui. dei. ca. vj. Omnis lex est inanis: nisi ipsius censurae diuinae legis imaginem gerat. Quapropter diuina sapientia prouer. viij. ait. Per me inquit reges regnant: et legum conditores iusta decernunt. Fidelium ergo ciuitas lege diuinae reguletur: q̄ tunc ciuitas est dei quādo rex est veritas: lex ē charitas: modus est eternitas: inquit augustinus. ep̄stola. v. Sed ciuitas tunc est diaboli qm̄ rex est mendacitas: lex est impietas: modus est instabilitas. Solus enim ciuitatis ciues sunt impij homines q̄ lege diuinae relicta utilitatem propriam equitati preferunt. sed lex diuina licet sit vna omnibus: tamē sufficit q̄ multiplex est in fructu et virtute. vñ iob. xj. multiplex lex eius. Ipsam tñ plures nō sufficere putant: aut ipsius obseruantiam spernūt: sicut athenienses qui cū exquisita iura sed iniquissima ingentia haberēt: maluerūt suis moribus q̄ legibus vti: ut ait valerius li. v. ca. ij. Tales enim sunt sicut tele aranearū que animalia infirmiora detinent sed validiora abire permittunt: q̄ tales condunt leges quas iubent obseruari: s̄ ipsi obseruare noliūt: putat ait valerius. li. vij. ca. iij. Quia eorum leges solum pauperes opprimūt: et diuites in suis maliciis non puniunt iuxta illud p̄verb. xvij. Qui iustificat imiū et cōdēnat iustū abhominabilis ē vterq̄ ap̄d deū. Legib⁹ igit̄ ipsi p̄p̄t regulemur in p̄iuitia dñi viuim⁹

¶ Capitulum decimumnonum de consilio principum.

Rincipes absq̃ consilio plebes facilliter dissipabunt. Nulla enim politica absq̃ consilio prosperari potest. vñd̃ tul. i. de offi. c. xxiij. Modice inquit sunt arma foris: nisi consiliū interius fuerit. z ibidē cōcludit q̃ ciuitati athensensi plus profuit consiliū solonis q̃ victoria themistodis. Insup sene. li. de trāquillitate animi circa p̃ncipiū dicit q̃ ille solus reipublice nō pdest qui de pace tantūmodo vel de bello curat: sed qui inuentutē exhortat atq̃ bonis p̃ceptis virtutem instituit: atq̃ ruentes ad pecuniam seu luxuriā retrahit. et tul. de senectute. Consules cōparat illis qui regunt nauem. Sana igit̃ et matura imitanda sunt cōsilia que in sensibus reperiuntur: vt frequēter. Unde roboā dereliquit cōsiliū sentū et iuuenūz adhesit consilio. et ideo regnūz amisit: vt dicitur. ij. regū. xij. Max in antiquis est sapiētia: vt d̃r iob. xj. narrat ei valeri. li. vj. c. ij. de marco castritio. qui. En. carboni sibi minari et dicēti multos se h̃re gladios: respōdit ego annos quasi dicat: ideo te non timeo Insup aug. epi. xxxvij. ad dīoscorū narrat d̃ demosthene p̃ho qualif̃ habitu simplex erat. accidit iñ vt rogaretur quatenus vellet canere cū lira: sicut oliz facere mos erat qui recusauit dicens se nescire cui mulier quedaz ait. quid igitur nostri. respondit. Rem inquit publicam noui ex parua facere magnam. Non igitur lenia sed matura querenda sunt cōsilia: qm̃ teste tull.

rhetoꝛice ca. xxiij. Prudentis est bene cōsiliari. z cōmentator dicit q̃ bona cōsiliatio est habitus cōiecturatiuus fm̃ ratiocinationem operabilis et bonus cōsiliator dicitur ille: cui talis habitus inest: cuiusmodi est homo iustus z sapiens. vñd̃. vj. ethico: dicitur q̃ homo naturaliter est consiliarius. nō tamē quicunq̃ homo s̃z qui sapiens est ille cōsulere nouit. A sapiente igitur pquire cōsiliū: vt dicitur thobie. iiii. z nō ab insipientibus vt dicit ecclesia. viij. Cum fatuus cōsiliū nō habeas: vt dicitur ibidem vñd̃ prouer. xxiij. Astutus oia agit cum consilio. et seneca in tractatu de virtutibus sic ait. Si prudens eē cupis futura p̃spice z que possunt contingere animo intēde. Nichil tibi subitum sit: sed totum ante perspicias qui enim prudens est nō dicit nō putat hoc fieri. Non enim dubitat sed expectat nō suspicatur sed cauet. ¶ Ca. xx. de militibus.

Militibus eo pacto virtutes competunt quo milites interpretari volunt. Miles enim vir est quasi ex mille electus: s̃z qualis electio erit nisi virtutibus floreat ipse q̃ tot homines precellit. Militib⁹ igitur virtutes competunt corporis et mentis: vt corpus in bello valeat et mens bona pudentia dirigatur. Et quāq̃ omnē virtutem habere militē decor esset: quasdam tamen sibi p̃cōgruere legimus. Decet enim militem fore strennuū ac promptum ad lictos z honestos labores iuxta illud

quintilia. cā. vi. Labori inquit oportet insistere ubi effectus promittitur quia naturalis est fauor pro laborantibus: ut inquit idem quintilia. lib. iij. de oratoria institutione. vnde seneca ad lucillum. Generosos animos labor nutrit: nec est viri timere sudorem. Nam mollicies est fugere laboriosa ut inquit aristoteli. iij. ethi. Erubescant ergo milites temporis huius in quibus non strenuitas sed mollicies est loco galee pileum castoreum accipiunt: pro lancea baculum scepro simile pro armis vestes rubricatas et politas et omnem militie labores plurimum ad voluptatem transulerunt. Cleruntamen teste virgilio in georgicis lib. i. Labor omnia vincit. et mattheo in thobias Est carnis cultura labor caro nuda labore. Sit sterilis spinis obsita messis inops. Creantur igitur milites ociosi ad labores tardi. Nam teste vale. li. vii. c. vii. Octum industrie maxime videtur contrariis. itaque milites exercitio frequenter debent habilitari: ut laboribus subesse non ita timeant. nam teste gaufredo in poetria. Ars tritos usus proprios imitatio reddit. Artifices aptos rra concurreria summos et ouidi. iij. tristium. Ingeniumque meum longa rubigine lesit. Torpet et est multo quam fuit ante minus. Fertilis assidue si non remouetur aratro. Nil nisi cum spinis gramen habebit ager. Conculit ingenium patientia longa malorum que verba inuenerit exercitio indigere volentem fieri virtuosum eum precipue cuius vocatio militia est. vnde magister selio. Discere ne cesses: aderunt post semina messes. Post lachrymas risus: post exilium paradysus. Si si

solari telum si satari. Da si ditari serui si vis dominari. vnde tullius in Tusculana. questio. li. i. Grecorum inquit prouerbum est quod quisque nouit artem in hac se exerceat. Erubescant igitur nobiles pigritate pusillanimes quibus mos non prelia sed edia sequi: non irruunt contra hostes: sed primis emulantur. Castrum non captunt sed feminas et puellas violare non metunt vitam non exponunt pro reipublice defensione: sed potius breuiant dies ex gulosa comestatione non petunt naues ut transeant flumina: sed nauis vice odorifera poscunt balnea: non se vento exhibent aut pruinis: sed umbram domiciliorum sectantur. His etenim modis exercituum militie pretermittunt.

¶ Ca. xxj. de fidelitate militum.

Militantibus congruit ut sint fideles. In hoc enim militia fundata est ut nulla frater deuteretur. vnde in proverbia sapientum

dicitur. quod etiam hosti congruit tenere fidem. Qui enim fides perdidit nichil potest ultra perdere et quintilia. causauit. Non habet inquit causam loquendi cui credi non potest: aut cui ablata est omnium verborum fides omnisque sermonis auctoritas Abscedat igitur hic qui se dicunt nobiles: et tamen fraudibus et infidelitatibus sua prelia exercent quod promittunt minime tenent. Cleruntamen tullius. i. de officiis. Fundamentum primum iusticie est fides. et seneca ad lucillum epistola. lxxviii. Fides est sanctissimum humani pectoris bonum: nul-

la necessitate ad fallendum cogitur
 nullo premio corrumpitur. vnde re
 fert vale. li. iij. ca. viij. q. cū sabius ca
 ptiuos ab hannibale interposita pa
 ctione nūmorum recepisset: et illi a se
 natu non prestarentur: missi in vibē
 filio fundū quē vnicū possidebat ven
 didit: et usq. p. cū hannibali prius
 numeravit. vnde valer. li. viij. Bone
 fidei venditores nec cōmodorū spes
 augere: nec incōmodorū cognitio
 nez obscurare oportet. et lib. ix. ca. i.
 Occultū et insidiosus malū est perfī
 dia cuius efficacissime vires sunt mē
 tiri et fallere. Fructus in aliquo com
 misso scelere cōsistit: nepharijsq. vin
 culis circūdat: et tū incōmodū affert
 humano generi q̄tum salutis bona
 fides p̄stat. Nichilominus teste salu
 stio in tug. paucis carlor fides q̄ pe
 cunia. Omnes etenim fideles eē ho
 nestum est. Illos it̄ p̄cipue quorū
 status militaris: quorū vocatio est
 rēpublice defensare. Mempe tales
 si fidelitate careant: nimirū si eorum
 hostes fidelitatē eis nō teneant. Ita
 qz fidei p̄ditio vtrāqz partes pugna
 tium fugabit: vnam vt: aliam prodī
 tione: et sic absqz fidelitate nulla fiet
 defensiva: sed vndiqz gignetur offensa
 Audui etenim septius quoddam ge
 nus hominū fidelitate carere. Mirū
 est igitur cur oppositi milites fide
 tatez in eis expectant. In finitīs nē
 pe p̄ditionibus fraudari sunt ab eis
 in quibus cōfidere nō cessant. vñ tol.
 In rhetorica prima. Summa inquit
 clementia est in corū fide spes habes
 re: quorū perfidia totiens deceptus
 sis. Heu heu miserum nūq. tuta fi
 des. inquit vñ gi. iij. eneid. et luca

nus. Nulla fides regni socijs. et suba
 dit. Nullis credite. et ouid. li. de pon
 to. Et cum fortuna statqz caditqz fi
 des: qz scz multi extra manus hostis
 positi: promissa obseruare contem
 nunt. Nichilominus nulla grauior in
 famia: nullū peris infortunū q̄ infī
 delitatis habere nomē. Nec sapiens
 miles tātū odit hostes fideles q̄tus
 cōmillitones infideles. vnde ouidius
 j. de arte amand. Reddere depositū
 pietas sua federa seruet. et lucanus li
 bro. viij. Ardua quippe fides robu
 stos exigit annos: tanqz diceret q̄ ro
 bustus animus fidelis est: sed fragi
 litatis et nimis iuuentutis est frange
 re fidem. De qua erator lib. ij. Hec est
 vera fides quā lex cōmunicat amor
 ris: medijqz tenebris apparet radia
 ta fides. Sit laurea iussis ex p̄cto
 quod terror agit: mensuraqz virtus
 crescit in aduersis: que verba nil aliū
 sonant q̄ nulla ex causa frangenda ē
 fides: sed fidelitatis in aduersitate p̄
 batur et crescit. Et siq. milites fide
 liter obseruare debent quod promit
 tunt: ita attēdere debent ne captiuis
 aliquid vt perant qd infidelitatis oc
 casionem exhibere possit. Attendāt
 etiam ne mala occasione quosqz in
 uadant. Nam genus infidelitatis est
 nō solū a promisso recedere: sed etiā
 frivole alijs insidiari: aut p̄ximos p̄
 lijs emulari. Hec siro ei an titulo pra
 uo pugnantes in hostibus fidelitatē
 reperire mereantur aut viruz promissa
 obseruare teneant. Sic enim besiro
 vt qz quicquid arbit̄ fidelitatē sem
 per bonā esse atqz laudabilem quic
 quid nō vñsiosuz promittitur iure tes
 netur. Nichilominus tamē iusto dei

indicio sit: ut qui inique et absque ratione
 preliant in promissis decipiant. ita
 quod estimo istos hoc mereri. Difficile
 est tamen ut credam alios in promissis
 non teneri ubi primum vitio caret: ut
 prefert. Esto etiam quod scia hos non
 obligari: hoc vult militia ut fide-
 litatem in omnibus obsequare noverint.
 Attendant igitur milites ut turpiter
 illa suscipiant. unde Ciceronius de arte.
 Iudice me fraus est concessa repelle
 re fraudem: armaque in armatos su-
 mere iura sinunt. et si sine titulo. Se-
 pe soporatos invadere proficit hostes
 sed turpiter. et ibidem lib. ii. Pugna re-
 luctanti cessat in hoste magnus. et lib. iiij.
 primum. Pugna sua sine cum facit
 hostis habet. Attendant autem milites ne
 de se nimis confidat etiam si ius habe-
 at. quod teste carbo. Victor a victo su-
 perari sepe videmus. et claudius in
 maiori. Seplus in caute nocuit vi-
 ctoria turbe. Si etiam milites animo
 suo in iure suo. iuxta illud Ciceronis in epi-
 stolis. Non faciunt moles ad fera te-
 la manus. Parum certamen pre-
 lium magna movet. Milites igitur iuri
 suo deo faueant fideliterque preliantur
 et lenoque iuri minime derogent ut in
 fidelitas michi oritur. Que enim tibi
 militie gloria: si propriam patriam inva-
 dis: si ex ira vel superbia preliari con-
 censes: aut si proprio opere vincaris
 aut si melius damnum ex casu quam co-
 modum ex victoria sperare videaris
 Non tunc enim commodum non solum fa-
 cultates sed etiam famam et honorem
 intelligi puto. Nampe aliqui predi-
 ctis ex causis prelia susceperunt quo-
 rum opus iure laudeque caret: quod te-
 statur Ciceronius in antonium omnino nulla

causa iusta est cuius contra propriam
 patriam pugnare. et idem Ciceronius pro
 Marcello. Precundia inquit et super-
 bia consilio inimica est: cuius occas-
 sione prelia fieri non debent. Rursum
 in puer sapientum dicitur quod bis puni-
 tur qui propius armis perit. Qui ergo
 preparandum est bellum: ut vin-
 cas scelerius. Ceterum Suetonius li-
 bro. xx. de. xij. Cesaribus Augustus in-
 quit prelium suscipiendum omnino
 negabat: nisi maior emolumentum spes
 quam damni metus ostenderetur. His
 itaque allegationibus clare patet pug-
 nam iuxta rationem tantummodo as-
 sumi debere. Itaque fidelitas non solum
 in promisso: sed etiam in aggressum
 circumspectanda est. Militia autem
 de decus patitur nisi fideliter exerce-
 atur: et in milite nil te nil pulchrum est
 quam fides eius: non solum erga homi-
 nes: sed etiam maxime attendere ha-
 bet: ut sua militia deo subseruiat. Pul-
 lus enim miles tantum principis quam
 deo tenet. Attendant igitur milites
 dominus suis fideles deo tamen non
 neglecto debere existere. unde polli-
 cratus li. vi. ca. v. dicit quod duo sunt pre-
 cipue in milite. scilicet electio et sacram-
 ut scilicet sedus promissum teneat.
 Et Vegetius loquens de re militari
 dicit quod totius reipublice salus in hoc
 consistit: ut tyrones scilicet milites non
 tantum corporibus: sed etiam animis
 constantissimum compareant: atque iuramen-
 ta suis principibus facta observent.
 Clavus tamen est quod milites principi re-
 porali potius quam deo fidem servant.
 unde propterea illa sollemnis consuetu-
 do inolevit qua fiebat: ut quilibet mi-
 les ipsa die qua miles fiebat ingrederetur

retur ecclesiam atq; gladio sup altare
posito et oblato sollēter iurabat se
p defensione fidel certare et deo per
petuo famulari. vnde vege. li. iij. ca.
i. narrat quomodo milites deo iura-
re debent: suosq; pūcipi p deum scz
de fidelitate seruanda. Narrat etiam
tul. i. de offi. ca. xi. quō pompilius im-
perator: filii cathonis in suo exercitu
admittere noluit: nisi pū cum sacra-
mento fidelitatem tibi iuraret. Hec
aut omnia dicta sunt: qz fideles scilz
xpī milites vsq; ad mortē certare de-
bent: vt scz eccia protegatur et legis
christiane veritas p mulgetur. vnde
polycratus lib. vi. c. viij. Huius inquit
militie est ordinate tueri ecciam z p
fidam impugnare sacerdotūz vene-
rar: pauperē defensare: iniurias pla-
care: et si opus est animaz ponere vt
scilz de illis verificetur illud pphete.
Gladij ancipites in manibus eorūz.
Hunc tamen hominū militiā fidē
christianā nō fouet sed potius des-
pūmit. Meruntamen legimus apud
antiquos hunc morem fuisse: qz scilz
cet milites spolia hostium dijs cōse-
crabant. valerius li. ij. ca. i. de iulio ce-
sare narrat qz prohibuit spoliari tem-
pla. z ideo per biennsi remansit inui-
ctus donec presumpsit insurgere cō-
tra deos atq; inuadere tēplūz appo-
linis. Idem etiaz narrat polycratus
vbi supra. Jtē egisippus narrat quo-
modo pompilius nō permisit spolia-
ri templa. z ideo sibi pepercit alexan-
der. Ex his igitur patet qz militiā ec-
clesiam debet offensare. Moderni ta-
men milites corā mulieribus de bel-
lis narrant: et coram simplicibus de
victoria illustrium militum se factāt

nec tamen habent bellandi vsum vel
artē: quia lasciue potius qz militie
intendunt. Meruntamen lasciuia mi-
lites enervat: vt docet seneca episto-
la. iij. vnde ibidem ait qz indurandū
est animus militis et blandimentis
voluptatum paul abstrahendus. Ne-
pe hannibalem induratum nisi bus.
et laboribus campanie fomēta ener-
rauerunt. Armis inquit vicit fuit tas-
men vitijs victus. Retendendum est
igitur quomodo gedeon cū trecen-
tis viris aquam nō biberunt: sed cur-
uatis genibus diutissime penam su-
stulerunt victorias obtinuit. Sic enī
milites non in voluptatibus: sed in
laboribus exercere debent militiam
vt tanquam animalia iussa sunt im-
perpetuum signum federis.

¶ Ca. xxi. de bellis.

Retum illicita occasi-
one susceptūz malo in-
ridice debet sine termi-
nari. vñ augu. v. de ci-
dei. ca. xxi. cōcludit qz
bellum nunq; debet fi-

eri sine magna necessitate z sine iusta
causa. nam iudith. v. legitur qz alchior
alloquendo olofernem postq; pluri-
ma dei beneficia receperat concludit
dicens. Hunc igitur domine perquis-
re si est aliqua iniquitas eorum in cō-
spectu dei et ascendam ad illos. quo-
niam tradens tradet illos deus eorū
tibi. si autem non est offensa populi.
huius coram deo suo: tunc non po-
terim resistere et: quasi diceret. qz nō
est bellandum nisi cum iusta causa si
autē iusta causa fuit nō est timendus
vnde nume. xliij. Nolite timere deus
vobiscū est. z leuitici. xxvi. Si in pre-

ceptis eius ambulaueris &c. et sequitur. Persequimini inimicos vestros et corruent coram vobis. Nec tamē sufficit vt bellandi causa iusta fuerit: sed etiam vt iusti sint qui preliantur. vnde ioseph. vij. legitur q̄ propter peccatum ipsius achor: multi de populo li fuerunt occisi. Principes igitur sūt informandi tēpore bellic: vt dicit ecclesiast. iij. Sed nunc p̄ch dolor vide mus aut prelia sine iusta causa fieri: vt ab iniustis p̄sonis bella compleri. atq; modernorū domina in tyranniam mutata sunt nec dominant vt foueant. sed vt spoliare studeant. Attē damus enim illud iob. lv. Numerus annorū incert⁹ est tyrānidis eius. qz scz dñum tyrannorū breue est et casum de iure postulat. quinimo signū maximū p̄ditionis est dominū quan do p̄ncipes ad tyranniam inclinat: aut suos officiales tyrannizare p̄mittit. ideo eccl. x. dicit. Regnū a gente in gentem transferet p̄pter iniusticias. et contumelias et diuersos dolos vt patuit de saule. i. regnū. xij. Quapropter quicunq; tyrannus est: de periclitatione stomini sui formidare habet. Ille autē est tyrannus qui est rex iniustus: vt ponit aug. ij. de ciui. dei. ca. xx. et aristot. viij. ethicorū ponens differentia inter regē et tyrannū dicit q̄ tyrannus est qui commodum p̄prium intendit. Rex autē dicitur qui subditorum querit utilitatem. nō in puer. xxvij. Leo rugiens et visus esuriens p̄ncipes impius super populū pauperē: dux ingens prudentia multos opulmit p̄ calūniam. de quibus. i. i. dicitur. Principes tui infideles socij furum omnes diligunt mu-

nera. vnde seneca li. iij. de naturalib⁹ questio. capit. i. Porcius inquit decet deorum opera celebrare q̄ philippi aut alexandri latrocinia: nec p̄cipuū est in rebus humanis classibus maris transire seu emulorū inturias subegisse. Nulla inquit maior est victoria q̄ vitia domuisse: qz innumerabiles sunt qui vires et populos habuerunt in sua potestate: sed paucissimi peccatis caruerunt. Nunc tamē p̄ncipes vitia domare nō curant: s; omni tyrannia p̄intenta subditorum. utilitatem atq; virtutum acquisitionem p̄termittunt: nec bella interdiciunt vt iusticiam foueant: sed potius vt suis pompis et iactantijs satissacere queant. Tales enim nō reges s; tyranni sunt: qz non aduersarios sed subditos inuadere petūt. de quib⁹ poli. li. viij. c. i. dicit q̄ tyranni sunt q̄ nō legibus sed proprio arbitrio imperāt. Reges autem sunt qui p̄prium arbitrium legibus submitunt. et ideo pollicratu libro. iij. concludit q̄ tyrannum occidere iustum et equū est. vnde tullius. iij. de officijs ca. viij. Nulla est inquit nobis societas cum tyrannis: sed potius summa distinctio. Neq; enim cōtra naturam est tyrannum spoliare si possis: sed etiam necare est honestum. Et enim membra amputanda sunt si sanguine et spiritu careant ne ceteris membris noceant. Illa igitur infirma hominum feritas: et inhumanitas a cōmunitate segreganda est ne subditam plebem contaminare possit.

¶ Capitulum vicesimum tertium de regimine militum.

Vultis prosperari ne
quit ubi nulla virtus
ubi sensus non habitat
ubi romani teste po-
llicato lib. vi. ca. vii.
Prevaluerunt aduer-
sus multitudinem gallo-
rum: periclitantes
germanorum vires hispanorum:
dolores aفرorum: et hoc per felicitatem sapientiam
Sicetiam per fidem atque veritatis stu-
dium quaecumque peccatorum contagia
subjugare poterimus. unde quidam ex
narrationibus colligit: milites olim
potius ingenio et sapientia prevaluerunt
quam viribus corporis: sic pariter in via
morum potius est incedendum secundum sa-
pientiam christiane legis quam secundum vires
corporis. Nam sicut in gen. legitur.
Etiam in viribus corporis erat fortis
Iacob. et tamen ab ipso scilicet Iacob esau
supplantatus fuit. Non igitur in vi-
ribus propriis confidendum: sed in sa-
pientia legis meditando est: ut scilicet
non nobis sed scripture sacre consiliis
acquiescamus in qua thesauri sapien-
tie absconditi sunt. unde pompeius.
li. xi. narrat quod alexander a patre suo
exiguam militiam accepit. Et erant
men docta et in preliis assueta erat
ideo ipsa meditare innumerabiles ho-
stes suppressit: sic etiam. dum nascimur
modicam militiam et modicas virtu-
tes accepimus. si tamen in fide instru-
mur et in bonis operibus exercitemur
per hostes prevalerimus. ubi vege. li.
lii. c. i. narrat quod assira licet navium usu
non indigeret ne tamen milites torpe-
rent iussit naues edificari et milites
ibi de exercitari: sic nunquam ociosi esse
debemus ne carnis desideria succube-
re nos faciant. Plures tamen non exercitum

bonorum sed malorum frequentat. nichilo
minus tamen narrat vege. ubi supra qua-
liter catho suis militibus precepit ut
rapinas non facerent sub pena abscisio-
nis dextre manus quinquem militem
parari non licet. Insuper de vita cesaris
exemplum satis conforme legitur. Non
debemus igitur in pravis sed in bonis
et licitis operibus exercitari atque non de
proprio sensu sed de preceptis sacre scriptu-
re providere tenemur. unde narrat vele-
rius li. ii. c. ii. quod disciplina militum ro-
mano impio multarum urbium domi-
nationem atque regnorum et gentium res
gnum largita est. Simus igitur sa-
pientes quam vita hominis nihil tibi super ter-
ram. Stat enim poliorum li. vi. c. viii. quod
militum vocatio est ut non permittant. Re-
pugnare aut perire. Non sunt ergo
milites qui propriam animam in peccatis
darnari permittunt. ubi egiptus li. v.
allegat dictum tunc dicentis quod in exerci-
tium non solum requiritur virtus corporis
etiam mentis nec contra hostem fortitu-
do sed discipline norma ne scilicet miles
sit crudelis vel impius: aut ne prede-
porius quam victorie sit intentus. unde lu-
ce. ii. Militibus dicitur. contenti esto-
ste stipendiis vestris. et est verbum
beati iohannis baptiste. Plures au-
tem huiusmodi temporales viri se iactant nobiles
indeque superbiunt et alios continent.
ceterosque rusticos nuncupant. et tamen
ipsi qui tanta frequenter dicunt vilissi-
mis operibus suam nobilitatem osten-
dunt et cum alijs iurant se ignobiles
attestant. Etiam attenderent illud
iob. xxi. Nunquid non in vitro fecit me
qui et illum. super quo gregori primo mo-
ralium ca. xxi. Omnes inquit homines

natura fecit equales. De nobilibus inquit propheta osee. ix. Gloria eorum ab utero partu. et boetius. iii. de consolatione. ca. vi. Inquit quod inane et quod inutile quod videat. Et declarat ibi de qualiter nobilitas non est nisi laus parentum: nec dicit aliquis gloriari de laude aliena. unde hieronymus epistola. ciii. Non est inquit gloriandus de nobilitate carnis: quia nec virtutes nec virtutis parentum imponenda sunt filiis nisi supple fuerint imitatores parentum. et christostomus super mattheum omelia. v. Nobilitas inquit seu bonitas parentum non valet nisi fuerimus nos ipsi boni. et omelia. xlix. concludit quod non valet habere solum in patrem sine operibus solum. et omelia. xix. sic ait. Nichil inquit prodest malis bonitas parentum: et nichil obest bonis malitas. Et enim illi non sunt nobiles: quia splendore parentum recesserunt scordibus et nequitia vacantes: ut declarat valerius li. iii. ca. v. Quamobrem de tali nobilitate iunnenas dicebat. Omne animi vitium tanto conspectius in se crimen habet: quanto qui peccat maior habetur. Nam ille nobilis est qui virtutibus claret: ut ait seneca epistola. xlv. Nam talis nobilitas donum nature est: nec debet exinde quis gloriari. quin immo debet quisque tanto esse humilior ex munere quanto se obligatorem esse conspiciat in reddenda ratione: ut inquit gregorius libro primo omelia. ix. et apostolus corinthi. iii. Quid inquit habet quod non accipit. si autem accepit: quid gloria ris quasi non acceperis. ideo hieremie ix. dicitur. Non gloriatur sapiens in sapientia sua: nec fortis in fortitudine

sua. Ea enim que natura dedit nec laudem nec vituperium facit sed ea solummodo que libere contrahuntur et fiunt. ideo apostolus primo ad corinthi. xi. dicebat. Gloria enim nostra hec est: testimonium conscientie nostre: quasi dicat quod non ex naturalibus debemus gloriari: sed ex moribus seu propriis operibus.

¶ Finit liber nonus.

¶ Incipit decimus in quo tractatur de diversis statibus virtutum sub precepto et habet. xvii. capitula cuius primus est de divitiis et eorum statu.

Qui sectantur avaritiam virtutibus ut plurimum non intendunt: sed quid prosunt divitiis: si virtutes non habentur. Narrat enim vale. li. iii. quod scipio omnia temporalia postponens virtutes pretulit. ubi cum ipse apud senatum romanorum accusaret: ipse respondit. Cum ego inquit africanus vobis subegissem: nil aliud exinde nisi cognomen portavi: quia scilicet fuit dictus scipio africanus eo quod africanus romanis sublecerat. et ideo statim subdit. Locustor inquit suus invidia quam pecunie quia scilicet homines inuidebant plus virtutibus quam pecuniis suis: quia etiam virtutes querebat potius quam divitias. Sic enim dicit puer. xv. Conturbat domum suam qui sectatur avaritiam. et puerbio. xxviii. Qui odit avaritiam longi fiunt dies eius. Narrat enim vale. li. v. quod consules romani in terram pauperes erant quod dum morerentur liberis suis nichil relinquebant. unde senatus romanorum eorum liberis providere consuevit. In sup

ll. ij. de nug's p'horum de artagogie
 rege legit q' aurū tanq' fictilia spres-
 uit. vnde dicebat q' p'stantius est ful-
 gere moribus q' rebus. Ipse enim vt
 ibidē dicitur. Rex cecilie fuit hoc p'
 fortunam: q' pater suus figulus fue-
 rat: et ideo vasis fictilibus semp' ute-
 batur. vñ dicebat. Non debeo p'pter
 fortunam meā negare naturā meā
 ceterum vale. ll. iij. c. ii. de. Quibero
 ne narrat q' licet ditissimus esset ficti-
 libus semp' utebatur dicens q' maior
 est thesaurus continentie q' pecunie
 vnde cum sibi munera presenteretur
 ipse respōdit. Referte inquit thesaurū
 vestrum z meū relinquit. Ipse entz
 nouerat illud p'me ad corinth. v. qm'
 avari regnū deī nō possidebunt. In-
 supervale. ll. iij. capi. iij. de. M. curio
 narrat q' fuit abstinentie norma z spe-
 ctaculū fortitudinis romanorū. Ipse
 enī in humili disco comedeat: atq'
 in domo exigua morabat. De foris
 igit' samnitū legati venerant speran-
 tes p'pter sui inopiā muneribus eum
 posse corripere magnū pondus au-
 ri publice missum sibi offerentes: sed
 nō preualuerūt. vnde respondisse fer-
 tur. Malo inquit locupletibus im-
 perare q' locuples fieri. Munera in-
 quit vestra refertote z memēote me
 nec acie vincī nec pecunia corrum-
 posse. Attendebat entz illud aplī ad
 ephē. v. Scitote intelligentes quo-
 niam oīs avarus nō habet heredita-
 tem in regno deī: qm' auaritia est ido-
 lorū seruitus. Hunc tñ illud isa. vj.
 verificat. Omnes inquit in vias suas
 declinauerūt vnusquisq' ad auaritia-
 suam. z tanq' desperātes semetipsos
 tradiderunt in auaritiā. ad ept. e. iij.

Attendamus igit' facultatum abun-
 dantiā amīcam esse auaritie: pacisq'
 inimicā. Nam abrahā et lot fuerunt
 diuisi: q' substantia eorum erat mul-
 ta. vnde aug. sermone. lv. Difficile in-
 quit est habere diuitias et nō amare
 ipsas. ideo optulose sunt suis possesso-
 ribus. Quāob'rez xp'us suis discipu-
 lis math. xvij. dicebat. Si vis esse p'-
 fectus vade et vende oīa que habes
 et da pauperibus: qm' facilius est ca-
 melum perforamen acus transire: q'
 diuites intrare in regnū celorum. vñ
 saplen. v. Quid vobis profuit supbia
 quid diuitiarum iactantia. z sequitur
 Transierunt omīa tanq' ymbra. ideo
 seneca sic dicebat. Non est inquit ho-
 mo estimandus vel reputand' ex his
 que fortuna dedit. vnde abacuch. ij.
 Elei qui multiplicat non sua. Uscq'
 quo aggrauat cōtra se deus z lutz. et
 hierony. eplā. xcvi. Oīs inquit diues
 iniquus aut iniqui heres est. z prima
 ad thi. v. Qui amat diuitias fructum
 nō capiet ex eis. quapropter grego.
 xvij. moralium. Diu inquit: si rebus
 nostris durare nō possumus: q' illas
 aut moriēdo deserimus: aut ille nos
 vtūtes quasi pereūdo deserēt qm' di-
 ues cu' dormierit nichil secū aufert
 vt dicitur iob. xxvi. vñ luce. vi. Ele
 vobis diuitibus qui habetis hic con-
 solationes vestras. vnde aug. de ver-
 bis domini sermone. xij. sic dicebat.
 Quid prodest plena bonis archa in-
 antis cōscientia bonavis habere z bo-
 nus non vis esse. Erubescere debes
 de bonis tuis si domus plena est bo-
 nis et te habet malum. Nam teste se-
 neca epistola. viij. Munera fortune
 sunt insidie. et epistola. xl. Segetem

nimiam ueritas spreuit: rami onere franguntur: ad maturitatem non peruenit nimia fecunditas. unde gregorius registro. liij. Omnia inquit in hoc mundo mutabilitatis ordo corrumpit. Non igitur in prosperis eleuari nec in auersis turbari debemus: sed aduersitatis memoriam tanquam humilitatis anchoram in mente teneamus quoniam sicut dicitur prover. primo Prosperitas stultorum perdet eos. unde aug. epistola. lxxxi. Mundus est periculosior blandus quam molestus quia scilicet in abundantia temporalium timendum est: ne cupiditas seducat: quia sicut dicit greg. moral. xviii. Prosperitas gressus obliquat ut uix ad bona redire possint. Quamobrem aug. epistola. l. concludit quod nichil est infelicius felicitate peccantis: quia scilicet felicitate penalis nutritur iniquitas et mala voluntas velut hostis interior roboretur. et subdit. Si inquit deus permittit pollere iniquos in prosperitate tunc indignatur grauius si delicta in puncta dimittantur. quapropter seneca li. de prudentia ait quod nichil est infelicius eo cui nunc accidit aliquid aduersi. Et ponit ibi exemplum de regulo qui secundum quantitatem tormentorum maiorem gloriam habuit. unde gregorius moral. vi. Quasi inquit per amena prata ad carcerem uenit qui per prospera ad interitum currit. Ideo iob. xviii. Precipitabat cum consiliis suis scilicet mundane prosperitatis. unde seneca epistola. xxxviij. Res inquietas que animum exagitat mouet cerebrum: et de uino genere ad aliud irrumpit quosdam per superbiam: alios per luxuriam: istos inflant alios molliunt. Quam

obrem. valer. li. viij. capit. iij. narrat dicentem solonis dicentis. Memine dum ueretur beatum dici debere quod ad ultimum usque fatis diem anticipi fortune subiecti essemus. Ibidem etiam narrat qualiter anaxagoras cuidam querenti quis beatus esset: respondit. Nemo inquit beatus est ex his quos tu felices existimas: sed eum in illo numero reperies qui a te ex miseris consistere credit non erit ille diuitis et honoribus abundans: sed exigui rursus aut non ambitiose doctrine fidelis nec pertinax cultor in secessu quam in fronte beatorum: quasi dicat quod bona temporalia nulli faciunt beatum. Attendendum est enim quod multi diuites fuerunt qui postmodum corruerunt sicut de pluribus narrat valerius li. vi. c. vii. sicut de grasso qui locupletissimus fuit: et postmodum ad tantam inopiam deuenit: ut bona eius a creditoribus: qui solidum prestare non poterat vendebat. Ibidem etiam narrat de. Q. ceptio qui per splendore et triumphum claritate consulatus decore maximus pontificis sacerdotio ut senatus patronus dei affectus in publicis uinculis spiritum deposuit: corpusque eius funestis carnificis manibus laceratum in scalis gementis iacens magno cum horrore totius fori romani conspectus est. De temporalibus igitur non est curandum se gloriano. unde aug. de uerbis domini. sermone. xliij. Mague inquit uirtutis est cum felicitate temporalia lucrari ne allicitat ne corruptio subuertat. unde apostolus ad philip. iiii. In omnibus institutus sis scilicet humiliter abundare. super quo greg. super eze. li. iij. omelia. viij. Magna inquit est aetas mire scientie et disciplina: atque toto cordis usu

discenda scz scire sustinere prospera
et aduersa idem sene. de prouidentia
Fugite inquit delicias: fugite euer-
uantem felicitatez qua animi made-
scunt: et si excesserit periculosissima ē
atq; mentes ad imaginatōes vanas
euocat. Cur igitur confidunt homi-
nes in virtute sua et in multitudine
diuitiarum suarum gloriātur.

¶ Ca. ij. de pauperibus z eorū statu.

Paupertas de se mala
nō est: sed paupes qñ
q; mali. z qđ optimū
est celum: scz pauper
tate potius emittit qđ di-
uitijs. vnde iacobi pmo dicitur. Nō-
ne deus elegit pauperes in hoc mun-
do. Nam desiderium pauperū exau-
dit dñs. Inquit ppheta. Narrat enim
greg. circa finem sui dialogi qualiter
ipse prohibuit ne fratres sui accederent
ad quēdam religiosum in morte pro-
hibuit etiam ne ipm sepelirent: ideo
qđ ipso viuente habuit tres aureos
quos iussit proici sup euz in detesta-
tionem sue cupiditatis. S q̄ta diffi-
dētia si credas egere aut perire duz
eterno regi famularis. Nōne qui om-
nes habz thesauros te ditare potest
ipse signanter qui liberalissimus qui
potentissimus qui omnia nouit qui-
bus indigere potes. vnde mathel. v.
Beati pauperes spiritu: qui scilicet ve-
ram in spiritu habent humilitatem
atq; sufficientiam. vnde greg. in dia-
logo li. pmo ca. xxiij. Parum prodest
paupertas nisi affuerit humilitas: qm
pauperē superbus odit deus. z alibi
dicitur. Quoniam pauper est non qui
minus habet sed qui plus cupit. Ex
quo patet qđ vera paupertas spirituz

humilem et factum reddit. Si igitur
sacari omnes appetimus cur veraz
paupertatez abdicamus. Narrant em
naturales qđ seruus licet sitiat: tamē
nō bibit quousq; plenitudinem aque
inueniat ex qua possit satiari. Cur igitur
de torrēte huius caducitatis po-
tamus: cur in temporalium acquisi-
tione sollicitamur Expectemus illā
plenitudinem glorie celestis: in qua
satiari valeamus: quoniam omnes
huius seculi fontes et flumina nō ni-
si amaritudo sunt. vnde apostolus ma-
the. xviij dicebant Ecce nos relinq-
mus omnia z secuti sum⁹ te: quoniam
apud te est fons vite: z in lumine tuo
videbim⁹ lumē. Nunqd experimur
qđ omnis avarus sitit. et hoc non im-
merito: qz avaritia calor est qui sitit-
re facit quaz dii infernales seminant
ipī qui ignibus atrocissimis vrantur
nam vt dixi. Omnis avaritia ido-
lorum seruitus est. Considerem⁹ em
illud quod valerius narrat lib. iij. ca.
iij. de fabulato: qui refutauit anrum z
argentū sibi missum. Itē dyogenes
omnia spreuit. teste etiam sene. lib. de
prouidentia. Democritus diuitias pro-
fecit tanq; onerosas. Libro etiam de
tranquillitate animi narrat de quo-
dam qui cum oia sua pēdidisset. gau-
dens etia dicebat. Subet inquit for-
tuna expeditis p̄hant. vnde lib. ij. de
vitis patrū legi qđ thesauris monas-
chi est voluntaria paupertas. Et de
quodam ibi legi qđ vēdidit euange-
lium vt paupibus succurreret dicens.
Verbum inquit vēdidit quod iubet oia
vendi et dari pauperibus. His ergo
verbis patet paupertatem merito esse
tolerandam: mundi q; diuitias con-

tēnandas fore. vnde narrat hierony. ep̃la xxxv. q̃ chrates thebanus homo quondā ditissimus cū ad pbilosophandū athenas pgeret magnum pondus aurī abiecit q̃ nō putauit se simul diuitias et virtutes posse possidere. Insuper idem hiero. ep̃la. xvi. de quodam pho recitat q̃ multarū possessionum p̃ctum in pelagus proiecit dicens Eibte in pfundum maris. malo enī vos submergere q̃ ego submergā vobis. Ecce igitur quasi liter sapientes hī mundanā dulcedinem tanq̃ amaritudinem spreuerūt quāmo in hoc solū putabant distari cum in diuitiis cor nō opposuerat nam de fabrico narrat vale. li. liij. ca. liij. q̃ locupletem et diuitem faciebat spm nō multa possessio sed modicū desiderū. Solas enī virtutem diuitias putauit. Insuper de zenone pho narrat. Agellus q̃ omnia temporalia contēpsit. q̃ cum fortunam suam bonam semel pdidisset dicebat O inquit felix fortuna que me iubet letus philosophari. hoc idē narrat seneca li. de tranquillitate animi. Et tul. li. de tuscū. questio. Ecce p̃z quomodo felix est leta paupertas. Qui autem volunt diuites fieri incidunt in laqueum diaboli: et desideria multa iuxta apostolum. Attendamus enī illud isaye. xliij. Elegite in camino paupertatis: q̃ sc̃z in mundo ad paupertatem voluntariam vocati sumus vt sc̃z nil cupiamus vt habeamus. s̃z solum habeamus vt viuamus. vnde chriso. super math. omelia liij. Paupertas inquit est caminus qui calidus est igne. Sicut enī eger nō debet grauari de medicamento: nec q̃ pur-

gandus est p̃ugamento: sic pauper. de paupertate non grauatur. ideo tho. bi. liij. c. dicebat. Fili mi pauperē vitam gerimus. sed multa bona habebimus si timuerimus deum. vnde seneca ep̃la. iij. Honesta inquit res est leta paupertas: nec ē paupertas nisi leta sit. Mā qui cū paupertate bene conuenit: diues est nec pauper ē qui parū habet: sed qui plus cupit. Et gre. supet ezech. li. liij. omelia. vi. ille inquit paup ē qui appetit quod nō habet q̃ tamē non habet nec habere petit: diues est. Ideo sapiē. prouer. xliij. dicebat. est quasi diues cū nichil habet q̃ si dicat: q̃ diues esse potest qui nichil appetit: licet etiā nichil habeat. Quē obīe grego. vbi supra: paupertas inquit est inopia mentis nec cōsistit in qualitate possessoris. Lamentandū est tamen nunc q̃ quilibet studet esse filius procuratoris: sc̃z huius mundi. omnes enī avaritie studēt: et tamen diuitie conseruare sunt in malis dñi sui: atq̃z pereunt in afflictione sua vt dicitur ecclesiasti. v. Qm aug. li. confessionū recitat: q̃ trāsiens per vicū vidit quendā pauperem hilare et letum. et ingemuit. suisq̃z socijs dixit: oibus inquit conatibus laboramus vt ad securam leticiā peruenire possumus. in hoc tamē pauper iste nos precessit. Et subdit august. ille letabatur: ego eram anxius securus ille ego trepidus. Unde poeta: o veretuta facultas pauperis angustiq̃z laris o munera nondum intellecta dei. Qm math. v. dicitur beati pauperes spiritu. Et isa. xlix. pauperū suorū miseretur. Ut igitur heredes simus nō mūdo sed chriso nescimur vt sumus

filij et heredes. nec queramus diuiti-
as terre: sed gratie et glorie dei. qm̄
sicut dicitur ysaie. xxxij. diuitie salu-
tis sapientia. scientia timor dñi: ipse
est thesaurus eius. Ideo grego. mo-
ralium. xxiij. minus inquit inops est q̄
vestem non habet. q̄ qui humilitatē
et ideo odibilis deo pauper superb⁹
ecclesiastici xxxv. Rationabiliter igitur
concludit aug. v. de ciuitate dei.
ca. xviij. q̄ ipse deus est opulētia mē-
tium: et sua plenitudine homines fa-
cit felices. Eius igitur diuitie sūt ap-
petende. quoniam gloria et diuitie in
domo eius: iuxta prophetas. Non si
attenderemus quanta mala diuitia-
rum occasione fiunt: quātusq; dolor
ipsarum gignitur occasione: pauper-
tatem opibus preponeremus. Nun-
quid absalon per capillos suspensus
est vt dicitur. ij. regū ca. xviij. sic enim
diuitiarum amatores in ipsis suspen-
duntur et pereunt. Etenim attende-
re deberēt verba apostoli ad philipē-
ses. iij. dicentis: omnia propter chris-
tum detrimentum feci. et arbitror vt
stercora vt christum lucrificam. qm̄
non proderūt diuitie in die ultionis
vt dicitur prouer. xi. Unde horatius
i suis eplis epi. xij. sic dicebat. Sice-
ritus fueris: non est vt copia maior.
Aloue donari possit tibi: tolle quere-
las. Pauper enī non est. cui rerū sup-
perit vñs. si ventris si lateribus pedi-
busq; tuis nil diuitie maius regales
addere possunt. Ite seneca li. de re-
medijs fortune sic dicebat. paupertas
inquit michi gratus est: et respondet
sed tu paupertati: q̄ nō in paupertate
vitium: sed in paupe. Illam quidam
bylaris et tuta. vnde iuena. Lanta-

bit vacuus corā latrone viator. quā
obrem aug. lib. de verbis ap̄li sermo-
ne xxiij. sic paupertatem suadet. Non
inquit displiciat tibi paupertas tua: q̄
nihil ea diuitias inuenire potes vis co-
gnoscere q̄ locuples sit celum eme
Unde igit quibus thesauris confer-
ri possit q̄ paupertati videm⁹ indultū.
Nemp̄ vt ad regnū celorum puen-
ret diues possessione sua obtinere nō
potuit hec ille vnde isa. xxiij. Paupe-
res hoīes in sancto israhel exultabūt
et ppheta sic dicebat. Tibi derelict⁹
est pauper orphano tu eris adiutor.
et luce pri⁹ dicit q̄ diuites dimisit i-
anes. Nam vere sunt inanes eorūq;
spes vana est eo q̄ pre cōfidentia di-
uitiarum salutis eterne gl̄iam adipis-
ci p̄termittunt atq; se putant a deo
haberi odio si eorū facultates ab eis
tollant. quibus tñ seducuntur. Sigit
etiam seneca in suis declamatiōibus
q̄ ciuitas olīz erat in qua lex fuit pe-
sita: vt nullus alienum capet aut dā-
nificaret. q̄ si quis faceret atrocissi-
mis puniēdus erat verberibus. Cō-
rigit igitur vt vīr quidam desperat⁹
laqueo se suspendit quod videns ali⁹
sibi cōpartiens laqueū gladio scidit
ne ille moreret. Ille autē qui se suspē-
derat coram iudice veniēs querelas
fecit: cur ille laqueū sibi dānificasset.
Q̄ta infanta de laqueo fracto cō-
queritur et de vītra recuperata et ob-
seruata non letat. Sic. n. p̄les in suis
diuitiis se suspendunt. et morte eter-
nam ppter ipsas incurrunt. et si deus
deorum facultates minuat: ip̄i tunc
cōquerunt et deum eis odio sum arbi-
trantur. ecce quāta stulticia Nam de
terrena substantia querelam faciunt

et vite eterne felicitates quam ppter diuitias pdebant nō planguit. Eappter beatus iacobus in sua ep̃la c. ij. dicebat. Nonne deus elegit pauperes in hoc mūdo vt nos faceret diuites in fide z coheredes regni quod promissit deus diligentibus se.

¶ Ca. iij. de mercatoribus.

Mercantia fideliter fieri debz: nec p̃textu ṽditionis aut emptio- nis fraus in primum debet excogitari. nec vsura tractari. vñ ex-

odi. xxi. Nec vsuris op̃rimes eū scilz p̃mū. et leui. xvi. Pecuniā tuā nō dabis ad vsuram. z luce. vi. Mutuū dātes nihil inde sperātes. Ideo p̃phe- ra dicit. Qui pecuniā suā nō dedit ad vsurā. vnde ambrosius. iij. de off. Cur inquit ad fraudē puertis nature industria: cur affectas in op̃laz p̃mi cur optari facis paup̃bus sterilitatē et cur exploras quādo tempus steri- le erit. Hanc vocas industriā que est fraudis astutia et quod vocas reme- dium latrocīnio p̃iunctum est. Nun- quid in deis phibitum fuit ne fratri- bus suis accōmodarent ad vsuram. deutro. xvi. vñ an. ep̃la. xxxvi. Quid dicas de vsuris: nisi qz crudelior est q̃ substantiā subtrahit diuiti q̃ q̃ feno- re trucidat pauperem. Item chriso- sup mathe. om̃e. v. Nichil inquit vsu- ra turpius nichil tam crudelius. Nā vsurarius lucrum suū aduersitatem alterius facit. Insup tul. li. i. de tuscu- lantis q̃ñtibus cathoni querēt quid expedit faciendū in re familiar: respō- dit. Bene pascere: bene ṽscire: bene arare zc. Sed enī quereret an liceret

reuerari: scilicet ad vsuram concede- re: respondit. Quid est inquit homi- nem occidere: quasi dicat q̃ fenerari idem est q̃ hoīem occidere. Comme- moremus enī hystoriz que habet in hystoria tripartita li. i. de speridia- no ep̃o. Qui pauperibus mutuabat triticum. Golebatur vt tēpore p̃spe- ritatis quod acceperēt restituerēt vt alijs paup̃bus suauentret. Accidit tamē q̃ quidaz mutua semp accipie- bat et nunq̃ reportabat: sed cū semel ad ep̃m venisset: vt triticū acciperet dixit ei ep̃us: vade z accipe. Ille autē abiit: sed cū in horreo nichil inuenisset ep̃scopo retulit: cui ep̃scopus.

Mirum inquit q̃ tu solus horreum vacuum inueneris. et tunc ille confes- sus est delictum: totumqz restituit.

Non igitur indebite acquitenda est. primorum substantia a potiori rōne frater fratrem vendere nō debet: qm̃ qui vendiderit fratrem suum suis san- guinis immemor est. Attendant igit- ur mercatores vt fideliter in sua vo- catione procedant. vnde prouer. xx. Abominatio est apud deum pon- dus iniquum et statera dolosa. vnde michee. vi. Adhuc ignis. n̄ domo im- pi: thesauriqz iniquitatis z mensura minor ire plena. z subditur. Nisi quid iustificabo stateram impiam et pon- dera dolosa: in uibus diuites eius repleti sunt iniquitates habitatores in ea loquebantur mendacium z lina- gna eorum fraudulentia in ore eorū Quapropter dominus leuitici. xix.

Præcipiebat fidelitatem mercantia- rum dicēs. Statera iusta et equa sine pondera et iustus mod⁹ equusqz se- tarius. Inquit tamen tullius li. iij.

de officijs ca. xij. An liceat venditor rei quam vendit vitia promulgare. vnde narrat ibidem disputatione dyogenis et antepatris sui discipuli. Nam dyogenes sic dicebat Quid stultius quam venditorem vitia rei quam vendit narrare: seu tanquam piceo dicere domum pestilentem vendendo. In contrarium tamen antipater sic dicebat nisi vitia narrat improbe facit et proximum decipit. Concludit ergo tullius quod non bonus viri sed fallacis est vitia rei cesare vendendo. Nam dyogenem defendit utilitas. sed antipatrem preferit honestas. Unde narrat ibi exemplum de phibio qui cum intellexisset. L. cannius vellet ortum suum emere fecit piscatores ante fauces ortum venire cum nauculis et tubis et pisces alibi captos afferri ac si ibidem capti essent quod videns cannius carius emit ortum sed in crastinum piscatores nullos reperit quoniam nemo audiret namque pisces ibi captos solum fuisse et ita deceptus est. et ideo ecclesiasti. xxxi. dicitur cum negotiatore et cum emptore tracta dirigendo eos.

¶ Ca. iiii. de seruis et laboratoribus.

Egimus primo regum quo ioab licet victor esset: noluit tamen ceperibere: ut victoria non sibi sed domino suo ascriberetur. Sic et entz apud

gentiles suis dominis serui fideles fuerunt sicut narrat valerius li. vi. c. viij. Ideo etiam habet li. de vita cesaris quod scilicet qui dam seruis cesaris ab antonio fuit captus qui cesaris inimicus erat ut tunc seruis ille cesarem abnegaret: nunc ser

uis vel beneficia nunc supplicia exhibebat: sed nichilominus seruus constanter dicebat. Jube inquit me iugulari. q: nec salutis beneficio. nec mortis supplicio cesaris miles esse destinam aut tuus esse incipiam. Gratias cuius constantie dictus seruus apud antonium incolumitatem impetrauit. ibidem narrat de quodam alio qui potius voluit mori quam a suo domino separari. vnde scripto salutem ei presentabat dum vellet pompeio famulari. seruus autem respondit. Gratias inquit tibi ago quod grande seruitium offers. Nulla tamen ratione deseram dominum meum. Milites igitur christiani christum nulla ex causa debent se deserere et alteri seculo vel mamone famulari. vnde apostolus roma. viij. dicebat. Quis separabit nos a charitate christi quasi dicat nullus. Insuper vale. lib. vi. ca. viij. narrat de seruo panopionis qui cum vidisset aliquos esse deputatos: ut dominum suum occiderent ipse cum domino suo vestem et anulum commutauit: et loco panopionis interfici voluit. Conforment etiam ibidem habetur exemplum de seruo antonii qui in franda supplicia pro domino suo tolerare voluit. Item ieneca de benef. ca. xliij. narrat similem hystoriam preallegate hystorie secundum valerium. Narrat insuper de quodam seruo qui domino suo incarcerato venenum petere obediens cupiens loco veneni medicamentum obtulit: et exinde suo domino veniam impetrauit. Ceterum pompeius lib. iiii. narrat quod anaxilla os filios suos reliquit paruos sub tutela serui sui spectare fidei quem tantum dilexit. ut eius amor quasi filialem precelleret amorem. Ideo prophetas nos am

monet dicens. Seruite domino in timore et exultate ei cum tremore: quoniam seruus qui scit voluntatem domini sui: et non facit plagis vapulabit multis: ut habetur luce. xlii. Nunc tamen seruorum viget infidelitas: quia nec deo nec hominibus fideliter famulantur. Nam qui peccatis seruiunt deo famulati non impendunt. Tales enim sunt similes seruo de quo narrat populus lib. x. vii. Narrat enim quod cum alius qui serui victores fuissent ordinauerunt inter: ut inter dominos suos ille rex esset qui primo solis splendoris mane videret qua ordinatione facta seruus cuiusdam qui strato dicebatur suo domino suauiter: ut versus accidentem intueretur: itaque dies magna extitit et fulgor illi non videbat. Huius enim fraudis cognitione habita strato fuit rex factus. Sic enim multi suos dominos seducunt per adulationes impediunt ne videant orientem: scilicet ne veritatem agnoscant et suadent in eum: occidentis: scilicet opera tenebrarum. Non sic igitur sed in christum famulandum est. unde mathei. xxii. dicitur. Reddite que sunt dei cesari cesari. et que sunt deo: quia quecumque seruicia humana in christi nomine compleri debent: atque ipsorum occasione diuina opera non debent pretermitti. vale. li. iii. ca. iiij. narrat quomodo seruus quidam barbarus subito interfecit astrubulem eo quod dominum suum interfecerat. et cum ratione homicidii vehementer cruciaretur. nichilominus letitiam quam ex vidicta ceperat in ore constantissime retinuit. sic etiam pro offensa nominis christi certare debemus atque blasphemantes seu emu-

lantes suo nomini sanctis correctionibus et consiliis inuadere debemus. unde ecclesiastici. x. In cogitatione tua regi non detrahas. Item apostolus ad ephes. vi. Serui obedite dominis carnalibus cum timore et tremore in simplicitate cordis. sed fortassis plurimi se putant infelices eo quod aliorum sunt serui: alij quoque qui dominantur eis famulantes despiciunt. Utinam utriusque conditiones homines attendant: quoniam nec famulari dedecus est nec dominari fastus esse debet.

¶ Capitulum. v. de peregrinatione.

Via presens est quasi quoddam peregrinarium ob hoc stat peregrinorum est laudabilis dummodo rescta intentione peregrinari discant. Queso igitur ut veterum peregrinationes commemoremus. Attendamus enim quoniam sicut dicitur gen. xij. Abraham terram patriam atque cognationem dimisit: et ad mandatum domini ad alienam terram profectus est. quapropter benedictionem dei promeruit. Sic enim vir christianus relinquere debet domum propriam scilicet propriam voluntatem et quosque amicos et parentes: ut dominico precepto obediat. nam christus dicit qui non odit patrem et matrem adhuc autem et animam suam non potest meus esse discipulus sed que est terra ad quam proficisci debemus nisi celestis gloria. In cuius spe tanquam fideles peregrini viuere debemus: quoniam teste apostolo. Non habemus hic ciuitatem manentem sed futuram inquirimus. Sed quid

est q̄ abraham altare domino edifi-
cavit: nisi q̄ fideles peregrini in hac
mortalivita diuino cultui insistere de-
bēt: quoniam laus eius in ecclesia san-
ctorum est propheta. Sed nunquid a-
braham suā uxorem voluit sororem vo-
cari sic debent peccatores. Nostra si-
quidem uxor caro nostra est cui deus
aiāz nostrā desponsauit: sed dū pere-
grinamur in egipto scz in hoc morta-
li mundo nostrā carnem tanq̄ uxo-
rē amare nō debemus sed potius a-
more quodam naturaliet nō carnali
spāz diligere tenemur qm̄ teste ap̄lo
roma. vii. Si spū carnis inq̄namēta
mortificaueritis uiuetis. Sed quid
est pharao nisi dyabolus qui nostrā
carnē sub iugo tenere cupit et ad pec-
catum ducere intendit. sicut uir id est
spūs iustus fuerit sicut erat abraham
tunc deus pharaonē scilz dyabolus
cōcutit: et ab eius seruitute animā er-
ipit: qm̄ nō uidit iustū derelictum: nec
semen eius querens panē: teste pro-
pheta. Ex his igitur patz qualiter sit
peregrinandū nō in carne sed in spū nō
hic manendo sed ad celestia cor ex-
tendendo. Experimur enī q̄ planta val-
de crescit si in terra aliena plantata
fuerit: nec pōt in ppria terra scilz ubi
seminata est: seu p̄t: nō plantata sit
germinare sicut in aliena terra. Ideo
ep̄us dicebat. Nemo ppheta in pa-
tria acceptus est. Ut igitur in virtuti-
bus et gratiis proficiamus mundi hu-
ius caducitate sp̄zeta ad regnum ce-
leste toto mentis affectu peregrina-
mur. Attēdamus igit qm̄ peregrin-
domū quietē nō habet: sed ad termi-
num quietis tendit q̄tum ambulat
emp̄ meditat: et cū hospite semp̄ rō-

nem proponit. sic enī cōgruit ut cū
deo sepe cōputemus nunc delicta fa-
tendo nunc beneficiorū impudendo
laudes: et gratiarū actiones et q̄tum
ambulamus: scz q̄tum proficimus sed
q̄tum melioramur frequēter medi-
tari debemus. Nam sicut narrat se-
neca li. iij. de ira. c. j. Philosophus q̄-
daz dictus sextinius omni die cōpu-
tabat sua merita atq̄ demerita: ut sci-
ret de quanto melior aut deterior es-
set. Plurimi tamen sine cōsideratiōe
vie peregrinantur: q̄ sue uite qualita-
tes nō cōsiderāt. Alii vero tarde am-
bulantes terminū attingere nequeunt
q̄ scz tp̄alibus occupant et in via sa-
lutis ambulare negligūt: et si ambu-
lare inceperint: uidelz si bonuz aliquid
facere disposuerint cito fatigantur et
ito attediant. q̄ scz impotētes vel pa-
nīmiāz iuuentutē scz ignorantia: vel
per nīmiā senectutē scz peccatorū:
aut propter nīmiā corpis grauitatē
scz diuittiarū facultatē. Inquiramus
enī cur angeli mouētes celos non
fatigantur. Multus ei ratio est: q̄ sunt
imortales atq̄ pure sp̄rituales. Ut
igitur in bonis opibus nō fatigemur
nō carni sed sp̄ritui subiciamur. Cō-
memoremus enī p̄hi platonis pere-
grinationē. de quo fertur in lib. qui
dicitur suda q̄ ad italia p̄fectus fuit
ut p̄thagoricorum p̄horū doctrinā
audiret. et eodem narrat polycrates
li. iij. c. v. q̄ in egiptum peregrinat⁹
fuit: ut astrologie vacaret. ibi q̄ plu-
ribus creditur didicisse oracula pro-
phetarum. Exinde tamen in italia
rediit et p̄thagoreū tarentinū secut⁹
est quā nimis usq̄ ad indos et medos
p̄fectus fuisset nisi bella celestia pro-

hbuissent. Insuper de pitagoro philo-
narrat polycra. li. vii. c. llii. q. pro sciē-
tijs acquirendis in pluribus regioni-
bus profectus est. vñ pro moribus si-
deruz recognoscēdis iuit pmo in egi-
ptum: deinde in babiloniā: 2 deinde
regressus est ad regiones cretarum 2
lacedemonū vt minois et ligurgi le-
ges incluytas p cipere valeret. Ex qui-
bus patz qualiter pro sciētia etiā hu-
mana acquirenda phi profecti sunt.
Nunquid igitur magis decet pro ce-
lesti gloria adipiscenda peregrinari:
xpo dicente mathei. xxv. Venite be-
nedicti patris mei p cipite regnū. 2c.
In hoc enim mundo gloriari nō de-
bemus. nam vita presens transitoria
est: et tanq̃ pegrinagii cōtinuis sub-
iacet moribus. Tanq̃ igitur pegrini
in hac vita viuere debemus nostram
felicitatem in hac mortali vita nō cō-
stituendo. Nam filij abrahe quadrin-
gentis annis pegrini fuerunt. 2 post
modum terrā promissionis obtinue-
runt. Quid est enī pegrinari spiri-
tually nisi affectu abdicare quecunq̃
terrena sunt et mente celestia deside-
rare. vñ ma. xvi. Qui vult venire post
me abneget semetipm 2c. Sup quo
verbo grego li. vii. super euangeliz
omelia. xxi. Tunc inquit nos ipsos ab-
negamus cum vitamur quod perve-
tustatem fuimus et ad hoc nitimur:
vt per merita renouemur. Et ponit
exēpla de oleribus que transponunt
vt proficiāt et eradicātur vt crescāt:
quasi dicat q̃ spiritaliter peregrinā-
dum est: vt in meritis proficiamus.
Tūc enim bene pegrinamur quādo
in nulla re terrena affectum ponim⁹
Multi tamen peregrinātur sed exin-

de nō meliorantur: q̃ suum onus se-
cum deportant: nūc enim experimur
q̃ peregrinus oneratus nimis affli-
gitur. Sic enim illi peregrini onera-
ti sunt: qui per mundum discurrant
ad suas tamen possessiones habent
affectum et quocunq̃ vadunt secum
desideriuz cupiditatis portant. Ideo
socrates cuidaz interroganti cur sue
peregrinationes non prodescent: res-
pondit dicens. Cur inquit miraris
peregrinationes tibi nō prodescent:
enim hinc inde transferaris. id tamē
te opprimit quod de te patria expul-
sit. Quid enim prodest terrarum no-
uitas aut fuga: quid iuuat si cū fuge-
ris: onus tecuz deferis: quasi dicat q̃
parū pdest pegrinari nisi a mūdanis
affectib⁹ mēs peregrini sit exonerata
Nec sufficit pauperem esse: s; nil cu-
pere oportet. nō prodest instabiliter
per orbē progredi: sed pondus opor-
tet excutere. Multi enī per mūdū
discurrunt: aut q̃ locum nō inueniūt
in quo suorum vitiōrū plenitudinez
exercere possint: aut q̃ tactantiaz de
suis itineribus sperēt. Nec tamen de
peregrinatione corporali hoc tantū
modo verum est sed etiaz de spūali:
q̃ multi peregrinari scilz in suis men-
tis se proficere fingunt dāt elemosy-
nas alijsq̃ munera largiē impendūt
ecclesias edificant: q̃ tamē laudē vel
cōmodum exinde sperant tēporales
tō secū onus deferūt 2 pegrinationis
cōsummatōez nō attingūt. Talib⁹ lo-
q̃tur greg. omelia p̃dicta. Quidm⁹ in-
quit quosdam habitum non animuz
mutasse: ita vt religiosam vestē sume-
rent: et p̃terita vitia nō calcarent: sed
potius remanent cū tre stimulis cū

horre milite et ad proximi lesionē
feruescunt: atq; de bonis operib⁹ ostē
sis superbire huiusq; mundi lucra q̄
rere student: et de solo exteriori habi
tu sanctitatis fiduciam habere curāt.
Hi igitur cum suo onere pergunt et
ideo de facili fatigantur: sed illi onus
deponunt qui prouidentes ad maluz
mortificat et euellūt. quod faciebat
dyogenes philosophus de quo dici
tur in collationibus patrum q̄ cum
quidam eum intuens diceret ei inuiz
rias: tunc discipuli eius in eum vole
bant irruere: sed dyogenes prohibu
it dicens. Quiescite o sodales hic ei
michi dixit: quoniam mei oculi cor
ruptione pleni sunt. Reuera talis suz
scilicet corruptus q̄tum ex natura ē
sed me contineo. Ex qua quidem re
sponsione patet qualiter dyogenes
ab omni libidine animum spoliabat
z ideo uirtutibus et scientia tanq; pe
regrinus exornatus floruit.

¶ Capit. vi. quomodo senes debent
esse venerabiles et uirtuosi.

Senectus est etas ve
nerabilis. ideo mor
b⁹ honestis ornari dē
vnde polstra li. iiii. c.
viii. narrat luciliū di
xisse q̄ senes tāq; me
dici inter homines commorari dnt:
nunc consilia prebendo nunc tristes
consolando nunc dolentibus cōpa
rtiendo. vnde varro in falsis sententijs.
Tam uero rēdēda est in se puerilitas
q̄ stupenda in puero morum opti
morum constātia. vnde seneca ad lu
cillum epistola. iiii. Hoc inquit petus
est si habemus auctoritatem senum z
uicia puerorū et epistola. xlii. Quid

turpius q̄ senem uiuere insipienter.
z epistola. xxxvi. Humera annos tu
os et pudebit eadem uelle que uolue
ras puer. Ueruntamen sepius uide
mus senes uitijs inuolutos. vnde si
machus in suo epistolari Scio senes
ad capescendum labores senes fieri:
sed eorum uicia cum tēpore crescunt
z marcialis cocus. Ne uel male cō
putantur anni q̄ se quattuor tempo
ra uita uident. His itaq; uerbis clare
patescit turpe esse senes non morige
ratos: in quibus omnia uicia turpia
sunt: illa tñ sunt fediora in quibus fre
quentius delirant: cuiusmodi sunt a
uauitia et luxuria vnde seneca lib. de
moribus. Monstro similis est auar
itia senilis. Quid enī stultius q̄ uita
deficiente uaticum augere. Rursus
de luxuria senum tul. i. de offi. Luxu
ria inquit cuz omni etati sit turpis in
senibus maxime fedissima est. et sene
ca. li. i. declamationū. Adolēscēs lu
xuriosus peccat senex luxuriosus ins
anit. et tibullus li. i. senibus loquens
atr. Quid tibi nūc prodest molles co
luisse capillos. Et manibus canas
fingere uelle comas. et subdit. Colle
re nunc cura est albos stupare capil
los. Et facie dempta pelles confice
re nouam. Itaq; stultorū quorūdam
senum sollicitudo stulta est renouari
et iuuenis apparere. sed recte ouidīo
p̄mo de fastis. Neq̄tia est que te non
sinit esse senem: q̄ malicia quosdā se
nes sic execat quod suā senectutē fas
teri recusant: et plus iuuenibus saltē
affectu libidinis uacant. Quatinam se
nes delicta relinquērēt ex quo ab eis
deseruntur. Et si peccatis seruierint:
sufficiat ipse ut residuū tēporis deo

exhibeant et quod natura respuit id
virtutum odio habeant. Tullius libro
de senectute. O preclarum munus
etatis senilis: anfert enim virtutum car-
nis auctoritate prebet. unde in sena-
tu senum sententia principatus tene-
bat plurimaque senectus honorum sti-
pendia prebet. Dat enim loquendi au-
dacia: ut refert vale. li. vi. ca. ij. Nam
cum passellius iuris peritus multa lo-
queretur ad morum correctionem ab
amicis redargutus est: qui respondit
Duo sunt inquit que loquendo pre-
bent licentiam. scilicet senectus et orbitas
Nam senex considerat quod parum est vi-
uiturus et cecus mundi gloriam non
timet perdere cum nec quod timere de-
beat videat. Rursus senectus vehe-
mentiam libidinis tollit. unde fulge-
ntius li. mitologiarum. Ignitulis iu-
uentutis algescit in senio. Et si senes
huiusmodi aliozem in seipso non sen-
tiant: hoc ideo est: quia in iuventute li-
bidini vacauerunt quam exuere non pos-
sunt: ideo seneca epistola. xli. ad lucil-
lum. Ante senectutem inquit curavi
ut bene viverem in illa ut bene moriar.
Nempe hi felices sunt quibus colla-
tus est in bona vivere senectute. Plu-
rimi tamen se putant infelices eo quod
sint senes molestique ferunt senectutis
anxietates que tamen sunt reme-
dia peccatorum: sed in crimina ipsa
commutant. unde horatius in poetria
Multa senem circumveniunt incom-
moda: vel quia carere timet rebus: vel quia do-
let iuuenum delectationibus uti non
posse. O infelicitissima senectus que
doles peccare non posse. Vides enim
primam mortem in spe sceleratissima
languescis. Nam teste tullii libro de

senectute. Nemo tam senex est quae se
per annos vivere posse non putet. unde
in proverbia sapientum dicitur. Bene quod
multa penitendo iucurrunt homines
vivendo diu. Quamobrem secundus
philosophus de senectute loquens sic inquit
Quid est senectus: est operatum malum
mors viventium incolumis languor
mors spiritans. Sed dicunt senes ad
plura vitia se percellit: quod si ita sit
ideo est: quia intemperate vivunt: et frigi-
dam senectutem cibis indigestibilibus
onerant: et exinde natura fastidita in
mala plurima decidit. Quamobrem se-
nex sobrietatem vitam regularem habet
unde tullii. de senectute loquens mo-
re sentem ait. Utendum est enim exerci-
tationibus modicis: et tamen cibi ac po-
tus accipiendus: ut vires reficiantur
non opprimantur. nam exercitatio et tem-
perantia etiam in senectute vires con-
servat: sed in temporariis senes si fuerint
feliciores occasione corpus dissolvunt
Attendant igitur senes suum finem pro-
pinquum eis et ob hoc se corrigant:
ut docet faciendum seneca de naturalibus
questionibus. Nil enim peccatum ita
re melius suadet quam vicinitatis mor-
tis contemplatio. Quammodum ei vir
crescit in annis: ita debet in virtutibus
crescere: et cum beato paulo euacuare
ea que sunt parvuli. primo ad corin-
thios. xliij. unde seneca epistola. x. sic dicebat
Gratias ago senectuti mee: quia quicquid
nolo debeo hoc velle non possum
Senectus igitur non solum virtutes
postulat: immo etiam homini quasi in
vite radicem virtutum scilicet humilitatem
generat. unde ambrosius in suo exa-
meron li. ij. de bona senectute loquens
ait. Senectus in bonis moribus dul-

etor in consilijs utilior ad constantia
subeunde mortis paratior ad repul-
mendas libidines fortior. Sed mo-
derna senectus ideo seducitur: quia ne-
mo quantumcumque fractus sit in viri-
bus decrepitesque senectutis se putat
breuiter moriturum: immo quisque
iuniorum senex adhuc putat per an-
num uiuiturum: ut inquit hierony. in
quadam epistola. De tali igitur sene-
ctute loquitur hugo li. ij. de claustro
enime dices. Inter abusiones huius
seculi hec sola maior est: senis obsti-
natio qui mortis propinquum mortis non
abhorret aduentum: et que quasi ad-
ostium mundi huius positus foris
spectat: nec tamen vite presentis at-
tendit egressum: nec future conside-
rat ingressum: audit nuntios mortis
et credere non vult eis. Tres enim
sunt puniti: casus infirmitas senectus.
Casus dubia nuntiat: infirmitas gra-
uia senectus autem certa. Casus nu-
tialat mortem latentem infirmitas ap-
parentem senectus presentes. Ex in-
certitudine mortis habetur timor ex
grauitate infirmitatis dolor ex certi-
tudine senectutis non obstinatio: sed
afflictio et humilitas sequivalent. vñ
valerius lib. viij. ca. xij. Senex flo-
ruisse virtutibus narrat. Nam de goz-
glia leontino recitat qui cum centesi-
mo et septimo agere annum in-
terrogatus fuit cur tam diu uiuere vel-
let: qui respondit. Nichil habeo quod se-
nectutem meam accusam. Non enim
glorandum est seni de senectute eta-
tis: nisi assit senectus sapientie et vir-
tutis: putat autem seneca epistola. xc. quia
non ut diu uiuamus curandus: sed ut
bene uiuamus optandus. Quid tamē

sepius contingat experimur viros pla-
res quanto seniores tanto de vita cu-
riosiores. Attendamus igitur cipia-
num libro de. xij. abusionibus sic dis-
centē. Quid inquit stolidus fieri po-
test quod si senex ad aliam vitam festina-
re contendat quando totum corpus
ad interitum properat dum oculi ca-
ligant: aures surdesunt capilli deflu-
unt facies palefcit dentes in nume-
ro minuuntur cutis arefcit flatus ta-
bescit pectus suffocatur tussis viget
genua tremunt talos et pedes tumor
inflat. His igitur omnibus senex ag-
grauatur stolidus si mentaliter senex
fieri negligat. et subdit. Quid inquit
super est: nisi quia dum vite huius de-
fectus apparent cogitare congruit:
quomodo vite future aditus cōpres-
bendarur.

¶ Ca. vij. de sapientia senum.

¶ Tri senes experientia
et intellectu atque sapien-
tia debent florere. In
hoc enim homo maxi-
me deo similis est qui
sapientia atque intelle-
ctu fulgescit. Dicit ei auicenna li. nati-
ralium pre. v. quod intellectus post. lxx. an-
nos roboratur. et tul. li. de senectute. dicit
quod memoria industria atque ingenium vi-
get in senibus quod est intelligendum de se-
nibus non de crepitis. Studiosissime igitur
senes quare sapientiam debent. vñ sene epist.
x. de seipso loquens dicebat Grās ago
senectuti eo quod lectulo me afficit. et se-
quitur In libellis michi plurimus sermo
est ac si diceret quod studium summe sibi
placebat. unde tul. li. de senectute. Ar-
ma inquit senectutis sunt artes et sci-
entie. exercitationesque virtutum: quia

nihil locidius senectute stipa stu-
 dijs virtutū. **U**gent inquit senes cō-
 silio et auctoritate. **N**ēpe si sapiētia
 veritatis amica est. senib⁹ aut verita-
 tem dicere licet. Senes igit sapiētia
 amare debent. **M**arrat enim valerius
 li. vi. ca. ii. q̄ cum senex quidam inter-
 rogaretur quibus liberius conuenie-
 bat veritatem dicere. ip̄e aut respon-
 dit q̄ senibus et paupibus. nam senex
 veritatē q̄ parū videtur sit veritatē di-
 cere nō formidat. **P**auper autē simi-
 liter nō timet: q̄ nō habet quod per-
 dat. **D**icit enim seneca epistola. lxxi. q̄
 nil aliud spectat senectus: nisi ductū
 ad mortem. **Q**uapropter idem epi-
 stola. xliij. concludit. **N**il inquit tur-
 pius q̄ senex insipiens: q̄ scilicet mort-
 minime formidat. **N**ec tamen mole-
 sta debet haberi senectus: quin immo
 est etas locundissima. **N**unquid enī
 dulce est cupiditates fatigasse aut re-
 liquisse. inquit sene. epistola. xli. **N**u-
 mera ergo annos tuos et pudebit ea
 dēvelle q̄ volueras. **M**ortantur ante
 te vitia: inquit seneca. epistola. xliij.
Desine igitur eadem velle senex que
 voluisti puer: opusq̄ tuum sit malis
 imponere finem. inquit sene. ep̄la. lxxi.
Quid enī stultius q̄ vita deficiente au-
 gere cibuzvaticū inquit sene. lib. de
 moribus. et subdit. **H**onestior est in-
 quit qui ad senectutē quietem rerulit
 q̄ qui in octo inuenit: et tunc labora-
 re incipiat. unde catho. **F**ac tibi suc-
 currat iuuenis que feceris ipse. **Q**uā
 obiit seneca li. de natura. q̄stionū cir-
 ca finem. sic inquit. **E**x quo igitur nō
 restat seni spes de vita: et impossibile
 est sibi diuturna dilatio mortis. **R**e-
 stat igitur vt studeat bene mori cum

sanctis patribus et vt benemoriatur
 nil vtilius q̄ si bene uiuat. unde eccle-
 sia. xxv. **Q**ue in iuuentute tua nō cō-
 gregasti quomō inuenies in senectu-
 te tua: quasi dicat nunq̄. quapropter
 de utro. xxxij. dicitur. **S**icut enī dī-
 es iuuentutis tue sic et senectus tua.
 et ecclesia. xxv. **Q**ue speciosa inquit
 veterana sapientia. et sequitur. **C**oro-
 na senū multa sapientia. **T**radit enī
 seneca epistola. lxxxix. q̄ senes nō so-
 lum docere: quin imo et discere debēt.
Et concludit q̄ nulli etati magis q̄
 senectuti discere conuenit. **E**bi enim
 maior corporis egritudo vbiq̄ nauis
 magis egra ibi rector sapientior exi-
 gitur. **S**enes enim vt dicitur li. satur-
 naliū. **F**ragilliores atq̄ ad infirmi-
 tates procliuiores sunt ceteris etati-
 bus. **M**ior igitur indigent sapientia
 regi. **R**ursus quia necesse est principē
 sapientem esse. sapientia autem in se
 maxima est: decet igitur senes princē
 pari. vnde plato in thimeo dicit q̄ nō
 decet rem antiqua a post gentis re-
 gi. **Q**uapropter ligurgas rex in suis
 legibus ordinauit iuuenes seniorib⁹
 debere famulari: vt tradit pompeius
 cuius ratio colligi potest ex. xxviij.
 capitū. libri secundi rhetoricorū ar-
 stotelis vbi aristote. multiplici laude
 senes commendat dicens q̄ in senib⁹
 est continentia: quia frigidi sunt: nec
 excessibus infestantur. **S**unt insuper
 misericordes: quia humanam fragili-
 tatem ratione senectutis maxime ex-
 periuntur. **F**aciliter enim miseretur
 qui et molestias in proprio corpore
 gerit. **I**tem in suis eloquijs non sunt
 pertinaces. **N**am quia seipsos alios
 q̄ deceptos viderunt. ideo cum am-

bigustate quicquid dicunt asserunt:
quod faciendum achademici philo-
sophi tradiderunt: ut ponit politra-
tus li. v. ca. iij. Si igitur libido regna
consumpsit: si curiositas salomonem
depressit: deturpauit impietasq; ne-
ronem si pertinacia cum manichæis
arrianos cōcussit: nō igitur iuuenes
debēt principari. vnde propheta sup
senes intellexit: q; mandata tua q̄siuit.
¶ Capituli. viij. de iuuenibus et eo-
rum statu.

Iuuenes talem vitam
ducere in posterū pe-
tunt qualē durere in
exordio ceperūt. ip̄s
igit maxime expedit
moribus itēdere bo-
nis et virtutes adipisci bonis v̄sibus
et disciplinis. Vñ seneca libro de mo-
ribus dicit educatio et disciplina mo-
res facit. et id sapit quisq; qd̄ didicit.
Unde q̄ntilla. li. i. parentes alios cor-
rigit: qui suos filios nō instruit. Vñ
nam inquit liberorum nostrorum mo-
res non ip̄s perderemus. Infantia
enim statim delictis soluta. mollisq;
educatio quas indulgentiam voca-
mus mentis et corporis v̄tres frāgit.
Itē q̄ntilla. li. i. ingentia inquit pue-
rorū nimia emendationis seueritate
deficiunt. quia sicut ex defectu corre-
ctionis neq; fiūt: sic ex nimia seuerita-
te obstantur et desperant. et dum
omnia timent: nichil conantur. Mo-
deste igitur erudiendi sunt. Nā teste
oui. de arte amandi in puero est etas
mollis et apta regi: ingenium celeste
suis velotius annis surgit. Et idem
oui in epl̄is. Et teneros ledunt iuga
prima iuuenicos. Sren̄ q̄ v̄t̄ p̄t̄itur

de grege captus equus. Sic male v̄t̄
q; subit p̄mos mores rude pectus:
quia de difficili doctrinaz suscipiunt
homines rudes et annosi. Ideo con-
gruit in etate puerili doceri. Vñ ho-
rati in epl̄is. Quo semel imbuta ē
recens seruabit odorem. Teste. diu.
trac̄ari molli⁹ etas imbecillis solet.
quibus verbis aperte concluditur: et-
atē iuuenilem disciplinis aptissimā
fore. Sed pro chdo! o: teste seneca in
declamationibus. lib. primo torpente
ingenta desidiose iuuentutis. nec las-
bore regulantur cantandi saltandiq;
obscena studia effeminatos tenent.
capillū frangere: et ad muliebres blā-
dicias voces extenuat: mollitiei cor-
poris cum feminis certare: et immun-
dissimis reb⁹ se excolere nostrorū a-
dolescētū mos est. molles enervescē-
nati in vitio manent: expugnatores
sūt alienae pudicitie: negligētesq; sue.
Eiusmodi sunt etiā huius tēporis
iuuenes frequēter talibus qui sordis
dantur in quibus nullus est pudor: et
in uerecunde turpitudines suas fac-
iunt. Vñ tamē teste seneca ad lucil-
l. ep̄stola. v. verecundia bonuz in ado-
lescente signum est. Sed vnde tanta
dissolutio iuuenuz procedit. Paren-
tum nāq; atq; rectoruz suorum exē-
pla turpia impios faciūt illos. Por-
ro enim difficile est iuuenem immo-
destum et iniquum esse: si cum bonis
et honestis nutritur v̄tris. Vñ tull.
li. de offi. Prima inquit adolescentis
cōmendatio proficiat a modestia et
disciplina parentuz suorum: et de facili
in bonuz defleat: si cū bonis et ho-
nestis assiduus fuerit. Vñ tamē ip̄s
adolescētes bonos v̄tros v̄t̄ p̄muntur

fugiant: qz redarol recusant: sed eos
qui regere habet verberibus aut mi-
nis domare ipsos tenent: duz tñmo-
dus in oibus teneat. virgilius in. iij.
geor. Jam vitulos hortare viāqz in-
siste domandi. Dum faciles animi in
genum dñi mobilis etas. tunc enī ma-
xime sunt dociles qñ sunt tenere eta-
tis. Sed libido et lasciva ipso infe-
stat et quā deberent deo exhibere in-
uenture veneri in suā pditionē offe-
runt iuxta illud out. ij. de fastis. Luz
iuuenilsons aanis luxuriantur. z idē
ouidius. sine titulo. Militat omnis
amans et habet sua castra cupido.
Que bello ē habilis veneri qz uenit
etas. et claudianus in minori. Tene-
rus est lubrica moribus etas. O vit-
nam iuuenes animaduernerent suaz
pditionem luxuriam fore qua totus
homo destituit: z si libidinē quis iu-
uentis hereat turpi vita pollutaqz in-
famis fiet Sed reuera teste sene. in-
troade. Iuuenile vitūz est regere nō
posse imperiū. hoc enim ideo dicit vt
etiam iuuenile. qz carnis impetibus
vt plurimū solent iuuenes obtempe-
rare. Stent iuuentis es: si anxieris
carnis molestia: aut mores si igno-
ras cōsilia prudentum quere. cū qui-
bus versare vt dirigeris. vnde sido-
nius in suo epistolar. li. iij. Plurimū
inquit laudis est si iuuenes moribus
se applicant: et quotiens ne negotio-
rum meritis ambigunt ad peritorū
cōsilia recurrunt. Hoc tamē facere
negligunt: sed i spe vite diuturne de-
sides fiunt: et sue pulchritudinis oc-
cassione abususqz plurimos peragūt
Sciunt tamē quoniam eorum pul-
chritudo vanitas est. vnde secundus

phs. Quid est pulchritudo flos mar-
cidus carnalis felicitas humana con-
cupiscentia. et seneca in ipollito. Res
est forma fugax. idem epistola. lxxx.
ad lucillum. Cogito inquit me cū qz
imbeciles sunt hij quorum lacertos
humerosqz miramur z petroni. Ma-
tam facit mixturam cū sapientia for-
ma: qz scz pulchritudo nihil facit ad
sapientiam. Ideo fertur aristote. dis-
xisse qz si lineis oculis hoies vteren-
tur vt melius viderent et corpus pe-
netrarent. tunc circumspectis visceri-
bus etiā pulcherrimū corpus turpis-
simū videt. ideo boetius. iij. de cō-
solatione. Te inquit pulcherrimū vt
deri non natura tua sed spectantium
oculorum facit infirmitas. Cur igit
iuuenes in sua pulchritudine gloriā-
tur. cur inde superbi fiunt: qz non ipi
pulchri: sed eorum pelles forsitan ve-
nusta est. vnde ouidi. xij. merbamor.
Forma bonum fragile est quecunqz
accidit ad annos. Sit minorz spacio
capitur ipa suo. Nec viole semp nec
lilia candida florent idem. iij. tristius
Ista decens facies longis vitia bitur
annis: rursqz in antiqua fronte sen-
lis erit. Cūqz aliquis dicet fuit hic
formosa dolebis. Et speculum men-
dax esse querere tuum. vnde scalphu-
rius in bucolicis. Non hic semp eris
perdunt et gramina flores. Perdit
spina rosas nec semper lilia candent
donum forma breue est. Quibus at-
tentis de sua pulchritudine superbi-
re sapiens nō habet. Nec iuuenes in
sua decore aut vigore gloriari debet
et in vite diuturnitate spere nō debet
vnde tullius li. de senectute. Frustra
igitur sperat vel promittit adolescēs

se diu virtutum. Quid enim stultius
q̃ incerta p̃ certis habere. Facilius
enim in morbos adolescētes incidit
gratius egrotant tristius curantur.
et in hoc melioris conditionis est se-
nex. q̃ quod sperat adolescēs ipse se
nextam consecutus est. Ille enī vult
diu viuere sed iste diu dixit. Absit igitur
vt quis iuuenis gloriē in his mu-
neribus que caduca sunt: sed viuat cū
timore dei: prudentes imitetur parē-
tibus obediat: et in moribus bonis vi-
uere assuescat: in quibus perseuerare
honestum est. Nam iuuenes cum se-
nuerint eam volunt ducere vitā quā
in iuuentute consueuerunt. Ipsīs igitur
congruit a primetia etate capere
eos mores quos in posterum tenere
ipsis libeat. vnde ecclesiastici. xi. Le-
tare iuuenis in adolescentia tua. et in
bonis sit cor tuum in diebus iuuentu-
tis tue. Nam in his delectari est no-
bis naturale: in quibus ab infātia de-
lectari incepimus. vt patet. v. ethico-
rum. Ideo ecclesiastici. xxv. dicitur.
Que in iuuentute tua inquit non cō-
gregasti: quasi dicat q̃ non inuenies.
Ideo sapiens prouerbi. v. dicebat.
Ne des alienis tuius honorem. et an-
nos tuos ne des crudeli ne forte im-
pleantur extranei viribus tuis. Cui⁹
contrarium plures sciunt iuuenes q̃
tantum suis dominis temporalibus
famulari student et propriam salutē
deferunt et suis obsequiis dominos
inpinguant: suamq̃ animam dam-
nant. Iuuenes igitur mores acqui-
rant: quibus insistere in senectute de-
siderant: qui et si sani sunt bene ope-
rentur: nec ad diem extremum disse-
rant. vnde gregorius in suo pastora-

li libro. ij. cap. xliij. Amouendi sunt in-
quit incolumes: vt salutem corporis
exerceant ad salutē mentis: ne acce-
pte incolumitatis gratiam ad abu-
sum inclinent: ne etiam deteriores fi-
ant: aut ne oportunitatem salutis p̃-
merende despiciunt. Nempe si pecca-
tis nulla debetur pena adhuc pluri-
ma vitia propter corporis sanitates
sunt vitanda. vnde Seneca epistola
xcix. Multos inquit morbos multa
fercula ferunt: et medicina quondam
paucarum herbarum sciētia fuit: sed
postmodum mille inueniente sunt con-
diture: vt auditas castrimargie exer-
citari posset. Nam desiderantibus ali-
menta egritudines contingunt nunc
pallor: nunc neruorum vino maden-
tium tremor: nunc oculorū: nunc au-
rium enormitas et innumerabilia fe-
torum onera crapula gignit: qm̃ pro-
pter crapulam multi obierunt et qui
abstinens est adiciet vitam.

¶ Ca. ix. quomodo coniuges debent
conuiuere in amicitia.

Postol⁹ dicit ad ephe-
si. v. Viri diligite vxor-
es vestras sicut xp̃e.
ecclesiam. Nempe vxor-
es in coniugio etiam
vsq̃ ad mortē se ama-
uerunt. vñ va. li. lxxi. c. vi. narrat q̃ L.
gracch⁹ corneliā suā vxorē intantus
dilexit q̃ p̃ ipsa a morte liberāda m̃ o-
ri voluit: atq̃ seipm̃ interitu serpētis
occidit sustinuit: q̃ sibi aruspex sen di-
uinator dixerat vxorē suā a morte as-
liter liberare non posse. Item narrat
ibidem q̃. Q. plantius audita mor-
te vxoris doloris impotens pectus
sui gladio percussit. Narrat etiam ibi

dem q. M. plantus cum vxor sua ore
 stilla decessisset: funerata ea et in ro-
 gum imposita inter offm vngendi z
 osculadi districtio ferro incubuit que
 amici sicut erat rogati et calciatum
 corpi plugis iunxerunt: ac deinde sua
 lectis faucibus viruqz cremauerunt
 ecce quanta viroz dilectio. Sed nun-
 quid femine viros sic amauerunt. nar-
 rat enim ibide vale. q. cum iulia filia ce-
 saris vidisset vestem sui plugis scz po-
 pel magni cruore persam ipsa terri-
 ta metu ne sibi violentia facta fuisset
 partum quem in utero pceptum habe-
 bat p nimio dolore emittere fuit co-
 acta. Narrat insup ibide vale. q. por-
 cia filia cathonis cum vidisset viru suu
 scz brutu interemptu ferruz postula-
 bat: vt seipam interficeret: z qz no da-
 batur. so cathones ardentes ore hau-
 rire no dubitant et nouo genere mor-
 tis psumpta est. Ibidem etiam de vxo-
 re mitridati regis leg. q. virum suu
 intantiu amant q. seipam in habitu
 virile transformant consisqz capillis
 suis decora ex toto aspreuit. vt sui co-
 lugis piculis interesse posset vnde cu
 mitridatus a popelo fuisset deici-
 speqz fugeret eius vxor semper inse-
 cuta fuit: suisqz viri psecutionem alle-
 uans per oia pfolata fuit. Si igitur
 gentiles in plugio tantaz amicitiam
 serauerunt nunqd fidelibus est opor-
 tunum vt amicitia in eis coperiatur.
 Nam prosperitas amicitia mater est.
 Sedus eni plugij et amore inchoat:
 et amore manuteneat: no qdem amo-
 re voluptatis. sed gratifice societatis
 sub spe obtinende plis. vñ hugo. lib.
 1. de sacris parte. v. c. viij. inquit. Bo-
 num plugij est vt spes prolis deno-

re expectet amanter suscipiat religio-
 se nutriatur. et ibidem ca. iij. Institus-
 tio inquit coniugij ante peccatu fuit
 ad officium vt natura multiplicaret
 sed post peccatu est ad officium z re-
 medium ad officiu vt proles habeat
 et ad remediū: vt vitu euitet. Meri-
 to igitur apls. i. corinth. viij. dicebat.
 Qui habent vxores sint tanqz non
 habentes: qz scz no lebedo sed proles
 querenda est vnde hierony. contra lo-
 uisantiu. Vir inquit ideo debet ama-
 re vxorem vt no feratur ad volupta-
 tis imperiu: qz nichil fedi est qz vxo-
 rem diligere sicut adultera. et narrat
 ibidem de quoda qui vxore suam tñ
 diligebat q. eius pñtia carere non
 poterat. z ideo dicit hierony. Ergo
 amoris honesta sed magnitudo dis-
 formis: quasi diceret q. coniugiu ho-
 nestum est sed talis amor vilis est.
 Comemoremus enim veterz castita-
 tem. Narrat enim vegetius lib. ij. de
 continentia alexandri q. cum fuisset ei
 oblata virgo pulcherrima. cuiusdaz tñ
 principi responsata illam no asperit
 sed cum donis ad virum suu remisit.
 et exinde omis principes sibi recon-
 ciliavit. Simile etiam narrat valerius
 de scipione li. iij. ca. iij. vt dictum est
 Insup idem valerius narrat de xeno-
 crate philosofo q. cum apud arbes-
 nenses esset pulcherrima puella no-
 bilitum vñ deputata sibi nobiles iu-
 uenes pmiserunt pñtum argenti da-
 re si possent corrumpere continentiaz
 xenocratis. At illa promissit et si non
 posset pñtum duplicatum restituere
 re consensit. Nocte igitur ad xeno-
 crate accessit quem mutare no po-
 tuit. Mane igitur nunciavit et nobis

libus potentibus promissum respon-
dit. Mo inquit de statua pignus po-
sueram sed de homine: quasi diceret
q penocrates ratione sue immobili-
tatis erat quasi statua.

¶ Ca. x. de fidelitate coniugum.

Este hugone de sacra-
mentis lib. i. parte. v. c.
viij. Quilibet eorum sci-
licet coniugum debet te-
nere fidem alteri firmi-
ter. Vir enim non h3 po-

testate sui corporis sed mulier: et ecō-
trari etia habet pūo ad corinth. viij.
vnde ambrosius in suo examerō Mo-
lite querere viri alienū thorsū: nolite
insidiari aliene copale: qz grave pec-
catum est adulteriū. Mā deus enā fe-
cit de costa ade: atqz iussit ambos eē
in vno corpe et in vno spiritu viuere.
Cur igitur vnus corpus separas. cur
vnum spm diuidis. Adulteriū siqui-
dem nature vitium est. Nam bos et
equus suos cōpares diligūt. Tradit
enim alexan. nequā li. de naturis rez
q ciconia abhorret adulteriū. vnde si
femella alteri ciconie iuncta fuerit:
tunc suus compar cōuocatis multis
alijs ciconijs: ciconia adultera inter-
mit. et narrat ibidez exēplum quō mi-
les quidā ciconia adulterantē vide-
rat. sed ad suum cōparem rediens se
lauabat. miles tamen impedit ut ne
post adulteriū se lauare posset ita:
qz multis aduentibus ciconijs spō
vidente ciconia adulterata interem-
pta fuit. Ecce ergo patet q natura fi-
delitatem cōiugij postulat. Nempe
quondam inter coniuges maxima fide-
litas viguit. Narrat enim vale. libro
vi. ca. viij. q cum sulphiciaa matre sua

in illa diligentissime custodiretur: ne
vtrum suū lentulū pscriptū a triuz vi-
ris in sicillam psequeret: ipsa tū simu-
lata veste cum duabus ancillis. et to-
tidem seruis clandestine fugiens ad
suum virum peruenit: nec recusauit se
ipam pscribere: vt ei fides sua in con-
iuge pscripto cōstaret. Narrat in-
super ibidem q turia. Q. lucretiū vi-
rum suum a triuulris pscriptum in-
ter cameram et tectū cubiculi abditū
vna pscia ancillula ab iminētē exito-
nō sine magno periculo suo totū p-
stitit: singulariqz fide id egit et cū ce-
teri pscripti in alienis et hostilibus
regionibus p summos corporis et ani-
mi cruciatus vix euaderent ille in cu-
biculo et cōiugis sinu salutem retine-
ret. Item narrat solinus lib. x. c. vi. et
etia tal. li. v. de tuscu. quōtibus q in-
uidia licet plures mulieres vtrum ha-
beant vnum est tamē tanta fidelitas
iparum ad vtrum q viro mouuo co-
raz iudicijs accidunt: atqz pretendunt
que iparum eum viro sepeliat: illaqz fe-
lictozem esse se putat que cum viro se-
peliri meretur. Ille vero euz nota in-
famie vituunt: et pie tristitia frequen-
ter decedunt. Si igitur vnt viro plu-
res femine sunt tam fideles. Nunqd
igitur amplius in religione xpiana
vna debet eē vnt fidelis et ecōuerso.
¶ Ca. xi. quomodo cōiugia legitime
sunt contrahenda.

Quoniam ut ait magi-
ster sniarum li. iij. c.
xxviij. Matrimoniu
est legitima pscio
maris et femine vno
nem xpi et ecclie rep-
sentēs: qz scz in xpo oia matrimonia

firmari debent. vnde vale. li. vii. ca. ii. narrat quomodo themistodes quendam virum filiam unicam habentem consulebat qualiter eas desponsare deberet: scilicet virum aut pauperem aut locupletem seu virtuosum. vnde dicebat. Malo inquit virum pecunia quam pecuniam virum indigentem: quasi diceret quod preferenda sunt virtutes diuitiis: sed nunc matrimonia omnia fere corrupta sunt et per avaritiam pervertuntur: et ideo posuit legem ligurgus rex quod virgines sine dote desponsarentur: sicut narrat pompeius li. iiij. Quedam enim matrimonia per concupiscentiam contaminantur: cuius oppositum de isaac legimus qui uxorem incognitam de remotis partibus adductam accepit ut haberetur gen. xlv. Sic enim non per concupiscentiam uxor assumenda est: ut honorabile sit coniugium et thorus immaculatus. ad hebr. xlii. Sed aliqui fornicationibus et adulteriis vacantes matrimonia dissuadent contra quos loquitur aug. li. i. c. clul. dei. ca. xvij. dicens quod matrimonium fit inter homines ut honesta concordia inter eos habeatur. vnde omelia. vii. dicit aug. quod deus nuptiis interfuit prescians hereticos futuros matrimonia prohibentes. Sed quid dicemus quod multi sapientes uxores ducere dissuaserunt. vnde valerius ubi supra narrat qualiter socrates cuidam adolescentulo querentem utrum uxorem duceret: respondit. Quodcumque enim feceris noueris te penitentiam acturum. Nam continere carnem penosius est et uxorem ducere sollicitudo est perpetua. Hic theophrastus li. suo de nuptiis matrimonium dissuasit. Unde querit an sapiens debeat

uxorem ducere. et concludit quod non: quia impedit studia philosophie et sumptus exigit variarum onera. Et uxor si domum regendas commiseris seruus eris. si autem tuo arbitrio aliquid reseruaueris fidei sibi habere non putabit: et sic largia queret et uenena diffundet. et subdit. Si pulchra cito adamat et difficulter custoditur. si autem sedita molestum est possidere quod nemo habere dignetur. Ex quibus omnibus matrimonium dissuadet dicens quod multe sunt molestie nuptiarum. Ceterum narrat hieronymus contra iouinianum quomodo cicero rogatus fuit ab hircio ut uxorem suam duceret. Ille autem respondit se non posse uxorem philosophie operam dare. His autem non obstantibus matrimonia licite sunt contrahenda licet castitas sit prebenda: et licet uiris studiosis et uiribus ecclesiasticis matrimonia non competant: prout predictae narrationes concludunt. nichilominus alijs seculariter uiuentibus licite matrimonia congruunt. vnde primo ad corinth. vii. Uir ergo cogitat que dei sunt: que autem nupta est cogitat que sunt mundi. Aduertendum tamen quod in ducendo uxorem atque manutendo multa exigitur patientia atque cautela. Narrat enim hieronymus ubi supra quod socrates uxores duas habebat que cum crebro inter se iurgarentur: et ille eas irridere esset solitus quod propter se fedissimum hominem: similis naribus res calua fronte pilosis humeris et repens cruribus disceptarent: nouissime ueterunt in eum impetum. Cum autem resisteret aquam immundam super ipsum profecerunt qui terrore

pitte respondit. Sciebam inquit post
hec contraria futura erat pluuia. Itē
per patientiaz vxores superauit. Nē
pe in vxoribus plures sunt importu-
nitates quapropter prudentia in ta-
libus magna exigitur. Narrat enim
hieronimus vbi supra q̄ marcus ca-
tho licet vxorem humili loco natam
accepisset. Ipsa tamen vinolenta im-
portuna et superba erat: et concludit
Non putet igitur aliquis si pauperē
duxerit sibi de concordia satis prou-
disse. Item ibidē narrat qualiter phi-
lippus rex macedonum vxorem ha-
buit que ipsum in cubiculum intro-
euntem exclusit: qui exclusus insuri-
am tolerauit: atq; versu tragicō se
ipsum consolari studuit. Item gorgi-
as librum de concordia edidit quem
grecis litigantibus recitauit: sed cum
recitaret quidam eius inimicus dicit
melancius respondit. Quinquit vni-
us regni concordia precipis et in tua
domo tres personas concordare nō
vales: q̄ vxor eius eo q̄ castus erat
sibi insurabatur: et ancille quia pul-
chrior erat inimicabatur. Et exinde
forsan orta est consuetudo q̄ scilicet
p̄ quiete habenda vxores nolunt an-
cillas eis pulchiores tenere. Ex his
oib; concludit hiero. q̄ importun-
tates sunt maxime matrimoni. vñ
ibidem recitat q̄ licet epicurus volu-
ptatis amator esset. cuiusdam tamen in-
terroganti an vxorem duceret: respō-
dit q̄ sapienti nō cōgruit coniugium
q̄ multa incōmoda mixta sunt in nu-
ptijs. et subdit. Grane inquit est vstro
sapienti venire in dubiū: vtrū bonaz
vel malā vxorē ducturus sit: q̄ sicut
scribit herodotus mulier cū veste de

ponit verecūdiā. vnde hiero. ibidē
narrat quō melancius vxorē licet ca-
staz repudiāuit: et cum argueretur ab
amicis pedē a lecto tanq̄ lesus esset
deposuit dicens. Lectus inq̄ quem
cernis nouus et elegās est: sed nemo
scit preter me vbi me premitt: quasi ol-
ceret q̄ sic est de vxore. Licet igitur
cōmendanda sint legitima matrimo-
nia caute tamen sunt contrahenda.
¶ Ca. xij. de parentibus erga filios.

Sicut dicitur viij. et h. i.
Pater filio causa est
essendi causa nutrien-
di et causa discipline
vñ eccl. viij. Si filij ti-
bi sunt erudi filios. et
puer. xxiij. Nolite subtrahere a pue-
ro disciplinā. Ideo ap̄s ad hebre. iij.
Quis inquit filius quē nō corripit pa-
ter. Nēpe veteres suos erudierūt. vñ
poliocratus li. vi. c. lliij. narrat qualiter
octavianus imperator filios suos ad
gradū militariē et cursū et saltū fecit
exercitari: suasq; filias in lanificio fe-
cit instrui: et vt si fortuna suos filios
ac liberos suppedietaret: salte suis la-
boribus viuere possent. Insuper tul. i.
de tusc. question. narrat qualiter li-
gurgus suis laboribus iuuenes erui-
dit venando currendo esuriendo si-
tiendo aliendo estuando. Nam qui
bene instrunt in tenera etate quan-
do prouecti sunt de facili ad bona in-
clinantur: vt ponit seneca li. lliij. de tra-
Idem etiā libro de prouidentia dat
exempla dicens. Quomodo nautis
corpora in mari sunt dura: similiter
agricole habent manus duras: et mi-
lites agilia mēbra et huiusmodi que
omnia contingunt vsu et exercitio ac

bruantur. Ideo apostolus ad ephe. vi. dicebat. Educate illos scz filios i disciplina correptione dñi. Nunqd bñt^r ppios filios fecit cedit eo q tarqno dominatōne resistere p̄tendebant: vt narrat valerius li. v. ca. viij. Nunquid cassius et manlius torquatus a liqz plures filios correxerunt. Cur igitur patres filiorum crimina supportant. Narrat enim aug. v. de ciuit. dei. c. xviij. qualiter aulus filium suū mortis supplicio condemnauit eo q cum catulina inimico suo amicitia cōtraxit. Horum tamen feritas non est approbanda: q licet filios corripere bonum sit: exterminare tamē sepius nō licet: q tunc paternalis disciplina prodest quando clementia adest. vnde vale. li. v. c. x. narrat de quodā cui suus filius insidiabatur. qui cum hoc perceptisset filiū suū in desertū duxit: sibi qz gladiū tradidit et caput amputādum obtulit: quod cū vidisset filius gladius abiectū dicens. Tu pater viue: sed tantū queso ne meus erga te amor eo sit tibi vilior qd a penitentia oritur. Ecce qualiter patris dulcedo filium cōuertit eodem lib. c. viij. narrat. Anthiochus filius celenchi regis incidit in amorem grauissimum sue nouerce infantū q mortis p̄ximus erat. Cuz igitur medici ppen dissent causam morbi patri retulerūt quod audiens pater propulam coniugem filio pcessit dicens in filio magnū pudorē fuisse: eo q vsqz ad mortem amorem dissimulauerat. Seueritas ergo parentum erga filios quādoqz bona non est: sed correctio cuz clementia semper vtilis est. Nunc tamen parentes filios corrigere preter

mittunt. et ideo quando sperāt vt eorum operibus letari: tunc desolātur. Attendant enim qualiter heli a deo punitus fuit eo q filios suos corrigere pretermiserat: vt dicitur primo regum. iij. vnde greg. in dialogo li. iij. c. xvij. narrat de puero qui consueuerat deum blasphemare patre pmissēte. et ideo in sinu patris a demone percussus est et interemptus. Insuper boetius lib. de disciplina scholarium narrat de filio lucrecij qui fuit absqz disciplina nutritus. vnde in aleis et meretricijs operibus tota vitā suā occupauit: et a patre sepius de morte redemptus fuit. nichilominus tandem mortī cōdemnatus est: nec a patre propter pecuniam redimi potuit. Cuz lachrimis igitur a patre osculum petijt et cum pater accessisset nasum illius morū acutissimo secuit. dicens. Quare meis primis erroribus non obfuit: sed incastigatus euasi: magistri mei documentis non obedisti: quāsi dicat: quare me non castigasti. vnde tul. li. i. de off. dicit q optima hereditas a parte tradidit quando virtutum et bonorum morū exemplum exhibet. Sic igitur aquila valde diligit filios suos et in locis altissimis facit eis nidus ne colubervolos let fetum aut veneno queat nocere: sic pater suos filios a consortio peccatorum debet separare ne ipsorum exemplo polluant. Hoc enim exemplum tāgit hiero. sup isa. ca. vlti. Sicut igit in nidis aquillarū reperit lapides p̄ciosos qui dicuntur berices. vt ponit solinus. li. viij. c. vi. Sic in vita filiorum virtutes reperiunt. dū modo nidus eorum ab illis inferioribus se

paratur. Tunc enī sepeatur nīdus
qñ in iuuentute mala prauaqz cōsor
tia vitare filius docetur.

¶ Ca. xliij. de filiis erga parentes.

Sodi. xx. dicit. Ho-
nora patres tuum et
matres tuā quod est
mandatū primū in p-
missione vt bene sit tibi.
vñ apłus ad ephe.

v. Filij obedite parētibus vestris. qz
teste boe. li. de psola. Si menti huma-
ne incerta est boni veri qz cupiditas:
tāto magis insertū est parentes suos
filios honorare: qz scz filij debēt ho-
norare parentes. valerius enī li. v. c.
liij. narrat de quadā filia que matres
suā in carcere nutritū lacte mamilla-
rum suarū. Item de alia narrat ibi-
dem. Que patrem suum in custodia
traditū atqz in vltima etate consti-
tutū tanqz infantem alimonia sui
pectoris nutritū. Insuper solinus li-
bro. i. circa finem narrat de filia que
inuenta est nutrita ab vberibus pa-
trē et in memoriā tantī preconij lo-
cus ille consecratus et reseruatus est.
Posco igitur cuz seneca. liij. de benefi-
c. xvi. Et filij parentes honorēt. In-
quāmus tamē an liberi possint da-
re maiora beneficia parētibus qz ac-
ceperint. et videtur qz nō. qz teste aris-
to. Magistris et parētibus nō pos-
sumus reddere equiualens. Hoc qui-
dem etiam cōcludit seneca vbi supra
vnde ibidem narrat exemplū de sci-
pione qui patrem suum in pzelto ser-
uauit. z capitulo. xxliij. ponit exemplū
de enea qui patrem suū senissimū
per mediū inimicorū atqz ignis de-
tulit. Narrat etiam de quibusdam iu-

uenibus qui per vrbes vacarunt ad li-
berandos parētes. Merito igitur di-
citur ecclesi. liij. Qui honorat patres
suum vltia viuet longiori. et ibidem.
Qui honorificat matres suam et qui
honorat patrem suū lo cūdabitur in
filiis et in die orationis sue exaudiet.
Narrat in hystoria barlaam et iosa-
phat qz quidā pater familias de vxore
sua adultera tres habere filios vlti-
debat: sueqz vxori improperebat
adulterium dicens qz illorum trium
filiorum vnus tantūmodo suus erat
sed quis esset declarare volebat. Et
qz mortuus fuisset filium suum legi-
timum successorem bonorum suorum
dimisit ipm tamen nō nominauit ad
iudiciū ergo vocati sunt vt videret
quis ille esset: iudex igitur prulit sen-
tentia vt qui fortius percuteret in cor-
pus patris mortui cū sagitta ille obti-
neret hereditatē. Duo ergo illorū cū
sagitta corpus patris validissime pe-
netrauerunt: sed accedēs tertius per-
cutere noluit: sed cum lachrymis cor-
pus patris veneratus fuit. et ideo ve-
rus esse filius declaratus est. vnde va-
lerius li. v. c. liij. dicit qz diligere parē-
tes prima lex nature est. vnde petrū
rauenna. Tolle inquit a sole radium
et non lucet riuum a fonte et arescit
ramum ab arboze et desiccatur mem-
brum a corpore et putrescit: sic sepa-
ra filium a deuotione paterna et ita
nō est filius sed est collega filiorū re-
quibus dicitur. vos ex parte dyabolū
estis. Nunquid ambrosius in suo ex-
ameron narrat qualiter cōte parē-
tes suos nudatos tegunt: illas fouēt
et alimento pascunt z in leuati sub-
leuant. et cōcludit ambrosius. Non

est inquit graue qđ pietate plenū est
nec est onerosus quod soluitur natu-
re debito. ideo nō recusant aues pa-
trem pascere. et tñ ad hoc lex scripta
nō astringit eas nec hoc accipit ex
precepto sed gratie naturalis officio
Hec ille. vñ augu. xxiij. de ciuit. dei. ca.
vi. j. narrat qualiter filia matre male-
dicti membroru tremore incurrerūt
et in ecclesia beati stephani sancti fue-
runt. Commemorandū est enī quali-
ter saluator noster parentibus obedi-
uit. iuxta illud luce. ij. Erat autē sub-
ditus illis. Qđ mirabile qđ de⁹ sub-
ditus est hominibus: qui tamē ange-
lis dominatur: sed nō miruz. quoniam
teste apostolo ad philip. ij. Humilia-
uit semetipm factus obediens vsqz
ad mortem. Attendamus igit qualiter
rechabste a domino laudati fue-
runt: qz patri suo obedierūt: scilz ipse
sonadab filio rechab a quo rechabste
dicti sunt. vnde hiere. xxxv. Nun-
quid nō recipientis disciplinaz vt obe-
diētis verbis meis preualuerunt ser-
mones sonadab filij rechab qui pre-
cepit filiis suis vt nō biberent vinum
et nō biberunt vsqz ad diem hanc: qz
obediuerunt pcepto patris sui. Ego
aut locutus sum ad vos et nō obedi-
stis michi dicit dñs. Filios igitur de-
cet parentibus obedire.

¶ Ca. xliij. de obedientia filiorum er-
ga parentes.

Parentibus post deus
maxime obedire tene-
mur: qz exodi. xx. dicitur.
Honora patrem
et matrem tuam. 2c. et
ecclesiasti. iij. Qui ho-
norat patrem suū vsqz puet longio

ri. et ad ephesi. vi. Filij obedite parē-
tibus vestris. Idez habetur ad colo.
iii. Nempe desideranda est patris be-
nedictio et timenda est matris male-
dictio. vnde narrat aug. xxiij. de ciuit.
ca. vii. qđ fuerunt decem fratres quo-
rum septem erant masculi et tres fe-
mine propter maledictionez matris
puniti fuerunt tremore membroru
horribili quoru duo scilicet vnus fra-
trum et vna sororum sanati fuerunt
in ecclesia beati stephani. Timenda est
igitur parentuz maledictio. Nempe
teste valerio. li. v. c. liij. Prima lex na-
ture est parentes diligere. vnde narra-
rat ibidem de quadā filia que matrē
in carcere cōdemnatam pro capitali
crimine suo lacte nutrit. nam qđ cer-
cerem custodiebat filiā matrem ad-
ire permittebat preuidebat tamen ne
cibum sibi portaret. Cūqz tamē cu-
stos miraretur quō absqz cibo mater
incarcerata tandū viueret: vice qua-
dam filiam explorauit et vidit quali-
ter sue matri lac exhibebat. Retulit
igitur iudicibus qui audientes tan-
tam filie pietatē sue matri penam re-
miserunt. vnde valeri. vbi supra narra-
rat de filio cressi qui mutus erat. cum
tñ vnus ex numero persarum patres
suum interficere vellet: iugebat ille
eo qđ dicere non poterat. eo qđ pater
suis rex erat ne ipm interficeret. Ac-
cidit igitur vt qui mutus fuerat loq-
promerere rōne pietatis quaz erga
patrem habuerat. Prima inquit va-
lerius. Et optima rerū natura piete-
tis est magistra. vnde ibidem narrat
qualiter populi scytharū cum darius
in eorum regionem totis viribus re-
gni sui impetuz faceret ipsi paulatim

cedentes ad ultimas asse solitudines
peruenerant: et interrogati deinde a
dario p legatos quem sinez fuglendi
aut quod initium pugnandi facturi
essent: responderunt se nec. vires vi
las nec agros cultos pro quibus di
micarent habere. Ceterum cum ad
monumenta parentū suorum venis
sent darium sciturum quē admodum
scilicet pēliari iolerent. quo quidem
vno tam pio dictum inanis et barba
ra gens ab omni seueritatis discrimi
ne redemit. Narrat insuper de corio
lano qui exulatus a romanis ad vol
scos romanoz inimicos fuit. quo
rum imperiū acquisiuit et romanis in
festissimus fuit: cum quibus federa
ri nullis precibus valit: quod videns
eius mater que rome manebat acces
sit cum filiis quā supplicantem exau
diuit atq; castra que possidebat ma
gri petenti exhibuit dicēs Expugna
sti et viciisti iram meam patria preci
bus huius admotis: cuius vtero te
quīs meritū michi inuisam dono cō
tinuoq; agrum romanum hostibus
armis liberavit Ex his igitur narra
tionibus patet qualiter filij parētes
tueri tenentur. Ad hoc propositum
seneca. liij. de beneficijs. ca. xvi. querit
An liberi suis parentibus ad condi
gnū q̄ susceperūt beneficia: beneficia
reddere possint: et declarans hanc q̄
stionem concludere videtur q̄ non
est possibile. vnde ponit exempla de
scipline de enea de quibus in prece
denti ca. Et enim natura vniūquenq;
obligat vt parentes tueatur. nam vt
ponit ambro. in suo examerō omēla
v. Liconie sunt huius pditionis et c. si
cut prefertur in alio capitulo.

Ca. xv. de mulieribus:

Dominus naturaliter
in muliere verecūdiā
posuit vt ipsa ad pec
catūz puocare formi
det: vtroq; vt famule
tur cōdita est nō quā
dem vt sibi insidiat. Ipse tñ sui stat⁹ ne
glecto more fictis blandimētis adu
lationibus et nutibus viroz excidiū
pcurant et scādaliū ignominiosū su
gitur gignere sollicitant. vnde hiero
ep̄la. xviii. loquit. Illi oculos xp̄ia
nos scandalizāt q̄ spurcissimō vnguē
to faciez vngūt: oculosq; depingūt
quorū facies nimio cādore deformes
sunt et tanq̄ idola mentiunt. Ipsas
enī nec annoz numer⁹ nec allavetu
stas docere pōt q̄ verule sint et capil
los cū pdiderint alienis capillis ver
ticē ornāt et pteritam iuuentutez in
rugis annilibus polluit. Erubescat
igit mulier christiana si naturaz co
gat in decorē si carnis curā facit in cō
cupiscentijs. O ignis iuuentū fomen
ta libidinis impudiceq; mentis exci
dium est ornatus iste. nec est velamē
xp̄i sed antichristi: vt idem hiero. epl
stola. xciii. vnde ambro. i suo exame
ron vltima omēla. Noli delere pictu
ram dei et assumere picturā meretricis
illa pictura vltij ē nō decoris frau
dis non simplicitatis fallit decipit vt
neq; illi plateas cui placere dīderas
tuoz displices actori dū videt opus
suum deletū. Nam artifex indignat
si opus suū deleatur. Graue igit cri
men est vt putes q̄ melius depingat
homo q̄ deus. vnde guil. parisieſis
li. de vniuerso narrat de quadā mulie
re que dum insisteret pectinationi at

re que dum insisteret pectinationi at
 q3 curiositati capillorum alia quedam
 mulier sibi apparuit dicens q3 maxi-
 mus cruciatus tolerabat: q3 huiusmo-
 di curiositati dum visueret insisterat.
 Non igitur in talibus sed in virtuti-
 bus crescere debent: vt noie ppetuo
 hereditari possint. Debent esse caste
 sobrie et taciturne. vnde vale. li. ij. c. j.
 narrat q3 mulieribus olim visus vni
 ignotus fuit ne in aliud dedecus la-
 berentur. vnde ecclesia. xxvj. Mulier
 ebriosa tra magna et cōtumeliaz tur-
 pitudō eius nō teget. Hunc tamē il-
 lud sene. ep. la. cxcix. verificat dicens.
 Mulieres non minus viris potant.
 quā vino oleo et merō viros puocāt
 sui q3 sexus beneficiis suis veneficiis
 pdiderunt: z quod feminariū est exue-
 runt moribus q3 virilibus simplicitate
 sunt. Quā obzē valerius li. ij. ca. j. di-
 cit q3 ab excessibus cauere debent: q3
 ventrem plenum sequitur voluptas.
 Ideo teste hierony. ep. stola. xxxvj.
 Viri antiquitus cauebant ne vinum
 biberent. vnde valerius lib. vj. cap. iij.
 narrat q3 regnatus metellus vxorem
 fuisse percussaz interemitt: eo q3 vinum
 bibisset: nec tamen exinde reprehē-
 sus fuit: q3 iustus omnes estimabant
 illaz debere violenter mori que sobri-
 etatem debita violauerat. vnde au-
 gustinus. ix. confessio. narrat quomo-
 do decrepita quedam mulier suaz fi-
 liam adhuc puellaz regēbat cum ma-
 ximo moderamine vt sobrietatis im-
 posteruz consuetudo sibi maneret. et
 ibidē quō cum mater sua quadā vice a
 moderamine solito recessisset eius an-
 cilla eam redarguit: et eam meribz
 bulam vocauit quo audito stimulo p-

cussa suam fedtatem respexit: et exin-
 de abstinuit. Animaduertant igitur
 mulieres vt sobrietate flozeant. et ex
 inde pudicitia que ipis congruit pol-
 leant. vndē ecclesiasti. xxvj. Sicut sol
 oriens in mundo in altissimis diei est
 principium: sic mulieris bone spect-
 es in ornamentis domus sue: quon-
 iam grata super gratiam mulier san-
 cta et pudorata: vt ibidem dicit. At-
 tendamus enim q3to affectu veteres
 castitatez amauerunt. Nam gradus
 maximus abustionis est femina sine
 pudicitia. vnde sicut prudentia custo-
 dit virum sic pudicitia feminaz. nar-
 rat enim valerius lib. vj. cap. j. de plu-
 ribus mulieribz que maluerūt perde-
 re vitam q3 pudicitia. vñ greca quedā
 femina hyppo noie cum hostiūz clas-
 se esset excepta ī mare se vt morte pu-
 dicitiaz tueretur abiecit Et ideo apd
 grecos laudibus et sepulchro extol-
 li meruit. Narrat insuper de quodā
 qui filiam suam interfecit eo q3 ap-
 plus claudius violenter ad stupium ip-
 sam inducere volebat. Malebat enīz
 publice filie esse interemptor q3 pa-
 ter corrupte. vnde ambrosius de vīra-
 ginitate cap. iij. narrat de pelagia
 que cum esset apud antiochuz eta-
 tis. xv. annorum z predonibus circū-
 septam se videret matre absente suis
 q3 sociabus in aquā se protexit mal-
 lens mori q3 violari. Et licet non de-
 ceat pro pudicitia seipsuz interimes-
 re nichilominus laudandi sunt vete-
 res in hoc q3 pudicitiaz tantuz ama-
 uerunt. Tradit enim augustinus li-
 bro. j. de ciui. dei. ca. 3vj. q3 pudicitia
 est virtus mentis que nō potest inu-
 te auferri. Si ergo corpus violenter

contaminetur. nichilominus pudicitia manet: dummodo mens integra fuerit. Pro pudicitia igitur predicte mulieres seipsas interficere non debent: nisi forsan inspirate hoc fecerint put tangit augustinus ubi supra cap. lxxv. unde sic ait de feminis que in flumine se precipitauerunt. Aut hoc fecerunt humanitus decepte: et sic errauerunt: aut diuinitus inspirate: et sic obedierunt: quicquid sit tamen in hoc commendabiles fuerunt quod pudicitiam dilexerunt. Animaduertendum etiam quod zelo pagani pudicitiam seruauerunt. Narrat eis solinus lib. vii. c. xv. quod in India quedam est regio in qua nulla libido inuenitur: atque perulantia esse ignorant homines: itaque nulla sunt coniugia: nullique homines ibi nascuntur. et tamen ibidem pluri homines commorantur. nullus tamen ibi admittitur: nisi castitatis meritis prosequatur et castitatem si quis non serauerit a predicta regione submouetur: atque perpetuo exilio datur. Insuper valerius lib. vi. ca. primo narrat quomodo primenius tristi exemplo filie sue precepit quod non solum uirginitatem illibatam. sed etiam oscula sincera ad uirum preferre debet. Ceterum hie ronyinus contra torintanum recitat qualiter diullius uxorem tante continentie duxit ut omnibus continentibus esset exemplum. Accidit igitur quod his iam senex et trementi corpore in quodam surgio audiret explorari sibi quod os fetidum haberet: quo audito ad uxorem accessit ipsam redarguens: cur sibi hoc non intus asser: que respondit. Fecissem inquit nisi putassem omnibus uiris sic os clere. Ecce

ce quanta pudicitia mulieris que non quod alterius uiri flatum sensit. **¶** Ca. xvi. de uirginibus.

Uirginitas nomen honorabile est statim mundus uita quoque uirginitas angelos imitatur. Quia uirginitatis exemplum ab antiquis suscepimus quoniam plures sunt in carne uiuere in terra contempserunt quod maluerunt mori quam obedire carni. Vnde in libello qui intitulatur de uirginibus legitur quod apud romanos uirgines que sunt in carne uiuere contempserunt maxime reputatis apud eos extiterunt. unde ibidem narratur de quibusdam filiabus quarum mater dicebat fuit cedasa que cum absente patre duos iuuenes pretereuntes in hospitale susceperat: ipsi quoque iuuenes honoris filiarum non indulerunt sed dictis filiabus uirginibus nocte uolentiam intulerunt. Quamobrem predictae uirgines mutuis mucronibus seu gladiis se occiderunt. Narrat insuper quod thebana uirgo quam hostis macedo corruerat aliquantulum dissimulauit uolente sibi facere desolatorum. nichilominus tandem suorum uiolatores iugulauit. et mox gladio seipsam interfecit nolens predicta uirginitate ducere uitam quid exempla ista designant nisi quod carni non est assentendum. quin immo melius foret a presentia uita migrare quam in desiderijs carnalibus uitam ducere. Ideo apostolus ad rom. vii dicebat. Qui in carne sunt deo placere non possunt. et gala. v. Spiritu ambulate et desideria carnis non perficite. Vnde augustinus. Eluentes in carne preter carnem angelos uocat li. suo de san-

eta virginitate discens. Sicut fami-
liam angelorum deus habet in celis
sic etiam familiam virginum voluit
habere in terris. Illi enim angeli sunt
qui non secundum carnem vivunt. Ideo hie-
ronimus ad eustochium dicit. Statim
ut dei filius ingressus est super terram
novam familiam sibi elegit: ut qui ab
angelis adorabatur in celis. haberet
etiam angelos. scilicet virginem in terris
Quapropter augustinus de doctrina
christiana li. iii. dicit quod virginem
sunt illustrior portio gregis christi.
Isti enim virginem dici possunt qui non
secundum carnem vivunt: sed qui carnem
spiritui subiciunt. unde li. corinthi. x.
In carne ambulantes non secundum carnem
militamus. Quid enim prodest viro
seu femine si sua voluptate eam puri-
tatem tollet per quam regnam celo-
rum imitatur scilicet mariam. Laudabi-
lis est igitur virginitas sed nec suffi-
cit ipsa nisi bonis operibus illustretur.
Nam in euangelio virginem quicquid
fatue leguntur. et ideo ex sua virgini-
tate introitum ad civitatem celestem.
meruisse non creduntur. Pulchrum
est ergo si virgo sis: sed multo pul-
chrius si cum virginitate opibus floreas
sacris: nunc orationi: nunc meditationi
mentem sedule exponendo. Nam teste
hieronymo ad eustochium. Virgo des-
bet esse orationibus sacris virtuosissi-
que laboribus occupata. Et epistola
lxxxvii. ad demetrium sic dicebat.
Debet inquit virgo esse quiescens: hone-
staque societate commutata non vaga di-
scurrens per patrias exemplo marie
quam invenit angelus in cubiculo.
Sit autem sermo virginis prudens
modestus et rarus non eloquentia sed

pudore preclusus: sit humilis gestu
que per humilitatem placuit deo vir-
go maria. Nam virginitas sine hac
minus laudanda est: quia teste ambro-
lio libro de virginitate. Virginitas sup-
greditur nature humane conditionem
per quam homines angelis assimilantur.
Unde apostolus. i. corinthi. v. i.
Virgo cogitat que domini sunt: ut
sit sancta corpore et spiritu. hierony-
mus alloquens matrem de institu-
tione filie epistola. lxxxix. dicebat.
Reddat inquit tibi quorundam pensum
descripturarum floribus. et post as-
suescat ad orationes et psalmos nos-
cite confurgere mane canere hymnos
et sequitur. Discat lanam facere tene-
re colum rotare filum et tenere fusum
et similia. Nam virginitas in talibus
conservatur. nam ut idem dicit ad eu-
stochium. Virginitas thesaurus est
irrecuperabilis. Caveas igitur ut de-
re dicat deus virgo cecidit et non est qui
suscitet. et cum omnia deus possit sus-
citere: tamen virginem non potest.
Si igitur ad thesaurum recuperabi-
lem custodiendum solliciti sunt ho-
mines potius de virginitate servan-
da solliciti esse debent. Non igitur es-
scurrant: quoniam teste gregorio. omelia
xii. depredari desiderat qui thesau-
rum in via publice portat. Solitas
res ergo maneant: quoniam sicut di-
citur iob. xxxiii. Per noctem adu-
lteri oculus quasi fur observat caliginem
Nampe olim virginem sollicitas se
virginittatis custodiam habuerunt.
unde ambrosius libro. ii. de virgini-
tate narrat de quadam virgine que
fuit antiochie cuius pulchritudo apa-
petebatur. unde violenter ad lupas

nar introducta fuit: que cum sibi fuisset flebat et orabat dicens. Domine qui dedisti virginibus leones domare: nunc da michi vt mentes hominū domare possim: ne vtoletur exiguū templum tuum ne etiam patiaris in cēssum. Cum igitur orationem complēuisset ecce miles introiit. Me inquit timeas quoniam supernam saluare animam tuam. Mutemus inquit vestimenta vt tua vestis me faciat verum militem. Tunc sic factum est: vt virgo vestē militis accepit: et sic euasit et miles loco eius cum veste multē ubi remansit. Cum igitur alius ingrederetur et loco puellę virum inuenisset alijs nunciavit et loco virginis miles condēnatus fuit ad mortem. quod cum audisset puella festinanter cucurrit ad locum supplicij q̄ pro ipso mori contendebat et e conuerso miles pro ea. Itaq; ambo contenderunt et martirij palmam susceperunt. Insuper ambrosius libro iij. narrat qualiter beata zotheris cū esset pulcherrima gaudebat suam faciem martyrio sedari ne temptationis occasio existeret. Ceterum de beata brigida legitur q̄ cum pater eius cuiusdam nobilis vellet desponsare: ipsa orauit vt aliqua deformitas sibi contingeret ratione cuius coniugium vitaret ipsaq; orante vnus eius ocul⁹ crepuit quod videns pater permisit ipsam velari et ad dei cultum deputari et oculus eius sanatus est. Insuper de pluribus alijs similiter legimus. que licet viros secum haberēt nihilo minus virginatē obseruauerunt. vnde in libro qui dicitur paradysus legitur de quadam virgine que dicitur

batur iuliana que videns originem metuentem seditiones paganorum fugientem per biennium ipm suscepit et celauit necessariaq; ministrante. Narrat insuper hieronymus epistola. xlv. de quadam virgine que a beato martino noluit videri: cum tamen ipsam desideraret visitare tanq̄ moribus et charitate precellam. Unde ipsa beato martino per fenestram dixit. Ora inquit pro me: quia a viro nūq̄ suū visitata. Gratias itaq; egit sanctus martinus eamq; benedixit. Narrat insuper hieronymus epistola. lxxxix. qualiter cuiusdam virginis pater cepit habitum virginis: vt virginis mentem permutare posset. Tolebat enim q̄ nuberet: sed eadem nocte apparuit angelus minas inferens dicens. Quomodo inquit ausus es viri imperium preferre christo. Nam virginēs christi sponse sunt. Namq; virginitas deo dedicata est vnde apoca. xliij. Virgines sunt et sequuntur agnū quacūq; terit. super quo augustinus libro de bono virginali. Gaudia inquit virginū sunt de christo in christo cum christo per christum post christum. et idem augustinus epistola. cxvlij. Beatus est in carne imitari vitam angelorum q̄ ex carne augere numerum mortalium. Nam vberior est felicitas mente grā descendere q̄ ventre grauescere: orationibusq; celum parturire q̄ in visceribus fetum enutrire. vnde gregorius dialogo libro. iij. de virginibus narrat qualiter deo placuerunt. Nam de tharsilla narrat qualiter duas sorores habebat que cum visitarent ipsam ait Recedite inquit. quia sponsus

mens scilicet iesus venit. Ibidem etiam narrat de quadam puella que dicebatur musa: cui beata virgo cum puero apparuit querens ab ea an sibi seruire vellet: que respondit q sic. Tunc beata virgo sibi precepit: vt omnes mores pueriles dimitteret que sic fecit: et ad tantam maturitatem deuoluta est: vt virginum exemplar efficeretur. Ex his igitur patet quas laudibus olim virginitas floruit. Nam deuteronomij. xxiij. Precipitur virgo corrupta lapidari: nisi pro violentia clamasset Insuper apud saxonos lex fuit olim: vt virgo sponte deflorata viua sepeliretur et violator super ipsam suspendi debebat Itz apud barbaros lex fuit vt virgo fornicaria seu sponte grandata de monte altissimo precipitaretur eiusq; violator capite truncaretur. Insuper in prologo historie romanorum legitur de quadam que cum genuisset. filios secundum legem viua fuit sepulta. Ex quib; omnibus satis patet qto studio virginnes se custodire debebant. Nunc tamen blanditijs: nunc muneribus seducuntur. vnde ambrosius libro primo de virginitate narrat de quadam virgine pythagorea que tate fuit constantie: vt tormentis non posset vici. Unde cum interrogaretur a quodam tyranno de quodam secreto reuelando: linguam suam morsu abscedit vt respondendi causam non haberet. Ipsa tamen que vinci non potuit tormentis: postmodum victa fuit muneribus et que prius preualebat animo postmodum erubuit tumescere vtero.

¶ Capitulum decimum septimum de viduis.

Adualis status simplex et modestus esse debet et virum bonum si habuerit caueat ne mutet fortunam: si autem prauum consimilem inuenire timeat. plurimas autem opposite conditionis viduas vidimus. qz et si virum pessimum habuerit mox post mortem illius ad alium currunt. si vero bonum habuerint illius facillime obliuiscuntur et alium habere studiosissimum sollicitantur. Ceterum enim exempla vitiaz animaduenterent. Hieronymus contra iovinianum libro primo narrat de marcia cathonis filia que cum lugeret virum matrone ab ea petuerunt quem diem haberet luctus ultimum: respondit quem et vite. De alio ergo viro non cogitabat. Ibidem etiam narrat de anima. Quam cum propinquus moneret vt alteri nuberet dicens q sua etas nuptui conueniebat. Ipsa tamen respondit hoc inquit nequaquam faciam: quia si bonum virum inuenero: vt ante habui nolo timere ne perdam si vero malum quid necesse est post bonum pessimum sustinere. Narrat in super de marcella matre que interrogata a matre sua gauderet ne se nupsisset: respondit: ita valde vt amplius nolim Narrat etenim de valeria macellarum sorore q amisso seruo viro nulli voluit nubere. et cum interrogaretur cur hoc faceret ait sibi semper maritum seruum viuere. Attendat autem vidue quoniam anna fuit vidua ab adolescentia sua. et non recedebat de templo diebus neq; noctibus. Aliquid etiam vidua sareptana pro salute filii

Horum famen tolerant neq; vtrum
 questuit: vt patet tertio regum. xvij.
 Nunquid celebris vidua fuit iudith.
 His igitur attentis dicit hieronymus
 vbi supra loquendo vidue quid angu-
 stiarum habet nuptie didicisti: et qua-
 si cum canibus vsq; ad nauseam sa-
 turata es. Quid igitur vis tibi rursus
 ingredi quod noxium est. Nam bru-
 ta seu aues in eadem retia non inci-
 dunt. quid igitur petis et subdit Imit-
 tare potius sanctam matrem iesu chri-
 sti. Vidua enim que non potest con-
 tinere vel non vult maritum potius
 accipiat q̃ dyabolum. itaq; hierony-
 mus deestatur secunda matrimonia
 nisi magna inuentus fuerit. et ideo ap-
 postolus primo thymo. v. Volo in-
 quit adolescentulas et iuniores nu-
 bere. Ceterum hieronymus episto-
 la. xcvi. narrat de quodam viro qui se-
 pelierat. xx. vxores et postmodum ac-
 cepit mulieres que habuit viginti ma-
 ritos. Cumq; ergo fuissent matrimo-
 nio copulati. totus romanus popu-
 lus instanter astabat videre quis eo-
 rum vinceret. Maritus tamen vicit
 et totus vrbis populo confluente co-
 ronatus est et palmam in manibus
 tenebat clamans. O mea vxor nube
 nunc cum feretro. Et ideo hierony-
 mus viduam alloquendo dicit. Ob-
 secro inquit tibi sufficiat quod perdis-
 disti primum virginittatis gradum et per-
 tertium scilicet coniugium venisti ad
 secundum scilicet viduitatem. vnde li-
 cet coniugium precedat viduitatem
 et de. nō tamen castitate. Item hiero.
 epistola. xc. Laueas inquit ne lutea
 et ambulet prutator vel histrio nō su-
 uentis nitidus: sed habeto tecum vidua

rum virginum choros tuq; ferus so-
 lacta quere sit in manib; tuis diuine
 lectio: et in ore deuota oratio vt ado-
 lescentie cogitationes bñmōi clipeo re-
 pellantur. Unde ardētes dyaboli sa-
 gitte ieiuniorum et vigilariū frigore
 restringēde sunt. Ceterum animadu-
 uertamus narratōez ambrosij in suo
 examerō omelia. v. qui narrat de tur-
 ture q̃ si perdidit comparem itera-
 re coniunctionem recusat. Discite er-
 go mulieres inquit ambrosius. Quā-
 te sit dignitatis viduitatis gradus q̃
 etiaz in aubus predicat. Melius est
 tñ nubere q̃ vti id est fornicari ideo
 hieronymus epistola. xc. Collequod
 petus est et suscipe qd per se bonū nō
 est. scilicet nubere et loquitur vidue.
 ¶ Jacobi magni sophologij sapien-
 tie finit feliciter.

Epigramma ad huius operis con-
 spectorem.

Istuc clarorum contendunt dogma-
 ta patrum.

Doctos atq; bonos vt factat hoies.
 At quem non leuiter possit percur-
 tere qui'quem.

Auctores cunctos multa neglecta
 manent.

Omnia doctorum quo ergo docu-
 menta legantur.

Hunc iacobus magni condidit ecce
 librum.

Tu quoq; si bonus esse velis sapiens
 q; videri.

Quod manibus tractas discite sopho-
 logium.

Quicquid enim veterum tetigit pre-
 ceptis digna.

Mille voluminibus clauditur hoc
 opere.

¶ Sequitur tabula capitulorum philosophij. Et primo capitula primi libri.

Capitulum primum quomodo sapientia facit felices. Folio. ij.

Secundum quomodo veteres sapientias amauerunt. eodem.

Tertium quomodo quondam femine artes inuenerunt. Folio. iij.

Quartum de studio sapientie a iuuentute. Folio. iiii.

Quintum quomodo sapientia est necessaria regibus. Folio. v.

Sextum quomodo sapiens omnia possidet et fatuus nichil. eodem.

Septimum de dispositione ad sapientiam et de quiete contemplantis. vi.

Octauum quomodo sapientia omnia vincit. eodem.

Nonum quomodo est iugiter studendum. vii.

Decimum quomodo non sufficit audire sed legere oportet. viii.

Undecimum de habitudine et modo docendi. ix.

Duodecimum de vera philosophia eiusque descriptione et usu. eodem.

Tredecimum de dignitate et utilitate sapientie. x.

Decimumquartum de famosis illustribusque philosophis qui sapientias amauerunt. xi.

Decimumquintum de studiis ac lectis philosophorum. xii.

Decimumsextum quomodo magice artes sunt inutiles ac improbande. xiii.

¶ Capitula secundilibril quicquid est de inuentione scientiarum.

Primum de inuentione grammaticae atque litterarum. Folio. xv.

Secundum de inuentione logica. Fo. xvi.

Tertium de inuentione rhetorice. eodem.

Quartum de inuentione poetrie. eodem.

Quintum de poetis famosis quomodo poetria non est contemnenda. xvii.

Sextum de inuentione arithmetice. xix.

Septimum de inuentione geometrie et eius utilitatibus. xx.

Octauum de utilitatibus musice. xxi.

Nonum de inuentionibus musice. xxii.

Decimum de inuentionibus astrologie. eodem.

Undecimum de medicina et inuentionibus eius. eodem.

Duodecimum de legibus et earum inuentionibus. xxiij.

Tredecimum de politica et regimine ciuitatis. eodem.

Decimumquartum de regimine principis. xxiij.

Decimumquintum de legibus diuinis et humanis. eodem.

Decimumsextum de economia et regimine domus. xxiij.

Decimumseptimum de regimine patrisfamilias. xxv.

Primum quomodo virtutes naturaliter appetende sunt. Fo. xxv.

Secundum quomodo natura capit virtutes. Folio. xxvi.

¶ Capitula tertij libri in quo tractatur de amore virtutum. xliij.

Tabula

Tertius quomodo virtutes non que-
runt mercedem temporalem. xxvij.
Quartus quomodo virtus consistit
in medio. xxvij.
Quintus quomodo mens naturali-
ter respuit vitia. xxx.
Sextum de honestate vite intus et
de foris. xxx.
Septimum de bona consuetudine
folio. xxxi.
Octavum quomodo est vitanda ma-
lavita et mundi vanitas. eodē.
Nonum quomodo mala est peccan-
do oportunitas. xxxij.
Decimum de cautela vitandi et co-
gnoscenti peccata. xxxij.
Undecimus quomodo vitanda sunt
peccata leuiora ne grauiora contin-
gant. xxxij.
Duodecimum de sinceritate vite an-
tiquorum. eodē.
Tredecimū de odio peccati. xxxv.
¶ Capitula quarti libri in quo tracta-
tur de virtutibus theologicis.

Primum quomodo cre-
dendum est articulis fi-
dei. xxxv.
Secundū de cultu et ve-
neratione dei. fo. xxxvij.
Tertium de idolatria et nominibus
deorum et deorum. xxxix.
Quartum quomodo per fidei salua-
mur. xl.
Quintum de consolatione spei. xli.
Sextum de perpetuitate anime et co-
sequenter de spe vite future. xlii.
Septimum de charitate et bona ami-
citia. xliii.
Octavum de vera amicitia et eius vi-
litate atque fidelitate. xliii.
Nonū de correctione charitativa. xlvj.

Decimus de pietate. xlvij.
Undecimum de pace et concordia
folio. xlvij.
Duodecimum de vero et ficto amo-
re. eodē.
Tredecimum de adulatione que est
ficta amicitia. i.
Quartūdecimus de hospitalitate. i.
¶ Capitula libri quinti in quo agitur
de quattuor virtutibus cardinalibus
Epitulum primum de
vera iusticia. foli.
Secundum de aduo-
catorum eloquentia.
folio. lii.
Tertium de equitate
iudicium. folio. liii.
Quartū de misericordia iudicis. liii.
Quintum de virtute reuerentie. liii.
Sextum de modestia lingue. ly.
Septimum de vitando mendacio et
perjurio. lvi.
Octavus de regimine temperato cor-
poris. lvii.
Nonū de prudentia acquirēda. lvii.
Decimum de providentia circa for-
tuita. lix.
Undecimum de facili crudelitate re-
probanda. lx.
Duodecimum de stulticia fugienda
folio. lxi.
Tredecimum de stulto amore cauē-
do. eodem.
Quartūdecimus de habenda forti-
tudine et constantia mentis. lxii.
Quintūdecimus de perseverentia
in bono habenda. lxii.
Sextūdecimus de constantia qua
liter nullus debet ab ea recedere. lxiii.
Decimumseptimum de manutenen-
da constantia. lxy.

¶ Capitula libri sexti in quo agitur de septem peccatis mortalibus et de virtutibus eius contrariis.

Primum quod humilitas placet et exaltat superbia vero depmit. lxxvi. Secundum de humilitate. Folio. lxxvii.

Tertium quod humilitas facit homines acceptos. lxxviii. Quartum de superbia qualiter fugienda est lxxix.

Quintum de vana gloria minime affectanda lxx.

Sextum de patientia habenda lxxxi.

Septimum de ira vitanda lxxxi.

Octavum de odio et crudelitate eodem

Nonum de contentione et procacitate lxxxi.

Decimum de abstinentia et sobrietate Folio lxxxi.

Undecimum de ebrietate lxxxi.

Duodecimum de vitio gula. lxxx.

Tredecimum de penitentia non differenda eodem

Decimum quartum de liberalitate eodem

Decimum quintum de beneficiis cito et gratuite datis. lxxx.

Decimum sextum de beneficiis cognoscendis eodem.

Decimum septimum de sufficientia et paupertate voluntaria lxxx.

Decimum octavum de avaritia vitanda lxxx.

Decimum nonum de rapina et fraude Folio lxxx.

Uicesimum de fortuna et eius instabilitate lxxx.

Uicesimum primum de contemptu divitiarum atque seculi lxxx.

Uicesimum secundum de contemptu

divitiarum

lxxxviii.

Uicesimum tertium de negligentia. lxxxix.

Uicesimum quartum de castitate et pudicitia xc.

Uicesimum quintum de luxuria vitanda Folio. xci.

Uicesimum sextum de voluptate carnis. Folio. xcii.

Uicesimum septimum de invidia. xciii.

¶ Capitula septimi libri in quo agitur de morte et eius consideratione.

Capitulum primum de miseria brevitate humane vite Fo. xciv.

Secundum quomodo vita presentis est carcer anime mediante corpore.

Folio. xcvi.

Tertium de contemptu mortis eodem

Quartum de perpetuitate et consideratione bone mortis. xcvi.

Quintum de patientia mortis sub spe glorie future. xcvi.

Sextum de resurrectione mortuorum et immortalitate anime. xcix.

Septimum de consideratione mortis. c.

Octavum de providentia futurorum Folio ci.

¶ Capitula octavi libri in quo tractatur de statu ecclesiasticorum.

Capitulum primum qualiter viri ecclesiastici debent habere curam de subditis in moribus et scientia. Fo. ci.

Secundum de ex-

emplaritate prelatorum. eodem.

Tertium de electione prelati. fo. cii.

Quartum quomodo non debet eligi favorabiliter prelati. ciii.

Tabula

et viroꝝ et ecclesiasticorū. cv.
 Sextum de continentia viroꝝ et
 ecclesiasticorū eodez.
 Septimum de moribus prelatoꝝ.
 Folio cvj.
 Octauus de oratione facienda sic vt
 vnus oret pro alio eodem.
 Nonum de precatoribus cvij.
 Decimum de scholasticis cvliij.
 ¶ Capitula noni libri in quo tracta-
 tur de statu principum et nobilium.

Primus de clementia
 principis. Folio. cx.
 Secundum de bonis
 principum. Folio. cx.
 Tertius de misericor-
 dia et pietate prin-
 cipum. Folio. cxj.

Quartus quomodo principes debent
 colere deum et ecclesiam eodez.
 Quintus de moribus principis. cxij.
 Sextum de vitiis principum. cxliij.
 Septimum de patientia et clemen-
 tia principum eodem.
 Octauum de ludis principis. cxliij.
 Nonum de domino principis quo
 modo debet esse virtuosum. cxv.
 Decimum de tyranno cxvi.
 Undecimus de iusticia principis. cxvj.
 Duodecimum quomodo omnis vi-
 rtuosa a deo est cxvij.
 Tredecimum de humilitate prin-
 cipum eodez.
 Decimumquartum de castitate prin-
 cipum cxviii.
 Decimumquintum de moribus prin-
 cipum. cxix.
 Decimumsextum de liberalitate prin-
 cipum. cxx.
 Decimusseptimum de patientia prin-
 cipum. cxxi.

Decimusoctauum de legibus. eodez.
 Decimumnonum de consilio princi-
 pum cxliij.
 Vicesimum de militibus eodez.
 Vicesimumprimus de fidelitate mi-
 litum eodem.
 Vicesimumsecundum de bellis. cxv.
 Vicesimumtertiu de regimine mi-
 litum cxvi.
 ¶ Capitula decimi libri in quo tra-
 ctatur de diuersis statibus viuentium
 sub principe.

Capitulum primum
 de diuitibus et eoru
 statu. Folio. cxvi.
 Secundum de pauperibus
 et eoru statu. fo. cxvi.
 Tertium de merca-
 bus. Folio. cxix.

Quartus de seruicis et laboratoribus. cxix.
 Quintum de peregrinatione. eodez.
 Sextum quomodo senes debent esse
 venerabiles et virtuosii cxxiij.
 Septimus de sapientia senis. cxxiij.
 Octauum de iuuenibus et eorum sta-
 tu cxxiij.
 Nonum quomodo coniuges debent
 conuivere in amicitia cxxiij.
 Decimus de fidelitate coniugii. cxxiij.
 Undecimum quomodo coniugia le-
 gitime sunt contrahenda eodem.
 Duodecimum de parentibus erga fi-
 lios eodem.
 Tredecimum de filiis erga paren-
 tes cxxiij.
 Decimumquartum de obedientia fi-
 liorum erga parentes. eodem.
 Decimusquintus de mulieribus. eod.
 Decimussextus de virginibus cxl.
 Decimusseptimus de viduis. cxli.
 Sinit tabula huius libri.